

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

**KIBRIS'TA İNGİLİZ SÖMÜRGE İDARESİNDE
TÜRK MİLLİ KİMLİK İNŞASINDA BASININ ROLÜ**

EMİN AKKOR

DOKTORA TEZİ

LEFKOŞA
2021

**KIBRIS'TA İNGİLİZ SÖMÜRGE İDARESİNDE
TÜRK MİLLİ KİMLİK İNŞASINDA BASININ ROLÜ**

EMİN AKKOR

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. FEVZİ KASAP

KABUL VE ONAY

Emin Akkor tarafından hazırlanan “Kıbrıs’ta İngiliz Sömürge İdaresinde Türk Milli Kimlik İnşasında Basının Rolü” başlıklı bu çalışma, 28/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

.....
Doç. Dr. Fevzi Kasap (Danışman)
Yakın Doğu Üniversitesi
İletişim Fakültesi ve Radyo-TV-Sinema

.....
Prof. Dr. Bülent Evre (Başkan)
Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

.....
Prof. Dr. Elif Asude Tunca
Lefke Avrupa Üniversitesi
İletişim Fakültesi ve Yeni Medya ve İletişim

.....
Prof. Dr. Belkıs Tarhan
Lefke Avrupa Üniversitesi
İletişim Fakültesi ve Radyo-TV-Sinema

.....
Yrd. Doç. Dr. Özen Çatal
Yakın Doğu Üniversitesi
İletişim Fakültesi ve Gazetecilik

.....
Prof. Dr. K. Hüsnü Can Başer
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih: 23 Ağustos 2021

İmza

Ad Soyad: Emin Akkor

TEŞEKKÜR

İletişim alanında çalıŐacak birinin sosyal bilimlerin diğer dallarına da hakim olmasının önemini kavramama ve her geçen gün kendimi geliŐtirmeme ve bu anlayışla bir doktora tezi yazmaya baŐlamamda rolü olan Prof. Dr. Ünsal Oskay, Prof. Dr. Meral Özbek, Prof. Dr. Levent Köker, Prof. Eser Köker, Prof. Dr. Ahmet iğerdem ve Prof. Dr. Beybin Kejanlıoğlu'na eŐsiz katkıları için teşekkür ederim.

Tez danıŐmanım Doç. Dr. Fevzi Kasap başta olmak üzere, doktora yeterlilik, tez izleme jürileri ve tez savunmasında jüride görev alan ve yaptıkları katkılarla tez çalıŐmamın daha iyi noktaya gelmesinde pay sahibi tüm hocalarıma teşekkür ederim.

EŐim Dr. Eda Hançer Akkor'a hem çalışma imkanı yakalayabilmem için yarattığı imkanlar, hem de her noktada art arda gelen sorularıma bıkmadan yanıt vererek akademik katkısını da esirgemediği için sonsuz teşekkür ederim.

ÖZ

KIBRIS'TA İNGİLİZ SÖMÜRGE İDARESİNDE TÜRK MİLLİ KİMLİK İNŞASINDA BASININ ROLÜ

Bu tez çalışmasında, adada etkin olan iki toplumun yeraltı örgütleriyle idare edildiği İngiliz sömürge idaresinin son döneminde milli kimlik inşalarını basın üzerinden nasıl yürüttükleri tartışılmıştır. Kıbrıslı Türklerin örgütlenme süreçleri milli kimlik açısından tartışılarak, basın, eğitim, edebiyat ve tiyatro aracılığıyla milli kimlikle kurulan ilişkiler ele alınmıştır. Daha sonra iki toplumun da yeraltında etkin bir şekilde örgütlendiği 1957- 1959 dönemlerindeki gazetelerin milli kimlik inşasında nasıl bir rol oynadığı tartışılmıştır. Bu dönemde yayınlanan Türkçe gazetelerin toplamını oluşturan Halkın Sesi, Bozkurt ve Nacak gazetelerindeki haber, makale, duyuru ve reklam içerikleri incelenmiştir.

Wodak'ın söylem-tarihsel yaklaşımına göre 46 gazete metni, ideoloji ve güç ilişkileri tarihsel boyutuyla ele alınarak analiz edilmiştir. Analizde çalışmanın tarihsel sınırlılıkları içinde, milli kimlik inşası için gazetelerin oynadığı rol tartışılmıştır. Ayrıca, siyasi liderlerin gazete yayınları içeriğinin şekillenmesi ve kullanılan dilin kurgulanmasında nasıl bir rol oynadığına bakılmıştır.

Anahtar kelimeler: Milli Kimlik, İdeoloji, TMT, EOKA, Halkın Sesi, Bozkurt, Nacak.

ABSTRACT

IN THE BRITISH COLONIAL ADMINISTRATION IN CYPRUS THE ROLE OF THE PRESS IN THE CONSTRUCTION OF TURKISH NATIONAL IDENTITY

In this thesis, it is discussed how the two communities active on the island were managed by underground organizations in the last period of the British colonial administration, how they carried out the construction of national identity through the press. The organizational processes of the Turkish Cypriots were discussed in terms of national identity, and the relations established with national identity through the press, education, literature and theatre were discussed. Then, the role of newspapers in the construction of national identity in the 1957-1959 periods, when both communities were effectively organized underground, was discussed. The contents of news, articles, announcements and advertisements in the newspapers Halkın Sesi, Bozkurt and Nacak, which constitute the sum of the Turkish newspapers published in this period, were examined.

According to Wodak's discourse-historical approach, 46 newspaper texts, ideology and power relations were analysed with their historical background. In the analysis, the role of newspapers in the construction of national identity is discussed within the historical limitations of the study. In addition, in the study, the role of political leaders in shaping the content of newspaper publications and the construction of the language used was examined.

Keywords: National Identity, Ideology, TMT, EOKA, Halkın Sesi, Bozkurt, Nacak.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GÖRÜNTÜLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	16
KİMLİK- İDEOLOJİ VE MEDYA ARASINDAKİ İLİŞKİ	16
1.1. Kimliğin Doğuşu, Gelişimi ve İnşasına Bakış	16
1.1.1. Kimliğe Genel Bakış	17
1.1.2. Kimliğin Değişkenliği	23
1.1.3. Kolektif Kimlik	27
1.1.3.1. Milli Kimlik	31
1.1.3.1.1. Milli Kimlik İnşasındaki Kilit: Ötekileştirme	36
1.1.3.1.2. Türk Milli Kimlik İnşasının Doğuşu	38
1.1.3.2. Kıbrıs'ta "Kıbrıslı" ve "Türk" Kimliği Tartışmaları	40
1.1.3. Kimlik-İdeoloji İlişkisi	46
1.2. İdeoloji ve İdeolojinin Kimlik İnşasındaki İşlevi	47
1.2.1. İdeoloji Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	48
1.2.2. İdeoloji Kavramının Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi	54
1.2.2.1. Marx ile İdeolojinin Eleştirel Kimliğe Bürünmesi	59
1.2.2.2. Lenin ve İdeolojinin Teoriden Pratiğe Kayışı	62
1.2.2.3. Lukács'tan Batı Marksizm'ine Geçiş	63
1.2.3. Hegemonya ve Devletin İdeolojik Aygıtları	64
1.2.3.1. Gramsci ve Hegemonya Kuramı	66
1.2.3.2. Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları	70
1.3. Medya ve İdeoloji Arasındaki İlişki	74
1.3.1. İdeolojilerin Medyada Yer Bulması	75
1.3.2. Toplum Yaşamının Şekillenmesinde Medyanın Rolü	80
BÖLÜM 2	87
İNGİLİZ SÖMÜRGE DÖNEMİ İTİBARIYLA KIBRIS'TA KİMLİK İNŞASI PRATİKLERİ	87

2.1. Kıbrıs'ın Osmanlı'dan İngiliz Sömürge İdaresi'ne Geçiş Süreci.....	88
2.2. İngiliz Sömürge İdaresi Yönetim Sisteminin Toplumların Milli Kimlik İnşasında Oynadığı Rol.....	91
2.3. Milli Kimlik İnşasının Her İki toplumun Örgütlenmesine Yansıması	99
2.4. Eğitim Üzerinden Yürütülen Kimlik İnşa Süreçleri	111
2.5. Kıbrıs Türk ve Rum Basınının Doğuşu ve Yayın Politikalarına Bakış	120
2.5.1. Kıbrıs Basınında Milli Kimlik İnşasına Dönük Yayıncılık.....	123
2.5.2. Milliyetçilik Dışındaki Yayıncılık Örnekleri	132
2.6. Kıbrıs Türk Edebiyatında Milli Kimlik İnşası	134
2.7. Tiyatronun Milliyetçiliğe Adanması	137
BÖLÜM 3.....	141
YERALTI ÖRGÜTLERİ VE MİLLİ KİMLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ	141
3.1. EOKA ve TMT Döneminin Analizi.....	141
3.2. EOKA'nın Kuruluş Süreci ve İlk Faaliyetleri	144
3.3. Kıbrıslı Türklerin Yeraltı Örgütlenmesi ve TMT.....	151
3.3.1. TMT Tarafından Gerçekleştirilen Ötekileştirme Faaliyetleri	160
3.3.1.1. Ötekileştirmeye Damgasını Vuran Tarih: 1 Mayıs 1958	163
3.3.1.2. Milli Hedef Uğruna İşlenen Solcuların Vurulması	165
3.3.1.3. Vurulma Eylemlerinin Ardından Yayınlanan TMT Bildirileri.....	168
3.3.1.4. Ötekileştirme Adına Gerçekleştirilen Eylemlerinin Değerlendirilmesi.....	170
3.3.2. Türk Milli Kimliğini Güçlendirmek İçin Atılan Adımlar	172
3.3.2.1. Milli Bir Müzik Aleti Olarak Sazın Yaygınlaştırılması.....	173
3.3.2.2. Okul İsimlerinin Değiştirilmesi.....	174
3.3.2.3. Ayrı Belediyelerin Kurulması.....	174
3.3.2.4. Köy İsimlerinin Değiştirilmesi	175
3.3.2.5. Kıbrıs Gençlik Teşkilatı'nın Kurulması ve Faaliyetleri	176
3.3.2.6. Türk'ten Türk'e Kampanyası	177
BÖLÜM 4.....	182
BOZKURT, HALKIN SESİ VE NACAK GAZETELERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEME GÖRE ANALİZİ	182
4.1. Ötekileştirme Adına Yapılan Yayınlar.....	183
4.1.1. Komünizme Bakışı Yansıtan Yayınlar.....	183
4.1.1.1. Rumların Komünizm Damgasıyla Ötekileştirilmesi.....	188
4.1.1.2. Kıbrıslı Türk Komünistler	193
4.1.2. Solculara Yapılan Silahlı Saldırılarla İlgili Haberler.....	196

4.1.2.1. Sadi Erkut ve Eşinin Vurulmasının Basına Yansıması	196
4.1.2.2. Fazıl Önder'in Öldürülmesiyle İlgili Haberlerin Yansıması	199
4.1.3. Rumlarla Temasları Bulunmadığı ve Türk Tezlerinin Savunulduğunun Vurgulandığı İlanlar.....	202
4.1.3.1. Verdikleri İlanların İçeriği Beğenilmediği İçin Tekrar Verilen İlanlar	202
4.1.3.2. Türk Eğitim Kulübü'nün Talan Edilmesi Sonrası Verilen İlanlar	210
4.1.3.3. Aynı İçeriğe Sahip Aynı Elden Çıkan İlanlar.....	212
4.1.3.4. Türklerle Evli Rum Kadınların İsim Değiştirdiklerinin İlanı.....	214
4.2. Türkleştirme Kampanyasına Dönük Metinlerin İncelenmesi.....	216
4.2.1. Türklük Konusunu İşleyen Makaleler	217
4.2.2. Neden Türk'ten Türk'e Kampanyası'na Gerek Duyulduğunu Konu Eden Metinler	222
4.2.3. Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın Önemine Vurgu Yapılan Metinler	228
4.2.3.1. Gazete İlanlarında Tüccara Mesajlar.....	234
4.2.3.2. Sigara Kullanımının Kampanyaya Kazandırılmamasıyla İlgili Yayınlar....	238
SONUÇ	244
KAYNAKÇA	253
ÖZGEÇMİŞ	271
ETİK KURUL RAPORU	272
İNTİHAL RAPORU.....	273

GÖRÜNTÜLER DİZİNİ

Görüntü 1: Komünistlerin Dehşeti, Bozkurt gazetesi: 9 Mart 1957	186
Görüntü 2: Komünizm, Bozkurt gazetesi: 24 Temmuz 1958	186
Görüntü 3: Komünizm, Halkın Sesi: 17 Nisan 1957	187
Görüntü 4: Beynelmilel Fesat Ocağı Komünizm, Halkın Sesi: 10 Ocak 1959	187
Görüntü 5: Kıbrıs Basınından, Bozkurt: 17 Şubat 1957	192
Görüntü 6: Komünist Tehlike, Bozkurt: 7 Ekim 1959	192
Görüntü 7: 125 bin Komünist, Bozkurt: 30 Ocak 1959	193
Görüntü 8: Bir Okura Cevabımız, Bozkurt: 3 Haziran 1958	196
Görüntü 9: İfşa Ediyoruz Komünistler Faaliyette, Nacak: 21 Ağustos 1959	196
Görüntü 10: Solcu İşçi Birliklerinde Çalışan Sadi Erkut ile Karısı Vurularak Yaralandı, Bozkurt: 23 Mayıs 1958	200
Görüntü 11: Vurulma Hadisesi, Nacak: 23 Mayıs 1958	200
Görüntü 12: Solcu Bir Türk Vurularak Öldürüldü, Bozkurt: 25 Mayıs 1958	202
Görüntü 13: Lefkoşa'da Vurulma Hadisesi, Nacak: 25 Mayıs 1958	202
Görüntü 14: Açıklama, Halkın Sesi: 25 Mayıs 1958	206
Görüntü 15: Açıklama, Bozkurt: 25 Mayıs 1958	206
Görüntü 16: Açıklama, Halkın Sesi: 27 Mayıs 1958	206
Görüntü 17: Açıklama, Bozkurt: 27 Mayıs 1958	206

Görüntü 18: Açıklama, Halkın Sesi: 30 Mayıs 1958	207
Görüntü 19: Açıklama, Bozkurt: 5 Haziran 1958	207
Görüntü 20: Açıklama, Halkın Sesi: 4 Haziran 1958	208
Görüntü 21: Açıklama, Halkın Sesi: 29 Mayıs 1958	208
Görüntü 22: Açıklama, Bozkurt: 29 Mayıs 1958	208
Görüntü 23: Açıklama, Halkın Sesi: 31 Mayıs 1958	209
Görüntü 24: Açıklama, Halkın Sesi: 5 Haziran 1958	209
Görüntü 25: Açıklama, Halkın Sesi: 31 Mayıs 1958	212
Görüntü 26: Açıklama, Halkın Sesi: 5 Haziran 1958	212
Görüntü 27: Açıklama, Bozkurt: 29 Mayıs 1958	212
Görüntü 28: Açıklama, Bozkurt : 28 Mayıs 1958	215
Görüntü 29: Açıklama, Halkın Sesi: 27 Mayıs 1958	215
Görüntü 30: Açıklama, Bozkurt: 29 Mayıs 1958	215
Görüntü 31: İlan, Halkın Sesi: 26 Ağustos 1958	217
Görüntü 32: Tarihte Türk Milliyetçiliği, Halkın Sesi: 7 Mayıs 1958	221
Görüntü 33: Türke Doğru, Bozkurt: 3 Haziran 1958	221
Görüntü 33: Türkçülük, Bozkurt: 11 Haziran 1958	223
Görüntü 35: Önümüzdeki Yol, Nacak: 5 Haziran 1959	226
Görüntü 36: Niçin Türkten Türke, Nacak: 12 Haziran 1959	228
Görüntü 37: Türke Doğru, Nacak: 16 Ekim 1959	228
Görüntü 38: Türk Asnafının Kalkınması, Bozkurt: 19 Ağustos 1957	231
Görüntü 39: Ticarete Millileşme, Bozkurt: 21 Kasım 1958	234
Görüntü 40: Köylüye Hitap, Nacak: 26 Haziran 1959	234

Görüntü 41: Türk Gençleri, Nacak: 3 Temmuz 1959	237
Görüntü 42: İlk Söz, Nacak: 17 Temmuz 1959	237
Görüntü 43: Sayın Türk Tüccarı, Bozkurt: 16 Ekim 1959	238
Görüntü 44: Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı'ndan, Bozkurt: 28 Şubat 1958	241
Görüntü 45: İnanır mısınız?, Nacak: 14 Ağustos 1959	243
Görüntü 46: Köylüden Şehirliye Sesleniş, Nacak: 11 Aralık 1959	243

KISALTMALAR

AKEL	Emekçi Halkın İlerici Partisi
CMC	Kıbrıs Maden Şirketi
CYBC	Kıbrıs Radyo Yayın Kurumu
EMAK	Kıbrıs Ulusal Kurtuluş Cephesi
EOKA	Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü
KATAK	Kıbrıs Türk Azınlık Kurumu
KİTEM	Kıbrıs İstiklali İçin Türk Mukavemet Birliği
KTKF	Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PEO	Tüm Kıbrıs İşçi Federasyonu
TDK	Türk Dil Kurumu
TEK	Türk Eğitim Kulübü
TMT	Türk Mukavemet Teşkilatı
VOLKAN	Var Olmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye

GİRİŞ

İnsanlar dünyaya geldiğinde kendilerine bazı kimlikler biçilir. İçine doğdukları toplum ve ailenin kimlikleri yeni doğan bebeğin üzerine yapışmaktadır. Ailenin dini ve milli kimliğiyle birlikte doğan bireyler, geçen yıllar içinde bu kimliklerini ya sahiplenir ya da aidiyet duygularını yitirmektedirler. Aidiyet duygusunun yitirilmesi bazen yeni kimlik arayışına yol açabileceği gibi, toplumsal gelişim süreçleri de buna yön verebilmektedir. Kıbrıs adasında yaşayan insanlar 19. yüzyılın sonlarına kadar din odaklı bir kimliğe sahiptiler. Bugün adada yaşayan en fazla nüfusa sahip iki toplumun kendini konumlandığı birçok kimlik bulunmaktadır. Kıbrıslı, Kıbrıslı Türk, Kıbrıslı Rum, Kıbrıs Türkü, Kıbrıs Rumu, Türk, Rum, Türkçe konuşan Kıbrıslı, Rumca konuşan Kıbrıslı, Müslüman Kıbrıslı ve Elen Kıbrıslı gibi birçok kimlik adada kendine aidiyet bulabilmektedir.

Kolektif kimliğin en yaygın türü olan etnik kimliğin, doğuştan yani kendiliğinden mi kazanıldığı yoksa günlük hayatın içinde mi kurgulandığı sorusuna sosyal bilimlerde yanıt arayan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu yöndeki araştırmalar devam ederken bu çalışma kimliğin doğuştan kazanılmadığı, değişken olduğu ve sürekli inşa edildiği kabulünden hareketle Kıbrıs'taki "Türk" milli kimliğine odaklanmaktadır. Kıbrıs'ta yaşayan çok uluslu toplulukların olması ve 19. yüzyılın sonlarında ise adanın bu ulusların dışında başka bir ulusun yönetimine geçmesi, 1960'ta ise en fazla nüfusa sahip olan Rumlar ve Türkler arasında ömrü ancak 3 yıl olan bir cumhuriyetin kurulması ve sonrasında cumhuriyetin devamının Kıbrıslı Rumların yönetiminde olduğu bir ortamda, süregelen milli kimlik kurgusunun kendine özgü bir yapısının bulunması milli kimliği birçok açıdan ele almayı zorunlu kılmıştır.

“Milli kimlik” Avrupa’da ulus devletlerin kurulmasına paralel inşa edilmeye başlarken, her ülkenin kendine özgü koşulları da bu süreçlerde rol oynamıştır. Türkiye’de Osmanlı Devleti’nin sonlarında başlayan Türk kimliği inşa çalışmaları sonrasında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla bu süreç hız kazanırken, çok uluslu kimlikten tek etnik kimliğe geçişle kendine özgü bir yapı oluşturulmuştur. Osmanlı toprağı olduğu dönemde Kıbrıs’ta egemen olan Müslüman topluluğun yitirilen egemenlik koşullarında Türk milli kimliğini inşa çalışmaları, var olan bir devlet üzerine değil, yitirilen bir devlet üzerinden ve yitirilen o devletin (Kıbrıs) yeniden ele geçirileceği ümidiyle kurgulanmıştır. Aynı zamanda adada nüfusu daha fazla olan Kıbrıs Rum topluluğunda da Türkler açısından yitirilen toprak konumunda olan Kıbrıs’ta egemenliğini sağlama yolunda milli kimlik inşası hız kazanmıştır. Kıbrıs’ın bir Elen adası olduğunu önce kendi toplumu sonra da Kıbrıslı Türkler ve İngiltere yönetimine benimsetme adına süren milli kimlik inşası, adada Türk kimliği inşa süreçlerinin hem engelleyici hem de tetikleyici bir unsuru olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Kıbrıs’ın İngiliz sömürge idaresine geçtikten sonra başlayan Türk kimliği inşa çalışmalarını tarihsel süreç içinde ele alarak, adada etkin olan iki toplumun yeraltı örgütleriyle idare edildiği İngiliz sömürge idaresinin son dönemindeki milli kimlik inşalarını basın üzerinden nasıl yürüttüklerini tartışmaktır. Kimlik, milli kimlik ve milli kimlik inşa çalışmalarının ele alınıp, kimliğin ideoloji aracılığıyla medyada temsilinin tartışıldığı çalışmada kimlik, ideoloji ve medya arasındaki birbirinin içine geçmiş ilişki tartışılmıştır. Ardından da Kıbrıs’ta Osmanlı Devleti’nin son evresinden başlayarak Kıbrıslı Türklerin örgütlenme süreçleri milli kimlik açısından tartışılarak, basın, eğitim, edebiyat ve tiyatro aracılığıyla milli kimlikle kurulan ilişkiler ele alınıp, TMT dönemindeki Türk milli kimliği inşa çalışmalarına odaklanmaktadır. Bu tez çalışmasında, Rumların 1955 yılında kurduğu yer altı örgütü Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü (EOKA)’ya karşı Kıbrıslı Türklerin 1957 yılında faaliyete geçirdiği Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)’nin etnik kimliğe dayalı milli kimlik inşasındaki rolüne odaklanılmıştır. 1957- 1959 dönemdeki gazetelerin milli kimlik inşasında nasıl bir rol oynadığının tartışıldığı bu çalışmada milli kimlik inşası yanında basının kimlik inşasında oynadığı role odaklanılırken, o yıllarda

yayınlanan Türkçe gazetelerin toplamını oluşturan Halkın Sesi, Bozkurt ve Nacak gazetelerindeki haber, makale, duyuru ve reklam içerikleri incelenmiştir.

Kimlik ile ideolojinin ilişkisi kurularak, medya yayınlarının kimlik ve ideoloji kurgusundaki rolüyle ilgili çalışmalar birçok alanın literatürüne katkı sağlamaktadır. Ancak, Kıbrıs gibi farklı kimlik ve kültürlerin bulunduğu bir coğrafyada, dili ve dini farklı iki toplumun etkin olma gayreti sarf ettiği bir dönem üzerinden kimlik-ideoloji ve medya ilişkisinin ortaya konularak milli kimliğin nasıl kurgulandığını tartışmak ayrı önem arz etmektedir. Bu ortamdaki Kıbrıs'ta 1950'li yılların sonunda birçok "öteki"nin varlığının üzerinden kimlik inşa edildiği ortamda, birçok kimliğin üstün getirilme çabalarının olduğu dönemi tartışan bir araştırma, iletişim araştırmalarına yeni bakış açıları kazandıracaktır. Bu çalışma kimlik inşa süreçlerinin medya üzerinden yürütülürken ideolojilerin bu süreçte nasıl bir rol oynadığını ortaya koymakla kalmayıp, coğrafi konum ve etnik kökenlerin milli kimlik inşasında Kıbrıs'a özgü bir farklılık yaratıp yaratmadığı da tartışılmıştır. Kıbrıs'ta kimlik araştırmalarıyla ilgili birçok çalışma bulunmakla birlikte özellikle İngilizlerin adayı terk etmesi öncesinde iki toplumun planlı bir şekilde dönemin gazeteleri üzerinden kimlik inşalarına odaklanan çalışmalar eksik kalmıştır. Bu çalışma literatürün bu yöndeki açığına katkı koyacak tartışmalar yapacaktır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan gazetelerde Kıbrıs'ta Türk milli kimlik inşasında kimlik, ideoloji ve medyanın nasıl bir ilişki içinde olduğuna odaklanılmıştır. Çalışmanın tarihsel sınırlılıkları içinde, gazetelerin milli kimlik inşası için oynadığı rolde söz sahibi olan siyasi liderlikle ne tür ilişkileri olduğu ve egemenlerin gazete yayınlarının içeriğinin şekillenmesi ve kullanılan dilin kurgulanmasında nasıl bir rol oynadığına bakılmıştır.

Kimliğin ve hatta milli kimliğin inşasıyla ilgili kuramsal bir araştırmayla başlayan çalışmada öncelikle kimlik tartışmaları; tarihsel süreç, tanım, kimliğin değişip değişmediği, kolektif kimlik, milli kimlik, ötekileştirme kuramsal çalışmalar

çerçevesinde tartışılmaktadır. Kimliğin inşasının ideolojiyle bir ilişkisi olduğu öngörüsüyle kuramsal çerçeveye ideoloji de dahil edilmiştir. İdeolojinin ne olduğu ve tarihsel süreç içerisindeki ideoloji kuramları tartışıldıktan sonra da özellikle medya üzerinden ideolojinin kullanılmasına odaklanan Gramsci'nin Hegomanya ve Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları kuramları tartışılmaktadır. İdeoloji ile kimlik arasındaki ilişki kurulduktan sonra bunun medyaya yansımaları ve medya yayınları üzerinde hayat bulmasıyla ilgili kuramsal literatür tartışması yapılmaktadır. Böylelikle kimlik, ideoloji ve medya arasındaki ilişkisi kurularak, kimlik inşalarının yaratılan ideolojilerle medyada yer bulmasıyla ilgili literatür tartışması pekiştirilmektedir.

Kıbrıs'ta Türk milli kimlik inşası tartışmasının en sağlıklı yapılacağı dönem bu çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. İngiliz sömürge idaresinin adayı terk etmeye karar verdikten sonra iki toplumu da ikna ederek adanın geleceğinin nasıl kurgulanacağı tartışılırken, tek seçenek olarak tarafların beklentisi dışında iki toplumun birlikte yönetileceği bir yapıdan söz edilmekteydi. Bu niyetin belli olmasıyla birlikte her iki toplum da etnik kökenlerine dair milli kimlik inşalarına yeraltı örgütlerinin yönetiminde yoğunlaşmışlardır. 1957-1959 yıllarını kapsayan bu üç yıllık dönem, hem diğer toplumun dışlandığı hem de her iki toplum içinde solcuların sindirildiği dönem olduğu göz önüne alındığında araştırma odağı bu tarih aralığıyla sınırlandırılmıştır. Ancak bu dönemi sağlıklı değerlendirebilmek için Osmanlı Devleti'nin adayı İngiliz yönetimine kiraladığı 1878 tarihinden başlayarak geçen dönemde de kimlikle ilgili yapılan çalışmalar tartışılmıştır.

Kıbrıs'ın, 1878 yılında Osmanlı Devleti'nden İngiliz İdaresi'ne geçmesinden günümüze kadar adada yaşayan Türkler, hep bir kimlik mücadelesi içinde olmuşlardır. Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçişiyle kendini boşlukta gören Kıbrıslı Türkler, hem yeni duruma alışma hem de Anadolu'daki gelişmeleri takip ederken farklı kimlikler arasında savrulup gidiyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Türk kimliği kabul görmüş olmasına rağmen İngiliz sömürge idaresinin son bulunduğu 1960 yılına kadar Türk milli kimlik inşası

aralıksız devam etmiştir. Kimliğin inşa edilebilen ve tamamlanmamış, sürekli devam eden bir süreç olduğu ve her süreçte farklı konumlarda hayat bulabildiği görüşünün Kıbrıs'ta Türk milli kimliğinde de var olup olmadığının araştırıldığı bu çalışmada, kimlik inşasını etkileyen faktörlere de bakılmıştır. İngiliz ve Kıbrıslı Rumların aldığı kararlar ve eylemleriyle "öteki" ne karşı kimliğini gösterme ihtiyacını sürekli hisseden Kıbrıslı Türkler, İslami kimliğin yerini Türk kimliğine bırakmasının ardından, yönetimden uzak olma yanında siyasi ve ekonomik açıdan zayıf olmanın dezavantajlarını kimliği korumakta da yaşamaktaydı.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı devir sürecinden, adada iki toplumun da kurduğu yeraltı örgütlerinin etkin olduğu ve toplumları her türlü baskıyı kullanmaktan çekinmeyecek şekilde yönettikleri 1950'li yıllara kadar kimlik inşası açısından yapılan çalışmalar ve bu yöndeki literatür taranmıştır. İngilizlerin adada kurdukları yönetim mekanizması, Kıbrıslı Rumların Enosis hedefleri doğrultusunda yaptıkları eylemler yanında Kıbrıslı Türklerin kendi aralarındaki çatışmanın tavan yaptığı örgütlenme mekanizmalarındaki kimlik vurgularına bakıldıktan sonra, eğitim, edebiyat, tiyatro ve gazeteler üzerinden nasıl milli kimlik inşa edilme çabası sarf edildiği örneklerle incelenmiştir.

Bu dönemde adada Kıbrıs Rum ve Türk toplumu bir arada yaşamakta, iki toplum arasında ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nden sonra Kıbrıs'ın İngiliz sömürge idaresine geçtiği süreç ve sonrasında, 1950'li yıllara kadar Kıbrıslı Türkler tarafından okullardaki öğretmenler ve gazete yayınlayan aydınların girişimleriyle Türk milli kimliği canlı tutulmaya çalışılmıştır. 1950'li yılların sonlarına doğru ise Türk kimliğinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı düşüncesiyle daha organize bir şekilde adada etnik kökene dayalı kimlik inşa projeleri yürütülmüştür. Bu dönemde, Türk milli kimliğinin inşası amacıyla Türklerin birbiriyle iç içe yaşamaları, birlik ve beraberliğin sağlanması, "öteki" olarak görülen yani dışlanan Kıbrıslı Rumlarla sosyal ve ticari ilişkinin durdurulması hedefiyle Türk'ten Türk'e Kampanyası uygulanmıştır.

1957 yılında Kıbrıs'ta Türkçe yayın yapan sadece Halkın Sesi ve Bozkurt gazetesi bulunmaktaydı. Bunlara 1959 yılında Nacak gazetesi de eklenmiştir. Bu çalışma sınırlarını oluşturan 1957-1959 yılları arasındaki üç gazete taranarak kimlik inşası açısından analiz edilebilecek haber, makale ve duyurular derlenmiştir. Toplanan metinler "Ötekileştirme" ve "Türkleştirme" adı altında iki ana başlığa ayrılmıştır. Türkleştirme başlığı altında analiz edilen metinler, Türklük konusunun işlendiği makaleler, Türk'ten Türk'e Kampanyası'na neden gerek duyulduğuyla ilgili metinler, Türk'ten Türk'e Kampanyası'na önem atfeden metinler, kampanyanın iyi gitmediği mesajlarının yer aldığı tüccarlar için yayınlanan metinler ve Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın en zor alanı olan sigarayla ilgili metinler analiz edilmiştir. Kıbrıslı Türkleri, hem ekonomik hem de sosyal ilişkiler açısından Kıbrıslı Rumlardan uzaklaştırma amacındaki konuları içeren metinler de "Ötekileştirme" başlığı altında analiz edilmiştir. Bu başlığa giren konular, komünizmin algılanışıyla ilgili metinler, Rumların komünizmle ilişkilendirilerek ötekileştirildiği metinler, Kıbrıslı Türk solcuları ötekileştiren metinler, solcu cinayetlerinde basında yer alan haber metinleri ve Rum sendikalarından istifa ettikleri, komünist olmadıkları ve Türk tezlerine bağlı oldukları içeriğini taşıyan gazete ilanlarındaki metinler analiz edilmiştir.

İdeolojiler, söylem kanalıyla günlük konu ve konuşmaları etkilerken, ideolojilerin günlük yaşam üzerinden yeniden üretiminde söylem vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Toplumların kurumsal yapıları ve gruplarının ideolojik olduğu üzerinde duran Van Dijk'e (2003), göre ideolojiler gündelik yaşam içinde insan bilincini belirleme gücüne sahip olacak kadar etkilidir. Bu nedenle, kimlik inşa sürecinde oluşturulan ideolojilerin çözümlemesinde söylemle ilgili yöntemler yaygın olarak kullanılmaktadır.

Söylem terimi, ilk olarak 1952 yılında dilbilimin kurucusu Zellig S. Harris tarafından söylem çözümlemesinin sözdizimsel bir yaklaşımı olarak

kullanılmıştır (Günay, 2018). Sonraki yıllarda disiplinler arası bir boyut kazanan söylem, eleştirel söylem çözümlemesi şeklinde kitle iletişim araçlarıyla ilgili araştırmalarda yaygın başvurulur konuma gelmiştir. Bir grubun kimliğini toplumsal bellekte temsil eden ideolojiler toplumsal temsillerin temelini oluşturmaktadır. İletişim kanalları kullanılarak eylem yapıları şeklinde vücut bulan söylem, ideolojilere anlam kazandırmaktadır. Doğuştan gelmeyen, öğrenilen ideolojiler, söylemin içeriği ve biçimiyle toplumsal teslimlerde bulunabilmektedir (Van Dijk, 2015). İdeoloji gerçekliğini belli bir söylemin içerisinde üretmektedir. Böylelikle ideolojiler söylem aracılığıyla yayılmaktadır (Özer, 2011).

Modern dünyanın en etkili ideolojik kurumları olarak kabul edilen kitle iletişim araçları ve okullar, dini kurumların yerini almıştır. Söylem yoluyla edinilen ideolojiler, toplumsal kimliğin oluşturulması amacıyla ortak amaç ve inançların belirlenmesi ve toplumsal pratiklerin kazanılmasında etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Van Dijk, 2015). Dil yanında görsel imgeler ve beden dilini de kapsayan söylem, toplumsal pratikler içinde diyalektik ilişkilerin çözümlemesidir. İktidarı harekete geçirip güçlenmesini ve iktidar gücünün yeniden üretilmesini sağlayan söylem, farklı toplumsal öğelerin eklenmesiyle meydana gelmektedir. Haberler, inşa edilmiş metinlerdir ve söylemsel biçimlerde gerçeklik kazanmaktadır. Ortak toplumsal inançlardan oluşan ideolojiler, eğitim kurumlarından öte kitle iletişim araçlarının ürettiği metinler aracılığıyla öğrenilmektedir. Her kitle iletişim aracının kendine özgü oluşturduğu bir yayın politikası bulunmaktadır. Söylem çözümlemesinin önemi burada yatmaktadır. Haberlerin inşa biçimlerini açığa çıkartan söylem çözümlemesi gazetecilik pratiklerinin ürettiği söylemin arkasındaki ideolojinin tespit edilip eleştirisine odaklanmaktadır (Gürses, 2017).

İdeolojilerin yeniden üretimi ve günlük ifadelerde önemli rol oynayan söylemin denetimi ve yeniden üretimi seçkinlerin kontrolündedir (Van Dijk, 2015). Güçsüz olanların konuşacak bir şeyleri olmadığı gibi onlara konuşmak isteyip istemedikleri de sorulmamaktadır. Güçlüler konuşurken onlar sessiz durmak

zorunda kalmaktadırlar. Bu yapı kitle iletişim araçlarında da kendini göstermektedir. Kitle iletişim araçları dahil söylemde güçsüz olanlar sadece alımlayan konumda kalmaktadır. Kitle iletişim araçlarında üretilen yazılı metinlerin alımlayıcılara en yaygın bir şekilde ulaştığı ve bellekte en fazla tutulabilen olduğu kabulü yaygın bir bakış açısidir. Bu nedenle kitle iletişim araçlarındaki haber üretiminde kontrolü elinde bulundurmaktan geri durmayan egemen güçler, medya yayınları üzerinden iktidarlarını onaylatıp meşrulaştırmaktadırlar (Van Dijk, 1999).

Eleştirel haber araştırmalarında Althusser'in devletin ideolojik aygıtları ile Gramsci'nin hegemonya kavramlarından yararlanılırken, Markizim ve yapısalcılıktan etkilenen kültürel çalışmalarda da eleştirel haber araştırmaları görülmektedir. Dilbilimi alanında da yapılan eleştirel haber araştırmaları arasında yer alan eleştirel söylem çözümlemesi ise bu çalışmada izlenilecek yöntem olarak belirlenmiştir (Özer, 2011).

Eleştirel söylem çözümlemesi, Frankfurt ekolünün sosyal bilimlere kazandırdığı eleştirel teoriye dayanmasına rağmen 1991 yılında Amsterdam'da gerçekleştirilen sempozyumla birlikte bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Amsterdam'da iki gün boyunca ilgili kuram ve yöntemleri tartışan Ruth Wodak, Teun Van Dijk, Theo van Leeuwen, Norman Fairclough ile Gunther Kress'in yaptığı tartışmalar sonrası eleştirel söylem çözümlemesi toplumsal olguları çalışmaya başlamıştır (Doğan, 2017).

Yapısal dilbiliminden çıkan söylem çözümlemesi bugün birçok alanda kullanılan bir yöntemdir. İdeolojik içeriğe sahip metinlerinin analizinde kullanılabilecek en yaygın yöntemlerden biri olan söylem çözümlemesine eleştirel haber analizlerinde de başvurulmaktadır. Söylem çözümlemesi toplumsal ruh biliminden ruh çözümlemeye, antropolojiden toplum bilimine, tarih ve istatistikten iletişime kadar farklı alanların kesişim noktasında

şekillenmektedir. Söylem çözümlemesinde çok disiplinli değil, disiplinler arası bir alana başvurulmaktadır (Günay, 2018).

Eşitsizlik ve egemenliğin dil kullanarak yeniden üretimine odaklanan eleştirel söylem çözümlemesi iletişim olayları ile söylem ve dilin rolünün dökümünü yapmaktadır. Van Dijk, ideolojik yeniden üretim araçlarının başında gelen medya ve eğitim kurumlarının hangi süreçlerle kimler tarafından denetlendiğinin incelenmesine yaşamsal bir önem addetmektedir. Eleştirel söylem çözümlemesinin diğer önemli temsilcilerinden biri olan Norman Fairclough, dilin kullanıldığı metinlerdeki değişimleri toplumsal ilişkiler ve süreçlerin belirlediği üzerinde dururken, dilin söylem alanına ilişkin toplumsalda çakışma yaratmaktadır (Özer, 2011). Eleştirel söylem çözümlemesi, iktidar odaklarının ellerindeki gücü kötüye kullanmalarıyla ilgilenirken, söylemin kendisi kullanılarak yapılan bu eylemlerin yarattığı eşitsizlik ve egemenliğin yeniden üretilmesini incelemektedir. Böylelikle eleştirel söylem çözümlemesi, söylemsel stratejilerle oluşturulan eşitsizlik ve adaletsizliklerin nasıl oluştuğu, bunu nasıl devam ettirip meşrulaştırdığı sistemde sosyal düzeni doğallaştırmasına odaklanarak çözümlemeye bulunmaktadır. Van Dijk'e (1993) göre, söylem analizi, söylemin tahakkümün üretilmesi ve söylemin tahakküme meydan okumasında oynadığı role odaklanmaktadır. Tahakkümün yeniden üretilmesi sürecinde metin ya da söylemin yapısı ve stratejileri çözümlemeye odaklanmaktadır.

Dilsel pratiklerle kurulan iktidar, bilgi ve kanaatleri yönlendirerek söylemin denetimini yapmaktadır. İktidar, çıkarlarının devamını sağlamanın yollarından biri olarak söylemin denetimi ve söylemin yeniden üretimini de elden bırakmamaktadır. Güçsüz olanların söyleyecek bir şeyleri yokken, kitle iletişim araçları dahil tüm odaklardaki söylem türleri ve modellerini belirleyen güçlü gruplar, sadece söylemde değil, söylemin berisindeki toplumsal güç konumundadırlar (Van Dijk, 1994). Toplum içinde azınlık olmasına rağmen güçlü olanlar insanların düşüncelerini etkilediği üzerinde duran eleştirel haber

çözümlemesi buralardaki örtük yapıları çözmeye odaklanmaktadır (Van Dijk, 1995).

Eleştirel söylem analizine odaklanan isimlerden olan Wodak, eleştirel söylem analizinin özelliklerini şöyle sıralamıştır. “Sorunların karmaşıklığı öngörüsünden hareketle eleştirel söylem çözümlemesi disiplinler arası çalışmaktadır. Toplumsal değişim, kimlik ve ırkçılık gibi toplumsal sorunlarla ilgilenmektedir. Eklektik kuram ve yöntemleri yanında etnografya ve alan araştırmasından faydalanmaktadır. Ampirik veri ve kuram arasında sürekli gidip gelmektedir. Metinler ve söylemler arası ilişkiler ve kamusal mekanları incelemektedir. Söylem ve metinlerin yorumlanmasında tarihsel bağlamdan yararlanmaktadır. Sistemsel İşlevsel dil bilimi başta olmak üzere çeşitli dilbilimi kuramlarından faydalanmaktadır. Sorun odaklı bir yaklaşım olduğu için orta ölçekli kuramları kullanmaktadır. Sonuçlara ulaşıp söylemsel ve toplumsal söylemlerin değişimine odaklanmaktadır (Wodak, 2018).

Toplumun gerçekleri ve günlük yaşananlarla ilgilenerek dilbilimiyle buluşan eleştirel söylem analizi, metin ve söylem bağlamındaki tekniklerden yararlanmaktadır (Doğan, 2017). Bir taraftan dilbilimsel analizlere odaklanan diğer taraftan da toplumsal çözümlemelere yer veren eleştirel söylem analizi, toplum bilimi ile dilbilimi arasında köprü kurmaktadır (Evre, 2009). İdeolojilerin toplumsallaşmasında rol oynayan haber söyleminde ideolojik üretimin olduğunu ortaya koyan eleştirel haber çalışmaları, haber metinleri üzerinden yapılırken, haberin söylemindeki ideolojik yapı ve üretiminin altını çizmektedir. Eleştirel söylem çözümlemesinin bir pozisyon alma olduğu için nötr olmadığından dolayı konuyu kavramayı amaçlandığı üzerinde duran Van Dijk’e (2015) göre, problemle ilgili kesin çözüm sunmayan eleştirel haber çözümlemesi, problemi kavrayacak bakış açısı geliştirmektedir. Metnin bir parçasıyla ima edilen anlamlar açık hale getirilmektedir. Toplumsal sınıfları gruplara indirgeyen eleştirel söylem çözümlemesinde toplumsal yapı, sınıflar üzerinden değil, dil dil üzerinden var olmaktadır (Atabek ve Atabek, 2007).

Çok geniş bir alanı kapsayacak boyutta bir uygulama alanı kullanan eleştirel söylem çözümlemesi, disiplinler arası çalışmakla başarıya ulaşmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi, birçok alan yanında medyada da eleştirel bakış açısını geliştirme imkanı yaratmıştır. Bu noktada Van Dijk'e (2001) göre söylem çözümmesinin amaçlarının başında moda konular yerinde toplumsal sorunlar ve siyasal konulara odaklanarak, disiplinler arası bir çalışma izleyip, söylem yapılarını betimlemenin ötesine geçerek bu söylemden toplumsal yapıları çözümleyip açıklamayı amaçlamaktadır.

İdeolojik olana odaklanan ve farkındalık yaratmayı amaçlayan eleştirel söylem çözümlemesinin ihtiyatlı olması gerektiği uyarısında bulunan Fairclough'a göre, eleştirel söylem çözümlemesinde elde edilen sonuçların kimler için kullanıldığı ya da başka ideolojilerin doğallaştırılmasına yardım edip etmediğine odaklanmanın öncelikli hedefler arasında yer almalıdır (Fairclough, 2015a). Norman Fairclough, toplumsal yapı perspektifleri ve toplumsal eylem ile temsil perspektifleri arasındaki salınım olanak vermek için eleştirel söylem analizcilerinin toplumsal pratiklere odaklandığına dikkat çekmektedir (Fairclough, 2015b). Toplumsal pratik, metinlerin üretimi, dağıtımı ve tüketimi olan söylemsel pratik ve metin öğelerinin bileşimi olan söylem, pratikteki toplumsal etkinlik, söylemin temsillerinde ve kimlik oluşturulmasındaki var olma biçimi olarak kendini göstermektedir. İktidarın gücünü koruması yanında söylem ilişkileri iktidar ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Fairclough'a göre, ideolojiyle kuşatılan söylemsel pratikler iktidar ilişkilerinin sürdürülmesi yanında altının oyulması için de kullanılabilir. (Aktaran, Özer, 2011).

Van Dijk tarafından geliştirilen medya metinlerinin ayrıntılı okunmasını gerektiren eleştirel söylem analizi, medya söyleminin haberler aracılığıyla nasıl kurulduğunu açıklamaktadır (Gürses, 2017). Van Dijk'in eleştirel haber çözümlemesi modeline göre haber metni makro ve mikro yapıda ele alınmaktadır. Makro yapıda, başlıklar, haber girişi ve fotoğraflar tematik yapı

altında incelenirken, şematik yapı altında, ana olayın sunumu, sonuçları, ardaan bilgisi, bağlam bilgisi ve yorumlar değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Haberin çözümlenmesinin ikinci ayağında mikro yapı bağlamında, cümle yapılarının aktif ya da pasif oluşuyla, basit ya da karmaşık oluşuna bakılmaktadır. Bir diğer aşamada ise nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler bağlamında bölgesel uyuma baktıktan sonra kelime seçimi ve haber retorığı altında görseller, inandırıcı bilgi ve görgü tanıklarının ifadeleri değerlendirilmektedir (Özer, 2009).

Van Dijk, eleştirel söylem çözümlemesi yaparken metinleri bağlamsal ve metinsel yapılarıyla incelenmektedir. Konuşma ve/veya metnin yapıları metinsel boyutta analiz edilirken, bağlamsal boyutta ise, yapılar arasındaki ilişkilere bakarak, süreçler incelemeye alınmaktadır (Van Dijk, 1991). Sözel etkileşim ve iletişim mikro düzene, toplumsal gruplar arasındaki iktidar mücadelesi ise makro düzene ait ve birbirinden ayrı görülürken Van Dijk, modelinde makro ile mikro yaklaşımlar arasında bir köprü kurmaya odaklanmaktadır. Çünkü ona göre günlük etkileşim içinde makro ve mikro düzeyler bir bütünü oluşturmaktadır (Evre, 2009).

Makro yapıda haber anlatısı tematik ve sematik dilsel çözümlenmeye ele alınmaktadır. Tematik yapının analizinde başlık ve haber girişi birlikte ele alınmaktadır. Çünkü haberin ana vurgusu bu iki bölümde kendini göstermekte ve bütünlü ilgili genel bir fikir vermektedir. Böylelikle başlık, varsa spot ve haber girişi yanında fotoğraflara bakılmakla haberin temasını öğrenme imkanı yakalanmaktadır. Daha sonra haberin sematik yapısı ele alınırken haberin ana olayı, haberin kaynakları, ardaan bilgisi ve bağlam bilgisi üzerinden konunun nasıl değerlendirildiğini görmek mümkündür (Özer, 2009).

Haberin mikro yapısının çözümlenmesinde sentatik çözümlenme, bölgesel uyum, kelime seçimi ve retorik çözümlenme uygulanmaktadır. Van Dijk haber çözümlenmesinde metinlerin dilinde iki çözümlenme türü kullanmaktadır. Biri

sentatik diğeri de semantiktir. Cümlelerin kullanım yapılarına bakılan sentatik çözümlemede, anlam farklılığını ortaya koyabilmek için cümle yapılarının aktif ya da pasif olmaları yanında basitlik veya karmaşıklığına bakılmaktadır. Metinlerin etnik ilişkisini yakalayıp örtük bilgilere ulaşabilmek amacıyla ise semantik temsillere de bakıldığında egemen güçlerin çıkarlarına uygun olarak ifadeler örtük ya da ucu açık bırakılmaktadır (Van Dijk, 2019). Ardı ardına gelen cümleler ve cümlelerin bölüm içinde birbirlerine uyumu görebilmek amacıyla ardı ardına gelen cümlelerin birbirine uyumunun tespit edilebilmesi için bölgesel uyuma bakılır. Bölgesel uyumu ortaya koymak için nedensel, işlevsel ve referansal ilişkinin izleri izlenmektedir. Özetleme, örnekleme ve zıtlıkların ortaya konulup konulmadığını görebilmek için nedensel ilişkide cümle yapıları içindeki nedensel bağlar aranmaktadır. Haber girişi ya da genel anlatımlı cümlelerin açılımının sonraki cümlelerde yapılıp yapılmadığına bakılan işlevsel ilişkide, ideolojik bulguların olup olmadığına bakılmaktadır. Yine ideolojik bağlara rastlanabilecek referansal ilişkide cümleler arasındaki kavramlarda bir kayıp bağlar kurulup kurulmadığına bakılmaktadır (Özer, 2011). Mikro çözümlemenin bir sonraki ayağını ise kelime seçimi oluşturmaktadır. Haberin ideolojik yapısını çözmek için en önemli kısım olan kelime seçiminde konu ve kişilerin anlatımı için seçilen kelimelerle izlenen ideolojinin izleri bulunabilmektedir. Çözümlemenin son ayağını ise; görseller, inandırıcı bilgi ve görgü tanıklarının haberde nasıl sunulduğuna bakılan retorik bölüm oluşturmaktadır (Özer, 2009).

Eleştirel söylem analizi alanına, geliştirdiği söylem-tarihsel yaklaşımla katkı koyan Ruth Wodak, ulusal ve uluslararası düzeylerdeki kimlik politikaları, örgütsel söylem, ırkçılık ve anti-semitizm gibi kurumlarda dilin kullanımına odaklanmaktadır (Evre, 2009). Söylem-tarihsel yaklaşım, söylem ve metinlerdeki tutarsızlık, ikilem, çelişki ve paradoksları ortaya çıkartabilmek için metin ya da söylemin bağlamsal bilgisi, geçmişi, toplumsal ve siyasi ilişkiler ve süreçler açısından geniş bir çerçevede ele almaktadır (Reisigl & Wodak, 2016).

Politik alan ve politikanın, toplum ve medya arasındaki ilişkilerini “karmaşık” olarak değerlendiren Wodak’a göre, bu karmaşık ilişkiyi ortaya çıkartabilmek için disiplinler arası bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Wodak, disiplinler arası bir çeşitlilik yanında teoriler arası bir iş birliği, eleştirel ve düşünümsel odaklanmaya dayandırdığı söylem-tarihsel yaklaşımı şu özelliklere dayandırmaktadır. Teori, araştırma, ekip ve pratik dahil disiplinler arasıdır. Sadece dilbilimsel öğelere odaklanmaz, problem yönelimlidir. İncelenen problemin anlaşılıp açıklanmasında faydalı olabilecek teori ve yöntemleri kullanan elektik bir yapıya sahiptir. Çalışmaya etnografi ve alan çalışmasını dahil etmektedir. Teori ve ampirik veriler arasında sürekli gidiş- geliş mümkün kılan bir hareketliliktedir. Çoklu türler ve çoklu kamusal alanlar incelenerek metinler arası ve söylemler arası ilişkiler araştırılır. Yeniden bağlam kurularak, konular ve süreçler arasındaki bağlantıya ulaşılır. Tarihsel bağlam her zaman söylem ve metinlerin yorumlanmasına dahil edilmektedir. Analiz için kullanılan araçlar ve kategoriler, incelenen problem yanında yukarıda sıralanan basamaklara göre tanımlanmaktadır. Belirli söylemsel ve sosyal pratiklerin değiştirilmesi amacına uygun bir şekilde kullanılacak bulgular, farklı alanlardaki uzmanlar için ulaşılabilir olmalıdır (Wodak, 2001).

Söylemsel olayların örtük olduğu, tarihsel, politik ve sosyal ortamı bütünleştirerek, söylemsel eylemlerin tarihi ve politik boyutunu analiz eden söylem-tarihsel yaklaşımda; metinler, tarzlar ve eylem alanı söylemle birlikte ele alınarak birbirleriyle bağlantılarına bakılmaktadır. Wodak’a göre, söylem, semiyotik yollarla kendini sosyal eylem alanında gösteren dilsel eylemlerdir. Dilsel eylemlerin maddi durağan ürünü metinlerdir. Diğer taraftan tarzlar belirli bir aktiviteyle dilin sosyal olarak onaylanmış ve yaygınlaştırılan şeklini oluşturmaktadır. Söylemin çerçevesi ve toplumsal gerçeklik ise söylem alanını oluşturmaktadır. Bu kavramlar arası ilişki takip edildiğinde eylem alanından başlayarak diğer alanlara yayılan söylem, farklı alanlar ve söylemlere doğru genişlemektedir. Farklı alanlarda bir araya gelip çakışan söylem, birbirinin üstüne binerek karmaşık bir hal almaktadır (Wodak, 2001).

Söylem-tarihsel yaklaşımın izlendiği bir analiz için beş söylemsel strateji izlenmektedir. İzlenecek ilk strateji adlandırmadır. Söylemde konu edilenlerin dilsel olarak nasıl gösterildikleri ve onlardan nasıl bahsedildiklerine bakarken onların aidiyetlerinin nasıl konumlandırıldığı ve nasıl bir kimliğin atfedildiği adlandırma stratejisinde ele alınmaktadır. Söylemde konu edilenlere karşı söylemin olumlu ya da olumsuz mu olduğu, övücü mü yoksa yerici adlandırmalar mı kullanıldığı hüküm stratejisine bakılmaktadır. Olumlu ve olumsuz şeklindeki nitelendirmelerden hangisinin kullanıldığı ve söylemde kullanılan ayırmaştırmanın nasıl meşrulaştırıldığı ve bu meşrulaştırmalarda hangi ifadeler başvurulduğu da uslamlama stratejisini oluşturmaktadır. Çerçeveleme stratejisinde ise, söylemdeki adlandırmaların hangi açıdan anlaşılması gerektiğinin ipuçlarını verirken, konuya hangi perspektiften bakılması gerektiğini işaret etmektedir. Önemseme-hafifleme stratejisinde ise dışlayıcı sözlerin açıkça mı aktarıldığı, ya da hafifletirilerek (önemsizleştirerek) mi yapıldığına bakılmaktadır (Wodak, 2001).

Bu tez çalışmasında Kıbrıs'ta 1957-1959 yıllarında Türkçe olarak yayın yapan Halkın Sesi, Bozkurt ve Nacak gazetelerinin Türk milli kimliği inşa çalışmalarına katkı niteliği taşıdığı öngörülen yayınlarının çözümlemesi için eleştirel haber çözümlemesinden yararlanılacaktır. Bu çalışmada metin ve söylemler yukarıdaki stratejileri izleyen Wodak'ın söylem-tarihsel yaklaşımına göre analiz edilerek, ideolojiler ve güç ilişkilerini ortaya çıkarıp, söylem ve metinler tarihsel boyutuyla ele alınarak analiz edilecektir.

BÖLÜM 1

KİMLİK- İDEOLOJİ VE MEDYA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kimliklerin inşa edilmesi süreçlerinde ideolojilerden yararlanılmaktadır. Oluşturulan ideolojilerin toplum içinde kabul görmesi ve istenilen kimliğin inşa sürecinin hızlı ilerlemesi için bu noktada kitle iletişim araçları kullanılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının yayınlarıyla ideolojiler, toplum içinde destek buldukça da kimlik inşa süreci ilerleyebilmektedir.

Kimlik, ideoloji ve kitle iletişim araçları arasında ilişkiyi kurabilmek için her üç kavramın literatürünü incelemek gerekmektedir. Öncelikle kimliğin ne olduğu, türleri yapısı ve Kıbrıs'taki tartışmalarını ele aldıktan sonra bunu ideolojiyle ilişkilendirip ideolojinin günümüze gelene kadar geçirdiği evreler, kavrama yüklenen anlamlar ve medya araştırmaları için kilit olan bazı ideoloji kuramlarının tartışılması önem arz etmektedir. Kimlik ile ideoloji arasında kurulan ilişkinin benzeri hatta daha derin bir ilişki ideoloji ile medya arasında olmaktadır. Bununla ilgili literatür tartışmalarının yapılmasıyla kimlik, ideoloji ve medya arasındaki ilişki daha iyi kavranabilecektir.

1.1. Kimliğin Doğuşu, Gelişimi ve İnşasına Bakış

Kimliğin sürekli inşa edildiği varsayımından yola çıkarak kimliğe nasıl bakıldığı ve hangi açılardan ne tür tanımlar geliştirildiğine bakarak, kimliğin değişken olup olmadığını tartışmak gerekmektedir. Çünkü yukarıda bahsedilen varsayımın hayat bulması kimliğin değişken olmasıyla bağlantılıdır. Kimlik çeşitleri arasında bu çalışmanın odağı olan milli kimliğin tartışılıp Kıbrıs ölçüsünde kimlik tartışmalarıyla ilgili literatüre bakmak yerinde olacaktır.

Kimliklerin ideolojiler aracılığıyla kurulabileceği öngörüsü için kimlik ve ideoloji arasındaki ilişkiyi tartışmak da önem taşımaktadır.

1.1.1. Kimliğe Genel Bakış

Kimlik, Latince “aynı” anlamını taşıyan “idem” ve “tekrarlamak” anlamına gelen “identide” kelimelerinden türetilmiştir. Latince kökenli kimlik kavramı, İngilizcede 16. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal bilimlerde bir terim olarak kullanılması 1950’lere denk gelmekte olan kimlik, yeni bir terim olmakla birlikte tanımlaması da zor bir kavramdır. Sosyal bilimlerdeki araştırmalarda göç ve etnisiteden bahsedebilmek için kimliğe başvurmak zorunlu hale gelmiştir (Gleason, 2014).

İlk çağlardan itibaren ne olduğu tartışılmaya başlanan kimlik Aristoteles’in “töz” yaklaşımına kadar dayanmaktadır. Aristoteles’in “töz” kavramı kimliğe yakın anlamda kullanılmıştır. Değişen durumlardan etkilenmeyerek hep kendisiyle aynı kalan anlamına gelen töz, kendisi olarak kalabilirken, zümresel bir içerik olarak, düşünen bir varlık olarak kalabilen ve bunu başka bir şeye ihtiyaç duymadan başarabilendir (Varol, 2016).

Yunanca, hypostasis (altta bulunan) kelimesinden gelen töz, Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğüne (1998) göre, “değişenlerin özünde değişmeden kaldığı varsayılan idealist kavram” (s.1489) olarak belirtilmektedir. Felsefe Terimleri Sözlüğü, değişen durumlar ve niteliklere karşı kalıcı olan ve kendi kendine ancak kendisiyle var olabilen ve varlık nedeni kendisi olan şeklinde açıkladığı töz kavramının varoluşu için başka bir şeye gereksinim duymadan bağımsızca kendi “içinde var olan” ve kendisiyle tanımlanan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Güçlü vd., 2002).

Kimlik kavramı modern felsefenin kurucusu sayılan Rene Descartes'in "düşünüyorum, öyleyse varım" önermesiyle bir değişime uğrayarak, insan "özne" olarak görülmeye başlamıştır. Böylelikle birey, bilinci ve kendini bilir bir konuma yerleştirilmiştir. 18. yüzyıl filozoflarının hareket noktasını oluşturan özne kavramı, Kant, Hegel ve Marx'a kadar birçok düşünür tarafından birbirine yakın anlamlarda kullanılmıştır. Bugün tartışılan anlamıyla kimlik, sosyolojik çalışmalarda daha 1940'larda yer alabilmiş, ancak o dönemlerde "kimlik" yerine "benlik" kavramı kullanılıyordu. Charles Horton Cooley ve George Herbert Mead'ın kurucu babaları olduğu sembolik etkileşimciler, sembolik sistemlerin aracılığıyla bireylerin farkındalığını biçimlendiren toplumsal etkileşimleri kimlik değil de benlik üzerinden ele almışlardır. Kimliğin sosyolojideki kullanımına önemli katkı sağlayanlar arasında yer alan Erving Goffman, 1963 yılında sembolik etkileşimciler arasından biri olmasına rağmen terminolojiyi "benlik"ten "kimlik"e kaydırmıştır (Gleason, 2014). Erving Goffman, kimlik kavramını benlik kavramı yerine kullandığından dolayı kimlik çalışmaları yürüten ilk kişi olarak kabul edilmektedir (Varol, 2016).

Psikoloji çalışmalarının bir kavramı olarak akademik literatürde tartışılan kimlik böylelikle 1950'de sosyolojik bir kavram olarak da kullanılmaya başlamıştır. Robert Merton ve Alice S. Kit, 1950'de yazdıkları bir yazıda kimlik kavramını daha geniş bir şekilde sosyolojik ilginin dikkatine sunmuşlardır. Gruplar arası ilişkileri açıklamak üzere 1970'li yıllarda geliştirilen sosyal kimlik kuramıyla, sosyal kimlik bireysel kimlikten kesin olarak ayrı ele alınmaya başlamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise kimliğin inşa edildiğine dair tartışmalar gündeme gelmiştir (Varol, 2016).

Önceleri, psikoloji biliminde kullanılmaya başlanan bir kavram olan kimlik, sosyolojide de yer bulmasıyla birlikte, bu yönde yürütülen çalışmalarda terim için ne ortak bir tanıma erişilebildi, ne de kavram bir kapsama indirgenebilmiştir. Kimliğin birçok bilim dalındaki tanımları arasında boğulmamak adına, bu çalışmanın ana araştırma konusuna sadık kalarak toplumlarda kimlik inşasını etkileyen yönleriyle kimlik tartışılacaktır. 1958'de

kimliğin mevcut kullanımını diğer kullanımlardan ayırt etmeye odaklanan Erik Erikson, kimliğin sadece “ben kimim” sorusuna verilen bir yanıt olmadığı üzerinde durarak, bireyin rol oynamasıyla sınırlandırılmayacağı ve kişinin kendini kavraması olarak da ele alınamayacağı üzerinde durmuştur. Gleason’a (2014) göre; Erikson, kimliğe yönelik ilgiyi farklı yönlerden araştırma bağlamında “özdeşleşme” ve “rol oynama” ifadelerini takip etmektedir. Huntington, anlam çeşitliliği bulunan ve tanımı zor bir kavram olarak gördüğü kimliği “belirsiz” ama “kaçınılmaz” olarak değerlendirmiştir. Erik Erikson’un kimliği, “çok yaygın”, “belirsiz” ve “kavranılmaz” olarak tanımlamasından yola çıkan Huntington’a (2004) göre kimlik, birey ve gruplar arasında kendi kendini bulan ve sürekli yeniden tanımlanan, yaratılan, kişilerin birbiriyle etkileşiminin ürünü olan, birden fazla olabilen, göreceli önem arz eden ve duruma göre değişebilen niteliklere sahiptir.

Kimliği sonsuz ve sorunsuz yaşayan bir olgu olarak gören, algının terk edilmesi üzerinde duran ve kültürel kimliğe yeni bir bakış açısı getiren Stuart Hall, kimliğin her zaman hareket halinde olan, tanımlanamayan bir ürün olarak düşünmekte ve buna bağlı olarak da kimliğe “var olma” yanında bir “olma” olarak bakmaktadır. Tarih, zaman, mekan ve kültürün ötesine geçen, sürekli değişime uğrayan kimlik, var olan bir şey değil, geçmişin öyküleridir, yani bizi konumlayan ve kendimizi konumlandığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir (Hall, 1998). Stuart Hall’un kimliğin hareket halinde şekillendiği, tarihsel ve kültürel anlatıların özellikle bulunduğu istikrarsız noktada biçimlendiği söylemini, açık uçlu tamamlanmayan bir yolculuk olarak değerlendiren Iain Chambers’a (2005) göre ise, kimlik, inşa ettiğimiz yer ve aidiyet duygumuzun bilinç dışı arzu ve güdülerimiz yanında bireysel hikayelerimizle renklenerek, daima olumlu, daima geçiş halinde, daima bir hedefi olan ama sonu olmayan yolculukta inşa edilmektedir. Phillip Gleason ise kimliği tanımlarken Huntington, Hall ve Chambers’ten daha geniş bir açıyla kavrama bakmaktadır. Kimliği sonsuz bir çerçeveye yerleştiren Phillip Gleason, kimliği “her şeyin ne olduğu” şeklinde tanımlamaktadır (Gleason, 2014).

Kişinin kalıplar ve davranış biçimleri arasında kendini nerede konumlandığı, etrafındaki insanların bu konumu nasıl gördükleri, kendi davranışları ve duruşunu uygun olarak kabul edeceklerinden emin olmadığının yarattığı belirsizlikten kaçışa kimlik adını veren Zygmunt Bauman'a (2001) göre kimlik, kişinin nereye ait olduğundan kuşku duymasıyla gündemine gelmektedir. Serdar Kaypakoğlu'na (2000) göre, kendini diğerlerinden farklı ve özgün görme ve kendine diğerlerinden farklı değer verirken sosyal karşılaştırma ve ayrımcılığa başvurulması kimlik duygusunun temel özelliklerini oluşturmaktadır.

Kimliği "ben" ve "biz" olarak ikiye ayırırken "ben"i bireysel ve kişisel olarak iki açıdan ele alan Jan Assmann, "biz"den, "ortak"a yönelen şekilde tanım geliştirmiştir. Jan Assmann, bireysel kimliği doğuştan bedenin gereksinimleriyle oluşan kimlik olarak tanımlarken, kişisel kimliği ise doğumdan ölüme kadar geçen süreçte sosyal yapıdan yüklenen özelliklerin toplamı olarak ele almaktadır. Assmann bu çerçevede; "ben", kimliğin oluşmasında toplumsal yapıya rol biçerken, "ben kimliği" kültürel kimlik olarak tanımlamaktadır (Assmann, 2001). Van Dijk, "biz" ve "onlar" arasındaki kutuplaşmaya ideolojik bir anlam yüklerken, bizim yaptıklarımızın olumlulaştırıldığı, onların yaptıklarının ise olumsuzlaştırılmasıyla yaratılan kutuplaşmanın temsilleri toplumsal kurallar adı altında yapılmaktadır. Van Dijk'e (2019) göre, "biz" ve "onlar" arasındaki ilişkiyi kuran şemayla kendimize hizmet etmekteyiz.

Lawler'e göre, kimlik benzerlik ve farklılıklara işaret etme yanında farklılık ve aynılığı da içerirken; Owens, kimliği insanların kim oldukları ve diğer insanlara nazaran kendilerini nerede konumlandıkları kategoriler olarak görmektedir. Bunları ortaya koyarak kendi değerlendirmesini yapan Woodward, kimliği kişinin kendini hangi kategorilerde gördüğü ve hangi kategorilerden farklı kıldığı üzerinden tanımlamaktadır (Woodward, 1997). Kimlik krizi ifadesini ilk

olarak ortaya atan Erikson, kimliği kesin, ancak ele geçirilemez bir Şey olarak değerlendirilmiştir. Kişinin hem bireysel hem de toplum içindeki kültürel kimliğini kurma sürecinin paralel ilerlediği görüşünü ortaya kokan Erikson, bu Şekilde kimliğin kavranmasındaki zorluğa açıklık getirmektedir (aktaran, Gleason, 2014).

Bu çalışmada izlenecek yolculukta hem “ben kimim” sorusuna odaklı kimlik inŐaları incelenecek, hem de “ben kimim” kavramının dışına çıkılarak daha geniş çerçeveden kimlik kavramını tartıŐabilmek için, kolektif kimliğin yolu izlenerek, etnik köken, din, öteki, yaratılan mitler, tanınma, mağduriyet, gergin ortam (savaş durumu) ve geçmiş açısından terimin tartışılması yapılacaktır. Bu açılardan da kimliğin nasıl tanımlandığına göz atarken, Kıbrıs’ta milli kimlik inşasında kullanılan ve çalışmanın sınırlılıkları kapsamındaki dönemi incelerken göz önünde bulundurulması önem arz eden tanımlara da bakmakta yarar görülmektedir.

Toplumlar içerisinde kimlik inşasından en fazla etkilenebilecek olanlar her zaman “mağdur” olarak kendini görenler ve mağdur hissi uyandırılanlardır. Bu kesim izlenecek yola daha kolay dahil olurken, savların savunucusu olmak için daha güçlü aday konumundadır. Kişiler ve toplumların, yok farz edilmeleri ya da mağdur edilmeleri ya da edilecekleri hissinin uyandırılması kimlik inşası için önemli çıkış noktalarındandır. Alberto Melucci kimliği tanımlarken, öznenin sürekliliği ve çevreyle uyumu, ötekilere saygısı ve sınırlandırılmasının yanında, tanınma ve tanıma yeteneğine gönderme yapmaktadır (Melucci, 2014). Vamık Volkan’a (2007) göre de aŐađılanma ya da zorluklara maruz kalmak kimliğe olan yatırımı artırmaktadır.

Kimliğin en klasik ve aynı zamanda sakıncalı sorusu olan “ben kimim”in yanıtının en yoğun arandığı alan etnik kimliktir. Gleason (2014), Will Herberg’in toplumun kendini konumlandırması ve kim olduğuna yanıt araması yolculuğunda en tatmin edici araç olarak “din”i gördüğüne vurgu yapmaktadır.

Assmann ise gerçekliği, sosyal yapının kendisi olarak gördüğünden dolayı “biz” kimliğinin, kendini tanımlaması için geçmişe başvurarak kendini tanımlamaya ihtiyaç duyduğu üzerinde durmaktadır. “Ben” ve “biz” üzerinden kimliği yorumlayan Assmann’a (2001) göre, kimlik çoğulluğu ifade eden bir kavramdır, başka kimlikleri içermekte, çeşitlilik olmaksızın birlik, başkaları olmaksızın benlik olamamaktadır. Kimliği, savaş ortamıyla eşleştiren ve adının duyulduğu her yerde devam eden bir çatışma olduğunun görülebileceği üzerinde duran Zygmunt Bauman, savaş meydanlarını kimliğin anayurdu olarak nitelendirip, savaş kargaşasında doğan kimliğin, silah seslerinin kesilmesiyle uykuya yattığını söylemektedir. Aynı zamanda kimlik inşasının tartışıldığı coğrafyalar, çatışma ortamının merkezi olarak görülmektedir (Bauman, 2017). Kıbrıslı Türk olarak kimlik konusunda dünyada en fazla tartışılan çalışmaları bulunan Vamık Volkan, “Kimlik Adına Öldürmek” isimli kitabında Kıbrıs ve Gürcistan üzerine yaptığı araştırmalarda elde ettiği bulgulara dayanarak milli kimlik inşası açısından önemli olan “sıcak yer” terimini geliştirmiştir. Vamık Volkan, bu çalışmanın sınırlılığını oluşturan ve sonraki yıllara yansıyan ortamı da kapsayan “sıcak yer” terimini, etnik iki grup arasında yoğun duygular uyandıran ya da geçmiş duyguları alevlendiren, yakın zamanda ölümler ve aşağılanmaların yaşandığı fiziksel bir yeri tanımlamak için kullanmaktadır. Vamık Volkan’a göre, sıcak yerler, yas, üzüntü, mağduriyet, intikam ve benzeri duyguları canlı tutmaktadır. Sıcak yerler dev bir tabela gibi toplumların önünde durur ve sürekli onlara bir şeyler hatırlatmaktadır (Volkan, 2007).

Modern siyasette farklılığın yarattığı tartışma kapsamında ortaya çıkan kimlik siyaseti, toplum içinde kültürel farklılıkların önemini vurgulamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal bilimler alanında yer bulan kimlik siyasetinde, zorla kabul ettirmek istenen özellikle etnik temele dayalı bir kimliği ve buna karşı verilen mücadele anlatılmaktadır. Temelleri İkinci Dünya Savaşı’na uzanan, egemen yapıların dışladığı kesimlerde var olan ve ırkçılığın yansıması olarak de değerlendirilebilecek kimlik siyaseti iki inancı yansıtmaktadır. Birincisi, egemen gruplar tarafından kalıplaşmış yargı ve değerlerle aşağılık hissi ve utancın aşılmasıyla muhaliflerin, kendilerini

nasıl gördükleri ve dışarıdan nasıl görüldüklerini yansıtmaktadır. İkinci yansımada ise, muhalifleştirilen kesimlerin itilmişlikten sıyrılıp, yeniden ayağa kalkmasının yolu olarak öze dönüp gerçek kimliğine gururla sarılarak, kimliğin bir özgürleşme aracı olarak seçilmesidir (Heywood, 2007). Bu çalışmanın zaman sınırlılığı olan yıllar göz önünde bulundurulduğunda ve Kıbrıs'ta da benzer bir sürecin yaşandığı üzerinde durduğumuzda, Kıbrıs'ta, Türk ve Rumların milli kimlik inşa süreçleri kimlik siyaseti teorisiyle paralellik taşımaktadır. Yukarıda dikkat çekilen tanımları izlersek, bulanık ortamların bir kavramı olan kimliğin bulunduğu ortamı hiçbir zaman berraklaştırmadığı için devamlı bir mücadele alanı yarattığı ve güçler savaşının ortasında bireylerin de kimlikten kimliğe savrulduğu ve/veya savrulabileceği görülmektedir. Kimliği can alıcı boyutuyla ele alan Fırat Mollaer, kimliği modern zamanda politik varoluşun yıkıcı bir kavramı olarak görmektedir. Mollaer'e (2014) göre, kimliğin bu özelliği bir ülkede yaşayan herkesi yakalayan, politik varoluşa tesir eden kanlı canlı bir mesele olmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.2. Kimliğin Değişkenliği

Kimliğin doğuştan mı kazanıldığı yoksa kültürel ortamda mı inşa edildiği tartışmaları yanında, doğuştan kazanıldı denilen ya da sonradan inşa edildi denilen kimliğin değişip değişemeyeceği sorusu çerçevesinden de kimliğe bakmak gerekmektedir. Kimlikte yaşanan değişimin bazen isteyerek bazen de mecburiyetten olabileceği üzerinde duran Yan Assmann'a (2001) göre, içeriği boş bırakıldığında silikleşebilen ortak kimlik, aidiyetin bilince çıkartılması şeklinde tanımlanırken, göç ya da din değiştirmeyele ortak kimlik terk edilebilmektedir.

Zygmunt Bauman, kimliklerin kendilerini tanımlamak için göndermede buldukları cemaatleri, üyelerin kopmaz bağlarla birlikte yaşadığı (kader) cemiyetler ve tamamen fikirler ile belirli ilkeler doğrultusunda bir araya gelmiş cemiyetler olarak ikiye ayırmıştır. Kimliklerin ikinci yani kişinin daha çok kendi iradesiyle var olduğu cemiyette çıktığı görüşünü ortaya atan Bauman'a göre, kişi karşılaştırmada bulunup tercih yaparak ve bunu sık sık tekrarlamak

suretiyle, yaptığı tercihi gözden geçirip, çelişkili ve uyumsuz taleplerden uzaklaşarak, zamanla aidiyet duygusunu kazanmaktadır. Kimlik alın yazısı değil ve ömür boyu garantisi sağlanamayacağı gibi müzakereye açık, değişebilen ve vazgeçilebilmektedir. Kimliğe bakışını tabakalaşma üzerinden de anlatan Bauman'a (2017) göre, bir tarafta kimliğini kendi rızasıyla oluşturan ve ondan vazgeçebilme seçeneği de bulunanlar, diğer tarafta da başkaları tarafından dayatılan ve kimlik tercihinden men edilmiş kitleler bulunmaktadır. Bireylerin çoğunluğu bu iki kutup arasında kalmaktadır. Eğer kararsızlık sürer ve tercih hakkı kullanılmazsa istenmeyen başka bir kimlik, kendi kimliğimizin üzerine çöreklenmektedir.

Kimliğin doğuştan kazanıldığı ya da bireysel iradeyle oluşturulduğu söylemlerine katılmayanlar arasında yer alan Craig Calhoun, bu iddialara toplumsal inşacılık yaklaşımıyla yanıt vermektedir. Calhoun'un toplumsal inşacılık yaklaşımı, bireylerin, tekil, yekpare, büsbütün uyumlu ve sorunsuz kimlikleri olabileceğini savunan savlara karşı durmuştur (Calhoun, 2014). İnsanın sosyalliğinin tüm yönleriyle ele alınmasını kapsayan sosyal inşacı yaklaşımıyla toplum içerisinde sosyal ilişkiler ve sosyal yapının yeniden yorumlanmaktadır. Sosyal inşacılığın nitelikleri, eleştirel olup dünya tasarımına şüpheyle yaklaşılması, toplumu tarihsel ve kültürel kavramlar üzerinden çözümlenmek, dünyanın etkileşim ve süreçlerin ortak olduğu anlamlar üzerinden yorumlanması ve sosyal eylem ile bilginin birlikte hareket ettiği kabulünden hareket etmektir (Alpman, 2018).

MÖ 428 yılında sahnelenen Sophokles tarafından yazılan bir Yunan tragedyası olan Kral Oedipus, kimlik sorununu ele almıştır. Apollo tarafından lanetlenen Oedipus'un yargısında babasını öldürüp annesiyle evlenmesi vardır. Bunu öğrenen anne ve babası bebekken onu öldürmesi için bir çobana vermişlerdir. Bebeğe acıyan çoban onu çocukları olmayan kral ve kraliçeye verir. Oedipus, kral olduktan sonra gerçeği öğrendiğinde kendini kör ederek yaşamını ormanda sefil bir şekilde sürdürmeyi tercih etmiştir (Sophokles, 2016). Fakir bir çocuktan krallığa, krallıktan da sefil bir yaşama dönüş yapan

Oedipus'un hikayesi en değişmez gibi görünen etnik kimliğin hatta sınıfsal kimliğin bile değişebileceğini gösteren bir örnektir. Kimliklerin değişkenliğini Oedipus üzerinden anlatan Antony Smith, yukarıda anlatılan hikayenin kimlik sorununu bütün keskinliğiyle gözler önüne serdiği gibi kimliklerin değişebileceği hatta ilga edilebileceğini Kral Oedipus üzerinden ortaya koymuştur (Smith, 2007).

Stuart Hall'un kendi hayatının iki evresinin kıyasına yer verdiği 1999 yılında kaleme aldığı "Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji, Althusser ve Post Yapısalcı Tartışmalar" çalışmasında kimlik değişiminin coğrafyadan coğrafyaya olabileceği gibi zamandan zamana da olabileceğini kendi yaşamını örneklendirerek ortaya koymuştur. Gençliği ve ergenliğinin geçtiği Jamaika'da siyah olmayan anlamına gelen "renkli" diye çağrılan Hall, doğduktan sonra eve getirildiğinde, kız kardeşi yataktaki bebeğe bakarak "Coolie" bebeği nerden buldunuz demişti. Jamaika'da Coolie, ırk söyleminde en aşağı kesim olarak kullanılıyordu. Hall, İngiltere'de yaşadığı 30 yılı bu tür söylemler açısından şöyle özetlemektedir: "Farklı dönemlerde, "renkli", "batı Hintli", "zenci", "siyah", "göçmen" olarak seslenildim veya çağrıldım. Bazen caddede, bazen cadde köşelerinde; bazen aşağılayıcı olarak, bazen dostça bir tarzda; bazen ikircikli bir şekilde çağrılmıştım. Bunların tümü kimliği renk, etnik, ırk kategorileri aracılığıyla kuran bir anlama zinciri içinde 'yerime' yazmaktayım beni... ben, bu beni temsil etme biçimlerinden ne biri ne diğeriyim. Ne var ki farklı zamanlarda onların hepsi oldum ve halen bir ölçüde bunların bazılarıyım" ifadeleriyle kimliğin değişkenliği ve bunun kendi üzerindeki yansımalarını aktarmıştır (Hall, 2005).

Kimliğin değişken bir yapısı olup olmadığı tartışmalarını kendi yaşadığı bir olay üzerinden değerlendiren diğer bir isim olan Zygmunt Bauman, 1968 yılında doğup büyüdüğü Polonya vatandaşlığından atılması ve sonrası yaşamını devam ettirdiği, vatandaşı olduğu, ancak hiçbir zaman aidiyet duygusu hissetmediği ve aidiyet hissetmesi yolunun da açılmadığı Britanya kimliği arasında bir ikilemi Prag'daki Charles Üniversitesi'nin fahri doktora vereceği

törenin prosedüründe yaşamıştır. Ödül töreni boyunca fahri doktora alacak kişinin mensubu olduğu ülkenin ulusal marşının çalınması gerekiyordu. Vatandaşlığından atıldığı Polonya ve yeni vatandaşı olduğu Britanya'ya karşı aidiyet duygusu hissetmeyen Zygmunt Bauman, törende Avrupa marşının çalınmasını istemiştir. Böylelikle milli kimliğin hem baskıcılığından kurtulurken, hem de Avrupa kimliğiyle de kucaklayıcı bir durağa gönderme yapmıştır (Bauman, 2017). Bauman örneğinden görüleceği gibi, uzaklaştırılan bir kimliğe karşı aidiyet duygusunun yitirilebileceği gibi içinde yaşanan coğrafyadaki baskın kimliğe karşı da bir aidiyet duygusu yerleşmeyebilir. Ayrıca, hiçbir etnik kimliğe bağlı olmadan bile yaşam devam ettirilebilmektedir.

Etnik kimliklerin kalıcı olduğu savlarını sorgulayan Huntington, kimliğin değişkenliği yaşanırken bireyin etnik mirasını reddetmesi gerekmediği üzerinde durmaktadır. Huntington'a göre, bireyin etnik mirasını reddetmeden, etnik kökenler arası evlilikler olabileceği gibi, insanların dinini değiştirebileceği, yeni diller öğrenebileceği, yeni kültürel değerler edinebileceği gibi yeni yaşam biçimlerine uyum sağlayabilir. Yeni nesillerde geçmiş kuşağa göre birçok değer yargısının da değişebildiğini ortaya koyan Huntington, her devletin ulusal kimliği farklı kültürel değerlere dayandırmasını da milli kimliğin değişkenliği düşüncesini güçlendirmek için ortaya koymuştur. Almanlar ve Japonlar kimliğini etnik köken üzerinden kurarken, eski Sovyetler Birliği ve Yugoslavya devletlerinde ideolojiye dayalı olan ulusal kimlik, politik olarak tanımlanmıştır. Fransa ise kimliği kültürel açıdan tanımlar. Milli kimlik unsuru ülkeler arasında farklılık gösterdiği gibi ülkelerin tarihsel süreç içindeki algılarında da değişimler olabiliyor. Özellikle dünya savaşları öncesi Almanya ve Japonya'da kimlik baskın bir etnik kökene bağlıyken, savaşlarda alınan yenilgiler sonrası esnemeler yaşanmıştır. İnsanların ciddi önem verdiği, uğruna savaşlar yaptığı ve düşmanlar yarattığı kimlikleri, zaman ve konuma göre değişkenlik gösterebilmektedir. Sırp, Osmanlı egemenliğine karşı Ortodoks oldukları için dinlerini ön plana çıkartıp bir milli kimlik inşasına yönelirken, Müslüman olan Arnavutlar, dil ve etnik kökenlerine ağırlık vermişlerdir (Huntington, 2004). Aynı durum Kıbrıs için de geçerlidir. İngiliz sömürge idaresinin Kıbrıs'taki etnik kökenleri silme girişimi, onları Müslüman

ve Hıristiyan olarak adlandırması ve etnik temelli her şeyin yasaklanması karşısında, Kıbrıslı Rumlar, Elen kimliklerini önceliğe alırken, Kıbrıslı Türkler ise Türk kimliğini ön plana çıkartmışlardır. Bu da her iki toplumda milli kimlik inşasını tetiklerken, bunun en önemli iki unsuru olan etnik ve din arasından etnik kimlik daha baskın olmuştur.

1.1.3. Kolektif Kimlik

Roma İmparatorluğu döneminde toplum doğrudan komşuluğa denk gelmekteydi. İnsanlar arası hadiselerin yaşanmaya başlamasıyla birlikte gerekli görülmesi üzerine polis gücünün oluşması ve ulaşım devrimiyle komşuluk ilişkilerinde görülen zayıflama kimliğinin doğmasını hazırlayan zemin olarak kabul edilmektedir. Yaşadığı yerden uzaklaşan kişilere “kimsin?” sorusu yöneltildiğinde kendini tanımlamaya mecbur hissetmeye başlaması kimlik seçiminin başlangıcı olarak görülürken, kendisini tanımlamak için kullandığı ifadeler kimliğini oluşturmaya başlamıştır (Bauman, 2017). Sosyal bilimlerde birçok kimlik türünden bahsedilebilmektedir. Bunlardan en yaygını olarak kullanılan kişisel ve sosyal kimlik türleri arasında yer alan sosyal kimlik bu çalışmanın odağına alınmıştır. Kişisel-sosyal kimlik ayrımını ilk Henri Tajfel ve John C. Turner yapmıştır. Bireyin resmi ve gayri resmi gruplara, milliyet gibi politik sosyal kategorilere üyelik, sosyal kimliğin oluşmasında rol oynamaktadır. Sosyal kimlik kuramcısı olarak anılan Tajfel ve Turner, sosyal kimlik duygusu kazanılması ve bunu devamlı kılabilmesi için çaba sarf edilmesini, “gruplarının saygınlığı için kendi gruplarını başka gruplarla kıyaslaması ve “istediği zaman gruptan ayrılma ya da olumlu başka bir grubu tercih etme hakkı olabilmelidir” ilkelerine bağlamaktadır (Varol, 2016).

Sosyal kimliğin topluluk bağlamında ortaya çıkması olarak tanımlanan kolektif kimlik, etnik, dinsel ve ulusal kimlikleri barındıran kültürel topluluk tarafından oluşturulan, sınırları belli bir alanda oluşmaktadır. Bireyin ait olduğu grupta sürekli ve kalıcı olmasını garanti eden toplumsal yapıya göre sınırları belirleyen kolektif kimlik, grupların kendileri hakkındaki bilinç ve duygularıdır (Pamuk, 2017). Tüm toplumu kucaklamak ya da kontrol etme amacıyla inşa

edilen kolektif kimlik arayışı, en yoğunluklu olarak etnik ve dini kimliğe dayanmaktadır. Sınıfsal kimlikler toplumun genelini kapsamakta sıkıntı doğururken, beceri ve gelir farklılıkları gibi ayrıştıran özellikler, toplumun genelini kapsamakta sıkıntı yarattığı için ekonomik ve sınıfa dayalı bir kimlik arayışı yerine tüm toplumu kapsamaya aday kolektif kimlikler, etnik ve din üzerine oturtulabilir. İletişim ve toplumsal alanlarda doğan etnik ve dinsel kimlikler, benzer kültürel sınıflama ölçütlerinden geldikleri için birbirlerini güçlendiren ve bazen de tek tek ama çoğu zaman birlikte cemaatleri harekete geçirmektedirler (Smith, 2007).

Ortak gelenek, bellek, ortak ve yaşanmış bir tarih duygusu vasıtasıyla oluşturulabilen kolektif kimliğin, “onlar” karşısında “bizi” tanımlayan, toprak ve sınır belirlemesi yanında, içirme ve dışlama koşulları aracılığıyla sürdürülmesi gerekmektedir (Morley & Robins, 1997). İçermenin olduğu kadar dışlamanın da bir ürünü olan etnik kimliğin var olabilmesi için öbür gruplarla arasında toplumsal bir sınırın yaratılması gerekmektedir. Bellek süreçlerine bağlı olan kolektif kimlik, kendilerini ortak geçmişin anılarına dayanarak tanımlayan toplumsal ilişkiler sistemi içinde hayat bulurken, sürekli oluşum içinde olan toplumsal gruplar sınırlarını sürekli olarak tanımlamaktan da geri durmazlar. Kolektif eylemin bir ürünü olarak sürekli gelişen kimlik, toplumsal ilişkiler sistemi içinde sürekli yeniden oluşmaktadır (Schlesinger, 1987).

Toplumlar içinde kimlik inşası süreçlerinde grupların önemli işlevi bulunmaktadır. Dışarıda bulunanların gruplara çekilmesi ve/veya başka gruplardakilerin gruba dahil edilebilmesi için gruplar ve bireylere farkında olmadan norm ve değerler enjekte ediliyor. Grup eğilimlerinde uyumu sağlamanın en önemli yöntemi içselleştirmedir. Burada birey ya da diğer grup, neyin etkisi altında olduğunu anlamadan, etkisi altına girdiği yapının etkisiyle davranış ve eğilimleri değiştirilen kişi ya da grup, içselleştirdiği değerleri özümseyip, sahiplenerek davranışlarını bu çerçevede sürdürmektedir (Kaypakoğlu, 2000).

“Tanınma”, milliyetçi akımların itici güçlerindedir. İnsanın kim olduğu sorusuna vereceği yanıt onun nasıl tanındığını göstereceğinden, tanınma ile kimlik arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İnsanın kendini tanımlayan niteliklerin neler olduğunu anlaması kimliğin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Kimlik, tanınma, tanınmama ya da yanlış tanınma biçimlendirilmesinde rol oynamaktadır. Charles Taylor (2005), zarar verici gördüğü tanınmama ya da yanlış tanınmanın, insanı yanlış yollara sürükleyebileceğini ve çarpıtılmış ya da indirgenmiş bir var olma tarzına hapsedip, kendini baskı altında hissetmesine yol açarak zarar verebileceğine dikkat çekmektedir. Bu, özellikle azınlık ya da kendini toplum içinde dışlanmış hisseden kesimlerde etkin olabilmektedir. Levent Köker’e göre, Taylor, kültürel kimlikleri eşdeğer saygı esasına göre tanımlamaktadır (Köker, 2005).

Ortak kimliğin kuşaktan kuşağa sürdürülebilmesini kültürel sistemle ilişkilendiren Assmann, gelenekler, yeme içme, danslar, anıtlar, coğrafyalar, örnekler, işlemler, yol, sınır ve resimlerin simgelerle anlam bulmasını kültürel sistem olarak tanımlamakta ve kültürel sistemi oluşturan bu ortaklık; aile, din, meslek grubu, parti, hatta ulusa kadar çeşitli grupların aynı zamanda dahil olabileceği için kültürel sistemlerin çeşitlilik gösterdiği üzerinde durmaktadır. (Assmann, 2001). Assmann’ı izlersek, kolektif kimlik kapsamında aynı anda aynı ortamda birçok grubun, çok sayıda kimlik inşa edebildiği görülmektedir. Kimlik sorununun altında korku da yatmaktadır. Farklılıklara karşı duyulan korku ve buna saptanıp kalmayla oluşan kutuplaşmaları korkunun bir yansıması olarak gören Donald’a göre yabancı kültür korkusu, şiddet, yabancı ideoloji ve içerideki düşman korkusu ırkçılığı doğurmaktadır. Donald’ın görüşlerini tartıştıktan sonra ona benzer bir görüşü ifade eden, hatta korku ve kimlik ilişkisi için daha endişeli bir tablo ortaya koyan Morley & Robins’e göre, korkudan sıyrılmadan kültürel kimliği savunmak, milliyetçiliğe, hatta ırkçılığa dönüşmektedir (Morley & Robins 1997).

1968’de Polonya vatandaşlığından atılana kadar kimliğe ulusal boyutuyla bakan Bauman (2017), bu tarihten sonra etrafındaki herkesin ondan kendisini tanımlamasını istemesiyle kendini yersiz yurtsuz hissettiğinin farkına varmıştır. Çok etnikli bir ülke olan Polonya’da İkinci Dünya Savaşı arifesinde bir ulusun var olduğu ön kabulüyle yapılan nüfus sayımında egemen siyasilerin arzu ettiği netice dışında sonuçlar çıkmıştır. Polonya devleti sınırları içinde yaşayan herkese ulusal bakımdan kendilerini nasıl tanımladıkları sorulmuştu. “Biz yerliyiz”, “biz bu yerdeniz”, “buralıyız”, “buraya aitiz” yanıtları veren yurttaşların cevapları, ulusun ne olduğu ve bir uyruğa sahip olmanın anlamının farkında olmadıkları gibi bunun gündemlerinde bulunmadığı da ortaya çıkmıştır. Birkaç yıl sonra Fransa’da buna benzer yapılan araştırma yapılmıştır. İki yüz yıla uzanan bir ulus inşasından sonra bile insanların kendini bir ulusa ait olma bilincini içselleştirmede ve hatta Fransız taşra halkı için, ülke yaşadığı coğrafyanın yaklaşık 20 kilometrelik çevresini kapsadığı ortaya çıkmıştır (Bauman, 2017).

Alberto Melucci, eylem sisteminin inşa süreci olarak tanımladığı kolektif kimliğin müzakere yoluyla bireyler ya da grupları birbirine bağlayan ilişkilerin yenilenen etkinleşmesiyle inşa edilirken, “ortaklaşa” ve “etkileşim” kavramları üzerinden oluştuğuna vurgu yapmaktadır. Kolektif kimliğin inşa edilmesini 3 sürece bağlayan Alberto Melucci’ye göre, ilk süreçte kolektif kimliğin amacı; araçları, ilgili bilişsel tanımları ve eylem alanının tanımlanması gerekmektedir. İletişim kuran, birbirini etkileyen aktörler arasındaki ilişkinin müzakere sonucu ulaşılan kararların ardından oluşan aktif ilişkilerin kurulması gereken ikinci süreçte ise, iletişimsel kanallar, liderlik modelleri ve örgütlenme biçimleri ile iletişim teknolojileri, ilişki ağının ana unsurlarını oluşturmaktadır. Son aşamada ise, bireylerin kendilerini ortak birliğin parçası olarak hissetmelerini sağlayacak, duygusal yatırıma gerek duyulmaktadır. İnanç ve korku toplumsal yaşam alanında en etkili duygusal yatırım olarak görülmektedir. Toplumsal ve çevresel sınırlılıklara verilen tepkinin ötesinde aktörlerin anlamlar ürettiği bir süreç olan kolektif eylem, bu süreci sağlayan aktörlerin kendi eylemlerinin etkilerini kendilerine atfetme yetkisine sahip olmakla aidiyet duygusunu kazanmaktadırlar. Melucci, bu iki özellik yanında kolektif kimliğin

şekillenmesinde rol oynayan üçüncü aşamada aktörlerin geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkiyi kurup, eylemlerine bunu adapte etme yeteneği de gerekmektedir (2014).

Farklı kimliklerle etkileşime girdiğinde ortaya çıkan kolektif kimlik, diğer topluluklarla ilişki içine girmeyi başardığı oranda gelişip zamanla değişime uğramaktadır. Kolektif kimlik, kendini var etmek amacıyla benzerlik ve farklılıklar üzerinden “biz” ve “onlar”ı ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kolektif kimlik kendini meşrulaştırmak için sürekli ötekini inşa etmek zorundadır (Pamuk, 2017). Kolektif kimlik, tarihsel, öznel ve sembolik açıdan yeniden ve sürekli inşa edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Bunun nedeni ise kültürel kimliğin nesiller boyu tek biçimlilikte süregelmeyip her biri devir eden ve yaşanmışlıkla oluşan birikimdir. Smith (2007), etnik bir topluluğun kolektif bir özel ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ortak kültürü farklı kılan bir, ya da daha fazla unsur, özel bir yurt ile bağ, nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu şeklinde altı niteliği olduğunu ortaya koymaktadır. Antony Smith’in ortaya koyduğu bu altı nitelik, kültürel kimlik çatısı altında diğer birçok kültürel kimliği de kapsayan etnik ve din birlikteliğine bağlı olarak gelişen ve sürekli inşa süreci devam eden milli kimliğin inşa edilme sürecine işaret etmektedir.

1.1.3.1. Milli Kimlik

Milli kimlik, savaşların gerekçesi ve sonucu olarak Avrupa’da doğmuştur. Avrupa’da milli kimlik, 15. yüzyıl ile 19. yüzyıllar arasında farklı dil, din ve tarihe sahip gruplardan ayırt etmek için yapılan savaşlarla gelişmiştir. Resmi milliyetçiliğin 19. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa’da gelişmesinin ardından Asya ve Afrika’ya da yayılmıştır (Anderson, 2004). Milli kimlik toplumların yapısı ve coğrafyalara göre farklı algılanabilmektedir. Göçmenlerden meydana gelen bir ulus olan Amerika’da milli kimlik, “Amerikan ruhu” taşımakla sınırlı olabiliyor. Fransız kimliği, Fransa’nın gelenek ve göreneklerine uyum sağlayan, Fransızca’yı iyi konuşan, hatta Fransa’da doğan herkesi kapsayabilmektedir (Huntington, 2004).

Devlet, yerel gelenekler, lehçeler, örfi hukuk çerçevesindeki yaşam biçimleri, devletin tanımlama, sınıflandırma, ayırıştırma ve seçme gücü sayesinde ulusal bir topluluğa dönüşmektedir. Vatandaşın kesin bir itaat bekleyen devletin bu beklentisi, kendisini ulusun kaderinin tecellisi ve istikbalinin teminatı olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Egemenliğini devam ettirebilmesi için devletin varlık sebebinin altında “biz” ve “onlar” arasındaki sınırı çizip ve bunu denetleme yatmaktadır. Devlet, bu çerçeveyi koruyup devam ettirebilmek için milli kimliği inşa etmeye yönelmektedir. En başından beri kavgacı bir nosyonu olan ulusal kimlik; bırakın muhalefeti, rekabeti bile kabul etmemektedir. Ulusal kimlik ancak kendi sadakatini kabul eden kimliklerin var olmasına izin verirken, onun dışındakileri sahte olarak lanse etmektedir (Bauman, 2017).

Millet ve kimlik, birbirleriyle ilişkili, kültürel, etnik, yasal, sosyal, ekonomik, teritoryal unsurlardan oluşan yapılardır. Milli kimlik, öteki kolektif kimliklerin tümünü bünyesinde barındırabilme özelliğine sahiptir. Kim olduğunu arama, kendini keşfetme ve kendini tanıma, milli kimliği oluşturmak için anahtar vasıflar olarak görülmektedir (Smith, 2007). Milleti toprağa bağlayan dil, çoğu zaman milli devletin en ayırt edici özelliği konumundadır (Karpat, 2009). Böylelikle dil, milli kimliği inşa ederken kullanılan en etkili araçlarından biridir. Yüz yüze iletişim yanında eğitim ve basın üzerinden dilin belirlenen şekilde kullanımıyla milli kimlik inşa süreci yürütülmektedir. Toplum içinde milliliğin canlanmasının ardından siyasi arenada kültürün siyasallaşması ve toplumun arınması süreçleri işlemektedir. Bu süreçlerde geçmişle ilgili olaylar, kahramanlar ve semboller yeni milli anlamlarla donatılmaktadır (Smith, 2002).

Toplumsal düzen içinde dayanışmayı meşrulaştırmak için temel bir başvuru noktası olan milli kimlik, millete kişilik ve değer kazandırırken, fertleri de toplumsallaştırmaktadır. Toplumsal bağın kurulup güçlendirilmesi ve sağlam bir temelde tutulabilmesi için ortak değerler, ortak geçmiş ve mitlere başvuru milli kimlikte, sembol ve geleneklerden faydalanılmaktadır. Smith'e

(2007) göre, bunu sağlamak için bayrak, para, marş, anıt, üniforma ve kutlamalara başvurulurken, ortak miras ve kültürel değerlerin hatırlatıldığı fertlerde aidiyet duygusu ve ortak (milli) kimlik güçlendirilebilmektedir (s.35). Statik ve sabitleşmemiş olan etnik kimlikler sürekli dönüşüm halinde oldukları ve yeniden şekillendikleri için “öz” aramanın boşuna olduğu üzerinde duran Smith’e (2002) göre, etnik kimliklerin anlam ve içerikleri, döneme, kültüre ve siyasi ile ekonomik koşullara göre her bir bireyin algılama ve tutumuna göre değişiklik göstermektedir (s. 28).

Perry Anderson, etnik kimliğin üzerine kurgulandığı ulusu, hayal edilmiş siyasal bir topluluk olarak görmektedir. Anderson, ulusu “hayal edilmiş” olarak tanımlamasındaki gerekçeyi ulus üyelerinin birbirleriyle tanışmadan her birinin zihninde toplamın hayalinin yaşadığını söyleyerek tanımını desteklemektedir. Anderson’a göre (2004), cemaatlerin birbirleriyle olan bağlarının böylelikle bir hayal üzerinden kurulmaktadır. Anderson’un hayali cemiyetler savı üzerinden ilerleyen Jean-François Bayart, proletarya enternasyonalizmini de milliyetçilik gibi hayali topluluk olarak görmektedir (Bayart, 1999). Ulus anlatısında bahsedilen aidiyet duygusunun, Nietzsche’den esinlenerek “hayali” olduğu üzerinde duran Iain Chambers’e (2005) göre, kendilik duygusunun da kurgulanan anlamlı bir hikaye ve kurgu olduğunu bizlerin kendimizi her ne kadar bütün ve anlamlı görsek ve kendimizi, hayatımızı kuran anlatıların yazarı olarak görsek de Nietzsche’nin dediği gibi bütün bir kimlik sahibiymiş gibi hareket etmekteyiz.

Anderson, Bayart ve Nietzsche’nin de “hayali” olduğu noktalarına dikkat çektiği ulus içinde onun varlığını devam etmesinin koşulu olarak gören milli kimliğin var olma koşullarına, milli kimlik çalışmalarına eserleriyle kaynaklık teşkil eden Antony Smith’in saptamaları üzerinden bakmakta yarar vardır. Milli Kimlik isimli kitabında konuyu geniş bir şekilde tartışan Smith, milli kimliğin var olmasını bazı şartlara bağlamaktadır. Milletlerin öncelikle halkların beşiği, tarihi bir geçmişin yaşandığı toprağa (yurt) sahip olması gerekmektedir. Milli kimliğin ikinci unsuru, ortak mitler ve tarihi bellek, ortak tarihi anılar, simgeler ve

geleneklerle bağlanmış ortak bir sivil ideolojinin varlığının bulunmasıdır. Üçüncü şart ise, kültürel boyuta sahip ortak bir kamu kültürüne sahip olmaktır. Dördüncü özellik ise, topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevlerin var olması bulunurken, son nitelik ise fertlere serbest hareket imkanı sağlayan ortak bir ekonominin varlığıdır. Smith'e göre, yukarıda belirtilen özelliklere sahip olan topluluğa "millet" denilmektedir. Milli kimliğin başkalarının haklarına saygı göstermeme gibi olumsuz bir yanı varken, aynı zamanda da yok olma tehlikesinde olan kültürlerin can simidi olarak olumlu yanları bulunmaktadır. Milli kimlik adına başkalarının özgürlüklerini kısmanın doğal görüldüğü, yutamadığı diğer etnik ve/veya dinsel kimliklerin haklarının gasp edilebileceği ve milli kimlik adına kendi özgürlüklerinden vazgeçebilecek yapılar oluşturulmaktadır. Milli kimliğin baskın olduğu coğrafyalarda istikrarsızlık, terör, kavga ve sürekli nifak olurken, kültürel farklılara tahammül edilmeyip, kültürel topluluklar birbirine düşürülmektedir (Smith, 2007).

Bu olumsuzluklar yanında Antony Smith (2007), milli kimliğin mülayim özelliklerini şöyle aktarmaktadır:

"Azınlıkların kültürlerini savunuyor oluşu, 'kayıp' tarih ve edebiyatların kurtarıcısı olması; kültürel yenilenmelere ilham vermesi; 'kimlik krizi'ne getirdiği çözüm; topluluğu ve toplumsal dayanışmayı meşrulaştırması; tirana karşı direnişin ilham kaynağı olması; halk egemenliği ve kolektif seferberlik ideali; hatta kendi gücüne dayalı bir ekonomik gelişmeye kaynaklık etmesi" (s.36-37).

Uzun süre azınlıklar ya da çoğunluklarla yan yana, ya da iç içe yaşamış etnik azınlıklarda milli çöküş duygusu hakim olduğunda yabancı olan her şeyden nefrete dönüşecek duygular gelişmektedir. Bu yaklaşım topluluk üzerinde hakim olmaya başladığında arınma daha kabul görmektedir. Bu süreç, toplumun arındırılmasını gündeme getirirken, bu arınmanın kapsamına öncelikle yabancı unsurlar ve azınlıklar girmektedir. Bu arınmaya yabancı kültürel unsurlar olarak, yabancı olarak tanımlanan sözcükler, adetler,

gelenekler, kılık kıyafet ve yemeklerden arınarak, bunların yerine yerli unsurların yerleştirilmesiyle arınma süreci hayat bulmaktadır (Smith, 2002).

Savunma savaşında kullanılan bir savaş narası görünümünde nitelendirdiği kimliği, iki ucu keskin bir bıçağa benzeten Bauman'a göre, bıçağın bir ucu, kendisini yok etmeyi istemekle suçladığı daha büyük guruba doğrultulurken, diğer ucu da gurubu kolektif benliğinden vazgeçirmeye ve çözmeye çalışanlara yöneltilmiştir. Hem koruma hem de saldırıya meyilli ve her an hazır olan grupların milli kimlik inşa süreçlerinde bıçağın her iki tarafı da kesmek amacıyla kullanılmaktadır. Genelde kimlik, özelde ise milli kimliğin doğal yollardan kazanıldığı söylemlerine karşı çıkanlar arasında yer alan Bauman'a (2017) göre, kimlik fikri olması gereken ile olan arasındaki uçurumu kapatmak için ortaya atılan aidiyet kriziyle doğmuştur. İnsan yaşamına zorla sokulup kurguyla ortaya çıkmış olan kimlik, henüz tamamlanmamış ve bitirilmemiş bir görev, eylem çağrısı ve vazife yanında hücum emri biçiminde insan yaşamında sürekli yer bulmaktadır.

Statik ve sabitleşmemiş olan etnik kimlikler sürekli dönüşüm halinde oldukları ve yeniden şekillendikleri için "öz" aramanın boşuna olduğu üzerinde duran Smith'e (2002) göre, etnik kimliklerin anlam ve içerikleri, döneme, kültüre, siyasi ve ekonomik koşullara göre, her bir bireyin algılama ve tutumuna göre değişiklik göstermektedir. Ulusçuluğa ideolojik bir anlam yükleyen Pamuk'a (2017) göre ise, hegemonik üst kültürün ortak değerleri etrafında yeniden örgütlenen çeşitli alt kültürleri içeren topluma, milli kimlik adı altında bir üst kültür empoze edilmektedir. Egemen kültürün dönüştürmeye çalıştığı kültürler için milli kimlik haksızlık, baskı, anti demokrasi, meşrutiyetsizlik ve tahakkümü simgelemektedir.

Milli kimliği, Ernest Renan'ın 1882 yılında yayınladığı "Ulus Nedir" isimli denemesi üzerinden anlatan Ania Loomba, ulusal kimliği belleğin yarattığına vurgu yapmaktadır. Renan'ın ataların milli kimlikteki en önemli kültü

oluşturduğu, geçmişin kahramanlıklarla doluluğu, şan, şöhret ve kahramanların bolca olduğu bir geçmişe biçtiği önemin altını çizen Loomba, bu birikimlere unutulmuşluğun da eklendiğini belirterek, Renan'ın “unutuş, bir ulusun yaratılmasında hayati bir etkidir” sözünü not düşmektedir (Loomba, 2000). Milliliğin canlanmasının ardından siyasi arenada kültürün siyasallaşması ve toplumun arınması süreçleri işlemektedir. Bu süreçlerde geçmişle ilgili olaylar, kahramanlar ve semboller yeni milli anlamlarla donatılmaktadır (Smith, 2002).

1.1.3.1.1. Milli Kimlik İnşasındaki Kilit: Ötekileştirme

Milli Kimlik inşasının başarılı olmasında en önemli unsurlarından biri ötekileştirmedir. Bireyler, topluluklar hatta devletler, milli kimliği oluşturmak veya ayakta tutabilmek için kendine sürekli bir “öteki” yaratmaktır. Bu öteki bazen aynı olabileceği gibi bazen tarihsel süreç içerisinde hatta aynı dönem içinde farklılık da gösterebilmektedir. İnsan davranışlarını şekillendirdiği için kimliklere önem verilmektedir. Benlik duygusunun ifadesi ve kendini bilmenin ürünü olan kimlik, ben-siz ayrımı üzerine temellendirilmiştir. “Sen” ve “ben”, öteki araya girdiğinde “biz” oluyoruz (Huntington, 2004) şeklinde öteki kullanılarak, kimlik inşa süreçlerinde birlik beraberlik ortamının sağlanması amaçlanmaktadır. Dil ve edebiyatın kimlikle birbirine geçmişliğinin çözüntüye uğradığı Avrupa'daki modern milliyetçilikte, ihtiyaç duyulan daha karmaşık örüntü için “öteki”nin inşasına da gerek duyulmuştur. Keşfedilen bu yeni durumla birlikte, “kendimizin”, tarihsel, kültürel ve ahlaki anlamda bilgi ve iktidar anlayışlarının üretime eklenmesiyle öteki inşa edilmeye başlanmaktadır (Chambers, 2005).

Ulusal birliğin devamı için önemli görünen “ötekicilik”, ulusları dış tehditlere karşı koruma görevi üstlenmektedir. Askeri ve/veya kültürel dış tehditlere karşı ulus içinde birliği sağlayıp milli olanın korunması rolüne bürünen ötekileştirmede, olumlu yönleri kendine mal edip, tüm olumsuzluklar da ötekine yüklenmektedir. Öteki olan düşman, bizi parçalamaya çalışan ve ulusal birliği bozma niyetindeki olarak görülmektedir. Tüm olumsuzlukların kaynağı

gösterilen öteki, ulusal birliği meşrulaştırmanın en etkili araçlarından (Akça, 2007). Öteki kavramını, Sarte'nin "benlik için kimliğin hakikatini ötekinin oluşturduğu" tezi ve Fanon'un "ortak özdeşleşme etiği" üzerinden inceleyen Diana Fuss, öteki kavramının eleştirel kimlik tartışmalarında önem kazanmasını kültürel farklılığın hazır ve kullanışlı bir yoldan üretildiğine işaret etmesine bağlamaktadır (Fuss, 2014). Dışarıdakine karşı duyulan korku, ortak adım atma duygusunu tetiklemekte ve aynı zamanda, milli bilincin ateşleyicisi olmaktadır. Hele dışarıdakiyle savaş ortamı varsa; bu hem gelecek nesiller için bir mit oluşturmakta, hem de devamlı anlatılacak bir anı olarak etnik duyguları sıcak tutmaktadır (Smith, 2007).

Ötekilerin öldürülmesi, aşağılanması yeni politik ideolojilerin evrilmesine zemin oluşturmaktadır. Böyle bir durumda "biz" ve "onlar" tanımının yapılması bile kendiliğinden tehdit gördüğü ötekini, kendi kendini üstün görme yanılısamasını korumak amacıyla rahatça aşağılayabilir, hatta öldürebilmektedir. Vamık Volkan, "Kimlik Adına Öldürmek" çalışmasında ötekileştirmenin yol açabileceği geri dönüşü zor hasarlara dikkat çekmektedir. İnsanoğlu gözünü kırpmadan "ötekileri" öldürebileceğini Kıbrıs ve Gürcistan'da yaptığı çalışmalar üzerinden anlatan Vamık Volkan, kimlik uğruna öldürme gibi yapılacak eylemlerin yüzlerce yıl hissedilebilecek travmalar yarattığı üzerinde durmaktadır. Aynı eserinde bir arkadaşının 1957 yılında Kıbrıslı Rumlar tarafından öldürülmesini, kimlik açısından değerlendiren Vamık Volkan'a (2007) göre, arkadaşı düşman geniş grubu aşağılamak ve incitmek, kendi geniş grubu adına karşı tarafta topluca yara açmak istediği için öldürülmüştür.

Kimliklerin farklılıklar aracılığıyla öteki üzerinden inşa edildiği tezini savunan Stuart Hall (2004), Derrida, Laclau ve Butler'e atıfta bulunarak, "*Herhangi bir şeyin olumlu anlamı, dolayısıyla kimliği, yalnızca ötekiyle, ne olmadığıyla, açıkça neden yoksun olduğuyla 'kurucu dışarısı' olarak adlandırılan kavramla olan ilişkisi dolayımı ile inşa edilir*" (s. 282) şeklinde ötekine biçilen öneme dikkat çekmiştir. Farklılık aracılığıyla kimliğin nasıl inşa edildiği üzerinde

durmakta olan Hall'a (2014) göre, özdeşleşme ve bağlılık noktasında yaşadıkları sürece göre işlev görmektedir.

Bireylerde özsaygının yaratılmasıyla, birey kendi grubunun diğerlerinden daha iyi ve daha üstün olduğunu hissetmeye başlamaktadır. Kimlik oluşumunda düşman ve dostlara sahip çıkmanın önemine dikkat çeken Vamık Volkan'a göre, diğer gruplara karşı bir "düşman" algısının geliştiğini, düşmanın varlığı bağlılığı artırmada rol oynarken, düşmanla yapılan kıyaslamalarda iyi yönler ortaya konularak rahatlama hissedilir ve kendini daha rahat hissetme duygusu pekişmektedir (aktaran, Huntington, 2004). Var olmanın tehdidi olarak görülen uzun yılların ötekisi, bazen küçük de olsa gelişmelerle birlikte bakış açısının aşılması yönünde geçici adımlar atılabiliyor. Öteki görünenle iyi hatıralar çoğaltılabildiği oranda düşman görünen kesimin dosta dönüşmesi sağlanabilmektedir. Akdeniz kuşağında yüz yıllardır birbirini düşman olarak gören ve bugün Ege Denizi'nin doğu ile batısında konuşlanan Türkiye ile Yunanistan'ın milli kimliği canlı tutmak için sürekli olarak canlı tuttıkları "öteki" her ülke yanında, Kıbrıs adasında yaşayan aynı soydan gelen toplumlari da birebir etkilemektedir. Birbirinin ötekisi olan Türkiye ve Yunanistan'ın Türkiye'deki deprem sonrası yakınlaşmaları, İstanbul'daki meyhane ve barlarda Yunan şarkıları çalması ve İstanbul'da Türklere Rumların eskiden yan yana yaşadıkları günlere duyulan özlemi canlandırmıştı (Volkan, 2007). Bu dönemi örnek veren Vamık Volkan, bu tarihsel dönem ötekinin yerini dostluğun bile alabileceğinin görülebilmesi açısından önemlidir. İzleyen yıllarda da buna benzer gelişmeler yaşanmasına rağmen iki toplumun birbirini "öteki" olarak nitelendirdikleri örnekler çok daha fazladır.

1.1.3.1.2. Türk Milli Kimlik İnşasının Doğuşu

Anadolu'daki Türk milli kimliğiyle ilgili tartışmalar, bu süreci yaşamış ülkelerden daha farklı bir şekilde kendini gösterirken, kimlik kültürel, siyasal ve tarihsel kökeniyle üzerinden tartışılmaktadır. Türkiye'deki milli kimliği oluşturma sürecinin Avrupa tipi ulus devlete göre ve yakın tarihlerde oluşması yanında, kendine özgü de bir yapısı bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nden Türkiye

Cumhuriyeti'ne geçişte, çok uluslu Müslüman bir devletten tek uluslu bir ülkesel devlete geçiş yaşanırken Anadolu'da kendine has bir yol izlemiştir. Müslüman ve Osmanlı topluluğunun kaynaşmasıyla oluşturulan yeni milli kimlik inşa süreci bu özelliğiyle diğer Avrupa ülkelerinden farklılık göstermektedir. Türk milli kimliği inşa süreci Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından önceye denk gelmektedir. Osmanlı Devleti'ni Türklerin kurduğu, Türklerin Osmanlıların atası olduğunun 19. yüzyılın ikinci yarısındaki ders kitaplarında yer bulmasıyla kimlik inşasının ilk filizleri atılmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Türklük görüşü Jön Türklerin çalışmalarıyla güç kazanmıştır. 1919 Erzurum Kongresi ile birlikte Misak-i Milli sınırları oluşturulurken, resmi olarak ilk defa Türklerin vatanından bahsedilmiştir (Karpaz, 2009).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde parlayan, sonradan partileşen İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk ulusçuluğunun ilk siyasi örgütlenmesi olarak kabul edilmektedir. Geleneksel yaşamlarında değişime uğramış kesimlerde kabul gören bu örgütlenme Osmanlı sınırları içerisinde önceleri sadece Müslüman-Türkler için ilgi çekici olmuştu. Ardından özellikle Araplar ve Arnavutlar gibi Müslüman olup da Türk olmayanların da yanaşmaktan kaçtığı bir yapı olmasıyla birlikte Türk ulusçuluğunun örgütlenmesi 1908 devriminden sonra etkin rol oynamıştır. Devrim sonrası 2 ay gibi kısa bir sürede Türk halkı arasında ulus üzerinden birlik olma bilinci etkin bir şekilde yerleşmiştir (Berkes, 2002).

Türk milli kimliği adına Anadolu'da yaşanan bu gelişmeler, Kıbrıs'ta da tüm sıcaklığıyla hissedilirken, edebiyat, sanat ve eğitim sayesinde Müslüman topluluktan Türk topluluğuna geçişi kolay sağlayan kimlik inşa süreçleri yaşanmıştır. Tabii İngilizlerin adadaki Türk (o dönemde Müslüman olarak adlandırılan) topluluğa yaptığı baskılar ve Anadolu'dan uzaklaştırılma korkusu da din odaklı kimlikten uzaklaşarak etnik kimliğe geçiş sürecindeki desteği artırmıştır. Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların anavatanlarına olan bağlılığı artıran milli kimlik inşa sürecini açıktan rahatça sürdürmeleri 1931 isyanıyla sekteye uğramıştır. İngiliz sömürge idaresinin isyan sonrası uyguladığı baskıcı

tutumdan en fazla eğitim alanı etkilenmiştir. Dönemin valisi Sir Robert Storrs'un 1931 isyanıyla ilgili hazırladığı raporunda, ayaklanma sürecindeki hareketliliğin merkezini eğitim kurumlarına bağlanırken, oralarda devletin kontrolü dışında yönetime karşı sadakatsiz insanların yetiştirildiğine vurgu yapmıştır (Bryant, 2007). İsyân sonrası alınan tedbirlerle milli kimliğin inşa edildiği önemli kurumlardan biri olan eğitim kurumlarının gücü azaltılmıştır.

1.1.3.2. Kıbrıs'ta "Kıbrıslı" ve "Türk" Kimliği Tartışmaları

Ben kimim? sorusuna bir cevap aranıyorsa o coğrafyada kimlik bunalımının var olduğu kabul edilmektedir. Kendilerini, kendi evlerinde hissetmeyen ve kendilerini dışlanmış hissedenlerde var olan kimlik bunalımı veya kimlik probleminin var olduğu, Ben kimim? sorusu sorulmaya başladığı zaman anlaşılmaktadır. Kişi ve/veya topluluk kimliğinin tehlikede olduğunu hissettiğinde kimlik arayışına başlamaktadır (Sözen, 2019). Dünyada 17. yüzyıldan sonra ortaya çıkan bir sorun olan kimlik problemi, Kıbrıs'ın 1878'de Osmanlı Devleti'nden İngiltere yönetimine geçmesiyle adada da baş göstermiştir. İngiliz döneminin başından itibaren, adanın hakimi olan Türkler, yönetimdeki söz hakkını yitirmeleriyle birlikte sayıca az oldukları Kıbrıs'ta azınlık konumuna düşmeleri neticesinde kendilerini kimlik probleminin içinde bulmuşlardır.

Kıbrıslı Rumlar için Osmanlı döneminde, Kıbrıslı Türkler için de İngiliz sömürge idaresi döneminde kimliklerinin tehlikede olduğu düşüncesiyle canlı tutmaya başladıkları kimlik inşası bugüne kadar devam etmektedir. Milli kimlik inşasının en etkin olduğu İngiliz sömürge idaresinin son üç yılını araştırmanın merkezine alan bu çalışmada, o dönemde egemen siyasi liderlerin planlı bir şekilde Türk milli kimlik inşasını ortaya koymadan Kıbrıslı ve Türk kimliğine bakış ve bu yöndeki çalışmalara da bakmak yararlı olacaktır. İngiliz yönetimi, dönemlik çıkarlarına göre Türk ve Rum milli kimliği ve/veya Kıbrıslı kimliğini desteklerken her iki toplum içinde az sayıda olsalar da Kıbrıslı kimliğini tartışanlar da bulunmuştur. Kıbrıslı kimliği inşasının mümkün olduğunu savunanlarla, böyle bir kimliğin olmadığı ve inşasını da mümkün görmeyenlerin görüşleri ve ortaya

koydukları gerekçeler, bu çalışma için önem kazanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son dönemine denk gelen Kıbrıs'ın İngiliz sömürge idaresi yönetimine geçiş döneminde, Kıbrıslı Türkler açısından milli kimlik inşası için uygun zemin bulunmamaktaydı. Kıbrıslı Rumların Enosis hedefiyle, Yunan ulusal kimliğiyle özdeşleşerek kendilerini bir milli kimlik içinde görebilirken, Kıbrıslı Türkler için böyle bir imkan bulunmuyordu. Kıbrıslı Müslümanlarda Türk bilincinin gelişip Türk kimliğine sarılmaları Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kurulmasına denk gelmektedir. Bülent Evre'ye göre, 1920'li ve 1930'lu yıllarda milli kimlik, Türkiye ile kültürel açıdan bütünleşme işlevi gören bir süreçtir. (Evre, 2004).

Dünyanın birçok yerinde aynı coğrafyada karşıt milliyetçilikler arası süren çatışmalar birinin zaferiyle sonuçlanırken, Kıbrıs'ta yüzyılı aşkındır karşıt milliyetçilikler birbirine üstünlük sağlayamamıştır. Uzun süreli ve ciddi siyasi tartışmalar nedeniyle sürekli çatışma içinde olmalarına rağmen birbirlerine karşı üstünlük sağlayamamaları yanında alternatiflere karşı da varlıklarını ve güçlerini korumuşlardır. Zafere ulaşılamamasına rağmen Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların milliyetçilik mücadelesi rotadan çıkmadan devam etmektedir (Nevzat, 2005).

Ali Nesim, İngiliz sömürge döneminde, Kıbrıslı Türklerin İngiliz yönetimi ve Kıbrıslı Rumların Enosis hedefleri karşısında verilen kimlik savaşımının bir "kimlik arayışı" değil, "kimliğini ispatlama çalışması" olarak değerlendirmiştir. Ali Nesim'e (2000) göre, İngiliz sömürge idaresinin ilk yıllarında sen kimsin sorusuna "Müslüman, ya da Osmanlı" yanıtı verildiğini; ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte "Müslüman" sözü terk edilerek, "Türk" sözcüğü cevap olurken, ada dışında olanlar ise sen kimsin sorusuna, Kıbrıslı Türk ya da Kıbrıs Türkü yanıtı veriyorlardı. Ada dışında kimliğin telaffuzuna Ali Nesim'den farklı bir açı getiren Rebecca Bryant adada yaşayanların anavatanlarının dışında kullandıkları sosyal kimlik öncelikle dini inançları üzerinden idi. Kıbrıslı, ada dışında coğrafi yer bildirimini için kullanılan bir terimdi.

Bryant'a (2007) göre, adanın yerlileri için Kıbrıslı, kimlik bildiren bir kavram değil, köken bildiren bir terimdi.

Kıbrıs'ta kimlik tartışmaları içine "Kıbrıslı" kimliğinin de inşa edilir konumda olması İngiliz sömürge idaresi döneminin başlarına kadar dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs yönetimini resmen devralan İngiliz sömürge güçleri, Kıbrıs'ı farklı diller konuşan, farklı ibadet tarzı olan iki topluluğu bütünlük içinde görmekteydi. Bu nedenle o dönemde İngilizler tarafından Kıbrıs'ta yaşayanlara Kıbrıslı denmekteydi. Aşağılamadan kurtulma amacıyla dönemin İngiliz Valisi Ronald Storrs, resmi işlemlerde kullanılan "yerli" kelimesinin itibar kırıcı olduğu gerekçesiyle "yerli" yerine "Kıbrıslı" kelimesinin kullanılmasını isterken, valinin esas niyetinin yükselmeye başlayan milliyetçiliğin yayılmasını önleme amacıyla atılan bir adım olarak görülmüştür. Ahmet An (1998), Storrs'un 1927 yılındaki bu çıkışını, Kıbrıslılık teriminin Kıbrıs siyasi yaşamına girmesi olarak değerlendirmektedir. Kıbrıslılık kimliği inşası girişiminde bulunanların aldığı ilk darbe 1931 isyanı sonrası uygulanan tedbirler olmuştur. İngiliz sömürge idaresi 1931 isyanı sonrası iki toplumun anavatanlarıyla bağlarını azaltmak ve/veya kopartmak için bayrak, marş, milli bayram kutlamalarını yasaklamıştı. İsyarla birlikte Türk ve Elen kelimeleri yerine Müslüman ve Hıristiyan sözcükleri kullanılmaya başlanmış, hatta okulların isimleri bile değiştirilmişti (Feridun, 2011). Böylelikle toplumların etnik kimliklerini korumaya sarılmasında dönem dönem rolü olan İngiliz idaresinin Kıbrıs'tan ayrılmaya karar verdiği ve bunun nasıl formüle edileceğiyle ilgili tartışmalarda da ikinci darbe gelmiştir. Adadaki İngiliz yetkililerin, Kıbrıs'ta ortak bir devlet kurulabileceği ve toplumların zaten iç içe yaşadığı için buna hazır oldukları ileriki bölümlerde ayrıntılı tartışılacak olan tezi, bu çalışmanın merkezinde olan 1957-1959 dönemindeki özellikle Türk milli kimlik inşasının tetikleyicisi kabul edilmektedir.

Kıbrıs'taki kimlik tartışmalarını dil üzerinden yapan Heinz A. Richter, her iki etnik topluluğun anavatanları Türkiye ve Yunanistan'dan özlü farklılıklar sergilediklerini belirtirken buna dil üzerinden açıklık getirmiştir. Kıbrıs'ta

kullanılan dilin Türkiye ve Yunanistan'dakinden farklı olmasının her iki lehçenin diğer dilden aldığı kelime ve terimlere bağlayan ve bunu bir zenginlik olarak gören Heinz A. Richter'e (2011) göre, her iki toplumda o kadar çok ortak yan var ki konuya objektif bakabilen yabancı bir gözlemci Kıbrıslı kimliğini keşfedebilir. Fakat içteki ayrımcı unsurlar o kadar güçlüdür ki farklılıklara odaklanıldıkça Kıbrıslılıktan uzaklaşmaktadır.

Aynı coğrafyada yaşayan iki farklı toplumun uyum içinde yaşamasını engelleyen algılardan bir tanesi de etnik önyargılardır. Yeterli bilgi sahibi olmadan ve sorgulamadan başka biri ya da birilerine karşı geliştirilen tutumları olan ön yargıları ortaya çıkaran en önemli etkenlerin başında sosyo-ekonomik eşitsizlik gelmektedir. Ekonomik olarak güçlü olan grup, devlet mekanizmasında üstünlük sağlayarak diğer grup üzerinde etkin olmaya başlamaktadır. Önüne geçilemeyen etnik ön yargılar, uzun vadede bireyler üzerinde ciddi olumsuzluklar yaratmaktadır. Etnik önyargıların Kıbrıs coğrafyasında hep var olduğu üzerinde duran Cambazis'e (2011) göre bu olumsuzluklar, "farklı etnik gruptan olan insanlara karşı çarpık algıların yaratılması, ön yargıya sahip kişilerin insan varlığından doğan korkuyla karşı karşıya gelmeleri ve insan hakları ile ırk ayrımı yapma noktasında özgüven duygusu gelişmektedir" (s. 92-93). Cambazis gibi Pınar Gülboy da Kıbrıs'taki kimlik araştırmasında önyargılar ve ötekileştirmeye odaklanırken, kimlik temelli uyuşmazlıklar veya etnik temelli anlaşmazlıklarda geçmiş pişirilerek yeni nesillere aktarılmakta ve onlarda da önyargıların kalıcı biçimde oluşması sağlanmaktadır (Gülboy, 2015). Kimlik tartışmaları ve etnik kimliğin inşasında dünyanın her yerinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da ötekileştirme rol oynamıştır. Kıbrıs'ta "biz" ve "öteki" ayrımı siyaset ve eğitimdeki önderlerin çabalarıyla basmakalıp bir algı oluşmuştur. Siyasette kullanılan dil ve eylemler yanında, eğitim ve basının kullandığı dilin sürekli ötekileştirmeye odaklı olduğu üzerinde duran Cambazis'e (2011) göre, iki toplum içindeki bu algıdan kurtulmak kolay değildir.

Kıbrıs'ta siyaset ve kimliğin planlı bir şekilde örtüştürüldüğü bir çabaya dikkat çeken Kızılyürek'e göre, adada devlet, tarih ve politika kimlikle organik bir bütünlük içinde ele alınırken, kimliğin ifadesi olarak kavramsallaştırılmışlardır. Böylelikle tarihin her evresinde siyasi tercih ve siyasi talepler kimliğin ifadesi olarak yansıtılmıştır. Kıbrıs'taki Türk milli kimlik inşasını Rauf Denktaş'ın "Her şeyimle Türk'üm, köküm Orta Asya'ya dayanır" sözü üzerinden tartışan Niyazi Kızılyürek'e (2005) göre, Türk olmak, Türk ulusuna katılmanın aynı şey olarak görüldüğü algısı üzerinden bakıldığında Kıbrıs ülke olarak anlamsız kalırken, Kıbrıs'a ait her şey küçümsenmektedir.

Kıbrıslı Rumların büyük çoğunluğu etnik bir kimliğe göre kendini tanımlarken, az da olsa bazı düşünürler, Kıbrıslılığı tartışıp milli temelli bir kimlik arayışından sıyrılmaya çalışmışlardır. Kıbrıslı Rum yazarlar Dimitriu Themos ve Vlahos Sotiris, adadaki bölünmeye odaklandıkları İhanete Uğramış Ayaklanma isimli kitaplarında "acı" olarak değerlendirdikleri Kıbrıs'taki bölünmenin, yani iki toplumun etnik kökene göre ayrıştırılmasını 1821 Yunanistan devrimi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün denk geldiği döneme bağlamışlardır (Dimitriu & Vlahos, 2009). Kıbrıslılığın ada üzerindeki Rum ve Türk ırkını reddetmeleri anlamına geldiğini ifade eden Caesar V. Mavratsas'a (2003) göre, Kıbrıslılık tanımı şöyle: "Kıbrıs'ın kendi özyapısına sahip olması ve Kıbrıs'ın adada yaşayan Rumların anavatanı olan Yunanistan'dan ve Türklerin anavatanı olan Türkiye'den tamamen bağımsız bir yapıya sahip olması demektir" (s.141). Diğer bir Kıbrıslı Rum düşünür Servas Plutis ise, etnik köken üzerinden yapılan kimlik tanımlarında "millet" ve "vatan" üzerinden ilerlendiğini ve milletin tanımlanması yapılırken, toplumların birbirinden farklılaştıkları üzerinde durarak Kıbrıslılığı bu açıdan ele almıştır. Servas'a (1999) göre, Kıbrıslılık bilincinin yurttaşlık temelinde bir milliyetçilik olarak ortaya çıkması ve etnik kimliklerin çatısı olma iddiasını taşıyan "vatan" kavramı üzerinde durmaktadır.

Kıbrıslılığı coğrafyayla ilişkilendiren Sabahattin İsmail'e (1998) göre, Kıbrıs'ta Türkler ve Rumların ortak bir tarihi yaratmadıkları için ortak kimlikten

bahsedilemez. Kıbrıslılık tarihi bir olguyken Türklük bir ulusa ait olmayı belirleyen kültürel ve tarihi olgudur. Tarihsel ve kültürel temele dayanmayan ve aynı zamanda etnik olarak içi boş bir kavram olduğu gerekçesiyle Kıbrıslı kimliği inşasını mümkün görmeyenlerden olan Hasan Cicioğlu, Kıbrıslı Türklerin kimliği üzerine yürütülen tartışmaların “Türk mü, Kıbrıslı Türk mü” sorusuna yanıt aranmasını sağladığına ve her iki sorunun yanıtının da aynı noktaya vardığı üzerinde durmaktadır (Cicioğlu, 2000). Cicioğlu ile aynı görüşü paylaşan Yücel Özkaya, Kıbrıs’ta iki ayrı kültür bulunduğunu, ortak bir milli kültür bulunmadığı için ortak kültürün yer bulmadığı gerekçesiyle adada Kıbrıslı kimliğinden bahsetmenin mümkün olamayacağı görüşündedir (Özkaya, 2000).

Kıbrıslılık kimliğinin varlığına karşı çıkanlardan Nazım Beratlı’ya göre Kıbrıslı Türklerin kimliğini belirleyen değerler İslam Heterodoksisi, Alevilik ve Bektaşiliktir. Kıbrıs’ta kullanılan dili farklı bir kültüre işaret eden bir değer olarak görmeyen Nazım Beratlı, yüzyılın başında Türkleşen bir miktar Türkçe/ Rumca/ İtalyanca kelimeyi “kırma” olarak nitelendirip, bu dilin abartıldığı ve kullanılan bazı ortak kelimelerin referans gösterilmesiyle Kıbrıslı kimliğinden bahsedilmesini reddetmektedir (Beratlı, 2019).

Adada yaşayanlar yanında anavatanlardan da Kıbrıs’taki kimlik tartışmalarına bakmakta yarar verdik. Milliyetçilik ve Kıbrıs konusunda çoğun çalışmaları bulunan Tanıl Bora, Türkiye’den Kıbrıs’taki kimliğe bakışta bir aynılaştırma bakışının hakim olduğunu ve en küçük bir farklılaşmanın Türklükten uzaklaşma ve hıyanet olarak damgalandığı üzerinde durmaktadır. Bora’ya (1995) göre, Kıbrıs’ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin “Türk” milli kimliği dışında bir kimliğin kabulü dışlanmakta ve Türk milliyetçiliği içinde Kıbrıslı Türk kimliğinin özgüllüğünü kabul etmemektedir.

Kıbrıslı Rumlar yanında Türkler arasından da Kıbrıslı kimliği inşasının mümkün olduğunu savunup bu yönde öneri getirenler de olmuştur. Kıbrıs bilincini

savunanların tarihsel anlatı üzerinden yürümleri gerektiği önerisinde bulunan Pınar Çağlayan'a (2014) göre, Kıbrıs'ta iki ayrı etnik kimliğin inşasında kullanılan tarihsel anlatıyı ters çevirmek gerekmektedir. İki toplum arasındaki çatışmalar yerine, birliktelikler ve güzel tarihsel iş birlikleri üzerinden yıkılan tarihsel kodların yeniden kodlanması mümkün olabilmektedir. Kıbrıslılık bilincinin şekillenebilmesinin bir devlet politikası oluşturmakla gerçekleşebileceği üzerinde durmakta olan Ahmet An'a (2012) göre, bütün insanların evine kolayca girebilen basın bu yönde yapıcı rol oynayabilmektedir.

Kıbrıs'ta kimlik tartışmalarının Kıbrıslılıkla sonuçlanmasının yolunu tarihin sorgulanarak travmaların atılması önkoşuluna bağlayan Vamık Volkan, Kıbrıs'ta tarihin her yönüyle doğru ve gerçekçi olarak anlatılması gerekliliğine ihtiyaç duyulduğu üzerinde durmaktadır. Volkan, tarihin iyi bilinmesi ve her iki toplumun da birbirinin travmalarını anması gerektiği üzerinde dururken, bu yolla yeni bir Kıbrıslılık kimliğinin kurulabileceğini belirtmektedir (Aşık, 2019).

1.1.3. Kimlik-İdeoloji İlişkisi

Sosyal bilimlerde kimlik ve ideoloji arasındaki ilişkileri inceleyen akademik çalışmalar sınırlıdır. Sinisa Malesevic bunun sebebini, ideoloji kavramının politik yüklü olması ile yapısalcı ve post yapısalcıların yaptıkları eleştirilerle ideoloji kavramının gözden düşmesi olarak göstermektedir. Malesevic, kolektif kimliklerin şekillenmesinde önemli bir rolü bulunan ideolojiyi iki bakış açısından ele almaktadır. Sınırlandırıcı yaklaşımla bakanlara göre ideoloji, kimlik şekillenmesinde manipülatif rol oynarken, geniş perspektiften bakanlara göre ideoloji toplumsal aktörlerin otonomisine vurgu yapmaktadır (Varol, 2016).

Kimlik ve ideolojinin bir tutulduğu savlara karşı çıkan Van Dijk, grup kimliği olarak tanımladığı kolektif kimliğin ideolojiden daha kapsayıcı olduğunu, temsillerin kapsamı üzerinden anlatmaktadır. İdeolojiyi kimliğin kapsamı dahilinde değerlendiren Van Dijk'e (2019) göre, ideoloji, kolektif kimliğin ölçütleri, amaçları, değerleri, eylemleri, toplumdaki konumu ve diğer gruplarla

olan ilişkilerin temelini kurmaktadır. Egemenler, kendi söylemlerinin toplum tarafından içselleştirilmesi ve niyetlerini inşa edebilmek amacıyla ideolojilere başvurmaktadır. İdeolojik aygıtların devreye girmesiyle iktidar kendini meşrulaştırabilmekte, kendini inşa edebilmenin aracı olarak da geçmiş ve ortak tarih kullanılmaktadır. Ortak geçmiş anlatısıyla bireyde hatırlatma ve unutmaya duyguları harekete geçirilmektedir (Pamuk, 2017).

Kimlik ve ideoloji arasında ilişki kuran ve bunu kitle iletişim araçları üzerinden de ilişkilendiren Antonio Gramsci ve Louis Althusser'in çalışmaları, iletişim araştırmalarında kimlik ve ideoloji arasında ilişki kurmak isteyenlere rehberlik niteliğindedir. Hegemonya kuramıyla kimliğin ideolojiyle ilişkisini kuran Gramsci'nin Hegemonya kuramına göre, politik sistem rızayla ortak duyuyu yaratmaktadır. Toplum ve ortak duyu arasında kurulan ilişkiye göre, bireyler kendi çıkarlarına ters olsa bile toplumda hakim olan ortak duyuya adapte olurlar ve sistemin sürdürülmesine razı olmaktadır. Ortak duyuyu ideolojiye benzer bir anlamda kullanan Gramsci, sistemin bireyi kontrol etmek ve güç ilişkilerini kurmak için kullandığı ortak duyu, kimliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı üzerinde durmaktadır. Althusser'de "çağırma/ adlandırma" metaforu üzerinden ideoloji aracılığıyla kimliğin nasıl inşa edildiğini, kişilerin çağırılma şekillerine cevap vererek toplumun istediği kişi olmaları şeklinde anlatmaktadır (Varol, 2016).

1.2. İdeoloji ve İdeolojinin Kimlik İnşasındaki İşlevi

Kimliklerin inşasında, bu inşa sürecini yürüteceklerin ideolojilere de ihtiyacı olmaktadır. Kimliğin inşa edilebilmesi için toplumun eğilimlerini şekillendirmenin en etkili yolu oluşturulan ideolojilerin kabul görmesini sağlamaktır. Kimliğin ardından ideolojinin kavramsal çerçevesine bakarken, birçok farklı açıdan ele alınan çok sayıda tanımı bulunan bir kavram olan ideolojiyle ilgili tanımları tartışıp, kavramın adı ve anlamının doğru gelişim süreci tartışılacaktır.

Günümüzde ideolojilerin var olup olmadığı ve/veya olumlu mu yoksa olumsuz anlam mı yüklenebileceği şeklindeki yaklaşımların tartışılabilmesi için Marx'tan Batı Marksizmi'ne kadar olan dönemde Marksizm açısından ideoloji kavramının tartışmalar esnasında geçirdiği evrim ele alınarak, son kısımda ise Gramsci ve Althusser'in ideolojilere bakışı ve bu iki bakışla ilgili tartışmalara bakılacaktır.

Antonio Gramsci'nin Hegemonya kavramı ve Louis Althusser'in devletin ideolojik aygıtları yaklaşımı bu çalışmanın kapsamı için hayati önem taşımaktadır. Her iki metot da ideolojilerin medya üzerinden nasıl geliştirilip uygulandığının en iyi iki örneği olarak kabul edilmektedir. İletişim araştırmalarında önemli yeri olan her iki metotta medyanın rolü ele alınacaktır.

1.2.1. İdeoloji Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Tanımı konusunda ciddi anlaşmazlıklar yaşanan, tartışmalı birçok kavramdan biri olan ideoloji, Yunanca edios (fikir) ve logos (akıl, söylem) kelimelerinden oluşmaktadır. Slavol Žižek, ideolojinin en geniş tanımını Marx'ın Kapital eserindeki "bilmiyorlar, ama yapıyorlar" ifadesinde bulmuştur. Žižek'e (2004) göre, ideoloji kurucu naifliği barındırdığından dolayı da fiili koşullar ve ön varsayımların toplumsal gerçeklik ile yanlış bilinç arasındaki mesafe ve ayrılığı içermektedir.

Toplumlara bir dünya görüşü sunma amacıyla yaratılan ideolojiler, bireyler ve gruplara, toplumsal ilişkilerin nasıl şekillendiğini gösterirken, sevgi ve nefretin, umut ve korkunun, ifade aracı olarak inanç ve anlayışların ifade edilebilmesinin aracıdır (Heywood, 1994). İdeolojiyi, az veya çok tutarlı fikirler bütünü'nün bir siyasi eylemi olarak, mevcut iktidar ilişkilerini koruma, değiştirme veya yıkmayı amaçlayan fikirlerin bütünü olarak tanımlayan Andrew Heywood'e (2007) göre, değişmez olmayan ve birbirleriyle çakışan düşünce fikirlerini kapsayan ideolojiler, dünya görüşü, arzulanan bir gelecek modeli, mevcut düzeni

değerlendirme ortamı ve siyasi değişimin hangi yolla nasıl mümkün olacağını çerçevesini çizmelidir. İdeolojiyi canlı yaşantının bilinçdışı aracı olarak değerlendiren Perry Anderson'a (2004) göre, bu yanıltma ve aldatma düzeni tarihi aşan bir konuma ulaşmasıyla, toplumda sınıfsız yaşam koşulları yaratılmasıyla bireylerin göremeyeceği ve kavrayamayacağı yapılar oluşmaktadır.

Toplumsalın; kuruluşu, işleyişi, yeniden üretimi, toplumun hemen her alanında olmazsa olmaz bir ögesi olan otorite, kendini toplumsal ihtiyaçlarının bir vazgeçilmezi haline dönüştürüp kurumsallaştığında kendisini kültür ya da ideolojide göstermektedir. Devlet yönetimleri tarafından yaratılan ideolojilerin toplum tarafından içselleştirildiği mi yoksa baskıyla zorla kullanıldığıyla ilgili tartışmalara odaklanarak ideolojilere resmi anlam yükleyen Ahmet Çiğdem, sevk ve idare sanatı olarak gördüğü resmi ideolojinin anlamdan çok işareti yeğlediğini ve derinlikten çok yaygınlık endişesi taşıdığını ve içselleştirmenin gerçek bir aynası şeklinde toplumsallaştığı üzerinde durmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında resmi ideoloji burjuva toplumuyla özdeşleşmektedir. "Burjuva toplumunun kuruluşu, ilk günahın topluma içselleştirilmesine dayanır" değerlendirmesinde bulunan Ahmet Çiğdem'e göre, günahlar kurtulmak için işlendiği şekilde yansıtılmakta ve toplum bu amaç için seferber edilirken, bu günahın ayartılması bütüncül olurken kurtulmak için herkes bu günahı sahiplenmektedir. Milli devletin oluşumuyla "günahın" toplumsal ve siyasal olarak sahiplenilmesi hız kazanırken, milli devletin yükselişiyle "günah" mecbur olarak kabul görülmektedir (Çiğdem, 2001).

Doğası gereği siyasal ve eleştirel olan ideolojinin üç temel nedenden dolayı siyasal karakteri öne çıkmaktadır. Bunlar, "ideoloji toplumsal olanı kuran bir pratik olması, toplumsal olanı hegemonyasına alarak kendi bütünlüğü içinde toplumsal kimlikleri ifade etmesi ve farklı disiplinler içinde kullanılan ideolojinin farklı kullanım biçimlerine rağmen siyasal alana atıfta bulunması" olarak görülmektedir. İdeolojinin üç damardan beslendiği üzerinden duran Çelik'e (2005) göre, bu damarları "Fikirlerin siyasal çıkarlarla ilişkisini sorgulayan

siyaset felsefesi, bilginin olabilirliği, yargı veya kanıların doğruluk değerini ve özneyi sorgulayan bilgi/bilinç felsefesi ve din eleştirisi” oluşturmaktadır.

İdeolojiyle ilgili yapılan tanımları tartışan Terry Eagleton, çarpıtma, aldatma ve örtbas edilen olarak gördüğü ideolojide kullanılan dilin etkisinin toplumdaki topluma farklı bir içeriği olduğu üzerinde durarak, ideolojinin anlam ve tarzını altı tanımda derlemiştir. İlk tanımda, toplumsal yaşamdaki inanç, değer ve fikirleri üreten maddi süreç olarak tanımlanan ideoloji, toplumdaki bütün anlamlandırma, pratikler ve simgesel süreçleri kapsamaktadır. İkinci tanıma göre, dünya görüşüne yakın bir anlam taşıyan ideoloji, toplumsal açıdan önemli bir grup veya sınıfın içinde bulunduğu durum ve hayatta edindiği deneyimleri yansıtmaktadır. Mevcut durumdan çok, siyasi amaçlar için ikna amaçlı konuşma edimini içeren üçüncü tanımda ideoloji, kendi çıkarlarını gözeten toplumsal güçlerin merkezi önem taşıyan meseleler üzerindeki yeniden üretilmesinde yaşanan söylemsel çatışmadır. Dördüncü tanımda, grup çıkarlarının toplumsal birlik söylemini sağlama üzerinden geliştirildiği ve egemen ideolojilerin yöneticilerinin isteği doğrultusunda fikirlerin bağımlı kılınmış grupların sağlanmasıyla, grup çıkarları meşrulaştırılmaktadır. İdeolojinin beşinci tanımı ise, yönetici gurup veya sınıfın çıkarlarını korumak amacıyla fikir ve inançların çarpıtma yoluyla meşrulaştırılması eğilimi şeklinde kavramlaştırılmıştır. Son tanımda ise, olumsuz bir anlam taşıyan ancak sınıf kökenli olmanın dışında, toplumun genel maddi yapısından kaynaklanan yanlış ve aldatıcı inançlara vurgu yapılmasıdır (Eagleton, 2000).

İdeoloji için ortaya konulan tanımları değerlendirip olumlu ve olumsuz yönlerine de dikkat çektiği yukarıda aktarılan 6 vurgu üzerinden ideolojiye tanım getiren Terry Eagleton, farklı kavramsal liflerle doku halinde örunmüş metin olarak gördüğü ideolojiyi hakim toplumsal grup ve sınıfın, iktidarını meşrulaştırmak için 6 strateji üzerinden hareket edildiğini söylemektedir.

“Egemen iktidar kendisini, kendine yakın inanç ve değerlerin tutunmasını sağlayarak, bu tür inançları, doğrulukları, kendinden

menkul ve görünüşte kaçınılmaz kılacak şekilde doğallaştırarak ve evrenselleştirerek, kendisine meydan okumaya kalkışan fikirleri karalayarak, rakip düşünce biçimlerini, muhtemelen açığa vurulmayan, sistemli bir mantıkla dışlayarak ve toplumsal gerçekliği kendine uygun yollarla çapraşıklaştırarak meşrulaştırabilir. Genel olarak bilindiği gibi bu (mistifikasyon); çoğu kez, içinden, gerçek çelişkilerin hayali çözümü olarak ideoloji kavrayışının doğduğu toplumsal çatışmaların bastırılması veya maskelenmesi biçimini alır. Somut bir ideolojik oluşumda bu altı strateji, büyük ölçüde, karmaşık biçimlerde iç içe geçme eğilimindedir” (Eagleton, 2000, s.23-24).

Bu genel tanımlamaları yapan Eagleton, ardından ideolojiye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Eagleton’a göre, ideolojiyi cisimsiz fikirler ve belirli davranış kalıplarıyla ilgili mesele olarak görme yanında, ideolojiye söylemsel veya göstergesel bir fenomen olarak da anlam yüklemektedir (Eagleton, 2000). İdeolojiyle olumsuz anlamlar yüklenilmesini kabul etmeyen ve günlük yaşamda var olduğu gibi akademik çalışmalara konu olabilecek birçok yönü olduğu şeklindeki görüşler bu çalışmanın problem, amaç ve sorunsalına paralellik taşımaktadır. Van Dijk, Stuart Hall, John B. Thompson, Slavoj Žižek ve Jean-François Barrett, ideolojilerin var olduğu, olumlu yanlarının da bulunabileceğiyle ilgili ideoloji kavramını tartışırken, ideoloji kavramına eleştirel teori açısından anlam yüklemektedirler. İdeolojiyle ilgili olumlu ve olumsuz tanımlarda haklılık olduğu üzerinde duran ve her iki bakış açısını da dışlamayan Van Dijk, yasal güç ve adaletsizliğe hizmet eden ideolojinin aynı zamanda hükmedilen grupların birlik beraberlik kurup mücadele etmelerine de hizmet verme kabiliyeti olduğu üzerinde durmaktadır. İdeolojiye yüklenen iki zıt bakış açısından sıyrılarak bir tanım geliştiren Van Dijk’e (2019) göre, ideoloji; toplulukların toplumsal hayatlarını, günlük pratikleri ve hedeflerini düzenleme yanında bir de yönetmelerine hizmet etmektedir. İnsan kültürünün özgürce gelişen süreçlerini yerinden ettiği gerekçesiyle ideolojinin, kökten sınırlandırıcı bir kavram olarak görülmesine eleştiri getiren Hall’a (1999) göre, ideoloji, toplumsal yapı içindeki sistematik olarak süren ve kökten ayrılımları düşünme ihtiyacını başlatmaktadır.

İdeoloji kavramı birçok farklı kullanımı ve anlam farklılıklarının çokluğundan dolayı muğlak bir durumdadır. Anlam farklılıklarının nedenini, ideoloji teriminin Avrupa dillerine girmesinden dolayı dolambaçlı ve uzun bir yolculuktan geçiyor olmasına bağlayan John B. Thompson'a göre, bu tarihsel yolculuktan dolayı anlam bolluğu yaşanmaktadır. İdeoloji kavramının geçirdiği tarihsel yolculuk sonrası 1980'li yıllarla birlikte iki yaygın eleştiriye maruz kalmıştır. Toplum ve siyaset kuramı literatüründe ya ideolojiye olumsuz bir anlam yüklenip bırakılmıştır, ya da terimin kullanımından vazgeçilmiştir. Bu saptamayı yapan John B. Thompson, her iki görüşe de karşı çıkmaktadır. İdeolojiye kendisinden başkasının düşüncesi, yani "öteki"nin görüşü olarak bakan anlayışa göre ideolojiye "düşünce sistemleri", "inanç sistemleri" veya "sembolik sistemler" olarak bakılmaktadır. Kavramı kullanmaktan tamamen vazgeçen anlayış da, elekten geçirip muhafaza etmeye değer bir şeylerin kalıp kalmadığına bakılmadan, aramayı reddetme, hatta aramaya başlamayı da reddediyordur. Yukarıdaki tespit ve eleştirilerinden sonra eleştirel ideoloji fikrini ortaya atan John B. Thompson'a (2013) göre, ideoloji teriminin, toplumsal ve politik analizin düşünsel söz dağarcığında önemli ve kullanışlı bir fikir olmaya devam etmektedir. Ancak kavramın olumsuz, yani eleştirel anlamından kolay kolay sıyrılamayacağını da altını çizerek, kavramı olumsuz anlamdan sıyırmak yerine, olumsuz anlamın atıfta bulunduğu sorunları elde tutabilecek ya da yaratıcı bir şekilde geliştirecek bir formül geliştirerek eleştirel ideoloji fikri geliştirilebilir.

Žižek, ideolojiyi reddedenlere Thompson'dan daha ağır eleştiri getirmektedir. İdeolojiyi reddedenlerin aceleci davrandığını düşünen Žižek, birçok düşünürün makalelerini derlediği "İdeolojiyi Haritalamak" kitabında ele avuca sığmayan ve muğlak olarak değerlendirdiği ideolojiyi şöyle tanımlamaktadır:

"Toplumsal gerçekliğe bağımlılığını yanlış anlayan salt tefekkürcü bir tavırdan, eylem amaçlı bir amaçlar kümesine, bireylerin kendi ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortamdan egemen siyasi gücü meşrulaştıran yanlış düşüncelere, toplumsal yapıya kadar her şeyi tanımlayabilir.

Özellikle biz ondan kaçmaya çalıştığımızda birden karşımıza çıkıyor, birisi onun üzerinde durmak istediğinde de görünür olmaktan çıkar” (Žižek, 2013, s.11).

Kitle iletişim araçlarının çözümlenmesinde en yaygın kullanılan teorilerden eleştirel söylem analizini sosyal bilimlere kazandıran Van Dijk, çalışmalarını ideoloji üzerinden yürütürken, ideolojilerin artık kalmadığı savını öne sürenlere karşı da mesaj içeren ideoloji tanımı geliştirmiştir. Toplumsal grupların üyeleri tarafından paylaşılan bir toplumsal biliş biçimi olarak gördüğü ideolojiyi; bilgi, kanaat, tutum, toplumsal tasarım hatta toplumsal önyargıların oluşumu, dönüşümü ile uygulanmasını yaratan ve denetleyen bilişsel çerçeve olarak gören Van Dijk'e (1999) göre, ilke, amaç, değer ve normlardan oluşan ideoloji, toplumsal pratikleri belirlerken, tutumların oluşmasını sağlamaktadır.

İdeolojiyi, kavrayış ve görüngüleri zorunlu olarak yanlış yola iten, yanıltıcı veya bir grubun çıkarına uygun şekilde imlemişmesini nötr kavrayış olarak değerlendiren Thompson, ideolojiye ikinci bir kavrayış getirmiştir. Thompson'un yeni bir kavrayış olarak nitelendirdiği “eleştirel” kavrayışına göre, görüngülerin yanlış yola sevk edilmesinin, tek yönlü ve yanıltıcı olduğunu ima ederken ideoloji olarak nitelendirilen görüngüler mahkumiyet ya da örtük eleştirisini birlikte taşımaktadır. Sosyo-kültürel görüngülerin somut analizine yönelme yanında, ideoloji kavramının tarihsel geçmişinden kalan eleştirel özelliğini koruyan ve savrulabilmesine rağmen verimli bir ideoloji analizi yaklaşımı için kolları sıvayan Thompson'a göre, ideoloji, anlamın tahakküm ilişkilerini inşa ve muhafaza etmeye hizmet ettiği biçimlerini araştırmaktadır. Thompson (2013), sembolik biçimlerle anlamın tahakküm ilişkilerini kurup sürdürmeye hizmet edecek biçimler şeklinde kavramsallaştırdığı ideoloji formülasyonunu geliştirmek için; anlam fikri, tahakküm kavramı ile anlamın tahakküm ilişkileri kurma ve sürdürmeye hizmet edebilme biçimleri şeklinde üç veçhenin üzerinde durmaktadır. Jean-François Barrett'e (2004) göre, ideolojiyi kavramlaştırırken dil üzerine odaklanan Thompson, anlamın, hakimiyet ilişkilerini sürdürmeye nasıl hizmet ettiğini incelemektedir. Thompson'a göre,

sembolik inşa stratejilerini biçimlendirmek için başvurulacak “meşrulaştırma”, “taslama”, “birleştirme”, “parçalama” ve “şeyleştirme” şeklinde işleyen 5 kipin ideoloji faaliyet gösterdiğinde birbirinden ayırt edilebilmektedir. Thompson (2013), ideolojinin etkili olması için ortaya attığı bu kipleri dogmatik bir şekilde belirtmezken, bazen birbirinden ayrı bazen de üst üste bindikleri bir işleyişten söz etmektedir. Barrett’e göre, (2004) Thompson bu kiplerle ideolojiyi, hakimiyet açısından kavranan bir toplum, diğer taraftan da etkili olan önemli mekanizmanın “dil” olduğunda ısrar eden anlayışın içine yerleştirmiştir. İçeriği toplumsal ve ahlaki düzenle ilgili olan ideolojiler, birbirinden zıt amaç, tercih ve çıkar çatışmalarının sonucu olarak gelişmektedir (Van Dijk, 2019).

1.2.2. İdeoloji Kavramının Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Kullanımı Antik Yunan felsefesine kadar uzanan ideoloji, maddeden hareket ederek evrenin düzenini açıklayan ilkeleri doğal güçlerde bulunan ve felsefenin kurucuları olarak kabul edilen İyona Okulu düşünürlerinden Herakleitos, aristokratların egemenliğini anlatmak için ideolojiye bir boyut kazandırmıştır. Aristokratların egemenliklerini soy ve kalıtım bağlarıyla açıklanmasını reddeden Herakleitos, aristokratların egemenliğini onların bilgelik ve akıl üstünlüklerine bağlamaktadır. Logos kavramıyla aristokratik ideolojiye açıklık getiren Herakleitos, insanların Logos’a katılımlarının eşit biçimde var olmadığı varsayımından ilerlemiştir. Böylelikle insanların evrensel akıldan aldıkları payın da eşit olmadığı için toplum, sayıca azınlık oluşturan soylular ve aristokratlar tarafından yönetilmektedir (Ağaoğlu, 2002). Romalılar döneminde ideoloji artık devletin; toplumun yönetimi, hatta dış politikasının belirleyicisi konumuna gelmiştir. Bu dönemde Roma’nın büyümesini ideolojik egemenliğe bağlayan Polybios’e göre yönetimde olanlar, yurttaşın kendini devlete adanması ve militarist eğilimleri önemli ideolojik bir işlev yürütmektedir. Ayrıca, Roma döneminde, Atina gibi demokrasiye kaçmadan, gerektiğinde sistemi tehlikeye sokmayacak şekilde halka ödünler vermek ve aşırılığa kaçmadan halkın tutkularının sınırlandırılması önerileri geliştirmiştir (Ağaoğlu ve Köker, 2001).

İdeolojiyle ilgili yürütülecek çalışmaların öncü durağı olarak görünen Francis Bacon'un idol öğretisi insan aklının sıkı bir eleştirisidir. İnsan aklındaki tutukluğu sorun eden Bacon, insanların doğayı denetim altına alabilecek bir kabiliyette olduklarını, ancak bunu bilgiyle başarabilecekleri üzerinde durmaktadır. Bacon'a göre, insan aklında bir tutukluk bulunmaktadır ve bunu, düşüncenin tarihsel bağlar taşıması ve düşüncenin put, önyargı ve boş inanç şeklindeki idoller tarafından güdümlenmesine bağlamaktadır. İnsan aklının idolleri parçalaması ve gerçek bilgiye ulaşmasıyla akıldaki tutukluğun aşılabilirliğini savunan Bacon'un idol öğretisi doğanın doğru bilgiyi güvence altına alması şeklinde anlam bulmaktadır (Özbek, 2011). Yanlışların başında tüm dengelimi gören idol öğretisi, kendine ödev olarak yanlışlarla hesaplaşmayı görmektedir. İnsan aklındaki aksaklıkları sistematik bir tarzda düzenleyerek açıklayan idol öğretisinin arka planında insanın doğa üzerindeki egemenliği sağlaması yatmaktadır. Bacon, doğuştan edinilen ya da insan aklının dışından gelerek sonradan edinilebileceğini öngördüğü putları; idola tribus (soy putu), idola specus (mağra putu), idola fori (pazar putu) ve idola theatri (tiyatro putu) olarak dörde ayırmaktadır. Önyargılara doğuştan sahip olan insanları, yani idola tribus'u bu bakış açısından değerlendiren Bacon, insan aklını kıvrımlı bir aynaya benzetirken, bu aynanın kendine yansıyan nesnelere doğasını, kendi doğasıyla karıştırılabildiği gibi bozan ve kirleten bir ayna olarak kavramlaştırmaktadır. İnsanların tek tek önyargılarının ürünü olarak kavramsallaştırdığı İdola Specus (mağra putu) ile bu kavramdaki putların tek tek bireylere özgü olduğu üzerinden duran Bacon'a göre, bu putlar otorite olarak yerleşmiş kişiler karşısında takınılan tutumlardır. Bundan dolayı de İdola Specus doğuştan değil, sonradan edinilen bir idoldür. Birliktelik ve karşılıklı ilişkilerden kaynaklanan putları idola fori (Pazar putu) olarak kavramlaştıran Bacon, insanları alışverişleri ve bağlantılarından kaynaklandığı için de bu putlara 'pazar' putları demektedir. Bacon, burada insanlar arası ilişkilerin de bir önyargısı olacağı ve bunun aracının da dil olduğu vurgusunu yapmaktadır. Felsefi sistem içerisindeki kanıtlamaların yanlış kurallarıyla insan aklına girmesini idola theatri (tiyatro putu) olarak kavramlaştıran Bacon, burada insan ilişkilerinin büyük ölçüde geleneksel yargının var olduğu bir ortamda süregeldiği üzerinde durmaktadır (Özbek, 2011).

Sosyal bilimlerin başlangıç noktası olarak görülen idol kuramıyla Bacon, toplumun gözleme dayalı incelemesinin anahtarını vermektedir (McLellan, 2005). Fransız aydınlanmasında kilise ve dogmalara karşı yürütülen mücadelenin aracı olan Bacon'un idol öğretisi, 18. yüzyılda din eleştirilerinin kurumsal kaynağı haline gelmiştir. Böylelikle devletin akıl dışı temelleri ve dinin kendisi idol olarak adlandırılıyordu. Her türlü sınırı zorlamaya başlayan Fransız aydınlanmasıyla idol öğretisi bir toplum eleştirisine dönüşmüş, idollerin akıl üzerindeki etkisini yok etmenin bir yolu olarak bilgi eleştirisi anlamlı görülmeye başlanmıştır. Fransız aydınlanmasında idol eleştirisi, eleştirilerek geliştirilmiştir. Önyargıları, sosyolojisinin sistematik olarak ele alınmasının öncüleri olarak kabul edilen Adrien Helvétius ve Paul Heinrich Dietrich Holbach için önyargılar, insanların çıkarlarında temellenmektedir ve bu çıkarlar da toplumsal katmana dayanarak şekillenmektedir. Bütün davranışları yöneten yargıların insanların düşünce biçimlerinde yer aldığını ortaya koyan Helvétius, düşünce ve toplumsal varoluş arasındaki ilişkide bireysel çıkarların belirleyici rol oynadığı üzerinde durmaktadır. İktidarını geniş yığınlara onaylatmak isteyen egemenler, bunu ön yargıları yaygınlaştırarak yerine getirmektedir. Ön yargıların ne olduğunu ve toplum üzerindeki etkisinin bilincinde olan egemenler, iktidarlarını sağlamlaştırmak amacıyla bilinçli olarak önyargıya başvurmaktadırlar. Egemenlik ilişkileri aracılığıyla toplumsal yaşama ne kadar yerleşmiş olsa bile önyargıların esiri olunmadan, aşılabileceği görüşünde olan Helvétius, akıllanmış bir akıl ile önyargıların aşılabileceği üzerinde durmaktadır. Paul Heinrich Dietrich Holbach ve Adrien Helvétius'a göre, önyargılarda egemenlerin rolüne daha çok vurgu yapmıştır. Egemenlerin yönlendirme araçlarına yönelen Holbach'a göre, egemenlerin yaptığı yönlendirmelerin parçalanıp ortadan kaldırılması ancak eleştiriyle mümkün olmaktadır. İnsanları doğumdan sonra yanılığın salgınına yakalanan hastalar olarak gören Paul Heinrich Dietrich Holbach, bulaşıcı olarak gördüğü bu hastalığı anlayıp çözümlenme ve onu yaygınlaştıran etmenleri yok etmeye yönelmektedir. Hastalığı yayan etmenin başında kamusal düşüncenin geldiği öngörüsünü ortaya koyan Holbach'a göre, kamusal düşünce, insanların değer yargılarını önyargıların tutsağı haline dönüştürmektedir. Kurumsallaşmış

ilişkilerin perdelerini aralayıp eleştirel çözümlemesini yapan Holbachçı eleştirel düşünce, toplumu değiştirme ve yeniden şekillendirme isteğindedir (Özbek, 2011).

Kullanımı ilk filozoflara kadar uzanan, antik Yunan ve Roma döneminde izlerine rastlanılan ideoloji teriminin bilimsel olarak var olup tartışılmaya başlanması Fransız Devrimi'ne uzanmaktadır. Fransız Devrimi'yle birlikte kullanılmaya başlanan ideoloji kavramının yaratıcısı olan Antoine L.C. Destutt de Tracy, ideolojiyi bilimler için temel bir kavram olarak görmektedir (Özbek, 2011). Tracy tarafından "düşüncelerin bilimi" anlamına karşılık gelmesi amacıyla kullanılan ideoloji, Fransız filozoflar tarafından ilk olarak geleneksel inançlar ve bunlarla bağlantılı yapıların parçalanmasını amaçlayan devrimci düşünceye denk geliyordu (Çoban, 2013). Bacon, Helvétius ve Holbach'ın önyargı eleştirileri, Destutt de Tracy'nin ideoloji kavramını yaratmasında önemli rol oynamıştır. İdeolojiyi idelerin bilimi olarak düşünen Tracy, ideolojiyi tüm bilimlerin temeli olarak görmekte ve ona göre bilginin oluşumu ve yayılması idelerin yardımıyla olmaktadır. Tracy'ye göre, ideoloji; matematik ve fizik gibi kesinliğe sahip olan felsefi bir bilimdir. İdeoloji, idelerin kökenini araştırıp, kurucu öğelerini ortaya çıkarmaktadır. Bütün bilinç içeriklerinin gelişmesi ve yayılmasının en temel ögesi olan ideoloji, insan bilincinin yapısı ve içeriğinin çözümlemesidir. Tracy, böylelikle ideolojiyi tüm bilimlerin temeli olarak görmektedir. İdelerin doğruluğu ve ancak duygulara geri gidilebildiği noktada sınırlanabilmektedir. Duyuları insan doğasının temel bir yeteneği olarak gören Tracy'e göre, duyular, düşünmekle aynı şeydir, kullanılarak ve işlenerek de geliştirilebilir (Özbek, 2011). Fikirlerin fiziksel duyulara dayandığını öngören Tracy, doğuştan gelen düşünce kavramını reddeder, adil ve mutlu bir topluma ulaşmanın yolunun ise fikirlerin kökeninin rasyonel olarak araştırılmasına bağlamaktadır. Thompson (2013) ideoloji kavramını, düşünceler bilimi önerisinin ismi olarak sunmaktadır. Bireysel düşüncenin kökeninde evrensel insan ihtiyaçları ve arzularının yattığından dolayı, bu arzular çerçevesinde düzenlenecek olan yasal çerçeveye arzular, ahenkli bir biçimde bir araya geleceğinden doğa ve toplum örtüşecektir. Bu şekilde ideoloji Tracy ile olumlu ve devrimci bir anlamla ortaya çıkmıştı (McClellan, 2005).

Fransız Aydınlanması döneminde merkezi bir öneme sahip olan Ulusal Enstitü'ye 1797-1803 yılları arasında üye olan Napoléon Bonaparte, politikacı olmayı öğrendiği dönemde ideoloji taraftarlarından uzaklaşması gerektiğini kavrayarak enstitüden ayrılmıştır. Napoléon, bunun ardından Ulusal Enstitü'nün taşıyıcılığını yürüttüğü aydınlanmacı düşüncüyü kendisi için tehlikeli gördüğünden dolayı, uzaklaşmakla kendi politik gücünü daha sağlam zemine taşımaya yönelmektedir. İdeologların zemininden hızla uzaklaşan Napoléon'un politik egemen olduktan sonra ilk yaptığı basın özgürlüğüne saldırıp basının sınırsız özgürlüğünü ortadan kaldırmasıyla 104 olan gazete sayısını 21'e indirmek olmuştur. Bunun gerekçesini de dünya egemenliği için sınırsız gücün kendisinde toplaması gerektiği eğilimi yatan Napoléon, halkı yönlendirmede etkili gördüğü dini, aynı hedef doğrultusunda emelleri için kullanmıştır. Basın özgürlüğüne getirilen sınırlamaların ardından, inançsızlık yasaklanırken, Napoléon, uygulama ve söylemleriyle ideoloji kavramı ve ideologlara olumsuz bir içerik yüklemeye başlamıştır. Kendi diktası önündeki engel olarak gördüğü her şeyi acımasızca yok ederken, her olumsuz şeyin altından da ideologların çıktığı söylemini geliştirip yaymıştır. "Hakikatten uzak, uzaklara bakıp da yakını görmeyenler" olarak nitelendirdiği ideologları alaya da almaya başlayan Napoléon ile birlikte artık yanlış bilince denk gelen ideoloji, din ve devlet düşmanları olarak anılır konuma gelmiştir. Böylelikle, devletin önündeki en büyük engel olarak görülmüş ve sonrası her olumsuz ya da tehlikeli görülen şey ideolojiyle mal edilmiştir. Napoléon'un ideolojiyi bu şekilde kullanımı 19. yüzyılda etkin bir şekilde hayat bulmuştur (Özbek, 2011). Fransız Devrimi'nin etkileriyle ideoloji Almanya'ya da sıçramıştı. Napolyon'un iktidara geldiği ve sonrasında devrime gidilen sürecin yaşandığı dönemi anlamaya çalışan ve yorumlar getiren, insanın doğaya anlam yüklemesine odaklanan Alman Romantikler, Tracy'nin aksine, insanların değişen koşullar karşısında bireysel ve kolektif yollardan kendi gerçekliğini yarattığını savunmuşlardır. Bu düşünceye bir temel oluşturmaya çalışan Hegel, düşüncelerin değişen tarihsel koşullara göre yeniden şekillendiğini savunurken, belirli bir döneme ait düşünceler için mutlak geçerlilik iddiasında bulunmamaktadır. Hegel'in bu düşüncesinden etkilenen Marx, Fransa ve

Almanya'da gelişen tartışmaları birleştirerek siyasal gündemin merkezine ideoloji kavramını yerleştirmiştir (McClellan, 2005).

1.2.3. Marx'tan Batı Marksizm'ine İdeoloji Tartışmaları

Antoine L.C. Destutt de Tracy ile Fransa'da doğup, Napoléon ile farklı bir işleve bürünen ideoloji kavramının Almanya'ya geçişiyle birlikte Fransa'dan sonra Almanya'da da siyasal gündemin bir parçası olmuştur.

Marx'ın yaptığı katkılar sonrası günümüze kadar eleştirel bir boyuta bürünerek geliştirilen ideoloji kavramını bu çalışma kapsamında ele alırken Eleştirel Kuram düşünürlerine gelene kadarki zaman aralığındaki tartışmalara bakmakta fayda görülmektedir.

Marx'ın kullandığı ifadeler aracılığıyla ideolojiyi ele alışı ve sonrası Lenin ile diğerlerinin onu takip ederken geliştirdikleri eleştiri ve katkılarıyla ideoloji kavramı zenginleşerek gelişmiştir.

1.2.2.1. Marx ile İdeolojinin Eleştirel Kimliğe Bürünmesi

İdeolojiye direkt odaklanmayan Marx'ın farklı zamanlarda ileri sürdüğü ya da onu yorumlayanların eserlerinden çıkarttığı savlar, onun üzerinden ideolojiyi tartışılır hale getirmiştir. Marx'ın birçok kavramı gibi net olmayan ideolojiyle ilgili yorumları, dolaylı sözler olan ve asla tutarlı bir şekilde açıklanmamasına rağmen her zaman anahtar olarak net mesajlar vermektedir (McClellan, 2005). Barrett'e (2004) göre, Marx, öyle bir metaforlar yelpazesi yaydı ki, herkes onun yaydığı imge ve modeller yelpazesi içinde yolunu bulmaya çalışmaktadır. Marx ile birlikte yeni statü kazanan ideoloji kavramı, eleştirel bir araç ve yeni bir kuramsal sistemin ayrılmaz parçası olmuştur. İdeoloji kavramlarını açıkça formüle etmekten kaçınan Marx, farklı kuramsal alanlar içinde kavramı

birbirinden uzaklaşmaksızın ikna edici bir şekilde kullanmaktadır (Thompson, 2013).

Daha gençlik eserlerinde ideolojinin sınıf mücadelesi, yani siyasal mücadelede yer almakta olduğunu savunan Marx, kendi sınıf konumunun bilincine varmasıyla başta Alman İdeolojisi olmak üzere, Kutsal Aile ve 1844 El Yazmaları kitaplarında hem kendi yaşamsal öyküsü hem de tarihsel nedenlerden dolayı ideolojiye önem vermiştir (Althusser, 2003). İdeolojiyi yanlış bilgi ya da yanılsamalı düşüncenin bizzat kendisi olarak gören Marx ve Engels'e (1999) göre, gerçeklik ters çevrilmesinden dolayı çarpıtılmaktadır. Önceleri Marx'ın yanlış bilinci, insanın sosyal yapı içinde yer aldığı özel konumun oluşturduğu görüş açısının yanılgıya yol açan yönüdür (Mardin, 2004). Daha sonraları ise Marx, sahte bilinci, bireylerin yanlış görmesi değil, genel toplumsal yapının maddi temelli olarak belirlenmesine bağlamaktadır. Marx'ın değiştiği noktalar takip edildiğinde ideoloji tüm maddi süreçlerin temelini oluştururken, belirli bir bilincin oluşması ve yayılmasına da yol açmaktadır (Çoban, 2013).

Hegel'den etkilenen Marx, din ve siyasetteki hatalı kavrayışı basit bir yanlışlık şeklinde görmeyerek, ters çevrilmenin beslendiği toplumsal dünyayı yanılsamalar üretecek şekilde çarpık olarak görmektedir. Buradan yola çıkan Marx, toplumsal dünyayı araştırırken materyalist tarih görüşünü ortaya atmıştır. Marx ve Engels, din ve Hegel'deki tersine çevirme işlemini netleştirmeye çalıştığı çalışmaları olan Alman İdeolojisi eserinde, meselenin özünde hatalı fikirler olmadığı üzerinde durarak, hatalı fikirleri toplumun gerçekliğinin doğallaşan çarpık yapısına bağlamaktadırlar. Marx, bilincin yaşamı belirlemediği; aksine, yaşamın bilinci belirlediği üzerinde durmaktadır (Marx-Engels, 1999). Marx'ın, Alman İdeolojisi eserinde ideolojinin katıksız yanılsama, katıksız rüya, yani hiçlik olarak tasarlandığı üzerinde duran Althusser'e göre, Marx için ideoloji, "Biricik, anlamlı ve pozitif gerçekliğin varoluşlarını maddi olarak üreten; maddi, somut bireylerin somut tarihinin gerçekliği (günden arta kalanlarla) kurulmuş, anlamsız ve yararsız katıksız bir

rüya, hayali bir birleştirmedir” (Althusser, 2013). Marx ve Engels, ideolojide neyi hedef gösterdiklerini açık bir şekilde yansıtırken, ideolojiyi polemiği bir şekilde kullandıkları Alman İdeolojisinde Napolyon’un ideoloji terimini kullanma biçiminin peşinden gitmişlerdir (Thompson, 2013).

İdeolojiye ilk belirlemelere göre olumsuz açıdan bakan Karl Marx’ın birçok yapıtında ideolojiye farklı açılardan odaklandığı da görülebilmektedir. Sinan Özbek, din eleştirisi ve bu eleştirilerin ulaştığı genişlikten dolayı Marx’ın ideolojiye olumsuz bakışının oluştuğu kanaatindedir. Öncelikle ideolojinin ekonomik yapıdan ayrı düşünülmemeyeceği üzerinde duran Marx’a göre, çözümlenmesi yapılacak “ide”ye denk olarak ekonomik kategorilerin olmasıyla yapılacak olan toplumsal gerçekliğe dönüşebilmektedir. Marx’ın yabancılaşma kuramı çerçevesinde de ideoloji tartışılabilir. İnsanın din, devlet, ahlak ve hukukta yabancılaşmış bir şekilde var olduğu üzerinde duran Marx, ideolojide yer alan bilinci yabancılaşmış olarak görmekte ve bu bilincin kurtarılması gerektiğine inanmaktadır. İdeleri egemenlik açısından ele alan Marx’a göre, toplumun egemen maddi gücünü elinde bulunduran sınıf, egemen ide olarak diğer idelerin nitelendirilmesinin ölçüsü olmaktadır. Hatta, kendinden olmayanı marjinal “sapık” olarak ötekileştirmektedir. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda düşünsel üretim araçlarına da sahiptir. Kendisine düşünsel üretim aracı verilmeyenler bile toplumun egemen sınıfına bağlı olmaktadır. Sadece egemen sınıfa mensup olanlar düşünen bireylerdir ve bunlar tüm zenginlikler gibi bilincin de tek sahipleridir (Özbek, 2011).

Yönetime aday olan her sınıfın kendi ideolojisini, toplumun geri kalanına kabul ettirebilmesi gerekmektedir. Egemen sınıfın karşında olan ve egemen olma, yani yönetime aday ideolojileri tartışmak Marx’ın ideolojiye karşı olan olumsuz bakışında olumluya geçiş olarak görülmektedir. Bu anlayışla proletaryanın da egemenlik kurabilmesi için kendi ideolojisini topluma yayması gerekmektedir (Özbek, 2011). Marx’ın ideolojinin, kendini yalnızca şeylerin görünüş düzeyine dayandırdığı için işlediği görüşüne eleştiri getiren Hall’a (1999) göre, Marx

böyle yaparken toplumsal ilişkilerin içinde kurulduğu tarihsel koşullardaki olumsuzluğun tanınmasını engellemiştir. İdeolojiyi, yönetici sınıfın fikirlerinin toplum nezdinde doğal ve normal görünmesini sağlayan bir araç olarak değerlendiren Marx, işçiler ve proletaryayı burjuva ideolojisinin “yanlış bilinci” içinde tutmuştur (Fiske, 1996). Marx ile birlikte ideoloji kuramı iki noktada belirgin hale gelmiştir. Birincisi, toplumların varlıklarını sürdürebilmelerinde belli bilinç biçimlerinin etkili olmasına vurgu yapması, ikincisi ise dil eleştirisini kapsamasıdır (Çelik, 2005).

1.2.2.2. Lenin ve İdeolojinin Teoriden Pratiğe Kayışı

İdeoloji kavramına karşı olumsuz bir tavır içinde olmayan Vladimir İlyiç Lenin, ideolojiye bakışını teoriden çok pratik üzerinden ele almaktadır. Lenin, ideolojiyi sınıf mücadelesiyle kopmaz bir bağ içinde kavramlaştırmaktadır (Barrett, 2004). Lenin ideolojiyi, iktidar olanların iktidarlarını nasıl sürdürdükleri, bu iktidarın nasıl yıkılabileceği ve yeni bir iktidarın nasıl oluşabileceğine bağlı olarak ele almıştır (Özbek, 2011).

Marksist kurama göre, son çözümlemede üretim biçimi tarafından belirlenen ideoloji, batı toplumlarında egemen sınıfın hegemonyasını incelemeye dönüşmüştür. Marx'ın ideoloji kavramını kullanımında 1846'dan sonraki çalışmalarında hep egemen sınıfın ideolojisini ifade etmiştir. İdeolojiyi ele alış şekli olarak Marx'tan bir adım daha ileri giden Lenin ise, işçi sınıfının da bir ideolojisi olduğunu ortaya atmıştır. İşçi sınıfından bahsederken ideolojiye olumlu ve ilerici bir anlam katan Lenin, egemen sınıftan bahsederken ise ideolojiye olumsuz ve gerici bir anlam katmaktadır (Oskay, 1990).

Kendi toplumunun yeni ideolojik mücadele biçimlerini benimsemesi için kendisi de bir ideolojik mücadele başlatan Lenin'in, “Halkın Dostları Kimlerdir?” başlıklı kitabı ideolojik mücadeleye bir örnektir. Lenin bu kitabında sosyalist bir toplum kurulmasına yönelik eylemin sonuç verebilmesi için sosyalistlerin kitleleri kendine nasıl çekebileceğini sorgulamıştır. İdeolojik mücadeleler bitmeyen bir

süreç içinde ilerlemektedir. Dünyada gelişen konjonktür ve toplumların içinde buldukları durum ve sınıf mücadelesinin yapısına göre, ideolojik mücadelelerin yeni biçimler alması kaçınılmazdır. Yeni mücadeleye ihtiyaç duyulmasıyla birlikte toplumu yönetenlerin öncelikle bir değişime duyulan ihtiyacı görebilmesi gerekmektedir. Bu noktada toplumu hazır etmenin önemi üzerinde duran Lenin'e göre, yeni ideolojik mücadeleye girebilmenin önkoşulu kendi örgütünü ikna edecek bir ideolojik mücadele başlatmaktır (Özbek, 2011).

1.2.2.3. Lukács'tan Batı Marksizm'ine Geçiş

Marx'ın yanlış bilinç kavramı üzerinden ideoloji tartışmalarına yoğunlaşan Georg Lukács, ideolojiyi proletaryanın devrimci bilince kavuşmasının koşullarını sorgulama alanı olarak görmektedir (Özbek, 2011). İnsanların tarihsel eylemlerini kendilerinin yapmaları ve bunu da bilinçle yerine getirmelerini Marksizm olarak değerlendiren Lukács, Marksizm'i proletaryanın ideolojik ifadesi olarak görmektedir. Engels'in "ideolojiler, düşünürlerin bilinciyle uygulanan bir süreçtir" tanımlamasından yola çıkan Lukács, "doğru bilinç" ve "yanlış bilinci" sınıflar açısından sorgularken küçük burjuvazi bilincinin içinin boş olduğunu ve toplumsal eylemlikten kopuk ve ideolojik olarak görmektedir. Marksist ideoloji kuramına sert eleştiri getiren Lukács, eleştirilerinde ideolojinin sınıfsal öznenin ifadesine ve bu sınıfsal öznenin de toplumsal formasyonunun özüne indirgenmesini hedef almaktadır (Özbek, 2011).

İdeoloji kavramının genellikle kötü bir çağrışıma sahip olması üzerinde duran McLellan'a göre, ideolojiye hep başkasının düşüncesi gözüyle bakıldığından dolayı ona olumsuz bir anlam yüklenmektedir. Kendi düşüncelerimizin ise kötü çağrışımın olduğu kaygan zeminde yuvarlanmasını istemediğimiz için içgüdüsel olarak kendi söylediklerimizin ideoloji olacağını reddetmekteyiz. Son iki yüzyıldaki ideoloji teriminin kullanımını iki görüş çerçevesinde sınıflandıran McLellan'a (2005) göre ilk hat terimin ilk kullanıcısı olan Tracy ve Fransız rasyonalist yaklaşımken; ikincisi, ise karşıt görüş olan Alman köklere dayanan Hegel ve Marx ile ilişkilendirilen yaklaşımdır.

Fransız rasyonalist yaklaşım ve ondan etkilenen Anglo-Sakson dünyadaki ampirizm ve Durkheim'a uzanan bakışa göre, toplumun doğasında görüş birliğine varılabilirken, derin düşünce süreciyle hakikate ulaşılabilmektedir. Hegel ve Marx ile ilişkilendirilen ve Mannheim'den Habermas'a kadar uzanan karşıt yaklaşımda ise gözleme vurgu yapılmamakta ve hakikatin nasıl üretildiğine odaklanılmaktadır. Aydınlanma, özgürleşme ve bireylerin, gizli zorlamanın farkına varmalarını sağlamayıp onları bu zorlamadan kurtarmayı amaçlayan eleştirel teori doğru çıkarların nerede olduğunun belirlenip bir yere getirilmesini hedeflemektedir (Geuss, 2002).

Hapishane Defterleri eserinde ideolojinin değeri ve yanlış algıları üzerinde duran Gramsci, belirli bir yapının üstyapısına olduğu kadar, bireylerin keyfe bağlı zırvalarına da ideoloji adı verilmesiyle ortaya bir yanlış çıktıyı üzerinde dururken, yanlış aşamalarını üçe ayırmıştır. Gramsci tarafından aktarılan teorik çözümlenmesi değişikliğe uğrayıp bozulan ideolojinin kolayca yeniden kurulacağı yanlış süreçleri şöyle:

“1-İdeoloji yapıdan ayırmış gibi ele alınır ve yapıları değiştirenlerin ideolojiler değil, ama ideolojileri değiştirenlerin yapılar oldukları olumlanır; 2- Belli bir siyasal çözümün “ideolojik” olduğu, yani yapıyı değiştirebileceğini sanmasına karşın onu değiştirmekte yetersiz olduğu olumlanır. Bu çözümün yararsız, saçma vb. olduğu olumlanır; 3- Her ideolojinin “salt” görünüş, yararsız, saçma vb olduğu olumlamasına geçilir” (Gramsci, 2009, s. 209).

1.2.3. Hegemonya ve Devletin İdeolojik Aygıtları

Batı Marksizm'inde yürütülen çalışmalarda üst yapıya ağırlık verilirken, araştırmaların başlıca konuları devlet ya da hukuk yerine kültüre odaklanılmıştır. İdeolojiyi bu ölçüden ele alan geleneğin öncüleri Gramsci ve Althusser'dir (Anderson, 2004). İdeoloji ile kitle iletişim araçları arasındaki

ilişkiyi en iyi anlatacak teoriler arasında yer alan hegemonya ve devletin ideolojik aygıtlarıdır. Otoritenin, egemenliğini devam ettirmek için hegemonya ve devletin aygıtlarını kullanması çok yaygındır. Bu çalışmadaki Kıbrıs'ta Türk milli kimliğinin inşa sürecinde oluşturulan ideolojinin kitle iletişim araçları üzerinden nasıl yürütüldüğünü inceleyebilmek için en iyi yardımcı hegemonya ve devletin ideolojik aygıtları görülmektedir. Gramsci ve Althusser'in ideolojiye farklı açıdan bakmalarına rağmen Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları'nı kavramlaştırırken, Gramsci'nin baskı ve rıza ilişkisini kurduğu Hegomonya teorisinden yararlanmışır (Çoban, 2013).

İdeolojiyi kültür üzerinden işleyen Batı Marksizm temsilcileri arasında yer alan ve bunun başını çeken Althusser ve Gramsci'nin yazdıklarını devlet-örgütlü ve ideolojik olarak güvence altına alınmış toplumsal yeniden üretimin genel kuramı olarak gören Thompson'a göre, bu yaklaşımların ideolojiler ve siyasi sorunların tahayyül edilme biçimleri üzerinde yeterince etkisi bulunmaktadır. Devlet, örgütlü ve ideolojik olarak güvence altına alınmış toplumsal yeniden üretimin genel kuramı, toplumsal ilişkilerin yeniden üretimini güvence altına alacak bazı mekanizmalar üç adımda belirlenmektedir. Thompson'un ortaya koyduğu üç adım, "Toplumsal yaşamın maddi koşulları yanında kolektif olarak paylaşılan değer ve inançların yeniden üretimi", "toplumun bütününe yayılmış olmasından ötürü kişilerin toplumsal düzene bağlılığını güvenceye alan hakim bir ideolojinin unsurlarını oluşturur", "hakim ideolojinin üretilmesi ve yeniden yayılması görevini devlet ve devletin belirli aktörleri üstlenince, toplumsal ilişkiler hakim sınıfın uzun vadeli hedeflerine göre şekillenir" biçiminde ifade bulmuştur. Böylelikle, sembolik biçimlerin kesintisiz provizyonu ve biçilen rollere uyum sağlayacak şekilde kişilerin toplumsal düzenin yeniden inşasıyla birlikte itaati sağlanmaktadır. Kendilerine biçilen rollere uyum sağlayanlarda, rızaya dayalı toplumsal yeniden üretim kuramı denmektedir. Thompson'a göre, rızaya dayalı toplumsal yeniden üretim kuramı, kişileri toplumsal düzene bağlayan değer ve inançları üzerinden, toplumsal ilişkilerin sürekli yeniden üretilmesine, kişilerin müşterek olarak paylaşıp kabul ettikleri üzerinden olmaktadır (Thompson, 2013).

Gramsci ve Althusser'e göre mevcut yapının ve içinde bulunduğu ilişkileri kurup onları sağlamlaştırmak için kullanılan ideolojilerin üretildiği en önemli alanlardan biri basındır. Toplumsal yapının egemenlerin çizdiği gibi şekillenmesi sürecine yönetilen sınıfın kendi rızalarıyla tahakküm altında tutabilmek için medya önemli bir rol üstlenmektedir. Kasıtlı ve açıktan partizan görünmeden bu görevini yerine getiren medya, egemen ideolojileri yeniden üretirken, üretimiyle dünyayı sınıflandırma ve tanımlama süreçlerini egemen ideolojilerin üretimiyle yapmaktadır (Özer, 2013).

1.2.3.1. Gramsci ve Hegemonya Kuramı

1890'lardan 1917'ye kadar uzanan Rus Sosyal-Demokrat Hareketi'nin fikri, hegemonya ile kodlanmıştır. Hegemonyayı ilk kullanan Plehanov, Rus işçi sınıfının işverenlere karşı ekonomik mücadele vermekle yetinmeyip çarlığa karşı siyasi mücadele verilmesi gerektiğine vurgu yaptığı 1883-1884 yazılarında hegemonyaya yer vermiştir (Anderson, 1988). Lenin, hegemonyası yönetici sınıf olarak proletarya üzerine geliştirilen yönetim pratiğine denk gelirken, egemen sınıf olarak proletaryanın karşıt guruplar üzerine uygulayacağı zorlama da hegemonyaya denk gelmektedir (Muget, 2009). Ekim devriminden önce Rus işçi hareketleri içinde en fazla kullanılan terim olan hegemonya, devrimden sonra işlevini yitirmiştir. İşçi sınıfının rolünü belirlemek için kullanılan terim, sosyalist devrimle birlikte işlevini kaybetmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde kullanılmayan hegemonya kavramı 1922 yılında toplanan IV. Enternasyonal'de etkin bir şekilde kullanılırken, bu platformda burjuvazinin proletaryayı ikna yöntemiyle siyasi ve ekonomik mücadeleler arasında ayırım yapıp mücadeleyi sınırlandırmayı başarmıştır (Anderson, 1988).

Marksizm'deki ideoloji tartışmaları Antonio Gramsci ile zirveye ulaşmıştır. Gramsci, hegemonyayı Lenin'den daha geniş bir kapsamda kullanmaktadır. Gramsci, hegemonyanın sadece geri kalmış topluluklarda değil, gelişmiş

toplumlar için de uygulanabileceğini ve sadece işçi sınıfının değil, burjuvazinin de uygulayabileceği genişlikte kavramı ele almıştır (Çoban, 2013). Gramsci, Marx'tan sonra Lenin ve Lukács tarafından geliştirilen nötr ideolojiyi ele alıp tarihin ayrıntıları ve o dönem üzerindeki etkileri açısından tartışırken, olumsuz ideoloji kavramını çok indirgemeci olarak değerlendirmektedir (Mclellan, 2005). Lukács, burjuvazinin kendi hakimiyetini doğal gösterecek şekilde üretim ilişkilerini örgütleyerek, toplumun kendi iradesine razı göstermesini sağlaması şeklinde kavramlaştırdığı hegemonya fikrini alan Gramsci, buna entelektüellerin rolünü de eklemiştir. Gramsci'ye göre hakim sınıfın dünya görüşü entelektüeller kanalıyla bütün toplumun ortak anlayışı görünecek şekilde yayılmaktadır (Mclellan, 2005). Çoban'a (2013) göre de, Gramsci'nin eserlerinde hegemonya, egemen sınıfın, boyun eğenlerin rızasıyla güç kazanması şeklinde kullanılmıştır. Bu bağlamda hegemonya, rızayı örgütleyerek, şiddet ya da zora gerek duymadan bağlı bilinç biçimlerini inşa etmektedir.

Gramsci'nin hegemonyasında bir egemen güç, hakimiyetini hükmettiği insanların rızasını alma biçimi olarak kullanılırken, hegemonyayı ideolojiden daha geniş bir perspektifte ele almıştır. Gramsci'nin hegemonyası ideolojiyi kapsar ama ona indirgenmez. Egemen güçler kendi iktidarları için gerekli olan rızayı ideolojiyle sağlayabilecekleri gibi, mesela vergi sistemini, desteğe ihtiyaç duyulan kesimin lehine değiştirmek gibi de ideolojisiz yöntemlerle sağlayabilmektedir. Buradan yola çıkarak hegemonyanın tam olarak başarılı olmasının sadece ideolojinin başarısına bağlı değildir. Aynı zamanda, kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan da başarıya ihtiyaç duyulabilmektedir. Hegemonya, devlet ile ekonomi arasındaki tüm kurumlarını kapsayan sivil toplumla ilişkilendirirken; aile, özel televizyonlar, gazeteler, okul, ordu, dini kurumların bireyi rıza ile egemen iktidara bağlayan hegemonik aygıtlar olarak kabul edilmektedir. İnsanların rızasını sağlamak için başvuru olan bütün pratik stratejileri kapsayan hegemonyayı oluşturmak için birisinin kendi görüşünü toplumun bütününe yayarak kendi çıkarlarını toplum çıkarlarıymış gibi kabul ettirip ahlaki, siyasi ve entelektüel açıdan liderlik kurmasıdır (Eagleton, 2005).

Hegemonyayı, Batı'da burjuvazinin kendi yönetimi için işçi sınıfından gördüğü onayı anlatmak için kavramlaştıran Gramsci, Lenin'in kavramı ekonomik ve sınıfsal temel üzerinden anlatmasının ötesine geçerken ona göre hegemonya sadece ekonomik değil, kültürel, ahlaki ve politik bir işleve sahiptir. Gramsci'ye göre devlet yani egemen güç, sadece politik toplum değil, politik toplum ve sivil toplumun birleşiminden oluşmaktadır (Çoban, 2013). Burjuva hegemonyası, yaşanan derin ekonomik çelişiklere rağmen işçi sınıfının var olan sisteme alternatif sunabilmesini bastırarak güçtedir. Bu nedenle işçi sınıfın kendi hegemonyasını geliştirip etkin olabilmesi için işçi sınıfının dar sınıf çıkarlarının ötesine geçerek, işçi sınıfı dışındakilerin desteğine de ihtiyaç duymaktadır (Çam 2008). Hegemonyada hakimiyet kadar önderlik de hayati bir önem arz etmektedir. Örnek teşkil etme görevi için hakimiyet ve liderliğin bir arada olması gerekmektedir. Egemen gücün hakimiyetini devam ettirmek amacıyla hükmettiklerinin rızasını alırken, bunun devamlılığını sağlama adına farklı stratejiler üretmesi ve çeşitli ittifaklar kurarak dönem dönem ödünler de vermesi gerekmektedir (Çam, 2008). Hegemonyanın sürekli kazanılması ve sağlamlaştırılması gerektiği üzerinde duran Hall'a (1999b) göre, hegemonyanın sürekliliği yoktur; bu nedenle yitirilebilir ve sürekli yeniden üretilmesi gerekmektedir. Hegemonyanın toplumsal yapı içinde tam egemenliği sağlayamadığı dönemler içinde hegemonyanın değişken ve istikrarsız olduğu üzerinde duran Nicos Poulantzas, egemen sınıfın öteki sınıf ve fraksiyonlar üzerindeki önderliğini zorla kabul ettirecek gücünün kalmamasını hegemonya bunalımı olarak anlatmaktadır. Hegemonyadaki bunalım ve değişimi faşizm üzerinden değerlendiren Poulantzas, faşistleşme süreci içinde çeşitli sınıf ve fraksiyonların zaman zaman öne geçtikleri evreyi ise hegemonyanın istikrarsızlığı olarak anlatmaktadır (Poulantzas, 2004).

İdeolojiyi gündelik hayatın içinde bilincin oluşturucusu olarak gören Gramsci, ideolojinin oluşumunda kültüre önem verdiği için aydınlara önemli bir görevi yüklemektedir. Egemen güçlerin toplumda hegemonyasını aydınlara yardımcıyla sağlayabileceği belirtirken, devrimci aydınlara da işçi sınıfının

ideolojisini üretme görevi yüklemektedir (Oskay, 1990). Batı toplumlarında iktidarın hakimiyetini nasıl sürdürdüğünü göstermek için Gramsci'nin geliştirdiği hegemonyanın iktidarın bütünlüklü olarak otoritesini kurması sonucu ortaya çıktığı üzerinde duran Meral Özbek'e (2003) göre, hegemonya ideoloji aracılığıyla şöyle işlemektedir:

“İdeoloji aracılığıyla hakim sınıflar tarafından yeğlenen ve devlet ile sivil toplum alanlarında kurumsallaştırılan ‘gerçeklik tanımları’ bağımlı sınıflar için esas ‘yaşanan gerçekliği’ oluşturur. Bu yolla ideoloji toplumsal kuruluşun çimentosunu oluşturur ve hakim toplumsal bloğun ideolojik bütünlüğünü sürdürmesini sağlar” (s. 80).

Hegemonyanın hakim sınıf tarafından ideoloji kanalıyla çalıştırıldığı üzerinde duran Fairclough'a göre, hegemonya kısmen ideolojiyi kullanan, yasa, polis ve ordu yanında, tamamen ideolojiyi kullanan üst yapı kurumları olan, aile, eğitim sistemi ve basın hegemonyanın başarıyla uygulandığı alanlardır. Gramsci'nin hegemonyasına yoğunlaşan Fairclough da hegemonyanın sürekli olamayacağı ve kaybedilebileceğine dikkat çekerek bunun için hegemonya kurma sürecinin sürekli devam etmesi gerektiğini belirtmektedir (Özer 2011). Williams'ın Gramsci hegemonyasını izlediği üzerinde duran Nick Stevenson'a (2008) göre, Williams hegemonyayı sistematik, yani statik olmayan ve daima değişen kesintisiz tarihsel bir süreç olarak tanımlamaktadır. Hegemonyanın hiçbir zaman tek olmadığı ve edilgen bir şekilde var olmadığı üzerinde duran Raymond Williams, bu nedenle sürekli yenilenmesi, yeniden yaratılması, değiştirilmesi ve savunulması gereken hegemonyaya, karşı hegemonya ve alternatif hegemonya kavramlarını da eklemiştir (Williams, 1990).

Sivil toplumu hegemonyanın özel aygıtı olarak gören Gramsci, hükümet ile devletin eşdeğer görülmesine karşı çıkarken; devleti, hükümet ve sivil toplumun bütünü olarak görmektedir. Gramsci eleştirdiği devlet anlayışının, yani toplum işlerine karışmayan devlet anlayışının sağ diktatörlüğün ideolojisinden doğduğu eleştirisi yapmaktadır (Gramsci, 1986). Gramsci'nin

bazen sivil toplumun devletten daha ağır bastığına dikkat çekmekle iktidarın rızaya dayalı olduğu izlenimi yarattığı üzerinde duran Anderson'a (1988) göre, Gramsci rızayı kültür üzerinden yürütülmektedir. İdeolojinin kültürel bir işlev üstlenerek yayılmasında basın ile yayın kurumlarının önemli bir görev üstlendiğine vurgu yaparken, kültür ve ideoloji ilişkisini de kuran Gramsci, basın ve yayın kuruluşlarının açık ya da örtülü olarak ideolojik bir işlev için programları bulunduğu görüşünde olduğundan dolayı bu alana özel önem vermiştir. Kamuoyunu doğrudan veya dolaylı etkileyen, ya da etkileyebilecek her şeyin içeriğinde ideolojik bir yapı barındırdığı görüşünde olan Gramsci, hegemonyanın sınırlarını anlatmak için başvurduğu sivil örgütlenmeler arasında, iletişim araçları olarak sıraladığı, gazete, sinema, tiyatro, radyo, televizyon ve kitapları ideolojiyi yayan önemli araçlar olarak görmektedir (Portelli, 1982).

Sosyal bilimlerdeki araştırmalarda sıkça kullanılan bir kavram olan hegemonya özellikle devlet medya ilişkilerinin yurttaş üzerindeki yansımaları çözmeye odaklanan araştırmalara kaynaklık etmektedir. Ancak kavram, gelen eleştirilerin katkısıyla daha da zenginleşmektedir. Gramsci'nin hegemonya kavramına eleştiri getiren Hall'a (2005) göre, Gramsci'nin devlet/sivil toplum sınırının nereye düştüğünün basit ve çelişkisiz mesele olmamasından dolayı bunu formüle etmenin zorlukları bulunmaktadır. Gramsci'nin ideoloji ve hegemonya kavramlarının birbiri yerine de kullanılabileceği görüşüne karşı çıkan Mike Wayne, Gramsci'nin hegemonya kuramındaki rıza kazanma kavramını kültürel bir savaş olarak görmekte ve rızanın oluşmasında rol oynayanlar arasında medyanın da yer aldığı birçok toplumsal kurumu bu savaşın sahnesi olarak görmektedir (Wayne, 2009).

1.2.3.2. Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları

Üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi, egemen iktidarın devletin baskı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtlarında uygulanmasıyla sağlanmaktadır. Bu hukuki, siyasal ve ideolojik üstyapıyla sağlanabilmektedir. Bu üretimde de devletin

baskı araçlarının kalkını ardında devletin ideolojik aygıtları devreye girmekte ve egemen iktidarın ideolojisi hayat bulmaktadır. Hem ideolojik aygıtlar hem de devletin aygıtları soyut bir kavram olan “baskı” kavramına indirgenirken, baskı kavramı devlet, sömürü ve ideolojinin yerini tutmuştur. Althusser’e göre, bu baskı sadece (hükümet, idare, ordu, polis, mahkeme, hapisane) olarak belirttiği devletin baskı aygıtlarıyla değil, devletin ideolojik aygıtları olarak nitelendirdiği kurumlar tarafından da ideoloji aracılığıyla uygulanmaktadır. Althusser, dini kurumlar, partiler, sendikalar, aileler, gazeteler, okullar ve kültürel kuruluşların büyük çoğunluğunun devletin dışında görünmesine rağmen, pratikte egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ettiklerinden dolayı devletin ideolojik aygıtları olarak kavramlaştırmıştır. Althusser’e göre tüm bu kurumlar, baskı kullanan devletin aygıtlarından farklı olarak, egemen iktidarlar ideolojik aygıtları kullanarak sistemi kendi istekleri doğrultusunda işlemektedirler (Althusser, 2003).

İdeolojiyi bilinç dışındaki bir değerlendirmeler sistemi olarak gören Althusser’e göre ideoloji, gerçekliğin kendini birtakım mitlerle ya da yanılsamalarla göstermesidir. Althusser, toplum yapılarının tüm toplumdaki bireyler için saydam olmamasından dolayı ideolojiden kurtulmanın imkansız olduğu görüşünü ortaya atmaktadır. Althusser’in kurguladığı ideolojide bunun sağlanabilmesi için bireylerin hep “hayali öznelere” olarak yetiştirilmesinden dolayı toplum, hep düzenine bağımlı kalmaktadır (Anderson, 1988). Althusser, bu noktada, bilinç dışı ya da yanlış bilinçle ilgilenmekten çok, ideolojinin yanlış olması değil, gördüğü işleve odaklanmaktadır. İnsan zihninin bir ürünü olarak görmediği ideolojiyi, insanların ne düşündüğünü yarı maddi varlığa sahip olarak görmektedir. İdeoloji, devletin ideolojik aygıtlarında cisimleşmektedir (McClellan, 2005).

Egemen iktidarla özdeşleşmekten, ona karşı muhalif olanların tavrına kadar uzanan bütün kipleri ideolojinin kapsamında gören Althusser, ideolojiyi bir gerçekliği benimsemekten çok, nostalji, umut ve isteği ifade etme şeklinin yansıması, temelde; “suçlama”, “aşağılama”, “korku duyma” ve “yüceltme”

meselesi olarak görmektedir. Althusser, bizleri bilişsel bir ideoloji kuramından duygulanımsal bir ideoloji kuramına götürmeye çalışırken, bunun bilişsel olanları tamamen reddetmek olmadığı gibi, her şeyin de öznel olana indirgenmediği anlamına da geldiği üzerinde durmaktadır (Eagleton, 2005). İdeolojinin sadece cevaplayabileceği soruları ortaya attığını ve kapalı bir sistem içinde yer bulduğu görüşünü ortaya atan Althusser'in yaklaşımına göre, kendi öz dayatmacı sınırları içinde güvende kalmak isteyen sistem, sınırın aşılması riski taşıyan soruları yanıtsız bırakarak sistemi ve sınırlarını korumaktadır (Storey, 2000).

Devletin ideolojik aygıtları ile devletin baskı aygıtları yan yana çalışmalarına rağmen birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Aralarındaki temel fark, devletin baskı aygıtlarının “zor”, devletin ideolojik aygıtlarının da “ideoloji” kullanarak işlemektedirler. İdeoloji her zaman ikincil bir işlev görmesine rağmen baskı da tek başına işlev görmemektedir. Althusser, devletin baskı aygıtlarının da tek başına başarılı olamadığını, asker ve polisin kendi hakimiyetlerinin yeniden üretimini sunarken, kurum dışına sundukları değerlerin ideoloji barındırdığı üzerinden örnekleyerek anlatmaktadır. Burada devletin önce baskı aygıtını kullanıp sonra ideolojik aygıtları devreye sokabileceği gibi hem devletin baskı aygıtları hem de devletin ideolojik aygıtları aynı anda işlev üstlenebilir. Devletin ideolojik aygıtları öncelikle ideolojiye ağırlık verirlerken, eğer arzu edilen sonuca ulaşamazsa ikinci aşamada ceza ya da engelleme yöntemi uygulanmaktadır. Bu uygulama kendini, kültürel üretim ve basında sansür olarak gösterirken, Althusser'in tabiriyle, egemen iktidar bu aygıtları kullanarak sadece kendi çobanlarını değil, sürülerini de yola getirmektedir (Althusser, 2003).

Althusser, devletin ideolojik aygıtları üzerinden sınıf mücadelesinden söz ederken her şeyin altyapı üzerinden cereyan ettiğine vurgu yapmaktadır. Althusser'e (2005) göre, son kertede altyapıda üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında olup bitenler sonrası her şey üstyapıda da olacak şeydir. Bu nedenle son kertede belirleyici her zaman altyapı olmaktadır. İdeolojik aygıtları, devletin

aygıtlarıyla aynı kefeye koyan Althusser, devletin ideolojik aygıtlarının her tarafı kaplayan bir sistem şeklinde ideoloji kanalıyla toplumsal ilişkileri yeniden ürettiğini ve ideolojiyle devletin ideolojik aygıtlarından herhangi biri arasında bir çelişkinin bulunmadığı üzerinde durmaktadır (Oskay, 1990). Althusser'in ideolojinin bir pratik olduğundaki ısrarına dikkat çeken Hall'a göre, Althusser için ideolojinin sürekli olarak maddi bir varoluşu vardır ve ideoloji, devletin aygıtları ve pratikleri içine yazılmıştır (Hall, 2009).

Devletin şiddet dışında toplumsal alanda etkin oluşumu ve bu alanın yeniden üretimini ideolojik aygıtlarla sağladığı üzerinde duran Poulantzas'a (2004) göre, devletin siyasi hakimiyeti güç kullanma yanında ideolojik aygıtların, şiddetin meşrulaştırılması, hakimiyet altına alınmış sınıfların iktidar karşısında konsensüsün örgütlenmesini sağlamakla da yapmaktadır. Devletin ideolojik aygıtlarını devletin birer aygıtı olarak görülmesi gerektiği üzerinde duran Poulantzas, bu aygıtların yalnızca devletin baskı aygıtlarının imkan vermesiyle var olabileceği, her iki aygıtlar grubunun topluluğunun aynı sistemin içinde var olduklarını dikkate alarak devletin ideolojik aygıtlarını ciddiye alınmasıyla, devletin kendini ve ideolojiyi yeniden nasıl ürettiğinin daha iyi anlaşılabilirliğini söylemektedir (Poulantzas, 2006).

Hiçbir sınıf devletin ideolojik aygıtları içinde ve üzerinde hegemonyasını uygulamadan devletin iktidarını sürekli elinde tutamaz. Herhangi bir sınıfın, devlet iktidarını kalıcı olarak elde tutabilmesinin tek yolunun, devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulayabilmesine bağlayan Althusser'e göre, sınıf mücadelesi ancak devletin ideolojik aygıtları üzerinden olabilmekte, sömürülen sınıflar da direnişlerini devletin ideolojik aygıtlarındaki çelişkilerden yararlanarak ya da mücadele ile devletin ideolojik aygıtları içinde mevziler kazanarak seslerini duyurabilme imkanı yakalayabileceklerdir (Althusser, 2003). Toplumsal pratiklerle ideoloji arasındaki ilişkiyi yeniden üretim kavramıyla çözmeye çalışan Althusser, Marx'ın yeniden üretim kavramını sadece emek gücünün yeniden üretimine daraltarak kullanmaktadır. Althusser'in bu görüşünü problemlili bulan Hall, devletin ideolojik aygıtlarındaki

ideolojinin egemen sınıfın ideolojisi olarak görüldüğünü, ezilen sınıfın ideolojisinin nasıl üretilip, yeniden üretildiğinin yanıtsız kaldığı üzerinde durmaktadır (Hall, 2005).

1971 yılında ideolojiyi pratik işleyen bir kuram olarak değerlendiren Althusser, pratik olarak işlediği ideoloji kuramında, ideolojiye ne tarihsel ne de hayatımızın her alanına erişmesi noktasında sınır konulamayacağını ve bu ideolojiden kaçmanın mümkün olmadığı üzerinde durmaktadır. Althusser, egemen güçler yanında ikincil sınıflara da kendi ideolojilerini yaratma gücü veriyor. Althusser'in kuramını, "ikincil sınıfları kendi pratiklerine katma ve dolayısıyla bu sınıfların kendi toplumsal-siyasal çıkarlarına aykırı toplumsal kimlikler ya da öznellikler inşa etmelerine öncülük etme yeteneğinde yatır" şeklinde açıklayan Fiske'ye göre, kuramın mantıksal sonucunda toplumsal ilişki, toplumsal deneyim ve kendimizi anlamlandırırken yapacağımız tek şey başat ideolojiyi uygulamaktır. Çünkü, deneyimler anlamlandırılırken kullanılan tüm araçlar daima ideoloji yüklüdür. Dirence daha çok vurgu yapan Gramsci ideolojisine göre ikincil sınıfların toplumsal koşullarının başat ideolojiyle kesiştiğinden dolayı, başat ideolojiye karşı direnç gösterebilmektedir. Bunlar çerçevesinde Marx, Gramsci ve Althusser ideolojilerini değerlendiren John Fiske'ye göre toplumsal değişim Marx kuramında kaçınılmaz, Gramsci kuramında olasıyken, Althusser kuramında olanaksız görmektedir (Fiske, 1996).

1.3. Medya ve İdeoloji Arasındaki İlişki

İdeoloji aracılığıyla kimlik inşasının en önemi kanallarından biri kitle iletişim araçları olmuştur. İdeolojilerin medyada nasıl yer bulduğu, hangi yöntemlerle ne şekilde ideolojilerin yurttaşa ulaştığı ve bu süreç yaşanırken medyanın ne kadar etkili olduğu, toplum eğilimlerine ne derece etki edebildiğine bakıldığında, kimlik inşa sürecinin nasıl bir şekilde işlediğiyle ilgili önemli bulgulara erişilebilmektedir.

Bu çalışmanın kapsamında Kıbrıs'taki egemen güçlerin kurguladıkları ideolojilerin gazeteler aracılığıyla topluma nasıl benimsetildiği ve gazetelerde yer alan ideoloji içerikli metinlerin Kıbrıslı Türkler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu çözümlenmeden önce kavramsal çerçevede, ideoloji medya ilişkilerine odaklanılacaktır.

1.3.1. İdeolojilerin Medyada Yer Bulması

Günümüzde iletişim araştırmalarında özellikle eleştirel çalışma yapanların konuları muhakkak ideoloji konusuna bağlanmaktadır. Toplumda temsil sistemlerinin konumlandığı toplumsal, siyasal, ekonomik ve teknolojik koşulların nasıl örgütlendiği, birbirleriyle nasıl bağlantı kurduğu ve iktidar alanlarının nasıl kesiştiğine bakmadan iletişim sistemleriyle ilgili bir çalışma yapıldığında eksik kalınmaktadır. İnsanların kendi dünyalarının bilincine vardıkları alanı sunmakta olan medya, anlamın toplumsal inşasında yer aldığı için ideolojik bir yapı konumundadır. Anlamlandırma pratikleri, kültürel ve ideolojik çerçeve ve sistemlerle sağlanmaktadır. Kendi kendine yeterli olmayan ideolojik alan, siyasi, toplumsal, ekonomik ve teknolojik ilişkiler içinde var olarak biçimlenmektedir. Medyaya ideolojik anlam yüklemek, medyanın toplumsal inşada üstlendiği göreve anlam katmak olduğu üzerinde duran Hall'a göre, medya insanların kendi dünyalarının bilincine vardığı alandır (Hall, 2002). Hall'ın, hegemonyanın sürekliliğinin olmadığı, yitirilebileceği, yitirilip kaybedilmemesi için de sürekli sağlamaştırmaya ihtiyaç duyduğu tezi üzerinden ilerleyen Çam, hegemonik anlamı topluma dayatan kurumlar arasında yer alan kitle iletişim araçlarıyla da ideolojik kazanımın sabit ve sürekliliğini garanti etmediğine yormaktadır (Çam, 2008). İdeolojinin, medyanın üstlendiği işlevine gönderme yapmadan açıklanamayacağını savunan David J. Sholle (1999), yetersizlikleri toplumsal yaşamdan kaynaklanan hatalı inançların üretilip yayılması olarak gördüğü ideolojinin çeşitli grupların çıkarlarını yansıtırken, egemen sınıf ideoloji aracılığıyla kendi düşüncesini medya aracılığıyla topluma dayattığı görüşündedir.

Medyanın ideolojik bir işlev üstlendiği saptamasına başka bir eserinde daha vurgu yapan Hall, medyanın ideolojilerin yeni dünyayı sınıflandırma işlevleri için aralıksız hizmet verdiği üzerinde durmaktadır. Bu sürecin basite alınmaması gerektiğini çalışmalarında aktaran Hall'a (1999) göre, medya bu görevi bilinçli olmadan da yerine getirmektedir. Pamela Shoemaker ve Stephen D. Raese'a göre Hall, medyanın birey ve gruplar üzerindeki etkinin gücünü kabullenmedeki artış yanında 1960'lar sonrası toplumsal uzlaşının bozulmasının ideolojik kutuplaşmalar yarattığı ve bu nedenlerden dolayı medyanın ideolojik denetimine ihtiyaç duyduğu için ideolojiyi değerlendirmeye almıştır. Pamela Shoemaker ve Stephen D. Raese, ideolojiyi simgesel bir mekanizma olarak görürken, bu mekanizmanın toplumda birleştirici ve bütünleştirici bir güç olarak hizmet vermekte olduğu görüşündeler (Shoemaker & Raese, 2002).

Gramsci ve Althusser, basını mevcut yapının ve içinde bulunduğu ilişkileri kurup onları sağlamlaştırmak için kullanılan ideolojilerin üretildiği en önemli alanlardan biri olarak görmektedir. Toplumsal yapının egemenlerin çizdiği gibi şekillenmesi sürecine yönetilen sınıfı kendi rızalarıyla tahakküm altında tutabilmek için medya önemli bir rol üstlenmektedir. Kasıtlı ve açıktan partizan görünmeden bu görevini yerine getiren medya, egemen ideolojileri yeniden üretirken, üretimiyle dünyayı sınıflandırma ve tanımlama süreçlerini egemen ideolojilerin üretimiyle yapmaktadır Althusser'e göre ideolojinin hakimiyet alanında işleyen medya, daha klasik olan baskıcı devlet aygıtlarına karşılık olarak ideolojik devlet aygıtıdır (Özer, 2013).

İdeoloji ve medya arasındaki ilişki, iki kavramın doğuşuna dayanmaktadır. Ortaçağ içerisinde basının doğduğu dönemde, burjuvalar feodal beylere karşı mücadelelerinde ideoloji yer bulmuştur. Feodal beylere karşı güçlenen burjuvalar kendi ideolojilerini gazeteler aracılığıyla yaygınlaştırmıştı. Üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıf, fikirsel üretimi hem yaratmakta hem de fikirlerin tartışılma ortamını kontrol ederek denetlemektedir. İdeoloji ile medya arasında bu şekilde kurulan ilk ilişkiyle birlikte "özgürlük", "serbest

pazar” ve “çoğulculuk” gibi kavramlar yaygınlaşarak mücadele zemini oluşturmuştur (Kılıçaslan, 2008). Egemen sınıf, etkisini artırıp, varlığını devam ettirebilmek için topluma kendi ideolojisini benimsetmek zorundadır. Egemenler sürekli değişen toplumsal koşullara göre ideolojilerini yeniden üretip, bu ideolojileri toplumu oluşturan bireylere iletip, onların düşüncelerini özümsemelerini sağlayabilmek amacıyla ideolojik hakimiyet ve denetimi sağlamaları gerekmektedir. Egemen sınıfın ideolojik hegemonyasını kurması ve sürdürmesinin en önemli araçlarının başında medya gelmektedir (Çoban, 2013). Marksist teoriye göre, kitle iletişim araçlarına egemenlerin sahip olduğu ve bu nedenle de kitle iletişim araçlarının kullanılmasıyla yaratılan ideolojiler, egemen sınıfların kendi ideolojilerini yeniden yaratmasıdır (Kılıçaslan, 2008). İdeolojiyi sistemin işleyiş biçiminin doğal sonucu olarak gören Shoemaker-Reese’e (1997) göre, ideolojik etkilerin gizlice gerçekleşmediğini, medya organlarını oluşturan mesleki ve kültürel pratiklerin içinde yer olduğunu ve medya organlarının takibi esnasında kendini gizleyemeyerek çok açık görülebilmektedirler.

İletişim araçları giderek artan bir oranda toplumsal yapılar içinde her geçen gün etkisini artırarak yer edinmektedir. İletişim kurumları ve kurdukları ilişkiler toplumsal alanı tanımladığı gibi toplumsal alanı inşa edip siyasal alanın inşasına yardımcı olmaktadır (Hall, 2002). Modern dünyada kitle iletişim araçlarının kendi rasyonalitelerini politik rasyonalite haline dönüştürdüğü üzerinde duran eleştirel yaklaşıma göre, bu dönüşümün arkasında, teknolojinin toplumsal/ siyasaldan soyutlanmış ideolojik sınıflandırmalar yaratması yatmaktadır (Timisi, 2003). İdeolojinin eleştirel medya çalışmalarında keşfedilmesiyle iktidar kavramı üzerinde düşünme yoğunlaşmıştır. Böylelikle eleştirel bakış açısıyla gerçekliğe bakılmaya başlanmıştır. Medya çalışmalarında ideolojiye dönüşte Althusser’in devletin ideolojik aygıtları kuramının rolü büyüktür (Stevenson, 2008,). Haber üretimi yanında, güncel olay programları ve belgesellerde de baskın ve elit ideolojilerin yeniden üretilmesinden yanayken, medya kullanıcılarının özgürlüğü, medyanın toplumsal ideolojileri kabul etme oranı ölçütüne göre şekillenmektedir. Kitle iletişim araçları sayesinde ideolojik kurumlar yanında

ideolojilerin toplumsal koşulları da daha geniş kitlelere ulaşmaktadır (Van Dijk, 2019).

Sembollerin kitle iletişim araçlarında kurumsallaşmış bir şekilde üretilip yayıldığı üzerinden duran Thompson, sembolik biçimlerin metalaştırılmasıyla ilgilenen kurumlarla bağlantılarına dikkat çekerek, kitle iletişim araçlarını, sembolik biçimlerin sabitlenip yeniden üretilmesi imkanı sunduğundan dolayı, bu tür üretimi yapmak için fırsat arayan kurumların gelişimiyle tarihsel olarak ortaya çıkan görüngüler ve süreçler yelpazesi sunmaktadır. Medya mesajlarının içeriği, bu içeriklerin belli durumlardaki kullanımı ve benimsenme biçimlerine yönelik bir analizde bulunan Thompson, kitle iletişim araçları üzerinden ideoloji analizlerine yön vermek için ortaya 4 tez atmıştır. Thompson tarafından geliştirilen tezler şöyle özetlenebilir:

Tez 1: Modern toplumlarda ideoloji analizi, kitle iletişimi ideolojinin tek alanı olmasa da kitle iletişimin doğası ve etkisine asli bir rol vermelidir.

Tez 2: Kitle iletişiminin gelişimi modern toplumlarda ideolojinin işleyiş boyutunu büyük ölçüde genişletir, çünkü sembolik biçimlerin zaman ve mekanda dağılmış yaygın ve potansiyel olarak geniş kitlelere aktarılmasına olanak tanımaktadır.

Tez 3: Kitle iletişimin ideolojik karakterini, yalnızca medya kuruluşlarının örgütsel özelliklerini ya da medya mesajlarının özelliklerini inceleyerek çözümleyemeyiz; medya mesajları daha ziyade bunları algılamayan kişiler tarafından benimsedikleri belirli bağlam ve süreçlerle bağlantılı olarak da incelenmelidir.

Tez 4: Kitle iletişimin muhtelif araçları ve bunların mümkün kıldığı ve ayakta tuttuğu yarı etkileşimin doğası, bu araçların aktardığı mesajların ideolojik bir karakter edindiği geniş parametreler tanımlar, ama bu mesajları ideolojik bir hale getirmez (Thompson, 2013, s. 304-309).

Althusser öznesinin dil ve söylem içerisinde olduğu üzerinde durarak bunu medyaya uyarlayan Ayşe İnal'a göre medya metni içerisinde özne çağrıldıktan sonra da adlandırılmaktadır (İnal, 1996). "Dil" değil de "söylem" ile ilgili bir mesele olan ideoloji, bir ifadenin içerdiği dilsel özelliklerden çok, kimin kime hangi amaçla söylendiğiyle ilgili meseledir. Sözcükleri, hizmet ettikleri iktidar ilişkileri ve yarattıkları siyasi etkiyi ideolojik yapmaktadır. Kullanılan aynı dil, bir bağlamda ideolojik görülmeyebileceği gibi başka bir bağlamda ideolojik görülebilmektedir. Bunda belirleyici olan etken, sözcüğün kullanıldığı toplumsal bağlamla olan işlevinde yatmaktadır (Eagleton, 2000). Toplumsal anlamda çabuk parlamaya ve ötekine karşı sürekli el altında bulundurulmuş milliyetçilik ile medya birbirine yapışmış iki kavramdır. Milliyetçiliğin en önemli silahı olan medyada kullanılan dil, ideolojik bir yaklaşım göstermektedir. Böylelikle egemenlerin istediği konular ve onların istediği şekilde yer aldığı medya bize gerçekleri değil egemenlerin bakış açısını ortaya koymaktadır (Çoban, 2013).

İdeolojilerin sonunun geldiği, temsiliyetin de sonunun geldiği hatta tarihin sonunun geldiği şeklinde post modern propagandası yapan medya, insanları otantik kimlik, çoğulculuk ve farklılıklar kisvesi altında toplumlar, din, köken ve ırkına göre bölmektedir. Kitle iletişim araçlarının etkin kullanıldığı sömürge yönetimlerinde kimlik, ideoloji ve medya ilişkileri ile medyanın yerel kimlikleri korur görünüş egemen ideolojilerin devamını kurgulama süreçlerini inceleyen Nawal El Saadawi'ye göre, toplumsal direnci kırarak ideolojiler geliştiren medya, kahraman yaratıp starı yüceltirken bireycilik ideolojisi yaratılmakla toplumsal direnç kırılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının diktatörlüklerin üst yapısına dönüştüğü iddiasında bulunan Saadawi'ye göre, medya yerel değerleri yöneltmeye yönelik kimlik politikalarında samimi olmamakla birlikte, çıkarlarına yarayan yerel değerleri korurken çıkarlarına ters gelenler ise kitle iletişim araçları tarafından yok farz edilmektedir (Saadawi, 2007).

Kapitalist toplumlar içinde iletişim araçlarının egemen ideolojiyi yaygınlaştıran etkili araçlar olarak görülmesini sorgulayan Terry Eagleton, bu sorguyu iki

örnek üzerinden yapmaktadır. İngiltere’de işçi sınıfının büyük çoğunluğunun sağcı Tory gazetesi okumasına rağmen, bu okurların Tory’nin yayınlarındaki siyasete karşı kayıtsız olduklarına değinen Terry Eagleton, televizyonu da bir ideolojik aygıt yerine, toplumsal kontrol biçimi olarak görmektedir. Kitle iletişim araçlarının tek başına, egemen güçlerin ideolojisini yaymadığı düşüncesini desteklemek için N. Abercrombie, S. Hill ve B. S. Turner’in “The Dominant Ideology Thesis” kitabına da atıfta bulun Eagleton’a (2000) göre, söz konusu yazarlar da egemen ideolojinin varlığını reddetmemelerine rağmen, toplumda birlik sağlama noktası ve alt sınırların bilincine sızma konusunda mutlak başarılı olunduğuna şüpheyle bakıyorlar.

1.3.2. Toplum Yaşamının Şekillenmesinde Medyanın Rolü

İletişim araştırmalarının kökeni 19. yüzyıla dayanırken, Fransız tarihçi ve siyaset kuramcısı Alexis Tocqueville’in bu yöndeki çalışmaları öncü sayılmaktadır. Tocqueville’in yaptığı çalışmalar basın rolünü çözümlenmeye odaklanma amaçlıdır. Basında içerik çözümlenmesiyle ilgili çalışmaların başlangıcı, Max Weber’in 1910 yılındaki Alman Sosyoloji Derneği’nin ilk toplantısında önerdiği “şeylerin niye öyle olduklarını açıklayan tarihsel ve toplumsal nedenleri” bulmayı hedefleyen araştırmaları kabul edilmektedir (Lang, 2005). Farklı disiplinlerde olmasına rağmen iletişim odaklı yapılan ilk araştırmalar 1920’li yıllarda ABD’de başlamıştır. Özellikle basının propaganda amaçlı kullanımını araştıran siyaset bilimi ve toplumsal ruh bilimi alanındaki çalışmalar bu alanın ilk örneklerini oluşturmaktadır (Mutlu, 2005). 1930 yılına gelindiğinde Payne Fund’un çalışmaları etki araştırmaları geleneğinin başlangıcı olarak görülmektedir. Kitle iletişimin zararlı etkilerine dönük kaygılarla gelişen etki araştırmaları, metin çözümlenmesi şeklinde yapılmaktadır (Tudor, 2005).

İletişim araştırmalarının Amerikan geleneği olan davranışçılık medyanın etkilerine odaklanmaktadır. Hegemonya ve ideolojiyi bilim dışı gören ve bu iki kavramı önemsemeyen ve polemikçi nitelikte kavrayan davranışçı geleneğin temelinde medyanın etkileri yatmaktadır. Avrupa’daki iletişim araştırmalarının

Marksist gelenek temsilcilerinden olan Frankfurt Okulu bünyesindeki araştırmaların yer aldığı eleştirel bakış açısına göre medyanın etkisi önemini yitirirken, davranışçı geleneğın önemsemediği hegemonya ve iktidar, eleştirel medya araştırmalarının beğindedir. Eleştirel teori sınıfsal egemenliğe dayalı ideolojiyi medyanın nasıl geliştirdiği ve medya metinlerinin denetimi ve üretimi üzerindeki etkilere odaklanmaktadır (Fejes, 1999). Eleştirel kuramcılara göre bir zaman güzellik ve hakikatin göstergesi olan kültür, standartlaşıp uyumluğa yönelmiştir. Böylelikle kültür, bireyselliği beslemek yerine uyumluluğu özendirir konuma gelmiştir. Bu dönüşümden dolayı kültür endüstrisi olarak adlandırılan kültür, reklam ve kitle iletişimi kanalıyla kapitalist toplumsal üretim ve denetim biçimleri şekillenmektedir. Böylelikle bireysel yaratıcılığın ifadesi olan kültür, insanileştirme ve zgrleştirmeden çok ideolojik bir tahakküm biçimi haline gelmektedir. Ticari çıkarların kitle kültürüne nasıl hakim olduğunu görme ve eğlence sektörünün tüketim toplumu ve medyada yarattıklarını ortaya çıkarmaya odaklanan Theodor Adorno ve Max Horkeimer, “popüler kültür” ve “kitle kültürü” yerine “kültür endüstrisi” kavramını geliştirmiştirler ve onlara göre, kültür endüstrisi toplumsal denetim aracı olarak yukarıdan dayatılan bir kültürdür (Kellner, 2005). 1947 yılında Adorno ve Horkeimer’in birlikte kaleme aldıkları aydınlanmanın diyalektiği kitabında kitle kültüründen kültür endüstrisine geçişteki amaçları şöyle not düşmektedir: “Kitle kültürünü, kültür endüstrisiyle değiştirdik, amacımın onu savunanların kabul edebileceği bir yorumu daha baştan dışlamaktı; yani onun bizzat kitlelerden kendiliğinden kaynaklanan bir kültür gibi, popüler sanatın, ağdaş biçimi gibi bir şey olarak yorumlanmasını engellemekti” (Adorno, 2005). Frankfurt Okulu içinde kitle iletişimiyle ilgili ilk çalışmayı yapan Adorno 1941 yılında yayınladığı “On Popüler Music” makalesinde hem kitle kültürünün bir analizini yapmış, hem de müzik endüstrisinin seri üretimine karşı eleştiriler getirmiştir. Adı geçen makalede  iddiada bulunan Adorno’nun bu söylemleri eleştirel teorinin kitle iletişimi açısından önemli kaynaklığı konumuna gelmiştir. Adorno’nun getirdiği eleştiriler şöyle, “pop müzik standartlaştırılmıştır”, “popüler müzik pasif dinlemeyi yaratmıştır” ve “popüler müzik sosyal bir yapıştırıcı özelliğe sahiptir” (Storey, 2000).

İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu ve Stuart Hall, birey ve gruplarının medyada temsillerinin masum olmadığına altını çizdikleri “temsil politikası” kavramıyla temsil biçiminin belli bir politikanın ürünü olarak medyada yansıdığı vurguları, medyada temsili çözümlenmeye önemli katkı sağlamaktadır. İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu’nun 1980 yılında yaptığı izleyici araştırmalarında medyada metinlerin nasıl yeniden inşa edildiği ele alınmıştır. Medyadaki hakim ideolojinin mevcut metinleri işleyerek yeniden nasıl ürettiklerinin ortaya konulduğu bu çalışmalarda egemen kültürlerin nasıl değiştirileceği de incelenmiştir. Kimliğin üretilmesinde temsilin önemli bir rolünün olduğu tespitlerine ulaşılan İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu çalışmalarında anlam üretilirken, medyadaki temsillerde rol modellerin yaratıldığı gibi, değerlerin neler olacağı, uygun olan ve olmayan davranışları şekillendirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır (aktaran Varol, 2016).

Toplumun ideolojik toplumsallaşmasına neden olan haber metinleri eleştirel haber araştırmalarının merkezinde bulunmaktadır. 1970 sonrası hız kazanan eleştirel haber araştırmaları, haberin söyleminde yapılan ideolojik üretime dikkat çekmektedir. Eleştirel haber araştırmalarında Louis Althusser’in ideolojik aygıtları ile Antonio Gramsci’nin hegemonya kavramlarından yararlanılmaktadır. Toplumsal güç ve iktidar arasındaki ilişkilerinin çözümlenmesi, dil süreçleri ve toplumsal pratiklerin incelenmesinde Althusser ve Gramsci kaynaklık etmiştir (Özer, 2011). Kitle iletişim araçlarının ürettiği haberlerin kitleler tarafından emilmesiyle birlikte, toplumsal olan yıkılarak yeni toplumsal yapı üretilmektedir (Boudrillard, 2006). Max Horkheimer ve Theodor Adorno’nun tartışmalarının izinden giden Lang’a göre, eleştirel iletişim araştırmaları, mesajların açık içeriğinde dolaysız olarak izlenebilen özel etkilerden çok, medyada üstü örtük temalara ve altta yatan yapının uzantılarını ele almaktadır (Lang, 2005).

İletişim çalışmalarında medyada temsil, farklı toplumsal grupların medyada nasıl temsil edildikleriyle ilgili sorulara yanıt aramak amacıyla yer bulmaktadır. Feminist, Afrikalı Amerikan ve Latin, muhalif hareketler ve grupların medyada

yer alma şekillerinin araştırılmasıyla birlikte 1960'lı yıllarda iletişim çalışmalarında medya kavramına da odaklanılmaya başlanmıştır (Varol, 2016). Temsil politikalarını güç ilişkileriyle ilişkilendiren Shani Orgad (2012), medyadaki temsillerle değer, bilgi, inanç ve kavramlar inşa edilirken güç ilişkileri medya aracılığıyla yeniden inşa ediliyor. Medyada temsili belirleyen güçler, ideolojilerinin hayat bulması için uygun zemini yakalarlar. Bu nedenle, medya kuruluşu sahipleri, egemen güçler, egemen güç olmak isteyenler ve toplumsal gruplar hakim oldukları medyalarda temsil politikası üzerinden kendi ideolojilerini yansıtmaktadır. İdeolojilerin açık sunulması çoğu zaman kabul görmeme sorununu da beraberinde getirebileceği gibi, ideolojiler çoğu zaman medya metinlerinde örtük olarak sunulmaktadır. Medya temsillerinde ideolojik boyutun genellikle örtülü olduğunu ortaya koyan Todd Gitlin'a (1980) göre, medya bireylerin kendi konumlarını şekillendirmekte rol oynarken, diğer yandan da toplumun tutumlarını biçimlenmesinde rol oynayarak ideolojilere hayat vermektedir.

1970'li yıllara gelindiğinde iletişim çalışmaları alanında bir durgunluk dönemine girilmiştir. Toplumsal bilimlerin genelini kapsadığı için iletişimi de etkileyen bu bunalımı, Antony Giddens ve Stuart Hall'un bu dönemle ilgili değerlendirmeleri üzerinden aktaran Erol Mutlu, durgunluğun sebebin, etkilerle ilgili araştırmaların artık kuramsal zemin üzerinde zayıf görünmesi olarak anlatırken, ideolojinin medya çalışmalarına katılmasıyla bu durgunluğun aşılabildiği üzerinde durmaktadır. Erol Mutlu, bu yeniden doğuşu Hall'e atıfta bulunarak, baskın paradigma tarafından bastırılan ideolojinin keşfiyle, iletişim araştırmaları kültürel çalışmalarda da yer bulmaya başlamıştır (Mutlu, 2005). Spor müsabakaları ve diziler toplumların uyutulması için yeterli olmadığından dolayı onlara oyalanacağı bir düşman yaratmak tarih boyunca etkili olmuştur. Yaratılan düşmanlardan sürekli korunması gerektiği söylenen canavarla halk ürkütülürken, gözdağı verilen toplumlar sindirilmektedir. Toplumları "şaşkın sürü" olarak nitelendiren Noam Chomsky, toplumların ülkede olup bitenleri anlamaları için onların dikkatini başka yerlere çekmek amacıyla egemen güçlerin sürekli düşman yaratmaya yöneldiği savını ABD üzerinden örneklendirmektedir. Düşmanın zaman içinde çekiciliğini yitirdiğinden dolayı

yeni düşmanlar yaratıldığı üzerinde duran Chomsky, ABD'nin toplumunu medya aracılığıyla sindirmek için 1930'larda Hitler, düşman ilan edilirken, ardından uzun yıllar bu rol Rusya üzerinden oynandı, ardında da Saddam ve Araplar üzerinden düşman yaratıldığını ve eski düşmana öfkenin azaldığı noktada yeni düşmanın yaratılmaktadır (Chomsky, 2016).

Kitle iletişim araçlarının toplum ve bireyler üzerindeki etkileri, bu alanda araştırma yapanlar arasında en az uzlaşılan konudur. Tutumlar, kanaatler ve davranışlar üzerinde medyanın payının tam olarak saptamak mümkün olmadığından dolayı sınırlı bir etkiden söz etmek mümkündür. Bir başka deyişle, kitle iletişim araçlarının iz bıraktığı genel kabul görmeye birlikte tartışma bu araçların nüfuzunun ne düzeyde olduğudur (Lazar, 2001). Kitle iletişim araçlarının verdiği mesajlarla toplumsal etkileşim oluşurken, kitle iletişim araçlarının yaydığı mesajlar, kültürde yer bulan simgesel veya temsili olaylara anlam yüklemekle üretilmektedir. Kitlenin bir üretim ve dağıtım süreciyle birleşmesi, kitle iletişim araçlarına tarihsel bir anlam katmakta ve sanayi toplumlarında kitle iletişim araçları, kamusal mesajların süreklilik arz eder şekilde geniş bir şekilde üretilip dağıtılmaktadır (Gerbner, 2005). Medya metinlerinin gerçeği değil ve bir kurgu sonrası hedef kitlenin neyi anlaması isteniyorsa ona göre işlendiği görüşlerinin ortaya konulduğu birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Günlük hayattaki anlamların medyalar üzerinden yeniden imal edilmesi şeklinde tanımlanan dolayım, medyanın gerçek dünyadaki konu ve söylemleri, kendi temsil sürecinden geçirerek, dönüştürüp bir kurgu olarak sunmasıdır (Varol, 2016). Medyanın verdiği "gerçek" verilerin kurgulanıp yeniden inşa edilen veriler olduğunu savunan ve bunu dolayım ile anlatanlar arasında yer alan Graeme Burton (1975), medya metinlerinin gerçeği yansıtmadığını öne sürmektedir. Dimpleby ve Burton, birlikte yaptıkları çalışmada gerçeğin aynası değil de gerçeğin bir versiyonu, temsili olan medyanın, dünyayı ve dünyaya ilişkin görüşleri yeniden inşa ettiği görüşlerini ortaya atmışlardır (Varol, 2016).

İnsanların dünyayı anlama ve öğrenme sürecinde temsilin önemi büyüktür. Dil, yazı, bilim, sanat, siyaset ve medya, en yaygın temsil araçları olarak görülürken, her geçen gün kitle iletişim araçları yoluyla temsil ve bilgi edinme çok insan hayatının merkezinde daha da yer almaktadır. Öğrenme süreçlerinin önemli aktarıcısı olan temsillerin gerçeği mi yansıttıkları ya da bir inşa süreçleri ürünü olarak mı sunuldukları tartışmaları süregelirken, Hall'ın üzerinde durduğu "inşa edilmiş" söylem, bu çalışmanın da ortaya koymaya çalıştığı hipotezi oluşturmaktadır. Anlam üretme özelliğinden dolayı medya temsilleri, toplumun gerçeklik algısı üzerinde etkili olabilmektedir. Gerçeği üretme yanında yeniden tanımlama gücüne sahip olan medya, olaylara anlam katmaktadır (Hall, 2005).

Milli kimlik inşasının oluşturulan ideolojik argümanların, basında temsil edilme şekliyle inşa edilmesi dünya genelinde izlenen bir süreçtir. Toplumlar üzerindeki etki ve hakimiyeti 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarının etki alanının genişlemesi ve her geçen gün çeşitliliğın artması toplumların dünyayla ilgili düşünce ve kanaatlerinin şekillenmesinin ağırlıklı olarak medya üzerinden olmaktadır. İdeolojilerin de tartışılıp, içselleştirilmesi ve savunulmasıyla ilgili inşaların da hayat bulduğu alan konusunda kitle iletişim araçları vazgeçilmez ve ilk başvuru kaynakları arasında bulunmaktadır. Kitle iletişim araçları, etnik milliyetçilerin diriliğinin kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Smith, 2002). Gazeteciliğın yapısı ve görevini direkt milli kimlikle ilişkilendiren Edward Said'e göre, gazetecilik ulusal bir dilin var olmasıyla birlikte ulusal bir topluluğın ulusal bir kimliğı netleştirip sabitleştirmektedir (Said, 2004). Kültürel çalışmaların anahtar kaynaklarından biri olan hegemonya, eleştirel medya çalışmalarına da kaynaklık etmektedir. İktidar ile pratikler arasındaki bağlantıyı araştırmaya odaklanan hegemonya kuramı medyanın eleştirel çözümlerinde yararlanılan bir kavram haline gelmiştir. Shoemaker-Reese'e (2002) göre, ideoloji gizlice gerçekleşmediğı gibi, basın organlarının yöneticilerinin perde arkasından yönettiğı bir şey de değil; ideoloji, sistemin işleyiş biçiminin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Kitle iletişim araçlarında oluşan yayın politikaları toplumsal sistem içine yatırılmamış çıkarlara ve siyasal yaşamdaki olgulara göre değişkenlik gösterdiği üzerinde duran Ünsal Oskay'a (2000) göre, bu çerçevede yaratılan yayınların iletişimsel etkileri de toplum içindeki egemenlerin istencine denk düşmektedir. Sembolik seçkinler olarak gördüğü gazeteciler, yazarlar, sanatçılar yönetmenler ve akademisyenleri ideolojilerin imalatçısı olarak ele alan ve bunların kamusal tartışmanın gündemini oluşturdukları üzerinde duran Van Dijk'a (1999) göre, sembolik seçkinler, iktidarın uygulanıp sürdürülebilir olması için gerekli olan ideolojik destek için zaruri bir rol oynamaktadırlar.

BÖLÜM 2

İNGİLİZ SÖMÜRGE DÖNEMİ İTİBARIYLA KIBRIS'TA KİMLİK İNŞASI PRATİKLERİ

1571-1878 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde olan adada, Kıbrıslı Türkler için kimlik inşa edilmesi diye bir gündem yoktu. Osmanlı topraklarından gelip yerleşenlerin bulunduğu adada bir de daha fazla nüfusla Elen topluluğu bulunmaktaydı. Bu topluluğun hayallerinde sürekli olarak Kıbrıs'ın ana Elen topraklarıyla buluşması, bugünün tabiriyle Yunanistan'a bağlanması yer alıyordu.

Adanın yönetiminde olan ve kimliğini yitirme diye bir endişesi bulunmayan Kıbrıslı Türklere nazaran, kendilerini tehdit altında hisseden Kıbrıslı Rumlarda din üzerinden bir etnik kimlik kurgusu hep canlı tutulmuştur. 1878 yılında Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanması Kıbrıslı Rumların hayallerini canlandırmalarına vesile olurken, adanın bir gün tekrardan Osmanlı yönetimine geçeceği düşüncesinde olan Kıbrıslı Türkler ise kimliği korumanın önemine geç vardılar.

Çalışmanın bu bölümünde, analizin yapılacağı İngiliz sömürge idaresinin adadaki son yıllarına kadar geçen sürede milli kimlik inşasına katkı sağlayan süreçler tartışılacaktır. İngiliz sömürge yönetiminin milli kimlik inşasını önleme ya da pekiştirmeye yol açan icraatlarından başlayıp, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların milli kimlik inşasına dönük örgütlenmeleri tarihsel süreç çerçevesinde ele alınacaktır. Daha sonra bu çalışmanın odağı olan basının milli kimlik inşasındaki rolü ele alınırken adada basının doğuşundan 1950'li yıllara gelene kadar geçen dönemdeki kritik süreçler tartışılıp, eğitim,

edebiyat ve tiyatro alanında da milli kimlik inşası amacıyla yürütülen çalışmalar tartışılacaktır.

2.1. Kıbrıs'ın Osmanlı'dan İngiliz Sömürge İdaresi'ne Geçiş Süreci

Avrupa'da, 15'inci yüzyıl ile 19'uncu yüzyıllar arasında farklı dil, din ve tarihe sahip grupların kendilerini birbirinden ayırt etmek için yaptıkları savaşlarla gelişmeye başlayan milli kimlik, Anadolu'da yükselişe geçmesine paralel olarak Kıbrıs'taki Türkler arasında da yer edinmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son evresinde Türklük görüşü Anadolu'da Jön Türklerin çalışmalarıyla güç kazanırken, Jön Türklerin başlattığı akım Kıbrıs'ta da kabul görmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde 1850 sonrası etnik kökene göre bir kimlik kurgusunun süreci hayat bulmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde parlayan sonradan partileşen İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk ulusçuluğunun ilk siyasi örgütlenmesi olarak kabul edilmektedir. O tarihe kadar Osmanlı Devleti'nde yönetimin dili olan Türkçe, yeni yönetimle birlikte Jön Türklerin çabalarıyla siyasal ve kültürel olarak baskın olan grubun dili haline dönüşmüştür. Karpat'a (2001) göre, Avrupa'daki gelişmeler ışığında Türkler ile Arapların asıl unsuru oldukları İslami ulusu etnik bir Türk devletine dönüştürülmeye dönük bir yönelme olmuştur. Geleneksel yaşamlarında değişime uğramış kesimlerde kabul gören bu örgütlenme süreci Osmanlı içerisinde önceleri sadece Müslüman-Türkler için ilgi çekici olmuştur. Ardından, Osmanlı bünyesinde olan özellikle Araplar ve Arnavutlar gibi Müslüman olup da Türk olmayanlar arasında bu ideoloji kabul görmemiştir. Diğer Müslümanların Türk kimliğini kabullenmemesine rağmen Türk ulusçuluğunun örgütlenmesi 1908 Devrimi'nden sonra etkin rol oynamıştır. Devrim sonrası 2 ay gibi kısa bir sürede Türk halkı arasında "ulusal bir birlik olma" bilinci yerleşmiştir (Berkes, 2002). Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte, çok uluslu Müslüman bir devletten tek uluslu bir ülkesel devlete geçiş yapılırken, Müslüman ve Osmanlı topluluğunun kaynaştırılmasıyla Anadolu'da yeni milli (Türk) kimlik oluşma süreci yaşanmıştır (Karpat, 2009).

Kıbrıs'ta, Osmanlı egemenliği sona erdikten sonra etnik kökene dayalı kimlik inşası için uygun zemin bulunmasının altında Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'taki yönetim şeklinin önemli etkisi olmuştur. Osmanlı'nın adada asimilasyon metoduna başvurmaması, dinsel özerkliğe dayalı yapı içinde adadaki Hıristiyan topluluğun başı olarak tanınan kiliseye devlet adına vergi toplama imtiyazı vermesi gibi sebepler, kilisenin dolayısıyla Hıristiyan topluluğun adadaki gücünü artırmasına katkı sağlamıştır. Hatta, 1815 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden İngiliz William Turner, gözlemleri ışığında yazdığı notlarda Kıbrıs adasını Osmanlı'nın gönderdiği paşanın değil, kilise ve ruhban sınıfının yönettiğini not etmektedir. Osmanlı yönetiminin devlet idaresinde otoriter ve etkinliğinin düşük olması Hıristiyan topluluğun yönetimle uyum içinde bulunmasını sağlarken, bu adadaki Hıristiyanların zenginleşmesi, Müslümanların fakirleşmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Yunanistan devletinin kurulması, Kıbrıslı Rumların adanın Yunanistan sınırları içinde yer alması taleplerini de beraberinde getirmiştir. Başpiskopos ve piskoposlar 19 Ağustos 1828 tarihinde Yunan Devleti'nin ilk başkanı Vali Kapodistra'ya memorandum göndererek bu yöndeki taleplerini iletmişlerdir (Kızılyürek, 2005). 1841 yılında imzalanan Paris Antlaşması'yla Kıbrıs'ta sahip olduğu ayrıcalıkları yitiren ve artık vergi toplayamayacağı için toplum üzerindeki kontrolünü kaybedeceği endişesine kapılan kilise, bu süreçte Osmanlı'nın adayı terk etmesi sonrası mücadelesi şekil değiştirerek Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması) hedefi gündemdeki yerini almıştı. Kilisede, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması durumunda "milli lider hakları"nın kendine teslim edileceği inancı bulunmaktaydı (Djambazis, 2013). Bu artarda yaşananlar, Rumların istediğini alamadığı İngiliz sömürge idaresi döneminde etnik kökene dayalı kimlik kurgularına hız vermelerinde rol oynamıştır. Yunanistan'ın Kıbrıslı Rumlar üzerindeki siyasi ve kültürel etkisi Osmanlı Dönemi'nin sona ermesiyle hız kazanmıştır. Kıbrıslı Rumlar arasında ulusal bilincin gelişmesinde rol oynayan eğitim sisteminin gelişmesiyle okul sayısı hızla çoğaltılırken okuryazar oranı artmıştır. Buna paralel Enosis yanlısı basın güçlenirken, bu politika doğrultusunda yayın yapan yeni gazeteler yayın hayatına konulmuştur (Kızılyürek, 2005).

İngiltere'nin Ortadoğu'da güç sahibi olması ve bölgeyi kontrol altına alması için Kıbrıs'ın konumuna verdiği önem 1818 yılında İngiliz kraliyeti adına Doğu Akdeniz ve Asya'da incelemelerde bulunan ve ardından da "Journey Through Asia Minor, Armenia and Koordistan in the Years of 1813 and 1814" isimli bir kitap yazan J. M. Kinnier'in tespit ve önerilerine kadar dayanmaktadır. Kinnier, İngiltere'nin Kıbrıs'ı almasıyla Ortadoğu'ya hakim olacağı ve Doğu Akdeniz'in kaderini ancak bu avantajı yakalayınca tayin edebileceği öngörüsünde bulunmuş olan J. M. Kinnier'in yazdıkları İngiltere'nin adaya olan ilgisinin 19'uncu yüzyıl başlarına dayandığını göstermektedir (Kinneir, 1818). 1938-1840 yılları arasında Ortadoğu'ya gezi düzenleyen dönemin İngiltere Başbakanı Lord Beaconsfield, İngilizler ile Türkler arasında olası bir iş birliğinde Kıbrıs'ın istenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Doğu Akdeniz'deki önemi daha da artan Kıbrıs'ı ele geçirmek için İngilizlerin beklediği fırsatın gelmesi için fazla zaman geçmemiştir. Rusların 1878 yılında İstanbul'a dayanması ve Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den yardım istemesiyle beklenen gün gelmiştir (Gazioğlu, 2000a).

Osmanlı Devleti'ne son darbenin Rusya tarafından vurulmasının yaratacağı sonuçların, izledikleri politikaya ters olduğunu gören İngiltere bir kez daha Osmanlı Devleti'nin kurtarıcısı görünme imkanı bulmuştur (Kürkçüoğlu, 1978). Bu fırsatı yakalayan İngiltere, İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Layard'ı Kıbrıs pazarlığı için görevlendirmiştir. 25 Mayıs'ta Layard ile baş vezir Sadık ve Dışişleri Bakanı Saffet Paşa arasında devam eden müzakerelerden sonra, uzlaşılan metin 20 Mayıs akşamı Sultan Abdülhamit tarafından onaylanmıştır. 30 Mayıs tarihinde de İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylanan antlaşma metni Yıldız Sarayı'nda Türkiye adına Dışişleri Bakanı Saffet Paşa ile İngiltere adına Büyükelçi Layard tarafından 4 Haziran 1878'de imzalanmıştır (Gazioğlu, 1997). Osmanlı Devleti'ni Ruslardan koruması karşılığında İngiltere, Kıbrıs'ı üs olarak kullanmayı talep etmiştir. Bu amaçla, 4 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında Savunma İş birliği Sözleşmesi imzalanmıştır. 1 Temmuz 1878 tarihli ek sözleşmeyle de Kıbrıs geçici olarak İngiltere'ye kiralanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya

Savaşı'nda Almanya'nın yanında ve İngiltere karşısında yer alması bir gerekçe olarak gösterilmesiyle 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere, tek taraflı olarak Kıbrıs'ı kendine bağlamıştır. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda ise Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'ye bağlanmasına resmen onay vermiştir (Feridun, 2011). Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'nden koparıldığı bu süreci Heinz A. Richter, İngiltere ve Rusya arasında küresel düşmanlık algısını oluşturulan bir oyun olarak adlandırmaktadır (Richter, 2011).

Ek sözleşmenin imzalanmasından 3 gün sonra 4 Temmuz 1878'de İngiliz donanması Larnaka'ya demir atmıştır. Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye devredildiğine dair fermanın 12 Temmuz 1878'de İngiliz Amirali Lord John Hay tarafından okunmasıyla birlikte Lefkoşa'da, Baf Kapısı'ndaki kışlada bulunan Osmanlı bayrağı indirilip yerine İngiliz bayrağının çekilmesiyle Osmanlı Devleti'nin adadaki 307 yıllık yönetimi filen sonra ermiştir (Bozkurt, 2015). İngilizlerin Kıbrıs'a ayak basmasıyla birlikte kadı ve müftü dışında okuryazar olan tüm Osmanlı memurları Anadolu'ya geri dönmüştür. Kıbrıs'ta kalan kadı Neş'et Efendi ile müftü Asım Efendi ve onlardan sonra göreve gelenlerin de toplum sorunlarıyla ilgilenmemeleri otoritede bir boşluk yaratmıştır (Fedai-Altan 2000). Osmanlı Devleti'nin adadan kopuşu yetmezmiş gibi hem okur yazar yönetici konumunda olanların geri çağırması, geri kalanların da bireysel gündemleriyle ilgilenmeleriyle birlikte Kıbrıslı Türkler teşkilatsız bir yapıda kalıvermişlerdir.

2.2. İngiliz Sömürge İdaresi Yönetim Sisteminin Toplumların Milli Kimlik İnşasında Oynadığı Rol

Kıbrıs'ın sömürge idaresi yönetimine geçmesi karşısında adadaki Rumlarda mutluluk, Türklerde ise hüznün dolu günler başlamıştır. Türkler, dini, dili, örf ile adetleri ve bayrağı farklı yeni idareciler karşısında kötü duygular içindeydi. Yeni süreçten mutlu olan Rumların lideri konumunda olan başpiskopos tayin edilen valiye, adaya ayak bastığı gün "hoş geldiniz" derken, eline üzerinde Enosis yazan bir kağıt tutuşturmuştur (Küçük, 2000). Adanın İngiliz sömürge idaresi yönetimine geçişiyle yeni durumu Enosis yolunda bir fırsata

dönüştürme hedefinde olan ve bu yönde umut beklentisine giren Kıbrıslı Rumlar, Lefkoşa'da İngiliz bayrağının çekildiği etkinlikte Enosis ve İngiltere yanlısı sloganlar atmıştır (Bozkurt, 2015). Bu dönemde Kıbrıslı Rumlar arasında, Yunanlıların 1878 yılındaki Berlin Kongresi'nde İngilizlere verdiği desteğin bir ödülü olarak İngilizlerin de Kıbrıs'ı kısa bir zaman içinde adayı Yunanistan'a devredeceği düşüncesi ağır basıyordu (Oberling, 1988). İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Austen Henry Layard, İngilizlerin Kıbrıs serüveninin daha ilk günlerine denk gelen 1 Ağustos 1878 tarihinde hazırladığı ve İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury'e gönderdiği raporda, Kıbrıslı Rumların adayı Yunanistan'a bağlama isteğinde bulunacakları ve bu hedefe ulaşmak için Türkleri her şeyden yoksun bırakıp adadan kovma gayesiyle büyük çaba harcayacaklarını bildirmiştir (Yıldırım vd., 2000).

14 Eylül 1878'de çıkarılan Kraliyet Konseyi emri ile Kıbrıs'ta Osmanlı Devleti'nden kalma yönetim şekline benzer biçimde yasama meclisi oluşturulmuştur. Komisere tavsiyede bulunmaktan başka yetkisi bulunmayan ilk yasama meclisi olan Kavanin Meclisi 1879 yılının nisan ayında oluşturulmuştur. Meclis üyelerinin yarısı üst düzey kamu görevlisi, diğer yarısı ise yüksek komiserin sivil halk arasından atayacağı Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlardan oluşmaktaydı (Gazioğlu, 2000a). Rumların, mecliste nüfus oranına göre temsiliyetin olması gerektiğiyle ilgili itirazları ve bunun için ortaya koydukları öneriler İngiliz sömürge idaresi tarafından uygun bulunmuştur. İngiliz sömürge idaresinin Kıbrıs'ı geçici olarak elinde bulundurduğu döneme denk gelen 1883 yılında, değiştirilen Kavanin Meclisi'nin yeni şekliyle oluşturulması Türklerin ada yönetimdeki üstünlükleri bir yana eşit temsiliyetleri bile yitirilmiştir. Rumlar, yönetim kademelerinde yer almaya, hatta nüfusunun fazlalığından dolayı, 5 yıl önce adanın hakimiyetini elinde bulunduran Türklerden daha fazla kişiyle Kavanin Meclisi'nde temsil edilmeye başlamıştır (Ersoy, 1998). Kavanin Meclisi artık İngilizlerin atayacağı 3 kamu görevlisi yanında, toplumların kendi aralarında seçecekleri 3 Türk ve 6 Rum üyeden oluşacak bir şekle dönüştürülmüştür (Gazioğlu, 2000, Bryant, 2007).

Kavanin Meclisi'ni otoriteye bağı, İngiliz "eşitliği" ile tanışılan Kıbrıs'ta geleneksel yapıların çözümlenerek yeni bir sistem oluşmaya başlaması olarak değerlendirilmektedir. Kavanin Meclisi'nin yeni oluşumunun Türklere karşı bir haksızlık olduğu değerlendirilmesinde bulunan Türk aydınlar, hemen karşı atağa geçip rahatsızlıklarını 25 Mart 1882'de İngiltere Sömürgeler Bakanlığı'na yazdıkları mektupla iletmişlerdir. Yeni pozisyondan duyulan rahatsızlıkla ilgili bilgilendirilen Osmanlı Devleti de Londra'daki Büyükelçisi aracılığıyla yeni kararı protesto etmiştir. 6 Nisan 1882 tarihli protesto mektubunda Müslüman topluluğun onurunu kıran bir hareket olarak değerlendirilen yeni uygulamanın eşitlik ilkesini zedelediği belirtilmiştir. Bir buçuk ay sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Granville büyükelçi aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne ulaştırdığı bilgide, meclis oluşumunun nüfus oranına göre yapıldığından dolayı eşitsizlik doğurmadığı, İngilizleri temsilen mecliste bulunanların verecekleri oylarla uygunsuz hareketlerin güvence altına alındığı belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ın kendi toprağı olduğu düşüncesiyle ortaya koyduğu şikayet ve beklentilerine de yanıt veren İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Granville, protestoyu ve Türklerin talebinin dikkate alınmadığını deklare etme yanında, Osmanlı hükümetinin Kıbrıs'ta İngilizlerin yapacağı düzenlemelere karşıma hakkı bulunmadığını da belirtilmiştir. (Akgün, 2014). Bu yanıt o dönemde Kıbrıs henüz kirasında olan İngiltere'nin adanın gerçek sahibi görünen Osmanlı Devleti'ne artık Kıbrıs'ta sözü hakkının bulunmadığı mesajı vermesi, adadaki dönüşümün başlangıcı olarak değerlendirilebilmektedir.

Kıbrıs Türk toplumun liderlerinden Fazıl Korkut yaşanan bu süreçte meydana gelen üç gelişmeden dolayı 1897 yılında Kıbrıslı Türkler için önemli bir tarihsel dönemin başladığı değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Osmanlı-Yunan Harbi'nde Osmanlıların galip çıkmasının Kıbrıslı Türkler arasında bir uyanıklığı tetiklediği görüşünde olan Fazıl Korkut'un bu tezini destekleyen diğer sebepleri ise, Kıbrıs İdadisi'nin bu yılda açılması ve Kıbrıslı Türklerin toplumsal hakları için ilk mücadeleyi veren Köse Kod adlı Mehmet'in Kıbrıs'a gelmesini gösterilmiştir (Fedai ve Altan, 2000). Doğu Akdeniz'in kontrolü açısından önemli bir üs konumunda olan Kıbrıs, İngilizler için stratejik bir öneme sahip olmuştur. Kıbrıslı Rumların beklentisi dışında İngilizlerin o dönem içerisinde

Süveyş Kanalı'nın girişini korumak ve olası Rusya'nın Ermenistan'a yönelteceği saldırıya daha hızlı müdahale edebilmesi, hatta Rusların olası Akdeniz'e girişine erken müdahale edebilmek için stratejik öneme sahip olan Kıbrıs'ı bırakmaya niyeti yoktu. İngilizlerin adadan çekilerek milli hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracağı düşüncesinde olan Kıbrıslı Rumlar, beklentileri doğrultusunda bir gelişme olmayacağını anladıkları zaman, İngilizleri Kıbrıs'tan nasıl atacaklarıyla ilgili çalışmaları milliyetçilik faaliyetlerini artırılarak yürütmüşlerdir. Pierre Oberling'e göre, Birinci Dünya Savaşı öncesi Rumlar, Enosis hedefine ulaşmak amacıyla İngilizleri Kıbrıs'tan atma kampanyasını başlatmıştır. Oberling Elen dünyasında, Enosis yolunda çalışan oluşumlarla ilgili saptamasını beş madde halinde aktartırken, adadaki Yunanlı diplomatlar, Yunanlı öğretmenler, Vatansever Yunan örgütleri, Yunan kralları ve Atina basınının Enosis için seferber olan çalışmalarına dikkat çekmiştir. Yunan devletinin adadaki en yüksek dereceli görevlisi olan diplomatlar, sürekli İngilizleri sıkıntıya sokup, Rum halkını İngilizlere karşı kışkırtacak adımlar atıyorlardı. İngiltere, adayı kirasında bulundurduğu dönemde Kıbrıs'ı İngilizleştirdikleri görüntüsü vermekten kaçındığı için eğitime müdahale etmemişti. Bu da cemaatlere kendi öğretmenlerini seçme özgürlüğü getirirken, Yunanlı öğretmenlerin faaliyetleriyle okullar, Yunan milliyetçiliği amacıyla beyin yıkama merkezlerine dönüşmüştür. Adada, Girit benzeri bir gelişmeyi sağlamaya katkı koyması hedefiyle Vatansever Kıbrıs Cemiyeti kurulmuştur. 1902 tarihli İngiliz raporuna göre, mükemmel bir teşkilatlanmayı gerçekleştiren bu cemiyet, para kaynaklarını da denetler konumdaydı. Yunan devrimcilerin Kıbrıs'taki faaliyetlerini açıkça desteklemekten kaçınan Yunan kralları, Enosis'e verdikleri destekten dolayı bu kampanyaya da dolaylı olarak destek vermiş oldular. Kıbrıs'taki Yunan milliyetçiliği propagandasının esas unsurlarından birini de Atina basını oluşturmuştur (Oberling, 1988).

Kıbrıslı Rumların adayı paylaştıkları Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak görmeleri 20. yüzyılın ilk yıllarına dayanmaktadır. 1907 yılında İngiltere'nin Sömürgeler Bakanı Wiston Churchill'in adayı ziyaretinde Kıbrıslı Rumlar onun karşılanma töreninde her tarafı Yunan bayraklarıyla donatıp Enosis taleplerini dile getiren pankartlar asmışlardı. Gördüğü tablo karşısında Kıbrıslı Rumları uyarma

ihtiyacı duyan Wiston Churchill, Kıbrıslı Rumlara, Kıbrıslı Türklerin duygularının rencide edilmemesi hassasiyetinin gösterilmesi gerektiği görüşünü ifade etmiştir. Bu ifadeden rahatsız olan Kıbrıslı Rum siyasi liderliği tarafından, sayısal çoğunluğun kendilerinde olduğu için Kıbrıs'ın ulusal kaderini belirleme yetkisinin de kendilerinde olduğunu, ayrıca Kıbrıslı Türk azınlığın uygarlık ve ekonomik gelişme bakımından bir önemlerinin bulunmadığı yanıtını almıştır (Gazioğlu, 1991). Niyazi Kızılyürek (2007), bu süreçte Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumlar tarafından “Osmanlı atığı” ve “yabancı” olarak görüldüğü ve Enosis'i engelleme hakları bulunmadığının ifade edildiğini belirtmektedir.

Sömürgeciler genellikle özgürlük mücadelesi veren bir toplumun milliyetçiliğine karşı çıkan bir politika izlerken, diğer taraftan da aynı bölgede yaşayan başka bir grubun milliyetçi hareketlerini körüklemektedir. Böylelikle iki grup arasında çatışma ortamını yaratan sömürgeciler, egemenliklerini daha rahat sürdürebilmektedir. Çok uluslu devletleri yönetmek amacıyla başvurulan bu yöntem “böl ve yönet” siyaseti denmektedir. İngilizler tarafından yaygın olarak kullanılan “böl ve yönet” siyasetinin uygulandığı en belirgin yerler Hindistan ve Kıbrıs gösterilmektedir. Kıbrıslı Rum yazar Kyriacos Djambazis'e (2011) göre, İngilizlerin Kıbrıs'taki böl ve yönet siyaseti 1920'lere kadar dayanmaktadır. Bu dönemde İngilizler, Kıbrıslı Türk meclis üyelerini Kıbrıslı Rumlara karşı kullanıp Rum milliyetçiliğine set koymaya çalışmaktaydı. Diğer taraftan ise, Kıbrıslı Türklerin milli uyanışını önlemek için geleneksel İslamcı taraftarlarını destekleyerek, Kemalistlerin Kıbrıs'a getirtmek istediği yenilikçi fikirlerin hayat bulmasını engellemeye çalışmışlardır. Sadece ekonomik iş birliği yapan, sevgi ve arkadaşlık duyguları kişisel düzeyden ileri gitmeyen iki toplumda yaşayanların, öteki topluma karşı olan gerçek duyguları da İngiliz'in “böl yönet” emeline hizmet etmiş ve adadaki bölünmüşlük katmerleşerek devam etmiştir (Themos & Sotiris, 2009).

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında İngiltere karşısında yer alması üzerine 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere, tek taraflı

olarak Kıbrıs'ı kendine bağlarken, 23 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda ise Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'ye bağlanışını onaylamıştır (Feridun, 2011). Lozan Antlaşması'nın 16. 20. ve 21. Maddeleri Kıbrıs ile ilgiliydi. Bu maddelere göre, Türkiye hükümeti, İngiltere'nin 5 Kasım 1914'te ilan ettiği ilhakı tanıdığını beyan etmektedir. Türkiye ayrıca ada üzerindeki tüm hukuki haklarından da feragat etmiştir. Bu antlaşmayla adada yaşayan Türk uyrukluların ne olacağına düzenlendiği 21. Madde'ye göre, Kıbrıslı Türklere iki seçenek sunulmuştur. Bir yıl içinde Anadolu'ya göç etmeyen Kıbrıslı Türkler, İngiliz sömürge vatandaşı sayılacaklardı. İngiliz vatandaşı olmamak için çok sayıda Kıbrıslı Türk, bu dönemde Anadolu'ya göç etmiştir (McHenry, 1987; Yıldırım vd. 2000). Lozan Antlaşması koşulları arasında yer alan, adada yaşayanların İngiliz vatandaşlığını kabul edeceği yoksa anavatanlarına göç etmeleriyle ilgili seçenek karşısında özellikle Kıbrıslı Türkler zor anlar yaşamıştır. İngiliz sömürge idaresinde kalmayı kabullenemeyen çok sayıda Kıbrıslı Türk Anadolu'ya göç etmiştir. 1935 yılına kadar süren göç dalgası neticesinde Türk nüfusunun üçte biri adayı terk etmiştir (İsmail ve Birinci, 1989). 27-28 Nisan 1931 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre ada nüfusu son 10 yıla göre yüzde 12 artış göstermesine rağmen, Kıbrıslı Rum ve Ermenilerin nüfusunda artış yaşanırken Kıbrıslı Türklerin sayısında azalma devam etmiştir (Gürkan, 2006).

İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak kararı adada ilk duyulduğunda, Kıbrıslı Türkler arasında bunun geçici olduğu ve Birinci Dünya Savaşı sonrası eski duruma geçileceği inancı bulunmaktaydı. 1914 yılında İlhak haberinin duyulmasından 2 gün sonra Reuters Haber Ajansı'ndan gelen bir haber deprem etkisi yaratmıştır. Kıbrıslı Türklerin ileri gelenlerinden beş kişi İngiliz kralına telgraf çekerek ilhakı tebrik etmişlerdi. Evkaf üyelerinden İrfan beyin organize ettiği telgraf olayına imza koymayanlar bu talebe tepki koyarken, Orhan bey, cemaate fayda getireceğini iddia ederek ikna ettiği 4 kişiyle birlikte bu telgrafi çekmiştir. Fadıl Niyazi Korkut bu süreci anılarına not ederken, bu hareketi hükümete karşı işgüzarlık gösterip iş siyasetteki liderlikle ilgili süreci kendi lehlerine çevirme girişimi olarak değerlendirmiştir (Fedai ve Altan, 2000).

Kıbrıs Valisi Ronald Storrs'un önerisi ve Sömürge Bakanlığı'nın girişimiyle İngiltere Maliye Bakanlığı'nın 10 bin sterlinlik Osmanlı borcunun 1927 yılında kaldırılması sonrasında vali adaya dönüşünde coşkuyla karşılanmıştır. Bu süreçte yurt dışından gelirken Limasol Limanı'nda coşkuyla karşılanan Ronald Storrs'a Kıbrıs Yasama Meclisi üyeleri bir mektup göndermiştir. Ronald Storrs'un anılarında yer verdiği ve tüm yasama meclisi üyelerinin imzasının yer aldığını belirttiği 5 Eylül 1927 tarihli mektupta "... Türk borcu yükünden kurtulmaktan dolayı size teşekkür ederiz... Kıbrıs'a bahar gelmiştir" ifadelerine yer verilmiştir. Bu morali alan vali Ronald Storrs tüm dairelere gönderdiği genelgeyle artık resmi yazışmalarda yerli yerine "Kıbrıslı" kelimesi kullanılmasına karar vermiştir (Taçgey, 1993). Kıbrıs'ta etnik kimliğin körüklendiği yıllarda, İngiliz sömürge yönetiminin bunu engellemek için seslendirmeye çalıştığı Kıbrıslılık kavramı toplumlar tarafından rağbet görmemiştir. Hatta Kıbrıslı Rumlar, bu yönetime daha keskin tepki göstermişlerdir. Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Drummond Shiels, 1930 yılında Kıbrıslı Rum siyasetçi Yuannis Kiriakides'e İngilizlerin adada yaşayanlara Kıbrıslı olarak hitap etmekten memnuniyet duyacağını ifade edince, bu sözden rahatsız olan Kiriakides buna tepki göstermiştir. Adada yaşayan herkese Kıbrıslı denilince kendilerinin diğer toplumlarla aynı kefeye konulacağını ve bunu hakaret olarak gördüklerini dile getirdikten sonra kendilerini Elenizmin en temiz ve en gerçek parçası olarak gördüklerini ifade ettikten sonra kendilerine "Rumlar" şeklinde hitap edilmesindeki ısrarını dile getirmiştir (Gazioğlu, 1997).

1931 bütçesini dengelemek için ilave gelir bulmak için vali Ronald Storrs, çözüm üretmeleri amacıyla Mecliste yer alan 3 Rum ve 1 Türk'ten oluşan bir komisyon kurmuştur. Ronald Storrs'a göre, bu komisyon oybirliğiyle devlet maaşlarından kesinti ve ek vergiler önermiştir. Kendisi de bu öneriler doğrultusunda gümrük tarifleriyle ilgili düzenlemeye gitmiştir. Mecliste bu tasarı ezici çoğunluk tarafından reddedilirken, ret oyu verenler arasında komisyonda yer alıp öneriyi hazırlayanlar da bulunuyordu. 1931 yılına kadar İngilizlere

paralel oy kullanan Kıbrıslı Türkler hep bir denge unsuruyken, İngiliz sömürge idaresinin isteği doğrultusunda kararlar Kıbrıslı Türk üyelerin oyuyla üretilmekteydi. Adadaki Kemalist hareketin liderlerinden olan Necati Özkan'ın Kavanin Meclisi'ne seçilmesiyle İngiliz + Türk= Rum üyeler dengesi bir kararda bozulmuştur. Gümrük vergilerinin artırılmasını öngören yasanın oylandığı 28 Nisan 1931 tarihindeki toplantıda Necati Özkan'ın Rum üyelerle birlikte oy kullanması tarihte yeni bir dönemin kıvılcımını oluşturmuştur. Necati Özkan'ın Rum üyelerle birlikte oy vermesiyle planları bozulan vali Ronald Storrs anılarında, "On üçüncü Rum olarak sayılan zavallı Türk üye de maalesef ırkının ezeli düşmanlarıyla birlikte oy kullanmıştır" şeklinde ağır bir suçlamada bulunmuştur (Taçgey, 1993). Bu sürecin ardından meclisten istifa eden Rum temsilciler, halkı toplayarak galeyana getirdikten sonra vali konağına doğru yürüyüş başlatmışlardır. Tarihe 1931 isyanı olarak geçen ayaklanmanın başlangıcında vali konağı ateşe verildi. Vali konağının ateşe verildiği 21 Ekim sonrası olaylar Kıbrıs'ın tümüne yayılmıştır. 70 köye yayılan olaylarda 6 kişi ölüp 50'den fazla kişi yaralanırken, bastırılan isyanın ardından katı tedbirler alınmıştır. Kavanin meclisi kapatılırken, okullarda Türk ve Yunan bayraklarının çekilmesi ve anavatanların tarihinin okutulması yasaklanmıştır (Berksele, 2019). Anavatanlardan kitap getirmek bile yasaklar arasında yer alıyordu (Avcıl, 2009). İsyanda verilen zararın karşılığı olarak ada halkına 25 bin sterlinlik ceza verilmiştir. Eğitim üzerinde sıkı bir denetim kurulurken, basına ciddi kısıtlamalar getirilerek, 10 yılı aşan bir sıkı yönetim dönemi başlamıştır (Oberling, 1988).

İngiliz sömürge idaresinin aldığı genel yasaklama kararları yanında Kıbrıs Rum örgütlenmesine de ciddi bir darbe vurulmuştur. Kıbrıslı Rum siyasi liderliğinde hakim olan iki kesiminin önde gelenleri sürgün edilmiştir. Kıbrıslı Rumların dini ve siyasi lideri Makarios yanında isyanın yürütücüsü olan kilise liderlerinden olaylara karıştığı tespit edilen metropolitleri de sürgün edilmiştir. Ayrıca, Kıbrıslı Rumlar arasında tek örgütlü parti olan Kıbrıs Komünist Partisi'nin faaliyetleri de yasaklanmıştır (Druşotis, 2007). Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların anavatanlarına bağlılığı artıran açıktan rahatça sürdürdükleri milli kimlik inşa süreci, 1931 isyanıyla sekteye uğramıştı. İngiliz sömürge idaresi

isyandan sonra uyguladığı baskıcı tutumdan en fazla eğitim alanı etkilenmiştir. Dönemin Kıbrıs Valisi Sir Roberts Storrs'un 1931 isyanıyla ilgili hazırladığı raporda, ayaklanma sürecindeki hareketliliğin merkezini eğitim kurumlarının oluşturduğunu, oralarda devletin kontrolü dışında yönetime karşı sadakatsiz insanların yetiştirildiği vurgulanmıştır (Bryant, 2007). 1931 isyanının, önceden yürütülen hazırlıkların sonucu olarak ortaya çıktığı görüşünde olan Pierre Oberling'e (1988) göre, 1930 yılında Kıbrıslı Rumların kurdukları milliyetçi gençlik kulüpleriyle; gençliğin enerjisi, milliyetçi idealler yolunda yükselmiştir. Anılarında 1931 isyanına geniş yer ayıran Ronald Storrs verdiği kararlardan pişman olmadığını belirtirken isyanın esas sebebinin vergiler değil, Yunanistan'ın Kıbrıs'a atanan aşırı milliyetçi konsolosu Kyrou'nun liderlik mücadelesine bağlamıştır. İsyân sonrası sınır dışı edilen Kyrou'nun Kıbrıs dışında Kraliyet ve koloni ülkelerine girişi de yasaklanmıştır (Taçgey, 1993).

2.3. Milli Kimlik İnşasının Her İki toplumun Örgütlenmesine Yansıması

İngiliz sömürge idaresinin kendine özgü stratejilerinden etkilenen Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler de kendi bünyelerinde yaptıkları örgütlenme ve attıkları stratejik adımlarla kendi toplumlarında milli kimlik duygularını kabartmaları yanında karşı toplumu da milli kimliğine sahip çıkma konusunda ateşlemiştir. Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçişinden 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar geçen süreçte her iki toplum da, hem İngiliz sömürge yönetimi hem de diğer toplumu ötekileştirerek örgütlenmesini sağlamlaştırırken, kendi aralarında da ciddi çatışmalar yaşanmıştır. Toplum üzerinde egemen olmak isteyenler, kendi toplumları içinde üstünlük yarışında rakiplerini ötekileştirerek kendilerini ön saflara çekme yöntemini izlemişlerdir.

Kıbrıslı Rumlarda milli kimlik hedefli çalışmalar Kıbrıslı Türklere kıyasla çok daha erken başlamıştır. Yunanlıların Kıbrıs'ı ilhak hedefinin resmi bir dokümana dayanması 1815 yılına denk gelmektedir. Bu tarihte kurulan Filik-i Eteryâ Cemiyeti'nin hedefleri arasında, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması yanında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı da yer almaktaydı (Özkaya, 2000). Kıbrıslı Rumların, Enosis hedefiyle Kıbrıs'taki örgütlenme çabaları bu

çerçeve de devam ederken, Kıbrıslı Türker ise ancak yüzyılın sonunda Anadolu'daki ilerici hareketlerden etkilenmeye başlamışlardır. Kıbrıslı Türklerin siyasal nitelikteki ilk örgütlenmesi 1896 yılında kurulan Kırathane-i Osmani olmuştur. Kırathane-i Osmani, Jön Türklerin toplumsal sorunları paylaştıkları bir platformdu. Zaman gazetesini de yayınlamaya başlayan Jön Türklerin kurdukları ilk matbaanın ardından adada gazete, kitap ve öykü basımlarının yolu açılmıştır (Bozkurt, 2015). Anadolu'da yüzyılın başı itibarıyla siyasal kulüplerin kurulması Kıbrıs'ta da bu yönde bir süreci tetiklemiştir. Piyes türü etkinlikler düzenleyerek yardım toplama amacıyla kurulan Türk Teavün Derneği üyelerinin bir bölümünün katılımı ve onlara eklenen gençlerle birlikte 1908 yılında Lefkoşa'da Terakki Kulübü kurulmuştur. Bu derneğin kurulmasıyla birlikte Kıbrıslı Türklerin kendi aralarındaki rekabet daha keskin bir hal almıştır. Terakki Kulübü'nün tüm üyelerinin Evkaf siyasetinin muhalifi olmaları karşısında atağa geçen Evkafçıların yaptığı girişimlerle bu birliğin bozulmasını sağlamışlardır (Fedai ve Altan, 2000). Hüseyin Mehmet Ateşin, "Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası" adlı kitabında İngiltere yönetiminin ilk dönemlerinde adada yaşayan Müslüman camianın iki kutba ayrılmasına rağmen her iki grubun da İngilizlerle ilişkisini sıcak tutma eğiliminde olduğunu ve bu nedenle onların kontrolünden hiç çıkılmadığını ortaya koymuştur. Cemaatin ileri gelenleri, İngilizciler veya Evkafçılar, diğer tarafta ise, Kemalistler, yenilikçiler veya halkçılar olarak iki kutupta toplanmıştır. Türkiye'deki laiklikle ilgili yaşanan süreci benimsemeyenler, İngiliz hamiliğini kazanarak İngiliz kültürü yörüngesinde kalmak suretiyle istikrar aramışlardır. İkinci grup ise, Türkiye'deki inkılapları benimseyip Kıbrıs'taki topluma da uygulanmasını istiyordu (Ateşin, 1996).

Kıbrıs'ın İngiliz sömürge idaresine geçişinin daha yirminci yılında Kıbrıslı Türkler, iki cephe halinde keskin ayrılığa girerek çatışmaya başlamışlardır. Birbirlerini İngiliz hükümeti ya da Osmanlı Devleti'ne şikayet eden gruplar, birbirini değersizleştirme peşinde koşmuşlardır. Adada lider olma çabalarının bir ürünü olarak bu yönde yaşanan ilk çatışma, 1899 yılı yazında öğle namazının saat kaçta kılınacağı üzerinden olmuştur. Ciddi bir taşkınlığa dönüşen saat tartışmasının altında yatan gerekçe ise müftü ile kadının

Müslüman halk üzerinde söz sahibi olma girişiminden ibaretti. Kadı ve müftü ile taraftarlarının görüş ayrılıkları Anadolu'da yaşanan milli kimlik inşa sürecine paralel ilerlemekteydi. Halkçı kesim taraftarlarının lideri durumunda olan kadı, modern bir devlet temelinin ancak İslami bir kimlikle olacağı düşüncesiyle kitlelere ulaşmak için İslam'ı kullanıyordu. Elit kesim taraftarlarının önderi olan ve İngiliz sömürge idaresi tarafından desteklenen müftü ise, devletin ancak aydınlanma yoluyla kurtulacağına inanmaktaydı (Bryant, 2007). Bu ikili arasındaki kavgaya dönem dönem evkafın da katılmasıyla hem cephe genişlemiş, hem de sürekli enerjisini kavgaya kullanan bir toplum liderliği yaratılmıştır. Müftü, kadı ve Evkaf liderliği arasındaki bitmek bilmeyen çatışma, toplum içinde bölünme yaratmıştır. Bunun en olumsuz yansıması da eğitime olmuştur. Üç tarafın da enerjilerini hizipleşmeye ayırmalarından dolayı eğitime yeterince değer verilmemiştir (Beckingham, 1956).

Kıbrıslı Türkler arasındaki iktidar savaşının benzeri Kıbrıs Rum toplumunda da görünmekteydi. 20. yüzyıla girerken Kıbrıslı Rum aydınları arasında gelenekçi/burjuvazi rekabeti yaşanıyordu. Bu dalganın etkisine giren Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Enosis'e bakış açıları nedeniyle kilise bünyesinde kendi aralarında bir çatışmaya girmiştir. Enosis'e düşünsel anlamda sahip çıkan gelenekçi din adamları, Enosis için düşünceden öteye geçerek fiili çaba sarf edilmesini savunan genç din adamlarına karşın güç kavgasını kaybetmişlerdir. Ortodoks kilisesi denetiminin genç din adamlarının kontrolüne geçmesiyle birlikte Enosis mücadelesi hız kazanmıştır (Özen ve Uludağ, 2014). Başpiskoposluk seçimi sonrası uzun süre hem Osmanlı hem de İngiliz idaresinde sağduyulu politikalar izleyerek çatışmadan uzak durmayı tercih eden sol eğilimli başpiskoposun yerine milliyetçi birinin seçilmesi Kıbrıs'ta iki toplumlu çatışmaların da ateşleyicisi olarak görülmüştür. Kition piskoposunun, başpiskopos seçilmesinden 2 yıl sonraya denk gelen 1912 yılında Kıbrıs, o tarihe kadarki iki toplumlu en büyük çatışmaya sahne olmuştur. Lefkoşa'da on binlerce Rum'un katıldığı bir gösteride Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması taleplerinin seslendirilmesi ve o günlerde Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta İtalyanlara yenilmesi gergin bir ortam oluşturmuştur. Pankıbrıslı Lisesi'nde okuyan 50 kadar öğrenci, bir gün okul gezisi dönüşü gece Lefkoşa civarlarındaki bir

Müslüman köyü olan Hamitmandrez (Hamitköy) sokaklarında milliyetçi şarkılar söylemesiyle başlayan gerginlik, Müslüman köylülerin öğrencilere saldırıp onları köyden kovmalarıyla alevlenmiştir. O gece öğrencilerden ikisinin evlerine dönmemesi üzerine tüm adaya, çocukların öldürüldüğü haberi uçuşturulmuştu. Adanın geneline yayılan isyan, 2 gün sonra Limasol'daki Kataklymos Festivali'nde yaşanan şiddet olayının ardından son bulmuştur. Festivale giden iki Kıbrıslı Türkün arabasına taş atılması, onların da bıçak çekerek saldırganlardan ikisini bıçaklaması sonrası kalabalığı toplamak için kilise çanlarının da çaldığı günün bilançosu; 5 ölü, 123 yaralı ve 37 gözaltı olmuştur. Paniği bastırmak için İngilizlerin Mısır'dan asker çağırdığı bu isyanla ilgili hazırlanan komisyon raporunda arbedede kilisenin sorumluluğu olduğuna dikkat çekilmiştir (Bryant, 2007). Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği'nin 1976 yılında hazırladığı "Kıbrıs Türk ve Rum Basınının Genel Çizgileri başlıklı rapora göre, Kıbrıs Rum basınının Trablusgarp savaşının Türkler aleyhine sonuçlanması üzerine yaptığı alaycı yayınları da bu süreçte etkisi olmuştur (TC Büyükelçiliği Basın Müşavirliği Raporu, 1976).

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde gizli bir örgüt olarak kurulan Osmanlı Devleti'yle Birleşme Örgütü, Kıbrıslı Türklerin İngilizlere karşı ilk ve tek silahlı başkaldırısı olmuştur. 1914 yılının sonunda kurulan örgüt, Çanakkale Savaşı'nda esir düşerek Mağusa'daki kampa getirilen Türk esirlerini kurtarıp onlarla birlikte İngiliz'e karşı silahlı başkaldırmayı planlamıştı. Kampta kötü koşullarda bulunan ve sıtmayla mücadele eden Türk esirlere yiyecek yardımı yapan Kıbrıslı Türkler, kamptan kaçanları saklamışlardır (Özer, 2020). Ancak bir ihbar sonucu deşifre oldukları için hedefine ulaşamayan örgütün ileri gelenleri Girne Kalesi'ne sürgün edilmiştir (Bozkurt, 2015).

1914'te İngilizlerin Kıbrıs'ı resmen topraklarına dahil etmesi karşısında yalnızlık hissine kapılan, ne yapabileceğini bilmeyen, endişe ve umutsuzluğun hakim olduğu Kıbrıslı Türkler, adayı kaybetmenin yarattığı şok yanında Kıbrıslı Rumların adayı Yunanistan'a bağlama emelleriyle yoğunlaştırdıkları Enosis

çalışmalarıyla da karşı karşıya kalmışlardır. Bu karamsar tablo karşısında bir şeyler yapılması gerektiği üzerinde duran toplumun önde gelenlerinden Söz gazetesi sahibi Mehmet Remzi Okan ile Kıbrıs müftüsü Hacı Hafız Ziya Efendi öncülüğünde 10 Aralık 1919 tarihinde tüm Kıbrıslı Türklerin temsil bulduğu Meclis-i Milli Kongresi oluşturulmuştur (Ersoy, 1998). Kıbrıs'ta yaşayan Türkler, Anadolu'daki ulusal bağımsızlık savaşında Türkiye'ye desteklerini siyasi anlamda Meclis-i Milli'de ortaya koymuştur. Adadaki Türklerin ilk meclis denemesinde üç gün devam eden toplantıların ardından Kıbrıs'ın Osmanlı idaresine verilmesi talep edilmiştir (Yolak, 1989). Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi'nin köylere gönderdiği beyannamelerle yaptığı çağrı doğrultusunda Meclis-i Milli toplanarak adadaki Türk varlığının kayıtsız şartsız korunacağını ortaya koymuştur. Meclis-i Milli'de ayrıca Kıbrıslı Türklerin haklarını koruması amacıyla Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi'nin Paris Barış Konferansı'na gönderilmesi kararı alınmıştır. Ancak, dönemin İngiliz sömürge idaresi buna izin vermediği için toplantıya katılmak mümkün olmamıştır (Özkaya, 2000). Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci'ye göre, kongrenin en önemli sonuçlarını Kıbrıslı Türkler ilk defa bir bütün olarak Enosis'e karşı olduklarını seslendirdiler ve kongreden köyllerine dönen temsilcilerin anlattıkları milli uyanışı tetiklemiştir (İsmail ve Birinci, 1987).

Birinci Dünya Savaşı sonrası dinsel kimlik giderek güçlenen ulusal bilinç ile iç içe geçmektedir. Yunanistan ile bütünleşme isteğini kapsayan Kıbrıs Rum toplumun tüm kesimleri tarafından savunulan Enosis, ortak ulusal hedef haline dönüşmektedir. İngiliz sömürge idaresinin başlamasıyla birlikte etnik kimliğe göre ayrışmanın pekişmesinde en belirgin süreç 1919-1922 Türk-Yunan savaşı olmuştur. İlk olarak Rumların, Yunan ordusunun Anadolu'da ilerlemesiyle oluşan sevinçleri; sonrası yerini Türklerin savaşı kazanmasıyla adadaki Kıbrıslı Türklerin sevincine bırakmıştır. Niyazi Kızılyürek'e (2005) göre, bu savaş dönemi, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının ayrışmasına dair bir aidiyet duygusu kazanılmasını sağlamıştır. Her iki toplum anavatanlarının savaş halinde bulunmalarından dolayı etnik kimliklerine daha çok sarılmışlardır.

Kıbrıslı Rumların, adanın Yunanistan'a bağlanmasıyla ilgili ilk somut adımları 25 Mart 1921 tarihine denk gelmektedir. Rumlar, Omorfo'nun (Güzelyurt) Filya köyünde ilk olarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki için plebisitlerini düzenleyerek, bu kararlarını İngiliz sömürge idaresine bildirmişler, ama bu müracaat İngilizler tarafından reddedilmiştir (Yıldırım vd. 2000). Bu süreç sonrası artık iki toplum anavatanlarına daha fazla yönelmiş ve oralardaki gelişmeler, yaşamlarını daha belirgin halde etkiler olmaya başlamıştır (Ersoy, 1998). Ayrıca Limasol ayaklanması sonrasında her iki toplum da karşı tarafın kötülüklerini ön plana çıkaran ırkçı bir dil kullanmaya başlamıştır. Bu ana kadar gelişen süreçle ilgili sömürge sekreterinin Lefkoşa yargıcından derledikleri çerçevesinde hükümet yetkilisine verdiği raporda, "Rumlar, nefret ettikleri Müslümanların katledilmesine yönelik şarkılar söylediler. Bu, Türkleri gücendirdi ve harekete geçmelerine sebep olmuştur... Larnaka'da pazardaki Rumlar, Müslümanlara 'köpekler ve eşekler" diye hitap etmekte, ancak şu ana kadar Müslümanlar buna karşılık vermediler" şeklindeki ifadeler adadaki Kıbrıslı Rumların Elen kimliklerini yerleştirip, sağlamlaştırmak için ezeli düşman ilan ettikleri Türkleri ötekileştirmeye İngiliz sömürge idaresinin ilk yıllarındaki eylemsel yansımaları şeklinde göstermeye başlamışlardır (Bryant, 2007).

Lozan Antlaşması sonrasında adada kötümser olan pozisyonları daha da netleşen Kıbrıslı Türkler, iki kimlik inşasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Kıbrıs Türk cemaati ile İslam ahalisi kimlikleri arasında savrulan Kıbrıslı Türkler arasında Kemalistler kendilerini Kıbrıs Türk Cemaati olarak ulusalcı kimliğe göre konumlandırırken, İngilizci gelenekçi kimliği tercih eden İslam ahalicileri ise evkafçılar çatısı altında bulunmaktaydı. Kemalistler Türk alfabesini hemen uygulamaya koyarken, İngilizciler Arap alfabesini kullanmakta ısrar etmişlerdir. Kıbrıslı Türkler arasında kendilerini hangi kimliğe yakın gördükleri kıyafetlerine kadar yansımıştır. Ulusal kimliği savunan Kemalistlerin somut simgesi şapka iken, İngilizci olan evkafçıların sembolü ise fes kalmaya devam etmiştir. İsmail Bozkurt'a (2015) göre, Atatürk devrimlerinin uygulanmasını engellemeye çalışan İngilizler, destekledikleri gruplar üzerinde Türk milliyetçiliğinin

yükselişini önlemek amacıyla Müslüman kimliğinin devamında ısrara edenlere destek vermekteydi. Burada amaç kimlik bunalımını yaratarak Türk milli kimliğinin gelişip taraftarlarını çoğaltıp toplum içinde etkili olmasının önüne geçilmesidir.

Lozan Antlaşması ardından Kıbrıslı Türklerin yaşadığı çöküntü sonrası Anadolu'ya göç etmeyerek Kıbrıs'ta kalmayı tercih edenler tarafından "Türk" kelimesinin kullanıldığı ilk örgüt olan Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi 1924 yılında kurulmuştur. Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi'nin kuruluş amacı, adadaki Türk Müslüman cemaatinin mevcudiyeti ve bekasını, inkişaf ve terakkisini, tekamül ve tealisini tamire çalışmak olarak açıklanmıştır (Bozkurt, 2015). Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın İngiliz hükümrancılığına onay veren Türkiye, bu tarihi süreç sonrası adada yaşayanları, toplumun duygu ve düşüncelerini öğrenebilmek amacıyla özel misyonla görevlendirdiklerinden raporlar almaktaydı. 1925 yılında yayınlanan Kıbrıslı Türklerin Vaziyeti raporuna göre, tüm olumsuzluklara rağmen evlerinde Atatürk resmini bulunduran Kıbrıslı Türkler; milletine, Türklüğüne ve genç Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı bağlılığını devam ettiriyordu. Hilafet ve saltanat yanlılarının toplum üzerindeki etkilerinin kalmadığının belirtildiği rapora göre, geçen yıllar itibarıyla adada gençler etkili konuma gelmiştir (Duman, 2007). Kıbrıslı Türklerin tekrar Anadolu'ya bağlanacakları beklentilerinin güncelliğini yitirilmesine yol açan Lozan Antlaşması, Kıbrıslı Rumların Enosis gayelerini de bertaraf etmiştir. Kıbrıs'ın artık resmen uluslararası hukuka göre Britanya sömürgesi olmasıyla birlikte Kıbrıslı Rum siyasetçiler de ikiye bölünmüştür. Bir tarafta geleceği sadece Enosis'te görenler, diğer tarafta ise Malta örneği gibi İngiliz İmparatorluğu içinde "özerklik" arayışını daha gerçekçi görenler yer alıyordu (Yiangou, 2016).

Adadaki ticaretin Rumların elinde olması nedeniyle ekonomik olarak zayıflaması hız kazanan Kıbrıslı Türkler, bu nedenle ulusallaşma sürecine Kıbrıslı Rumlara nazaran daha gecikmeli girmiştir. Kıbrıslı Rumlara karşı bir güç olarak gördükleri İngilizlere sığınan Kıbrıslı Türk kesimin gücü, Anadolu'da

Mustafa Kemal Atatürk ile gelişen milliyetçiliğin peşinde koşanlar karşısında azalıyordu. Bu değişimin yansıması olarak adadaki yenilikçi kesimin ilk örgütlenme çalışması 1930'da kurulan Milli Kongre'ye dayanmaktadır. Bu süreçte Türkiye'de uygulanan dil ve şapka gibi yenilikler, İngiliz sömürge idaresinin onayına gerek duyulmadığı için hızlıca kabullenilip hayat bulmuştur (Özen ve Uludağ, 2014). Kıbrıslı Türkler arasındaki kimlik mücadelesinin seçimler üzerinden ilk örneği 1930 Kavanin Meclisi seçimleri olmuştur. Bu seçimde alışılmışın dışında bir sonuç çıkmıştır. İngiliz sömürge idaresinin desteklediği Evkafçılar karşısında Kemalist kesimi temsil eden halkçı grup seçimi kazanmıştır. Seçim sonrası toplanan milli kongreyle birlikte Necati Özkan önderliğinde İngiliz sömürge idaresine karşı mücadele bayrağı açılmıştır (İsmail ve Birinci, 1989). 15 Ekim 1930'daki seçimlerini "İngilizcilere karşı halkın adayları kazanmıştır" şeklinde değerlendiren Harid Fedai'ye (1986) göre, bu seçim sonuçları İngiliz sömürge idaresinin suratına patlayan, onu hizaya getirecek nitelikteki Kıbrıslı Türklerin ilk güçlü şamardır. Kıbrıslı Türklerin yeni lideri Necati Özkan'ın girişimiyle 1 Mayıs 1931'de Kemalist temsilcilerin katılımıyla toplanan milli kongre, serbest eğitim hakkının tanınması, müftülük makamının yeniden oluşturulması, evkaftaki dini yetkilerin müftülüğe devredilmesi, Şer-i mahkemelerinin yeniden düzenlenmesi, Kıbrıs müftülüğüne Sait Hocanın seçilmesini talep eden kararlar üretmiştir. Milli meclis ayrıca bu taleplerin takipçisi olacak ve toplum içinde koordinasyonu sağlamak için dokuz kişiden oluşan "merkez heyet" seçilmiştir (Bozkurt, 2015). Bu gelişme sonrası Kıbrıslı Türklerde örgütlenmeyle birlikte İngiliz sömürge idaresine karşı kök söktürülebileceği inancı doğmuştur.

1940 yılında yasakların esnemesiyle birlikte belediye seçimlerinin yapılmasına izin verilmiştir. Siyasi örgütlenmelerin de yolunun açılmasıyla birlikte Kıbrıslı Türk dağınık grupları birleşerek 1943 yılında kısa adı KATAK olan Kıbrıs Türk Azınlık Kurumu'nu kurmuşlardır. Tüm Türk avukatlar, doktorlar, eczacılar, belediye meclis üyeleri, kulüplerin temsilcileri, tüccarlar ve sanat temsilcilerinden oluşan 76 kişi bu kuruluşta aktif rol alırken, yeni oluşumun toplumdaki her kesimi temsil etmesine özen gösterilmiştir (Tekakpınar ve Doğasal, 1991). KATAK'ın yayınlanan anayasasının üçüncü maddesinde

kuruluş amacı, “Kıbrıs Türk azınlığının haklarını aramak ve korumak; ilmi, içtimai, iktisadi ve sınai seviyelerini yükseltmek ve umumiyetle Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini temine sağlamak” şeklinde belirtilmiştir (KATAK Anayasa, 1943). KATAK’ın kuruluşu toplum içinde farklı tartışmalara da yol açmıştır. Dr. Fazıl Küçük, kendi gazetesi Halkın Sesi’nde yayınladığı bir makalede yeni oluşuma neden ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyarak herkesten destek isterken, kuruluşa karşı çıkanlara ise sert eleştiriler getirmiştir. 25 Nisan 1943 tarihli makalesinde gençlere seslenen Dr. Küçük, gençlerin KATAK etrafında kenetlenmesini isterken, gelecek her türlü saldırıya karşı KATAK’ı siper alarak korumaları çağrısında bulunmuştur. Dr. Fazıl Küçük, aynı makalesinde KATAK’ın kuruluşuna karşı duranları susturmanın Kıbrıs Türk toplumu ve vatanını seven herkesin milli bir borcu olduğunu vurgulamıştır (Küçük, 1943). İngilizler eğer adadan çekilirse Kıbrıs’ın Türk toprağı olduğu için Türkiye’ye bağlanması talebinde bulunan Kıbrıslı Türklerin böyle bir süreçteki örgütlenmesinde, örgüt isminin içeriğine “azınlık” kavramını kullanması eleştirilere yol açmıştır. İsmail Bozkurt, bu süreci Kıbrıslı Türklerin tarihinde bir kırılma noktası olarak değerlendirmektedir (Bozkurt, 2015).

Tüm toplumsal gruplar ve toplumun ileri gelenlerinin desteğiyle kurulmasına rağmen KATAK’ta kopuşlar erken başlamıştır. Bir yıl önce KATAK’ı eleştirenlere ağır sözler sarf eden ve onları hedef gösteren Dr. Fazıl Küçük, kurumun ismindeki “azınlık” kelimesinden duyduğu rahatsızlığı gerekçe göstererek, ekonomik ve sosyal hedefleri olan kuruma siyaset karıştırıldığını iddia edip istifa etmiştir (Tekakpınar ve Doğasal, 1991). Dr. Fazıl Küçük istifa kararını savunurken, KATAK ismine kuruluş sürecinde de karşı çıktığını, İngiliz sömürge idaresinden ancak bu koşulla izin alınabileceğinin belirtilmesi üzerine ismi kabul ettiğini belirtirken, KATAK’ı İngiliz idaresine karşı etkili mücadele vermemekle de suçlamıştır (Sadrazam, 1996).

Dr. Fazıl Küçük, KATAK’tan kendisiyle birlikte ayrılan bir grupla Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi’ni kurmuştur. Kıbrıslı Türklerin ilk defa örgütlenmelerinde “milli” kelimesini kullandıkları 23 Nisan 1944’te kurulan Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi,

halk arasında “Milli Parti” şeklinde kısaltılan ismiyle kabul görmüştür. Kanuni ve meşru yollardan yürüyerek Kıbrıslı Türklerin refahını sağlama hedefinde olan Milli Parti, süreç içinde isim olarak Kıbrıs Türktür Partisi’ne dönüşmüştür. (Bozkurt, 2015). Yeni oluşumu “milliyet hissinin ölmemesi” olarak değerlendiren Dr. Fazıl Küçük, yeni partinin görevini gerekli şartlar oluştuğunda toplumun şahlanmasına hazır edilmesi olarak aktarmıştır (Sadrazam, 1996). KATAK’a ağır eleştiriler getirerek yeni bir siyasi oluşuma giden Dr. Küçük (2000), o dönemde kendisine “yıkıcı, toplumu birbirinin boğazına saldırtmaya uğraşan, hıyanet içindedirler, sömürge hükümetini güçlendiriyorlar...” (s. 51) şeklinde suçlamalar yapıp, toplumdan destek almalarının önüne geçilmeye çalışıldığı şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Böylelikle Adada Kıbrıslı Türklerin örgütlendiği iki siyasi yapı oluşmuştur. Bu iki siyasi yapılanmanın İngiliz sömürge idaresi üzerindeki ısrarlı talepleri sonucunda, Kıbrıs Türk toplumunun sorunları ve önerilerini tespit edebilmek amacıyla Türk İşleri Komisyonu 11 Haziran 1948’de Resmi Gazete’de yayınlanarak kurulmuştur (Tekakpınar ve Doğasal, 1991). Meltem Samani’ye (1999) göre, İngiliz sömürge idaresi, Türkiye-İngiltere ilişkilerinin yakınlaşması ve Türkiye’nin konuya hassasiyet göstermeye başlamasının etkisiyle Türk İşleri Komisyonu raporuna eğilmiştir. Anadolu’da verilen Kurtuluş Savaşı süresince oluşan dayanışma ve Türk milli kimliğini inşa eden sürecin yansıması olarak, yıllardır Türk kimliği yerine Müslüman kimliğini dayatan Adadaki İngiliz sömürge idaresi, Atatürk Türkiyesi ile birlikte yükselen Türk kimliğini 1948 yılında kabullenmek zorunda kalmıştır (Bozkurt, 2015). İngiliz sömürge idaresi, Kıbrıs Türk İşleri Komisyonu raporuyla birlikte Kıbrıslı Müslümanlar yerine, Kıbrıslı Türk terimini kullanmaya başlamıştır (Samani, 1999).

1949 yılının sonlarına doğru, Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL)’in Kıbrıs sorununun uluslararası kamuoyunun gündemine getirilmesi amacıyla sunduğu öneriler, kilisenin düşüncelerine ters gelmemesine rağmen sırf komünistlerden geldiği için reddedildiği bir tartışmalı sürecin ardından kilise plebisit

düzenleyeceğini ilan ederek karşı atağa geçmiştir. Kıbrıslı Türklerin tüm itirazlarına ve Adadaki İngiliz sömürge idaresinden onay alınmamasına rağmen Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması için 15-22 Ocak 1950 tarihinde Enosis plebisitini düzenlemiştir. 224.727 Kıbrıslı Rum'dan 215.108'i Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi yönünde oy kullanmıştır (Mayes, 2019). Plebisit sonuçları üç örnek olarak her biri 18 ciltte derlenerek, Yunanistan, İngiltere ve Birleşmiş Milletlere gönderilme süreci kilisede iktidar savaşlarına sahne olmuştur. Yaşlanan II. Makarios'un yerine geçmek için bu süreçte görünür olma mücadelesi veren Makarios ve Kiprianos, plebisit sonuçlarını belirlenen merkezlere ulaştırma göreviyle ilgili çatışmışlardır (Druiotis, 2007). Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilkahı için plebisitlerini düzenleyerek, bu kararlarını İngilizlere bildirmiş, ama bu müracaat İngilizler sömürge idaresi tarafından reddedilmiştir (Yıldırım vd., 2000). Kıbrıslı Rumların yapılan oylamayla plebisit kararı almaları üzerine bu adıma anında tepki gösteren Kıbrıslı Türkler, Lefkoşa'da düzenledikleri iki mitingle itirazlarını ortaya koydular. 28 Kasım 1949 ve 11 Aralık 1949 tarihlerinde Ayasofya mitingleri olarak tarihe geçen mitinglerde yapılan konuşmaların ardından itirazları içeren kararlar alınmıştır. Dr. Fazıl Küçük, alınan kararları İngiltere, Birleşmiş Milletler, Türkiye ve sömürge yönetimine iletmekle yetkilendirilmiştir (Keser, 2007).

1950'li yıllara gelindiğinde Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumların Enosis çalışmaları yanında İngiltere'nin Rumlardan yana tavır sergilediği düşüncesiyle Türkiye'nin desteğine daha çok ihtiyaç duymaya başlamıştır. Türkiye'nin İngiliz toprağı olan Kıbrıs ile ilgili açıktan bir politika yürütmemesine rağmen neler yapılabileceğiyle ilgili Kıbrıslı Türk liderliği bir çalışma yapmıştır. Kıbrıs sorununu Türkiye'ye taşıma hedefiyle Ankara'da yaşayan Kıbrıslı Türklerin girişimiyle 29 Eylül 1952 tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak başkanlığında bir heyet, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile görüşmüştür. Kıbrıslı Türklerin adada yaşadıkları sorunların anlatıldığı ve Türkiye'den beklentileri içeren 27 sayfalık raporun sunulduğu görüşmede özellikle ekonomi, eğitim ve Evkaf konularında yardım talep edilmiştir. Fuat Köprülü, açıktan olmasa bile yardım sözü vermiştir. Yaklaşık

bir ay Türkiye’de kalan heyet 8 Ekim tarihinde de dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile görüşmüştür. Adada yaşayan Kıbrıslı Türklerin, Türkiye’nin çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde gördükleri, Ankara’yı ziyaret eden heyetin başkanı Faiz Kaymak’ın, Türkiye Cumhurbaşkanı Beyar’a hitaben, “Kıbrıs meselesi, Türkiye’nin yüksek menfaatine dokunacaksa, biz Anavatan’ın zararını istemiyoruz. Biz, Kıbrıslı Türklerini de Türkiye’ye yerleştirin” sözleri Türk milli kimliğinin her şeyin ötesinde olduğunu göstermektedir (Besim, 2011).

Bu ziyaretin oluşturduğu temellerin yansıması olarak Türkiye’den öğretmen gönderilmesi ve mali yardımlar başlarken, Faiz Kaymak’a göre, bu ziyarette elde edilenlerle birlikte Kıbrıs’ta bir Türk ulusu yaratma süreci resmi bir politikayla başlamıştır. Kıbrıs siyasi liderliği 1956 yılında Ankara’ya çağrılırken, orada Türkiye liderliğinin belirlediği yeni hedefle tanışmıştır. Bu hedef, Taksim’dir. Artık Kıbrıslı Türklerin yeni siyasi sloganı olan Taksim’in nasıl gerçekleşeceği de tartışılırken, Türkiye Başbakanı, Taksim’in bir yıl içinde gerçekleşeceğini, Kıbrıslı Türk liderliğine ifade etmiştir. Kıbrıslı Rumların “Enosis” sloganları artık bir karşılık bulmuş ve Kıbrıs sokaklarında düzenlenen etkinliklerde artık “Taksim” sloganı dillerden düşmemiştir. Türkiye’deki ziyaretlerinin ardından Dr. Fazıl Küçük ve Faiz Kaymak, Kıbrıs’a dönerken ilk iş olarak cirit sahasının adı Taksim sahası olarak değiştirilmiştir (Besim, 2011). Rauf Denктаş’ın 1966 yılında sürgünde olduğu Ankara’da kaleme aldığı “Onikiye Beş Kala Kıbrıs” isimli kitabında o dönemi sorgulamıştır. Türkiye dışişleri bakanının “Bizim Kıbrıs davası diye bir davamız yoktur” ve Türkiye’ye giden heyetlere kapıların kapalı tutulmasının unutulmaması gerektiğini ve Kıbrıs’ın Türk kalabilmesi için bir planın bulunmadığı gibi bu yönde bir siyasetin de olmadığı eleştirisinde bulunan Rauf Denктаş, belirlenen Taksim hedefini gerçekleştirecek bir plan ve siyasetin de bulunmadığını belirtmiştir (Denктаş, 1985).

Ankara’nın yeni Kıbrıs politikasının belirlenmesinin ardından adada yeni siyaset uğrunda ilk siyasi müdahale Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu başkanının değiştirilmesiyle yaşanmıştır. Dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı

Ethem Menderes, Faiz Kaymak'ı Türkiye'ye çağırarak, federasyon başkanlığını bırakmasını istemiştir. Faiz Kaymak yıllar sonra bu yolla görevden alınmasını değerlendirirken "bana, siz sukut ediniz" dediler şeklinde bir ifadeyle açıklamıştır (Besim, 2011). Faiz Kaymak'ın ekarte edilmesi yanında, en büyük siyasi rakibi olan ve yıllarca kavga içinde oldukları Necati Özkan'ın da gücünün azalması ve Türkiye ile ilişkisinin kötü olmasıyla sebebiyle siyaset sahnesinde Dr. Fazıl Küçük tek lider konumuna gelmişti. 1957 yılının gelindiğinde Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türk liderliği konusunda artık kendini rakipsiz görmenin rahatlığına girmişti. "Kıbrıs Türktür" başlıklı ay yıldız arasında Kıbrıs haritasının olduğu bir bayrak önünde Dr. Fazıl Küçük'ün fotoğrafının yer aldığı kapakla çıkan Akis Dergisi'nin söyleşi yaptığı Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türk Partisi'nin artık rakipsiz olduğunu belirterek, "120 bin Türkü etrafımda toplandı, birkaç sene önce baş gösteren muhalefet cereyanının kökü kazınmış. Bugün artık, ne yaptığımız işlere muhalefet edecek tek bir şahıs, ne de bize hücum edecek diğer unsurdan eli kalem tutan kimse kalmamıştır" ifadelerini kullanarak siyasi liderliğin toplum üzerindeki hakimiyetinin altını çizmiştir (Akis, 1957, s.11).

2.4. Eğitim Üzerinden Yürütülen Kimlik İnşa Süreçleri

Osmanlı idaresinde Kıbrıslı Türklerin eğitim faaliyetleri cemaatin kendi gayretleri veya Evkaf (Vakıflar İdaresi) yoluyla yürütülüyordu. 1846'da eğitimin merkezleştirilmesi kararı alınmasına rağmen Kıbrıs'ta maarif, vakıf yoluyla yürütülmekteydi. Kıbrıs'taki ilk Müslüman eğitim kurumu olan Lefkoşa'daki Büyük Medrese, Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı fethinden iki yıl sora 1573'te açılmıştır. Eğitim, cami veya mescit bitişiğindeki odalar ya da dini ibadet merkezlerinde yürütülüyordu. Kıbrıs'ın İngiliz sömürge idaresine geçtiği 1878'de adadaki 114 öğretmenin 47'si Osmanlı Devleti tarafından gönderilenlerden oluşuyordu. Geri kalan öğretmenlerin 47'si evkaf, 20'si de çalıştıkları köyler öğrenci velileri tarafından ödeniyordu (Ateşin, 1996).

Osmanlı döneminin Kıbrıs yönetimi açısından en fazla eleştirilen yanı adada yaşayan Türklerle yakından ilgilenmemesi yönündeydi. Bu ilgisizliğin

Kıbrıs'taki Müslüman topluluğun fakirleşmesine yol açması yanında gibi, eğitimden uzak kalmasını yarattığı fırsatla kilisenin politikalarıyla adanın Hıristiyanlaşmasının da yolu açılmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde Kıbrıs'taki eğitimin ne kadar zayıf olduğu İngilizlerin adadaki eğitim politikasını oluşturmadan önce görevlendirdiği Müfettiş J. Spencer'in 1895 yılında verdiği rapora da yansımıştır. Adadaki Müslüman okulların kısa süreli eğitimler verdiği ve sık sık kapanıp açıldığının yer aldığı Spencer raporundaki verilere göre, Müslümanlara ait okullar ve bu okullarda okuyan öğrencilerin sayısı hızla azalmaktaydı. 1892 yılında 108 olan okul sayısı 3 yıl içinde 101'e düşerken, aynı tarihlerde 3 bin 771 olan öğrenci sayısı 3 bin 440'a düşmüştür. Türkiye Başbakanlık Osmanlı belgelerine dayanarak "Tazminat ve Meşrutiyet Döneminde Kıbrıs'ta Eğitim" başlıklı makalesinde Mucize Ünlü, Spencer'in raporundaki ayrıntılara dikkat çektikten sonra eğitimde oluşan bu boşluğun kilise tarafından nasıl doldurduğu ve kimlikte nasıl bir değişim süreci oluştuğuna dikkat çekmiştir. 1898 yılında Müslümanların yaşadığı 305 köyün sadece 65'inde okul bulunmaktaydı. Ünlü'ye göre, okul bulunmayan köylere toplumu yöneten kesimleri temsilen kimsenin vaaz, nasihat ve toplumu dinlemek gitmemesinden dolayı zamanla bu köylerde yaşayan Müslümanların anadili Rumca olmuş, bu köylere sürekli papazlar gönderilmesiyle ciddi sayıda din değiştirenler de olmuştur. Ünlü'nün yayınladığı bir Osmanlı belgesinde, bu durum Osmanlı Devleti tarafından da fark edilmiş ve hangi bölgelerde artık Türkçe konuşulmadığı tespit edilerek hızlıca oralara okul açılması ve riayetli bir şekilde o köylere yoğunlaşmanın aciliyetine dikkat çekilmiştir (Ünlü, 2017). Kıbrıs'taki toplumun durumunu yansıtan seçilmiş Müslüman Maarif Komisyonu azalarından Mehmet Faik tarafından İstanbul'da 10 Ağustos 1896 tarihinde Sadrazam Halil Rifat Bey'e sunulan raporda da benzer ifadeler yer bulmuştur. Hatta, raporda 7 köyün Müslümanlarının resmen Hıristiyanlığı kabul ettiklerinin altı çizilerek, acil önlem beklentileri aktarılmıştır (Altan, 1997).

İngiliz sömürge yönetimine geçildiğinde, adadaki eğitim dilinin diğer sömürge devletlerinde olduğu gibi İngilizceye dönüştürülmesi Sömürge Bakanlığı tarafından reddedilmişti. Gerekçe ise kirada olan bir yer için İngilizce eğitim sisteminin gereklerini karşılayacak bir masrafa girilmek istenmemesiydi.

Böylelikle toplumların eğitime kendi dillerinde ve kendi yöntemleriyle devam edecek olmaları milli kimlik inşasının yürütüldüğü en önemli mecralarından olan okullarda uygulanması için uygun bir zemin oluşmuştu. İngiliz sömürge idaresinin ilk yıllarıyla birlikte hükümetin bu yöndeki tavrı nedeniyle kendi dillerinde eğitime ağırlık veren Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar, anavatanlarından aldıkları destekle etnik kökenli eğitim sisteminin de etkisiyle o döneme kadar din üzerinden olan ötekileştirmeye etnik köken de eklenmiştir (Özen ve Uludağ, 2014). İngiliz sömürge idaresinin etkisinin bulunmadığı tek alan olan eğitimde her iki toplum da dinlerine ve anavatanlarına bağlı gençlik yetiştirebilmek için eğitime ayrıca önem vermişlerdir. İngilizce bilmeyen insanların yaşadığı Kıbrıs'ta sağlıklı bir idari yönetim için İngilizce bilen birilerinin yetiştirilmesi gerektiğinin farkında olan hükümet bu amaca ulaşmak için başpiskopos ve müftü ile iş birliğine girmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle ilk yıllar eğitimle ilgili hiçbir değişiklik yapılamayacağına bilinciyle hareket edilmiştir. Her iki toplumda eğitim, ideolojik bir alan olarak ve politik arenanın merkezi konumundayken yüzyılın sonlarına dek ilköğretim, dinsel bir cemaatin üyesi ve dini metinleri okuyabilmenin önkoşuluydu. Yunan tarihini iyi bilen, kendini Kıbrıs'ın bir gün katılacağına inandıkları Yunan Krallığı'nın bir miğferi olarak gören Elen vatandaşlar yetiştirme amacı olan Pankıbrıslı Lisasi, Elen vatandaşı yetiştirirken, eğitim içeriğine Yunanistan'ın karışmadığı, Kıbrıs'a has ihtiyaçlara göre öğrencilerin yetiştirildiği bir mekan konumundaydı. Diğer taraftan, Türkçe yanında kuranın dili olan Arapça ve şiirin dili olan Farsçayı öğrenebilenin okuryazar sayıldığı Müslümanlar arasında "Müslüman Osmanlı" olabilmek için üç dili de öğrenmek gerekiyordu (Bryant, 2007). Rum okullarında etkin bir Elenleştirme faaliyeti hakimken ilerleyen yıllarda Yunanistan eğitime müdahil olmaya başlamıştır. Yunan Eğitim Bakanlığı kural ve talimatlarına göre şekillenen müfredata yerel unsurlar da katılarak eğitim modeli oluşturulurken, sınıfları Yunan kral ve kraliçesinin resimleri süslemekteydi. Sınıflarda Yunanistan haritaları büyük ve detaylı yer alırken, Kıbrıs haritaları ise küçük boyutta bulunuyordu. Öğrencilere Yunanistan öğretilirken, kendi ülkeleri Kıbrıs hakkında bilgi sahibi olmadıkları dönemin Kıbrıs valilerinden Ronald Storrs'un gözlem ve anılarına yansımıştır. Storrs'un okulları ziyaretleri esnasındaki tespitlerine göre Kıbrıslı Rum öğrenciler, Kıbrıs hakkındaki bilgilerden o kadar bir yoksundu ki; öğrencilerin, bırakın Yunanistan'ı, coğrafi

ve duygusal hiçbir yakınlığı bulunmayan Norveç ve Japonya ile ilgili bilgileri Kıbrıs hakkındaki bilgilerden daha fazlaydı (Debeş, 1993).

1900'lü yılların başında, Kıbrıslı Türklerin üzerinde kimin egemen olacağıyla ilgili müftü ve kadı arasında süregelen çatışma eğitime de sıçramıştır. Müftü ve Müslüman eğitim kurulu, Derviş Paşa'nın yakın dostu olan ve 16 yıl rüştiyenin müdürlüğünü yürüten Hafız Ziya-i Efendi'yi eğitim sistemini, Osmanlı'daki diğer okullarla aynı seviyeye getirmek için başında dini bir akademisyenin olmaması gerektiği düşüncesiyle görevden almıştır. Hatta müdürlükten alınan Hafız Ziya-i Efendi'nin ihtiyaç olmasına rağmen Arapça hocası olarak bile okulda kalmasına izin verilmemiştir (Bryant, 2007). Kıbrıslı Türkler, İngilizlerin adada geçici olduğuna o kadar çok inanmışlardı ki İngilizce öğrenmek gündemlerinde bile yoktu. 1900 yılına kadar okullarda İngilizce dersi verilmiyordu. İngilizce bilen bir elin parmağını geçemeyen sayıdaki Kıbrıslı Türklere de iyi gözle bakılmıyordu. İngilizceye karşı olan bu ilgisizlik de İngiliz sömürge idaresi Kıbrıs'taki kurumsallaşma sürecinde komiserlik, katiplik ve mahkeme mukayyitliği gibi görevlere hep Kıbrıslı Rumların yerleştirilmesinin ve dolaylı olarak Kıbrıslı Türklerin yönetimden daha da uzaklaşmasının yolunu açmıştır (Fedai ve Altan, 2000).

19'uncu yüzyılın sonlarında kızların rüştiye düzeyinde el işleri, ev idaresi, ev ekonomisi ve kuran öğretilmesi teşvik edilmiş, ama maddi güçlükler ve ekonomik sıkıntılardan dolayı teşvik ve irade somuta dönüşmemiştir. Kavanin Meclisi Türk üyelerinin önerisinin İngiliz sömürge idaresi tarafından kabul görülmesiyle birlikte 1901 yılında vefat eden kraliçe Viktorya'nın isminin yaşatılması adına Kıbrıslı Türkler bir kız eğitim kurumuna kavuşmuştur. Bu vesileyle Kıbrıs Türk toplumunda kimlik bilincinin gelişmesine önemli bir rol oynayan eğitim kurumlarında kadınların yer alması 1902 tarihine denk gelmektedir (Dedeçay, 1985). Kızları eğitecek ortaöğretim kurumu olan Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi'nin 1902'de açılmasının ardından kadınlar, ev dışında toplumsal yaşama katılmaya başlamışlardır (İnan, 1998). Hüsnü Feridun'a (2011) göre 1880 yılında göreve başlayan İngiliz maarif müdürünün

“Hıristiyan okulları için yerel bir yönetim sistemi kurmak, Türk cemaat okulları için eski metotları yavaşça kökünden sökmek ve öğretmenleri akılcı bir öğretim sistemi uygulamaya ikna etme” şeklinde bir politika oluşturmuştur. Bunun ilk yansıması Türk okullarını yöneten Evkaf Dairesi’nin başındaki Türk başkanın yanına bir de İngiliz başkan ataması şeklinde olmuştur. Böylelikle Türk toplumunun eğitimine el atma olanağı yakalayan İngiliz sömürge idaresi, 4 yıl sonra daha keskin bir adım atarak maarif encümenini merkezileştirip, başına bir Türk bir de Rum üye atayarak, bu encümen üzerinden tüm okulları denetleme yetkisini almışlardır.

Rumların Enosis hedefiyle başlattıkları, vali konağının yakıldığı, çok sayıda kişinin öldüğü 1931 İsyanı sonrası İngiliz sömürge idaresinin uyguladığı kısıtlamalar, milli kimlik inşasını sağlayan argümanların yasaklanmasını kapsarken baskıcı yönetimin yansıması olarak da her iki toplumda milli kimlik sevdasını körükleme konusunda bir dönüm noktası olmuştur. 1931 isyanıyla birlikte Türk ve Elen kelimeleri eğitim literatürden kaldırılarak yerine Müslüman ve Hıristiyan sözcükleri kullanılmaya başlanmıştır. Hatta Rum okulları Ortodoks Okulu, Türk okulları ise Müslüman Okulu şeklinde zorunlu olarak isim değişikliğine uğramıştır. Milli bayrak (Türk ve Yunan) çekilmesi, milli günlerin kutlanması, milli marş okunması, milli liderlerin resimlerinin teşhir edilmesi, hatta milli renklerin kullanılması bile yasaklanmıştır (Feridun, 2011). Maarif müdürü olan İngiliz’in çizdiği eğitim programı uygulanmaya başladığında, ilkokullarda okutulacak tek bir kitap vardı. Türkçeye çevrilen Kral Marşı okunduktan sonra öğrencilerin sınıflara alındığı o günlerde, öğrenciler dini ve milli günlerde okula gitmemesi durumunda, eğitim hayatlarının sonlandırılacağı şeklinde katı kurallar işlerken, milli duygular evde aileler tarafından veriliyordu (Küçük, 2000). Türkiye’den görevlendirilen öğretmenlerden olan İsmail Hikmet Bey, 1933 yılında İngiliz maarif müdürünün izniyle ilkokullar için alfabe ve okuma kitabı yazmış ve bu kitap okullarda ders kitabı olarak okutulmaya başlamıştır (Avcıl, 2009). Milli olabilecek her unsurun yasak olduğu yıllarda Atatürk portresi ve Türk bayrağı okullara öğretmenler tarafından özellikle milli günlerde gizlice getirilir, öğrencilere gösterilip gerekli bilgilerin verilmesiyle aynı şekilde okuldan çıkartılırken, öğrencilerin milli

duygularının canlı tutulmasına bu şekilde gayret gösterilmekteydi (Başar, 2017).

Kıbrıs'ta milliyetçiliğin filizlendiğini gören İngiliz sömürge idaresi, siyasi liderleri pasif duruma düşürmek için okullar ve gazeteler üzerinden her iki toplumun siyasi liderlerini bozguna uğratma hedefiyle adımlar atmıştır (Bryant, 2007). 1931 isyanıyla gelen kısıtlamalarda adada yaşayan iki toplumun milli duygularını törpülemenin bir yolu olarak İngiliz sömürge idaresi, 'Kıbrıslılık' kavramını geliştirmek için eğitim üzerinden stratejiler uygulamaya başlamıştır. Milli kimliğin yeşerip geliştiği yer olan eğitim kurumlarından yola çıkılarak 1901'de açılan Türk-Rum Karma Erkek İngiliz Okulu'nun ortaokul bölümü eğitime başlarken, daha çok Türk ve Rum öğrencinin birlikte eğitim almalarının ortamı yaratılmıştır (Feridun, 2011). Bu amaç doğrultusunda eğitimde atılan ikinci adım, eğitimin temel taşı olarak görünen öğretmen yetiştiren okulun sistemini değiştirmek olmuştur. İleriki yıllarda Türk ve Rumları eğitecek öğretmenlerin ortak derslerle birlikte İngilizce eğitim sistemi üzerinden yetiştirilmesiyle onların milliyetçi politikalarından sıyrılması amaçlanmıştır. Bu yeni durum öncelikle Kıbrıslı Rumların tepkisini çekmiştir. Çünkü, Kıbrıslı Rumlarda, bu eğitim sistemi kendi ideallerine ters ve etnik kimliğin şekillenmesinde rol oynayan eğitim sisteminin çökmesi endişesi doğmuştur (Bryant, 2007).

İngiliz sömürge idaresinin eğitime müdahalesi, Kıbrıs'ta farklı okul yapıları oluşmasına da yol açmıştır. İngiliz sömürge idaresinin mali yardımı kapsamında yer alan okullar, onun istediği sistemin dışına pek çıkamıyorlardı. Kıbrıslı Türk okulları bu kapsamdayken, Rum okullarından sadece Polemi Ticaret Lisesi hükümetten yardım alarak eğitimini sürdürmekteydi (Bryant, 2007). İngilizlere bağlı eğitim sisteminden kurtulmak için Kıbrıslı Rumlardan çok sonraları Kıbrıslı Türkler de kendi kurumsal yapılarını kurabilmek amacıyla adım atmışlardır. Kıbrıslı Türkler arasında ise, Türkiye'den gelen yardımlarla İngiliz sömürge idaresi ve onun eğitim sisteminden bağımsız üç okul kurulmuştur. Mağusa, Gondra (Gönendere) ve Galatya (Mehmetçik)

köylerinde kurulan okullar Türkiye'nin verdiği katkılarla yapılan binalarda, yine Türkiye'nin gönderdiği öğretmenlerin yoğunlukta olduğu bir sistem üzerinden eğitim yürütülmekteydi (Şemi, 2018). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'den öğretmenler ve okul kitaplarının getirilmesiyle Kıbrıs Türk kimliğinin ulusal-sosyalizasyondan geçirildiği görüşleri ortaya atılmıştır. Bu görüşün savunucusu Niyazi Kızılyürek'e (2005) göre, bu proje coğrafya ve yurt olarak Kıbrıs'ın hiçbir şey ifade etmediği, esas olanın "Türk olmak" olduğu, Türkiye'yi Kıbrıslı Türklerin anavatanı, Kıbrıs'ı da Türkiye'nin yavru vatani olarak toplumsal hafızaya yerleştirilmesini amaçlamaktaydı. Aynı görüşün devamında Kızılyürek'e göre Kıbrıslı Türklerin sadece kültür değil, siyasi bir proje olarak da Türkiye'ye bağlanması amacıyla milli kimlik inşası yürütülmüştür.

Kıbrıslı Türklerin, Türk milli kimliğine nasıl sarıldıkları, Türkiye sevgisi ve Türkiye'ye bağlılıklarının devam ettiği her ortamda kendini göstermiştir. Kıbrıslı Türklerin İngiliz sömürge idaresi döneminde Türkiye sevgisini gösterdikleri Hamidiye olayı diye adlandırılan Deniz Harp Okulu'na ait Hamidiye vapurunun 20 Haziran 1938'de Kıbrıs'ı ziyaretidir. On binlerce kişi Mağusa'ya akın ederken, liman, yollar, hisarlar, burçlar, duvarlar, gemiyi ve gelen askerlerin gelişi ile geçişini görebilecek her nokta insanlarla dolmuştu (Başar, 1017). Hamidiye'yi karşılamak için adanın dört bir tarafından binlerce kişinin Mağusa'ya akın etmesi dışında, binlerce kişi de trenle başkente gelecek denizcileri selamlamak için yaz sıcağına aldirmeden Lefkoşa tren istasyonu ve onu çevreleyen bir millik alana dizilip beklemişlerdi. Sevgi gösterisi basında anavatan özlemi olarak yer bulurken, İngiliz sömürge idaresinin bu gelişme sonrası hazırladığı raporda ise adada milliyetçiliğin Türkiye tarafından desteklendiği not düşülmüştür (İsmail ve Birinci, 1989). Hamidiye'nin yarattığı coşkunun ardından 1941 yılında Kıbrıs'a resmi ziyarette bulunan Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nu görebilmek için kitleler Lefkoşa'ya akın etmişti. Şükrü Saraçoğlu ziyaretinin resmi nitelikli olması ve ona İngiltere Dışişleri Bakanı Eden'in eşlik etmesi münasebetiyle Türk bayrağının kullanılmasına dönük yasak bir günlüğüne kaldırılmıştı. Bunun coşkusuyla Lefkoşa Sarayönü ve çevre yollarına doluşan kalabalığın tek emeli Türk

bayrağının dalgalanacağı araçla geçecek olan bakan Şükrü Saraçoğlu'nu görebilmek, hatta şanslıysa ona dokunabilmektir. Bu olaylar okullarda öğrencilere Kıbrıs Türk halkının anavatanına bağlılığı ve Türk ulusunun Kıbrıs'taki varlığının göstergesi olarak anlatılmıştır (Başar, 2017). Türkiye'den gelen her ziyaretçiyi bağrına basarak, Türkiye'ye sevgilerini ifade imkanı bulmanın mutluluğunu yaşayan Kıbrıslı Türklerin bu hali, Türkiye'den gelen ziyaretçileri de etkilemekteydi. Türkiye'de Eğitim Bakanlığı yapmış olan Hasan Ali Yücel, Kıbrıs'a düzenlediği ziyaretle ilgili gözlemlerini aktardığı "Kıbrıs Mektupları" isimli kitabında Kıbrıslı Türklerin anavatan sevgisinin elle tutulacak kadar güçlü, açık ve canlı olduğunu ifade ederek, milli birliğin ne kadar güçlü bir kuvvetli olabileceğini Kıbrıs'ta gördüğünü belirtmiştir (Yücel, 1957).

İngiliz sömürge idaresinin 1931 isyanı sonrasında uyguladığı katı politika 1940'lı yılların ortasına doğru verilen mücadeleyle esnemeye başlamıştır. Viktorya Kız Lisesi'nde okuyan bir grup öğrencinin Türk bayrağı önünde toplu fotoğraf çekmek istemelerine karşı duran okul müdürünün bayrağı dürerek buna izin vermemesine KATAK bir mektupla tepki göstermiştir. 7 Haziran 1944 tarihinde Lise Komisyon Riyaseti'ne gönderdiği yazıyla tepkisini ortaya koyan KATAK, mektubunda bayrağın terbiyesi altında büyüyen çocukların bu hassasiyetine saygı gösterilmesi ve Türk bayrağının adada yaşayan Kıbrıslı Türklerin dini ve milli bir sembolü olduğunun altı çizilerek, bu tür olayların çocukların okuldan soğumasına yol açtığı belirtilmiştir (KKTC Milli Arşiv, 1944a). Bu olayın ardından Türk ilkokullarında milli günlerde kendilerini ifade etmeleri için etkinlik organize etmelerine izin verilmiştir. Milli Arşiv'de yer alan belgelere göre KATAK, 20 Ekim 1944 tarihinde Lefkoşa Eğitim Müdürü'ne gönderdiği yazıda esneme olarak görülen verilmiş bu izin için teşekkür etmiştir (KKTC Milli Arşiv, 1944b).

Özellikle 1931 isyanı sonrası oluşan kısıtlama ve yasakların kaldırılması talepleri karşısında dönemin valisi Kıbrıslı Türklerden oluşturulan komisyonun hazırladığı 1949 Ara Raporu'nun eğitimle ilgili bölümde, okullarda yapılan değişim ortaya konularak talepler yansıtılmıştır. 1936-37 eğitim yılında Türk

Lisesi'nin isminin İslam Lisesi'ne çevrilmesi ve o süreçte yaşananlardan duyulan rahatsızlığın aktarıldığı raporda, emirle öğrencilerin üniformalarındaki okul isminin baş harflerinden oluşan armalarının sökülmesinin talep edildiği; hatta, okul bahçesinde çiçeklerle okulun baş harflerinin çizildiği alanın bile dağıtılması eleştirilmiştir. Türk İşleri Komisyonu tarafından hazırlanan raporun eğitim bölümünün ilerleyen sayfalarında, hükümet ile Türk cemaati arasında ihtilaf ve asabiyet sebebi olarak gösterilen okul isminin değiştirilmesi kararından geri adım atılması ve lisenin isminin yeniden Kıbrıs Türk Lisesi'ne dönüştürülmesi talep edilmiştir. (Ara Rapor, 1949). Mapolar, Kıbrıslı Türklerin o dönemde içindeki duygusunu "Damlanın suyu bardaktan taşmış göl olmuş, genişlemiş, büyümüş derinleşerek deniz olmuştur" dizeleriyle aktarmıştır (Mapolar, 2016). Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun ısrarlı mücadelesi neticesinde İngiliz sömürge idaresi, 1950'de Erkek Lisesi ve Viktorya Kız Okulu'ndaki İngiliz müdürlerin yerine Türk müdür atanmasına razı olmuştur. Bir sonraki esneme halkası olarak İngiliz sömürge idaresi, Mayıs 1959'da Türk maarifinin kurulması ve başına Türk toplumun belirleyeceği birinin atanmasını kabul etmesi olmuştur. İlk toplantısını 9 Haziran 1959'da yapan Türk Maarif Encümeni'nin aldığı ilk kararlar arasında milli günlerin kutlanması ve okullarda cumartesi günü bayrak töreni düzenlemesi yer almıştır (Feridun, 2011).

Adadaki Kıbrıslı Türklerin eğitiminde 1940'larda Asur Türkleri, Hitit Türkleri ve Pers Türkleri öğretilirken, Türklerin Ortadoğu'daki zaferleri anlatılıyordu. 1950'lerde bu konular müfredattan çıkartılarak kültüre dayalı bir eğitime yönelme olmuştur. Böylelikle Türk milliyetçiliği kültür üzerinden işlerken, eğitim sisteminde Atatürk örnek alınmaya başlamıştır. Bryant'a (2007) göre, bu süreç Kıbrıs Türk eğitiminin bir aydınlanma dönemiydi. Bilimsel değil, benliğin aydınlanması şeklinde değerlendirilen bu süreç, partiler ve gazeteler üzerinde de etkili olmuştur ki 1950 ve 1960'larda kültür üzerine konferanslar düzenlenip, kütüphanelerin köylere kadar taşınması ve tiyatrunun oralara gitmesiyle ilgili çalışmalar olmuştur. Artık eğitim üzerinden kültürün, cemaati geleceğe taşıyacak değer olarak görülüyordu. Bryant, bunun nedenini, Kıbrıs'taki Türk milliyetçiliğinin, Atatürk'ün kültür ve medeniyet arasındaki ayrımı izlemiş olmasına bağlamaktadır.

2.5. Kıbrıs Türk ve Rum Basınının Doğuşu ve Yayın Politikalarına Bakış

Kıbrıs'taki basını inceleyen araştırmaların büyük çoğunluğu, gazetelerin yayınları üzerinden kimlik inşa çalışması sürdürüldüğüne hatta büyük çoğunluğun milli kimlik kurgusuna yönelik yayınlar yaptığını söylenebilmektedir. Yirminci yüzyılın başından beri Kıbrıs'taki gazeteler milliyetçi düşüncenin yayılması ve milli kimliğin yeniden inşasında önemli görev üstlenmiştir (Stubbs & Taşeli, 2014). Kıbrıslı Rumlar, kilise, kiliseye bağlı kuruluşlar, okullar ve kulüpler aracılığıyla Enosis hedefi için çalışmalar yaparken, Kıbrıslı Türkler böyle bir örgütlenme ve mücadele yapısından yoksundu. Enosis'e karşı mücadele edecek, Kıbrıslı Rumlarla kültürel farklılıklar olduğunu ortaya koyup bunu canlı tutacak ve Osmanlı Devleti ile bağları sıkı tutup, bu yönde halkı bilgilendirme görevi ancak basın üzerinden yürütülebilmiştir (Tunca, 2019).

Kıbrıs'ta Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar yayınlanan Türkçe gazetelerinin logoları, kullanılan armalar, fotoğraflar ve mesajlarını inceleyen Emin Onuş, incelediği verilerden Kıbrıslı Türklerin kendilerini Türkiye'nin bir parçası olarak gördüklerini ortaya koyarken, milli kimliklerini kaybetmediklerinin göstergesi olarak değerlendirmiştir. Gazetelerdeki dini ve milli sembollerin yer almasını değerlendiren Emin Onuş'a (2017) göre, bu semboller milli uyanışın 1908'den sonra Türklük duygusu belirginleşmesinin göstergesidir.

Kıbrıs Türk Basın Tarihiyle ilgili ilk çalışmayı yapan Hasan Şefik Altay, Kıbrıs Türk basınının ortak yönlerini şöyle özetlemiştir: "İngiliz sömürgesiyle savaşmak, ulusal bilinci, Türk bilincini canlı tutmak, Anavatan Türkiye'ye bağlılığı sürdürmek, Enosis ve Rum basınıyla mücadele etmek –ki bu her gazetenin ana temasıdır- Türklüğe hizmet etmek, Kıbrıs'ta Türk haklarını ve Türkün kalıcılığını sürekli kılmak" (Serdar, 1993, s.11).

Kıbrıs Türk basın tarihini “kavga”lar ve “tepki”ler tarihi olarak değerlendiren Bekir Azgın, halktan kopuk elitler arasında yaşanmış olan bu kavgaların çoğunlukla iki cephede yürütüldüğüne dikkat çekmektedir. Bekir Azgın’a (2009) göre: Türkçe yayınlanan gazetelerde, bir yandan Kıbrıslı Rumlar ile mücadele edilirken bir yandan da karşı cepheden gruplarla polemiklere girilmiştir. İlk gazetelerin yayın hayatına başlamasından itibaren bugüne kadar da bu anlayış çerçevesindeki yayın akışı devam etmiştir. Toplumlar içindeki elitlerin iktidar uğruna birbirleriyle olan çekişmelerinin gazete sütunlarına taşınması yanında bir de diğer topluma karşı üstünlük oluşturmak amacıyla yapılan yayınlar yoğunlukta idi.

Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği Basın Müşavirliğinin hazırladığı Kıbrıs Türk ve Rum Basınının Genel Çizgileri isimli raporunda, 1975 yılına kadar yayınlanan gazetelerle ilgili, “Opinyon” fikir gazeteleri tanımı yapılırken, Kıbrıslı Türklerin tarihsel süreç içinde hep bir şeylere karşı duruş sergilemek için gazete yayınladıklarına dikkat çekilmiştir. Yayın organları birer kavga ve birer tepki gazetesi olarak var olurken, Kıbrıslı Türkler, İngiliz sömürgeciliğine karşı durmak, Rumların Enosis hedefine karşı duruş sergilemek, Abdülhamit döneminin istibadına direnmek ve İngiliz sömürge idaresinin Kıbrıslı Türklere uyguladığı haksızlıklara tepki vermek ve tüm bunlara karşı kamuoyu yaratmak için gazete yayınlamışlardır. Rapora göre, Kıbrıslı Türkler “Türk” kalabilmek, benliklerini koruyabilmek ve ezilmemek için silaha sarılır gibi kalemlerine sarılmıştır (TC Büyükelçiliği Basın Müşavirliği Raporu, 1975).

Kıbrıs basın tarihiyle ilgili kapsamlı araştırmaları bulunan Servet Sami Dedeçay bu çalışma kapsamında olan basının doğduğu yıllardan 1960’a gelene kadarki İngiliz sömürge idaresi dönemindeki gazetelerin yayın politikaları ve içerikleriyle ilgili değerlendirmeyi iç politika ve dış politikayla ilgili yayınlar açısından yapmıştır. Dedeçay’a (1989) göre, bu dönemde Kıbrıs Türk basını, Kıbrıslı Türklerin yok olmaması, Türkiye ile bağlarının kopmaması, Atatürk devrimlerinin Kıbrıs’ta kök salması, Enosis’e karşı mücadelede etkili olmuş ve topluma yön vermiştir. Dedeçay, Atatürk devrimleri ve Enosis ile

mücadeleye yönelik Türkçe gazetelerdeki yayınların Rumlara karşı politik bir denge unsuru olarak görüldüğü için İngilizlerin politikaları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Hikmet Afif Mapolar'ın gazetecilik deneyimleri ve politik ortamla ilgili anılarını yayınladığı iki ciltlik Kıbrıs Güncesi kitabında paylaştığı bir anı; gazetecilerin, meslekleri ile devlet çıkarları arasına sıkıştığı ve idareci gibi düşünmenin gazeteciliğin önüne nasıl geçtiğini ve sonuçta gazeteciliğin geri planda kalabileceğini ortaya koymaktadır. Bazı dini günlerde İngiliz sömürge idaresinin camilerin minarelerinde ışıkların yakılması izni vermesini haberleştiren gazete yönetimi ile basıldıktan sonra satışa çıkmadan önce gazeteyi gözden geçiren idarecinin diyalogu ve sonrası yaşananlar gazetecilerin haber değerlendirme kriterlerine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Gazete yöneticisi “ışıkların hangi camilerde yakılacağını belli ettiniz ve düşmana hedef gösterdiniz. Suçlu sayılabilirsiniz. Sizin belirttiğiniz yerler saldırıya uğrarsa gün yüzü görmezsiniz. Belki de savaş suçlusunu olarak kurşuna dizilirsiniz” sözlerini ifade ederken, yaşadığı korku ve bu korkuyla görüştüğü gazete sahibinin de aynı duyguları paylaşmasından dolayı o günün Vakit gazetesi yakılarak okurlarla buluşturulmamıştı (Mapolar, 2002).

Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'nin yayın organı “Medya” dergisinde Kıbrıs Rum basın tarihiyle ilgili bir makalesi yayınlanan Hristos Hristofidis, analizinde Kıbrıs Rum basınının, kimlik kurma çabalarında etkin olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir. Başpiskoposluk meselesi, EOKA direnişi, Londra ve Zürih Konferansları, Kıbrıs sorunu, Annan Planı gibi olaylarda basının bilgilendirme yerine, propagandacı bir çaba içinde olduğunun altını çizen Hristos Hristofidis, basının tarih boyunca siyasi ve milli arzulara hizmet ettiğine vurgu yapmaktadır. Kıbrıs Rum basınının bugünkü yayın politikalarının propaganda amaçlı misyonu sürdürdüğü görüşünde olan Hristos Hristofidis'a (2014) göre,

“Basın-yayın organları giderek, tarihin şahitleri aleyhinde öncülük etmeye, demokratik kurumlara gölge düşürmeye ve vatandaşı belli bir

çerçeveye oturtmaya başlamıştır. Haberlerin değerlendirilmesi, sıralanması, hiyerarşisi, kriterleri, özellikle halkın üzerinde oluşacak duygulara ve şahsi menfaatlere göre belirlenmiştir” (s. 26-30).

2.5.1. Kıbrıs Basınında Milli Kimlik İnşasına Dönük Yayıncılık

Tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde farklı kimliklerin inşası için atılan adımlar çerçevesinde kitle iletişim araçlarına da misyonlar yüklenmiştir. Basın, kullandığı dil, haber seçimi ve haberi veriş tarzıyla kimlik oluşturma inşalarında bir aracı olarak konumunu ve önemini bugün de korumaktadır (Akkor, 2015).

Kıbrıs'ta, kendi toplumları bünyesinde liderliği hedefleyenler arasında gazete yayıncılarının yoğunlukta olduğu, ya da liderliğe soyunanların gazete yayınladığı bir basın tarihi dikkat çekmektedir. Bu alanın öncüsü Kıbrıslı Rum Christodoulos Konstantinidhis Mısır'da öğretmenlik ve yayıncılık yapan bir Kıbrıslı olarak adaya döndüğü 1878 yılında ilk gazete olan Kıpros'u yayın hayatına sokmuştur (Bryant, 2007). Adada 1879 yılında yayınlanan ilk gazete olan ve Rumca olarak okura ulaşan Kıpros gazetesinin sahibi olan Henry King and Co Ltd, Türkçe yayınlanan ilk gazetenin de basılmasına vesile olmuştur. Kıbrıs Türk basınının doğuş tarihiyle ilgili olarak yapılan araştırmalar derinleştikten sonra Mal Müdürlüğü'nden emekli olan Kasabalı Mehmet Efendi'nin yayınladığı Saded gazetesi ilk gazete olma niteliğini Ümid gazetesine bırakmıştır. Salahı Sonyel'in, 1985 yılında Yeni Kıbrıs Dergisi'nde yayınladığı makalede yer alan bilgilerin ardından Ümid gazetesi bugün itibarıyla en eski Türkçe gazete olarak kabul edilmiştir. Matbaanın bulunduğu Larnaka ilk gazetelerin yayınlanma merkezi olurken, Aleksan Sarrafyan isimli bir Ermeni'nin 1879 yılında yayınladığı Ümid gazetesi Osmanlı Türkçesiyle yayınlanan ilk gazete olmuştur (Sonel, 1985). Saded gazetesi de Türkler tarafından Osmanlı Türkçesi ile yayınlanan ilk gazete konumunda kalmıştır (Akcansoy vd., 2012). Hiçbir örneğine rastlanmayan ilk gazete konumundaki Ümid'in ardından, ikinci gazete konumuna düşen Saded'in nüshalarına Excerpta Cypria'da ulaşılmıştır (Serdar, 1993).

Kıbrıs'ın İngiliz sömürge idaresine devrinin “geçici” olduğu söylenen ve bu el değiştirmenin ülkenin çıkarları için olduğu şeklinde seslendirilmesini dikkate alan Kıbrıslı Türkler, padişahlarına karşı çıkacak şekilde hiçbir örgütlenme içinde olmamışlardır. Gazete yayınlanmasının bile gündeme gelmediği bu dönemi 13 yıllık suskunluk dönemi olarak değerlendiren Cemalettin Ünlü'ye (1981) göre Kıbrıslı Türkler ancak Kıbrıslı Rumların Enosis çabalarının yoğunlaşmasıyla birlikte uykudan uyanıp örgütlenme hareketliliğinin başlamasıyla birlikte Zaman gazetesinin yayınlanma zemini oluşturulmuştur. Christodoulos Konstantinidhis'in gazetesi Kipros'un devamında 12 yıl sonra 7 Rumca dilinde yayın yapan gazeteye ulaşılrken, tüm gazetelerin toplam 3 bin tirajı bulunuyordu. Buna karşılık aynı dönemde yayın hayatında bulunan tek Türkçe gazete olan Sadet gazetesinin yalnız 60 abonesi bulunmaktaydı (Bryant, 2007).

11 Temmuz- 14 Kasım 1889 tarihleri arasında 16 sayı yayınlandığı tespit edilen Saded'in sadece ilan yayınlamak için çıktığından hareketle Harid Fedai ve Ahmet An, gazetecilik tarihini Zaman gazetesiyile başlatmışlardır (Fedai-An, 2003). Osmanlı Devleti'nde önceleri filizlenen Türkçülük düşüncesi, 1908 yılında meşrutiyetin ilanıyla hız kazanmıştır. Kıbrıs'ın İngilizlere devrinden sonra adada yaşayan Müslüman topluluk kimliklerini koruyabilmek amacıyla gecikmeli olarak örgütlenmeye başlarken bu yöndeki ilk örgütlenme Kıraathane-i Osmaniye Kulübü çatısı altında oluşmuştur. Bu kulüp, sesini duyurabilmek ve mücadelesini daha etkin yürütebilmek amacıyla Zaman gazetesini yayın hayatına sokmuştur. Okuma yazması olmayan tüccarbaşı Hacı Derviş Efendi'nin imtiyaz sahipliğinde 25 Aralık 1891 tarihinde Zaman gazetesi “var olma kavgasının meyvesi” olarak yayın hayatına başlamıştır. Gazete yayın hayatına başlarken hem İngiliz sömürgesi hem de Enosis'e karşı durup, yayınlarını bu yönde sürdürmekteydi. Ancak daha sonraları Anadolu'daki gelişmeler de gazetede yer bulmaya başlamıştır. İkinci Abdülhamit'in istibdadına eylemli bir şekilde karşı duruş sergileyen yayınların gazete sayfalarında yer aldığı bilgisi ulaşan padişah, genç Türklerin izlerini

gazetesinde gördüğünden dolayı gazete sahibi olan Hacı Derviş Efendi'ye önceden verdiği paşalık unvanını geri almıştır. Bu gelişme sonrası padişahın korkan ve gazetesinde okuma yazma bilmediği için yazılanları da takip edemeyen Hacı Derviş Efendi, genç Türkleri gazeteden uzaklaştırmıştır. Özgürlükçü düşüncelerinde ısrar eden Zaman Gazetesi'nden kopan genç Türklerin adadaki temsilcileri Küfizade Asaf beyin imtiyaz sahipliğinde 22 Ağustos 1892 tarihinde Yeni Zaman gazetesi yayına başlatılmıştır (TC Büyükelçiliği Basın Müşavirliği Raporu, 1976).

Toplumun bir şeyler söyleme ihtiyacının ilk sembolü olarak gördüğü Zaman gazetesini direnişin sembolü olarak değerlendiren Hasan Şefik Altay'a (1969) göre, Zaman gazetesinin yayın hayatına başlarken ortaya attığı prensipler sonraki gazeteleri peşinden sürüklemiştir. Kıbrıslı Türk aydınlar meşrutiyetten önce Jön Türkler davasını benimsemiş ve adada bunun yayılmasına önce Zaman ardından da Kıbrıs gazetesinin yayınlarıyla devam etmişlerdir. Zaman gazetesinin 28 sayı yayınlandıktan sonra kapanmasının ardından Küfizade Asaf bey, bu sefer 6 Mart 1893'teki Kıbrıs gazetesini yayınlamaya başlamıştır. Gazetenin ilk sayısında gazetenin ilkelerini sıralarken, Türk kültürü ve Türk halkına hizmet etmek ve Jön Türklerin davasına hizmet vermemenin öncelikleri olduğunu ilan etmiştir (Ersoy, 1998). Kıbrıslı Rumlardaki zenginliğin milliyetçiliklerinden kaynaklandığını fark eden Jön Türklerin yayın organı olan Kıbrıs gazetesi 1893 yılında başladığı yayın hayatında Kıbrıslı Türklerin ekonomik zenginliğe ulaşabilmeleri için kılavuz rol üstlenmiştir. Sabri Yetkin'e göre, Kıbrıs'ın içinde bulunduğu süreç ve yok olma korkusu milli iktisada duyulan ihtiyaç, bu yöndeki politikaların Anadolu'dan önce izlenmesine yol açmıştır. Bu süreçte Kıbrıs gazetesi başta olmak üzere milli ekonomiye özel terimler yoğun bir şekilde tartışılmıştır (Yetkin, 2002). Kıbrıs gazetesinde 1893 yılında yayınlanan yazılarda ekonomik kalkınma yanında eğitimin önemine dikkat çekerek, eğitimin millileştirilmesi için önerilere yer verilmiştir. Öncelikle kadınların da eğitim sistemine dahil edilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Gelecek kuşakları yetiştirecek kadınların en azından beşiğini sağladığı çocuğuna milli içerikli ninniler okuması için temel bazı bilgileri alması gerektiği belirtilmiştir. Eğitimin iyileştirilmesinin milli bir vazife olduğu ve

toplanacak yardımlarla okullar açıp öğretmen yetiştirilmesi çağrılarında bulunan gazete, toplum liderlerini hiçbir girişimde bulunmamakla suçlarken, toplumu da duyarsız kalmakla eleştirmiştir (Yetkin, 2002). Bryant'a (2007) göre, Zaman ve Kıbrıs gazeteleri Osmanlı devleti rejimi karşısında yayınlarını devam ettirmesinin altında İngiliz sömürge idaresine iyi görünme çabaları yatmaktadır. Servet Sami Dedeçay'a göre (1989) de Kıbrıs gazetesi önce padişahçı sonra Jön Türklerden yana yayın yaparken, aslında adadaki statükoyu koruyordu. Kadı ve müftü arasında daha İngiliz sömürge idaresinin ilk döneminde yaşanan çatışmanın yarattığı Kıbrıslı Türkler arasındaki ayrılık, basın ve eğitim üzerinden sürdürülen çatışmalarla daha da belirgin bir hal almıştır. Küfizade Asaf Bey'in yayınladığı Kıbrıs gazetesi uzun bir süre adada yayınlanan tek Türkçe gazeteydi. Oradaki yayınların toplum kanaatlerinin şekillenmesinde rol oynamasının yarattığı rahatsızlık muhalif kesimlerin gazetenin sansürlenmesi için girişimde bulunmalarına yol açmıştır. Muhalif düşünceyi bastırma arzusu Birinci Dünya Savaşı döneminde adanın Türkçe gazetesiz kalmasına yol açmıştır. Hatta müftü, Derviş Paşa'nın yayınevini devralıp gazete çıkarmak için izin isteyen Ali Rıza Efendi'yi engellemek amacıyla protesto mektubu yazmıştır (Bryant, 2007).

Jön Türklerin Kıbrıs'taki etkisinin artmasıyla padişah yanlısı Sünihat gazetesi 1906 meşrutiyetin ilanı ile birlikte İttihat ve Terakki yanlısı bir yayın izlemeye başlamıştır. Meltem Samani yayın politikasındaki bu değişimi, padişaha değil, padişahın simgelediği Osmanlı Devleti'ne yani, anavatana bağlılığın göstergesi olarak değerlendirmiştir (Samani, 1999). Lokman Hekim olarak bilinen Dr Hafız Cemal, 19 Rumca, 2 de Türkçe yayınlanan gazetenin bulunduğu yüzyılın başında, bir Kıbrıslı Türk'e ait ilk matbaayı kurarak 18 Nisan 1907 tarihinde haftalık İslam gazetesini yayınlamaya başlamıştır. Ticari bir beklentisi olmadığı için diğer gazetelerin dörtte bir ücretine satılan İslam gazetesinin ilk sayısı Osmanlı vilayetlerine de gönderilmesine karşın, Anadolu'da sakıncalı gazete görüldüğünden dolayı yasaklanmıştır (Turan, 2019).

Örgütlü bir yapısı bulunmayan Kıbrıslı Türklerin moralini yüksek tutma görevini öncelikle gazeteler üstlenmiştir. Adanın halen bir Osmanlı toprağı olduğu, adada Osmanlı hukukunun geçerli olduğuna vurgusu yapan dönemin gazeteleri, Sadet, Zaman, Vatan, Yeni Zaman, Seyf ve Sükunet, Kıbrıslı Türklerin birliğini koruyarak Enosis'e karşı durmalarıyla ilgili dirençlerini canlı tutma gayretiyle yayın yapıyorlardı (Ersoy, 1998).

Osmanlı Devleti, son dönemlerinde dahi adadaki gelişmeleri ve politik eğilimleri gözlemleyebilmek için Kıbrıs basınını takipten geri kalmamıştır. Kıbrıs'ta görev yapan naip ve müftü kanalıyla adayı denetleyen Osmanlı Devleti yaptığı mali yardımlarla da kontrolünü etkin tutuyordu. Kıbrıslı Türklerin kendi arasındaki ayrılıkları sonlandırmak, birliğin sağlanmasına katkı vermek yanında hakların korunması ve Rum gazetelerinin yayınlarına cevap vermesi koşuluyla Zaman gazetesine maddi yardımda bulunan Osmanlı Devleti, 1893 yılında aynı gazeteye matbaa makinesi alması amacıyla da maddi destek vermiştir. II. Abdülhamit, rütbe ve nişanlarla onure ettiği Kıbrıslı Türk aydınları da bu şekilde unvan vererek kontrol ediyordu. Bunun en belirgin örneğı de Zaman gazetesini yayınlayan Derviş Efendi'ye verdiği rütbelerle onu paşalığa ataması gösterilebilir. Kendisine destek veren gazetelere katkıyı esirgemeyen Osmanlı Devleti, muhalif yayınları engelleyen andımlar da atmıştır. Kıbrıslı Hacı Mustafa Efendi'nin gazete yayınlama için Beyrut'tan matbaa harfleri alması engellendiğı gibi İngiltere'de yayınlanan saltanat aleyhtarı Hürriyet gazetesinin de adaya girişini engellemeyi başarmıştır. Hatta, Kıbrıs'ta yayınlanan Kokonoz dergisinin de Anadolu'ya girişi engellenmiştir. Osmanlı arşivlerindeki belgeler üzerinden, hükümranlığın Kıbrıs basınına ilgisini ortaya çıkaran belgelere ulaşan Özcan Mert'e göre, Osmanlı Devleti'nin destek ve engellemelerinin tek amacı Anadolu'da mevcut sistemi korumak ve anayasa ile meşrutiyetin hayata geçişini engellemektir. Ayrıca Genç Türklerin Kıbrıs'taki hareketlerini de denetlemek bu ilginin sebepleri arasındaydı. Kıbrıs'taki muhalifleri susturmak için de para yardımında bulunan Osmanlı Devleti'nin bu girişimi çoğu zaman hedefine de ulaşmıştır. 11 Aralık 1889'da yayına başlayan Feryat gazetesi, II. Abdülhamit yönetimi tarafından "hezeyan-name" olarak suçlanınca gazete kapatılırken, sahibi Hocasade Osman Enveri'ye bir ödenek

ayırarak, 300 kuruşluk aylık verilmiştir. Hatta, devrilmesi için mücadele ettikleri Abdülhamit'in sunduğu mali yardımları alıp yayınladıkları gazeteleri ve dernekleri kapatan Genç Türkler de bulunuyordu. Mert'e göre, Akbaba, Kıbrıs ve Feryat'ın yayın hayatlarını sonlandırma sebepleri Osmanlı Devleti'nden aldıkları mali katkıdandır (Mert, 2002).

Birinci Dünya Savaşı sonrası Kıbrıs'ın tamamen İngiliz sömürge idaresine geçmesinin yarattığı suskunluk dönemi, kitle iletişim araçlarına da yansımıştır. 1914-1919 yılları arasında Kıbrıs'ta Türkçe gazetesiz bir dönem olurken, aynı dönemde dergi ve kitap baskısı da yapılmamıştır (Bozkurt, 2015). Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı mücadelesine Kıbrıslı Türkler, düzenledikleri etkinliklerden topladıkları yardımları maddi destek amacıyla Anadolu'ya ulaştırmaları yanında, savaşa katılıp cephede destek verenler de olmuştur. Bu ortamda o dönemde 1919 yılıyla birlikte yayın yapan gazete ve dergiler, yayınlarında hem Kurtuluş Savaşı'na destek vermiş, hem de adadaki toplumun moralini yüksek tutacak yayınlar yapmışlardı. Kurtuluş Savaşı döneminde İrşad dergisi ile Söz ve Doğruyol gazeteleri bu dönemde Kıbrıslı Türklerle ışık tutan yayınlardı (İsmail ve Birinci, 1989). Anadolu'ya gönderilecek yardımlara katkı için düzenlenecek etkinliklere geniş yer verilirken halkın bu etkinliklere katılımıyla ilgili çağrılar yapan yayın organlarında, "bir gün aç kalarak, gerekirse çocuklarınızın rızkını keserek o günkü yiyeceğinizi Kurtuluş ordusuna gönderin" şeklinde çağrılar yapılmıştır (İsmail, 1998).

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Kıbrıslı Türklerin boyun eğme konumundan kurtulamadığını gözlemleyen Doğruyol gazetesi, dokuzuncu sayısı olan 17 Kasım 1919 tarihli yayınında milli dayanışmanın oluşturulmasının gerekliliğine dikkat çeken haber ve yorumlara yer vermiştir. Kıbrıslı Türklerin, milli varlığını cılız etkinliklerle gösterdikten sonra ondan da vazgeçilerek sessizliğe büründüğüne dikkat çeken gazete, her bir girişim esnasında yeterli hazırlık yapılmadan girişildiği ve küçük bir başarısızlığın ardından veya anlamsız bir karşı çıkışın ardından heveslerin söndüğü, sonrası da pişmanlık duyularak üzülen bir toplum yapısının var olduğuna dikkat

çekmiştir. Yayınlarında Kıbrıslı Türkleri bitirecek tutumun bu olduğunu, toplumdaki acıların temelinde bilgi ve beceri eksikliğinin yattığını ve bu nedenle eğitime önem verilmesi üzerinde duran Doğru Yol gazetesi, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin eğitimini kıyaslayan yazılara yer verirken, eğitilmiş insan sayısını artırmaya katkı vermesi için hayır sahiplerine yardım çağrısında bulunmuştur (An, 2006).

Cumhuriyet İlkeleri ve Atatürk devrimlerinin Kıbrıslı Türkler arasında benimsenmesi ve Kemalist düşüncenin geliştirilmesi için etkin yayınlar yapan Söz gazetesi, Atatürkçü düşüncüyü benimsemeyenlerle mücadeleyi de misyon edinmiştir. Söz gazetesinin gerici ve tutucu çevreler için verdiği mücadele, gazetenin 9 Eylül 1925 tarihindeki "İhtar" başlıklı yazısında görülebilmektedir. Söz gazetesinin ilgili yazısı Osmanlıcı-Atatürkçü yaklaşımı arasında var olan çatışmayı okurlara aktarmanın ötesine giderek, gazete olarak Atatürkçü olmayanları uyarıp tehdit etme misyonunu üslendiği yazıda şu ifadeler kullanılmıştır:

"Teessüfle haber alıyoruz ki, sarıklı bazı muallimler öteden beride Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde bulunmakta ve Cumhuriyet hükümetinin teceddüde doğru attığı mühim ve hayati hatveleri vesile ittihaz ederek, halkı tahrike çalışmaktadır. Bu cahil taassup yadigarlarını şimdilik teşhire lüzum görmüyoruz. Fakat bu çirkin propagandaya devam ettikleri taktirde kendileri ile açık münakaşaya gireceğimizi ihtar ederiz" (Ersoy, 1998, s.23-24).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte devrimleriyle yeni bir düzen kuran Mustafa Kemal Atatürk, Kıbrıs'tan gelen "basına destek" talebine kayıtsız kalmayarak Kıbrıs Türk basınına maddi destek verilmesini emretmiştir. 1926-1928 yılları arasında Atatürk'ün emriyle Siirt Milletvekili, Milliyet gazetesi başyazarı Mahmut Soydan'ın himayesinde, o dönemde Milliyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Naşit Hakkı Uluğ, Söz gazetesine maddi katkıyı ulaştırmakla görevlendirilmiştir. Önceleri üç ayda bir, sonra da iki ayda bir Söz gazetesi

sahibi Remzi Okan'ın evine para yollanıyordu. Para yardımının ardından, Atatürk'ün katkısıyla Kıbrıs'ta Söz gazetesiyle birlikte diğer yayınlar da gazeteler yeni Türkçe harflerle basılmaya başlamıştır (Uluğ, 1981; Basın Müşavirliği Raporu, 1975). Kıbrıs valisinin 1 Temmuz 1938 tarihinde hazırladığı raporda Türkiye'nin konsolosluk aracılığıyla adadaki Türk milliyetçiliğiyle ilgili çalışmalara destek verdiği belirtilirken bu destek kapsamında da Söz gazetesine ayda 18 lira yardım yapıldığının da altı çizilmiştir. Aynı dönemde adada Türk dili ve kültürünü yaymak amacıyla baskı makinesi yardımında da bulunulmuştur (İsmail ve Birinci, 1989).

1930 seçimlerinden sonra Kıbrıslı Türklerin sorunlarının çözümü için uğraş veren yeni toplum liderleri türemiştir. Bunlardan biri Jön Türklere yakınlığından dolayı Con Rifat olarak anılan Cingizoğlu Mehmet Rifat'tır. Toplum sorunlarını omuzlamak için kendini ortaya atan genç avukat Con Rifat bu mücadelesini en iyi bir şekilde yapabilmek amacıyla Kıbrıs Türk basın tarihinde derin izler bırakan Masum Millet gazetesini 11 Nisan 1931'de yayına sokmuştur (Fedai, 1986). Con Rifat, Masum Millet gazetesi yayınlarının da desteğiyle, Kıbrıslı Türklerin örgütlenmesi, Evkaf'ın halk yönetimine geçmesi, teknik temele dayandırılan eğitim sisteminin kurulması, dinde reforma gidilmesi, Medeni Kanunu'nun uygulanmasıyla Kıbrıslı Türklerin ekonomik olarak güçlendirilmesini hedefleyen bir mücadelenin içinde yer almıştır (Fedai, 1986).

1942 yılına gelindiğinde, Masum Millet'in ardından Söz gazetesinin de yayın hayatına son vermesiyle ada Türkçe yayınlanan gazeteden yoksun kalırken, adadaki Kıbrıslı Türkler dünyada olup bitenlerden habersizdi ve toplumun sesi kulağı kesilmişti. Vefat eden Remzi Okan'ın kızlarının gazeteyi yürütebilecek reşit yaşta olmamalarından dolayı dönemin Türkiye konsolosu toplumu bilgisiz bırakmama adına bu sorumluluğu Dr. Fazıl Küçük'ün üstlenmesini istemiştir (Ekizoğlu- Ekizoğlu, 2019). Bu ortamda Türkiye Cumhuriyeti Konsolosu Recep Yazgan, bir gazete çıkartması için Dr. Fazıl Küçük'ün nabzını yoklamıştır. İngiliz aleyhtarı olduğu için gazete yayınlama izni alamayacağı düşüncesinde olan Fazıl Küçük, konsolosun, "denemekten bir şey kaybetmen" şeklindeki

sözü üzerine izin almak amacıyla müsteşarın kapısına dikilmiştir. “İngiltere’nin başında birçok dert bulunduğu, bir de kendisiyle uğraşamayacağı” yanıtı verilen Dr. Fazıl Küçük’e Kıbrıslı Türklerin gazetesiz kalmaması için şartlı olarak izin vermiştir. İngiliz sömürge idaresinin şartı da, yeni çıkacak gazetenin hükümeti meşgul etmemesiydi. Dr. Fazıl Küçük, “Halkın Sesi” adını verdiği gazeteyi birkaç gün sonra, kapatılan Söz gazetesinin harfleri ve baskı makinesiyle 14 Mart 1942 tarihinde yayın hayatına başlatmıştır. Halen yayınlarına devam eden Halkın Sesi gazetesi, ilk sayısında “Türk toplumunun haklarını koruyup, dertlerini dile getirmek”, “sömürge idaresi ve Rum emelleriyle mücadele etmek”, “Anavatan sevgisi ve ona bağlılığı idame ettirmek”, “bağımsız olmak” ve “sanat hareketlerini destekleyip teşvik etmek” ilkelerini benimsemiştir (Küçük, 2000).

1940’lı yıllarda rakip siyasi liderlerin kendi gazetelerinin bulunduğu ortam, hem Kıbrıs Rum politikalarıyla mücadele, hem de kendi aralarındaki kavgalara sahne olmuştur. Kıbrıs Türktür Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük Halkın Sesi gazetesinde, İstiklal Partisi Başkanı Necati Özkan da partiyle aynı ismi taşıyan gazetesindeki yayınlarında birbirleriyle ilgili olumsuz haberler yayınlanırken ve her iki gazetede birbirleriyle sert tartışmamaya girerek birbirlerini yıpratmışlardır. Bu rekabet ve tartışma ortamını Kıbrıs Türk demokrasinin yapılanmasının ilk izleri olarak değerlendiren Erten Kasımoğlu’na (2010) göre, milliyetçilik yarışının yaşandığı bu dönemde, gazetelerin yayınları incelendiğinde Türk kimliğini koruyup yaşatma çizgisinin izleri bulunmaktadır. 1931 isyanı sonrası gelen yasaklamaların esnemesinin ardından siyasal yapılanmalara izin verilmesiyle kurulan dernekler ve siyasi partiler toplumu birlik içinde tutmayı başaramamıştır. En büyük çatışma 1943 yılında yapılan belediye seçimlerinde yaşanmıştır. Kıbrıslı Türkler seçime iki ayrı grup halinde giderken toplumun iki ayrı kutba bölünmesinde gazetelerin büyük rolü olmuştur. Dönemin iki gazetesinin sahipleri birbirine rakip gruplarda aday olurken dönemin diğer gazetesi de tüm propaganda döneminde Dr. Fazıl Küçük ve ekibi lehine haberler yapmıştır. Seçim süreci gazetelerin yayınlarının da etkisiyle daha da olumsuz bir hal almıştır (Gürkan, 2006). Bu seçim süreci sonrası kutuplaşmanın derinleşmesiyle birlikte Kıbrıslı Türkleri temsil sorunu

da baş göstermiştir. Bu çatışmanın derinleşmesi üzerine Türkiye’de yaşayan Kıbrıslı Türklerin örgütlü olduğu Kıbrıs Türk Kültür Derneği yönetimi konuya el atma ihtiyacı duymuştur. Derviş Manizade ve Mehmet Ali Pamir adaya gelerek, tüm oluşumları bir parti çatısı altında birleştirme sürecinde rol oynamışlardır. Bu süreçte gazetelere önemli bir görev biçen Derviş Manizade, siyasi çekişmelerden vazgeçilmesini dilerken, 8 Eylül 1949’da siyasi partilerin tek çatı altında birleşmesinin sağlandığı kongrede yaptığı konuşmada oluşacak birliğin sağlam temele oturabilmesi için Türkçe yayın yapan gazetelerin elbirliğiyle hareket etmesinin önemine vurgu yapmıştır (Tekakpınar ve Doğasal, 1991).

Kıbrıslı Türklerin toplumsal varoluş mücadelesi verdiği yıllara tanıklık etmiş ve milli kimlik inşasında rol oynayan kitle iletişim araçlarından biri de Bozkurt gazetesidir. 256 Ekim 1951 yılında Cemal Togan tarafından kurulan Bozkurt gazetesi, 13 Ağustos 1988 yılına kadar yayınlarını sürdürmüştür (Dedeçay, 1989). Cemal Togan gazete yayına çıkarken gazetecilik ilkelerine sadık bir yayıncılık sürdüreceklerini yazarken, gazete yayın hayatı boyunca iç siyasi tartışmalara taraf olmaktan uzak durmuş, polemikten kaçınacak şekilde haberlere yer vermiştir (Ünlü, 1981).

Bu çalışma kapsamında analiz edilen gazetelerden olan Nacak gazetesi 18 Mart 1959 yılında, Kıbrıslı Türklerin milli bilinç etrafında toparlanıp oluşan milli güçle Kıbrıslı Rumların Enosis hedefine karşı durmak amacıyla yayın hayatına başlamıştır. Künyesinde sahibi Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu adına Rauf Denктаş gösterilmektedir (Ünlü, 1981).

2.5.2. Milliyetçilik Dışındaki Yayıncılık Örnekleri

Alithia gazetesinin 1921 yılında bir Kıbrıslı Türk Kavanin Meclisi eski üyesi tarafından kaleme alınan mektubu yayınlaması ve Kıbrıslı Türk ile Kıbrıslı Rum meclis üyelerinin iş birliğine destek vermesi etnik kökene dayalı yayın yapan gazetelerin etkin olduğu bir dönemde alışılmışın dışındaydı. 1925 yılında Rumca yayın yapan Neos Antropos gazetesi ile Türkçe yayın yapan Birlik

gazetelerinin birbirleriyle yazışmaları ve aynı dönemde Limasol'daki işçilerin ortak örgütlenmeleri, sömürge yönetiminin Kıbrıslılığı destekleme stratejisini erkenden değiştirmesine ve milliyetçi propagandaya daha hoşgörülü yaklaşmasına yol açmıştır. Kıbrıs Rum siyasetinde 1920'li yıllarla birlikte yer bulmaya başlayan Kıbrıslılık görüşleri Torch (Fener) ne New Man (Yeni Adam) gazetelerinin yayınlarında kullanılmaya başlamıştır. Toplumların birbirini anlaması ve iş birliği örneklerinin basında yer bulması adına yaklaşık bir asır önce atılan bu adım, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerin birbirleriyle kavga etme yerine iş birliği de yapabileceklerinin bir örneği olarak gösterilmektedir. İki toplum arasında yakınlaşma çalışmalarının ikinci denemesi de kısa bir süre sonra farklı gazetelerde yeniden yapılmıştır. Bu örnek de, Kıbrıslılık bilincinin yerleşmesinden korkan İngiliz sömürge idaresinin engeline takılmıştır. Şubat 1931'de Rumca "Eleftheria" gazetesi ile Türkçe "Söz" gazetesinin uyumlu ve birbirini destekleyen yayınları, Yorgo Hacıpvlu ile Necati Bey'in seçim toplantılarına katılan Rumlar ile Türklerin birbirleriyle yakınlıkları haberlere konu edilerek Rumlarla Türklerin birbirleriyle kaynaşmalarını anlatmaktaydılar. Ayrıca, Evkaf Müdürü ve İngiliz sömürge idaresinin sadık adamı olarak görülen Münir Bey'in aleyhtarı Avukat Mehmet Rifat Efendi'nin Masum Millet gazetesinde çıkan toplumlararası dostluk ve Türk-Yunan yakınlaşmasını destekleyen yayınları "Fonidis Kipru" ve "Alithia" gibi Rumca gazetelerde onay görüp iktibas edilmiştir. Bu iki örnek, Rum-Türk iş birliği süreçleri olarak ortak vatanda ortak mücadele adına önemli girişimlerdi. Bu iş birliği ve ortak hareket, İngiliz sömürge idaresinde Kıbrıslılık kavramının Türk ve Rum milliyetçiliğinin önüne geçeceği korkusu yaratmıştır (An, 2012).

Kıbrıslı Rumların Enosis hedefli politikasının koşulsuz destekçisi olan gazetelere 1926 Ağustos'unda siyasi hedefler ve gündemde tartışılan konulara farklı bakan bir gazete yayın hayatına girmiştir. Kıbrıs Komünist Partisi yayın organı Neos Erğatis farklı yayın politikasıyla dikkat çekmiştir. Enosise karşı çıkan ve Kıbrıs'ın geleceğinin kendi hakkını tayin ederek bağımsızlığa kavuşmasında gören Kıbrıs Komünist Partisi'ne paralel yayınlarını sürdüren Neos Erğatis, "Ensos, sadece Enosis" söyleminde bulunan kiliseyi eleştiren tek Rumca yayın yapan gazete konumundaydı (Djambazis, 2013). 1931

isyanyla birlikte gelen yasakların esnemesiyle birlikte Kıbrıs'ta örgütlü Türk işçiler de 1948 yılında bir gazeteye kavuşmuştur. Ahmet Sadi Erku'tun imtiyaz sahibi ve yazı işleri sorumluluğunu yürüttüğü Emekçi gazetesi, Kıbrıs Türk İşçi Teşkilatı'nın yayın organıydı (Ünlü, 1981). Alışılmışın dışında mevcut düzeni eleştirerek işçilerin hakkını savunan bir gazetenin yayın hayatına başlaması, dönemin toplum lideri Dr Fazıl Küçük'ü rahatsız etmiştir. 1948 yılında yayın hayatına başlayan Emekçi gazetesinin AKEL'in maddi desteğiyle kurulduğunu iddia eden bir makale yayınlayan yazar Dr Fazıl Küçük, "Emekçi gazetesi, Türk toplumunu parçalamak ve komünistliği yaymaya uğraşsa da karşısında Halkın Sesi gazetesini bulmuş, uzun ve çetin meydan muharebesinden sonra son nefesini verip, lanetle anılan faniler arasına karışıp gitmiştir" ifadeleriyle o dönemde yaşananları ve muhalif bir gazeteye karşı var olan algıyı da ortaya koymuştur (Küçük, 2000, s.24).

2.6. Kıbrıs Türk Edebiyatında Milli Kimlik İnşası

Kıbrıs adasının, Osmanlı yönetiminden İngiliz idaresine geçişinin ardından Kıbrıs Türk toplumunun hem Türkiye'ye bağlılığını canlı tutma, hem de ulusal benliği geliştirme noktasındaki boşluğu doldurmak ve "Türk" olmanın gururunu seslendirip, Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir parçası olduğu görüşünü canlı tutmak için Kıbrıslı Türk yazarlar kaleme sarılmışlardır. Adaya matbaanın gelmesi ve basının doğup gelişmesiyle birlikte Kıbrıs Türk edebiyatı da filizlenmeye başlamıştır. Kıbrıs Türk edebiyatının ilk öykü yazarı Ahmet Tefik, Zaman, Kokonoz, Akbaba ve Yeniz Zaman'da tefrika şeklinde yayınladığı öykülerinin yanında 1908 yılında Bir Manzara-i dil-güşa (İç açıcı bir manzara) isimli kitabını yayınlamıştır. Ahmet Tefik'in Jön Türklere yakın olması yanında kitabında Abdülhamit'i eleştirdiği için hakkında idam kararı çıkartılarak, kitabının Osmanlı Devleti sınırlarına girmesi yasaklanmıştır (Atun ve Fevzioğlu, 2004).

Kıbrıs'ta İngiliz hakimiyetinin başladığı yıllarda Kıbrıs Türk şiirinde konu olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu uyarmak ve yardım çağrıları yer alırken, 1914 yılında M. Sabri'nin yazdığı bir şiirde ilk kez Türk kelimesi kullanılmıştır. Gülgün Serdar'a göre önceden Osmanlı ve Türk kelimeleri birlikte kullanılırken, M.

Sabri'nin şiirinde "Türk" vatan evladı olarak işlenmiştir. Dönemin şiirlerinde Osmanlı Devleti'ne sitem edilerek Kıbrıs adasının neden terk edildiği, dizelerde feryat olarak işlenmiştir (Serdar, 1986). 1920'li yılların başında Saraya karşı cephe alınan Kıbrıs Türk edebiyatında, Mustafa Kemal ve Türk ordusuna övgüler yağarken Anadolu'daki Türklerin milli cephedeki şahlanması, şiirlerin ana konusu olmaya başlamıştır (Serdar, 1986). Kıbrıs'taki Elen milliyetçiliği, Kıbrıslı Türkler üzerinde Türk milliyetçiliğini tetiklerken, bu karşı milliyetçilik edebiyatta erken ve net bir şekilde kendini göstermiştir. Ulus İrkad, 1920'li yıllarda Kıbrıs edebiyatında baskın olan milliyetçi dili "kontra milliyetçilik" olarak değerlendiriyor. 1930'lu yıllarda Kıbrıslı Türklerin, Türkiye ile kurdukları daha sıkı ilişkiler edebiyatta da kendini göstermiştir. Bu dönemde edebiyatta kullanan dilde, Enosis'e karşı Kemalizm kendini göstermiştir (İrkad, 2014). 1931 isyanı sonrası gelen yasaklamaların da etkisiyle uzayan sessizlik 1943 yılında bozulmuştur. Hikmet Afif Mapolar'ın Toprak Aşkı isimli hikayelerden oluşan kitabı dönemin Kıbrıs Türk köylüsünün sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koyarken, tarımla uğraşan köylülerin borç batağında varlıklarını nasıl yitirdiğini anlatmaktadır (Atun ve Fevzioğlu, 2004).

İlk dönem çağdaş Kıbrıs Türk şairlerinden olan Nazif Süleyman Ebeoğlu'nun şiirleri üzerinden değerlendirmede bulunan Metin Turan'a (2019) göre, şiirde anavatan olarak görülen Türkiye üzerinden Türk kimliği işleniyordu. Kıbrıs Türk Lisesi müdürlüğünü yürüten Nazif Süleyman Ebeoğlu, Türkiye'nin kimliğini kendi kimliği olarak görüyordu. 1940'lı yıllara gelindiğinde şiirde milli dizeler yoğun olarak edebiyattaki yerini almıştır. Dönemin Kıbrıslı Türk şairleri, şiirlerinde Türkiye sevgisi, Anadolu özlemi ve Türklük sembollerinin yer aldığı şiirlerini yayınlamışlardır. Dünyaca ünlü Kıbrıslı Türk Osman Türkay'ın 1946 yılında yayınladığı Toroslara Bakış şiirinin ilk iki dizesinde Türkiye sevgisi ve hasretini şöyle işlemiştir:

"Gördüm yine bu sabah onun mağrur başını

Boşalttım heyecanla gözlerimin yaşını" (Öznur, 2002, s. 32).

1800'lü yılların sonlarında anavatan ve bayrak özleminin edebiyat eserleri ve sanat ürünlerine işlenmesi hep bir hasretin yansımasıydı. 1950'li yıllara gelindiğinde yazarların eserlerine bilinçli bir ulusçuluk ve tarih bilinci yansımaya başlamıştır. 1950-60 dönemi milli konuları işlenirken, şiirin altın yılı olmuştur. Şiirler ana temasıyla topluma direnme gücü getirirken, canlılık ve güven aşılanmıştır. Özker Yaşın'ı bu konuda en başarılı şair olarak gören Ali Nesim'e (1986) göre, "Özker Yaşın, yazdığı şiirlerle ulusal direnişe güç katmakla kalmamış, aynı zamanda, o zamanki duygu, düşünce ve olaylara yapıtlarında yer vermesiyle bir toplumsal tarih yaratmıştır" (s. 83). Toplumsal çatışmaların başlaması ve İngiliz ile Rumlara karşı eylemsel direnişin artırılmasını, toplumsal yaşam yanında sanat alanında da bir dönüşüm olarak gören Ali Nesim'e (1986) göre, o dönemde Türk olmanın gururu bilinçlere daha güçlü olarak yerleşirken, özgürlük, anavatanla birleşme, Kıbrıs Türk'tür gibi kavramlar, toplumda ağırlık kazanmıştır.

Kıbrıs Türk edebiyatını kimlik açısından değerlendiren Hakkı Yücel'e göre 1950'li yılların ilk yarısında edebiyatta az görülen şovenizm sonraki yıllarda etkin yer bulmuştur. Edebiyatta artık dış dinamiklerin etkileriyle yaratılan ideolojinin hakim olduğu üzerinden duran Hakkı Yücel'e (1990) göre, kullanılan dil toplumsal çatışmaları körükleyiciyken, diğer yandan da şovenizm de roman ve öykü sanatında etkin kullanılıyordu.

Kıbrıs Türk edebiyatının önemli isimlerinden Ali Nesim, İngiliz sömürge idaresi döneminde Kıbrıs Türk edebiyatının milliyetçi bir karakterle doğduğunu ve milli konuları işleyerek geliştiğini ortaya koymuştur. En iyi yazarlar, en güçlü yapıtlarını milliyetçilik konularına ayırmışlardır. Ali Nesim, Kıbrıs'ta İngiliz sömürge idaresinin başladığı tarihten, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1960 yılı da içinde olmak üzere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkıldığı tarih olarak kabul gören ve bu çalışmanın sınırının dışında kalan 21 Aralık 1963'e kadarki dönemi Kıbrıs Türk Ulusal Edebiyatı'nın Birinci Dönemi olarak adlandırmıştır. Türk olmanın yüceliğinin vurgulandığı edebi eserlerde, Türk ulusunun birer parçası olduğu bilinci ve gururu aşılanmaya çalışılmıştır. Anadolu aşkı ve

Türklük yanında eserlerde Atatürk'e özel önem verilmiştir. Sömürge idaresi altında yaşamak, anavatan, bayrak ve Türkiye'den ayrı yaşamanın verdiği burukluk ve özlem aracılığıyla yaratılan ümit, milli kimliğin yeşerip gelişmesinde önemli bir argüman olmuştur. Ali Nesim'e (1986) göre, Kıbrıslı Türkler ile Türkiye ve Türklüğün bağıni pekiştirmek için eserlerde Kıbrıs'taki Türk kahramanlıkları anlatılarak, yukarıda belirtilen tüm uğraşların neticesinde tarih ve Türklük bilinci yerleşirken Kıbrıs Türk milliyetçiliği, Kıbrıs Türk edebiyatında doğup gelişmeye başlamıştır. Gazetelerde yer alan makale ve tefrikaların yanında öykü ve şiir kitaplarında Türklük ve Türklüğün yaratıcılığı ve elde edilen başarıları övülüyordu (Nesim, 1986).

2.7. Tiyatronun Milliyetçiliğe Adanması

Edebiyattaki Türk milli kimliğini doğurup, yeşermesine güç veren yapıtlar peş peşe gelirken, o dönemde toplumda geniş bir kesimin okuryazar olmadığı öngörüsüyle okuma yazma bilmeyenlerdeki milli kimlik duygusunu geliştirmenin yolları aranıyordu. Okuma yazma bilmeyenlere ulaşmanın en iyi yollarından biri olarak görülen tiyatrodaki, milli duygulara hitap eden oyunlar 1900'lü yılların başından itibaren sahnelenmeye başlamıştır. Öncelikle Türkiye'de, Türk kimliğine vurgu yapan ve orada milli kimlik inşasına katkısı olan oyunlar adada sahnelenirken, sonraları da Kıbrıslı yazarlar Türk milliyetçiliğini konu alan oyunlar yazıp sahnelemişlerdir.

İttihat ve Terakki yönetimi başlarken, Anadolu'da benzer amaçlı örgütlerin kurulması hız kazanmıştır. Kıbrıs'ta da bu noktada aynı yaklaşım baş göstermiş ve İstanbul'daki gelişmelere paralel bakış açıları kabul görmüştür. Hatta, İttihat ve Terakki'nin yolunda giden benzer isimle Kıbrıs'ta Hürriyet ve Terakki Kulübü 1908 yılında kurulmuştur. Bu kulüp ve sonrasında gelen diğer dernekler tiyatronun gelişmesinde önemli rol oynamışlardır (Ersoy, 1998).

Namık Kemal'in Kıbrıs'a sürgün olmasına yol açan, Anadolu'da Türk kimliğini inşaada önemli bir itekleyici görev üstlenen "Vatan Yahut Silistre" oyunu

Kıbrıs'ta da sahnelenen ilk tiyatro oyunu olmuştur. Bu oyunun 26 Ocak 1908'da Mağusa'da sahnelenmesi milli kimlik konusunda birçok anlamlar barındırıyordu. Kıbrıslı Türkler batılı anlamda ilk tiyatro oyunu ile tanışırken, bu oyunun sahnelenmesinin amacı toplumu uyarmak, birlik ve beraberliğe çağırmak olduğu, o dönemin gazetelerinde ifade bulmuştu. Oyunu izlemek için özel olarak ayarlanan trenle Lefkoşa'dan gelecek çok sayıda yurttaşla birlikte, Lefkoşa Mebusu Şevket Bey ile Baf Mebusu Mehmet Ziyai Efendi de yolcular arasında yer alıyordu. Lefkoşa'dan gelecek konuklar Mağusa'da büyük heyecan uyandırırken, onlar için özel program hazırlanmıştır. Mağusa istasyonundan alınacak yolcular, sahnelenecek oyunun yazarı Namık Kemal'in zindanını ziyaretin ardından, orda verilecek brifingi takiben oyunun sahneleneceği Mağusa ambarlarına götürülecekti. Bu programın içeriğinden dolayı neşe içinde geçen yolculuk, tren Mağusa'ya yanaşırken farklı bir boyut kazanmıştır. Bir bir vagonları gezen mebuslar, Namık Kemal Zindanının ziyaretiyle ilgili rahatsızlıklarını aktararak, Osmanlı Devleti'nin sürgün ettiği birinin zindanının ziyaret edilmesinin İstanbul'da uyandıracığı rahatsızlık hesaba katılarak, trenden indikten sonra Namık Kemal'in zindanı yerine Canbulat Türbesi'nin ziyaret edilmesini sağlamışlardır. Bir iki kişi Namık Kemal Zindanına giderken, yaklaşık 300 kişilik Lefkoşa'dan gelen ekip, mebusların peşinden Canbulat Türbesi'ne gitmiştir. (Fedai ve Altan, 2000). Fadıl Niyazi Korkut'un anılarında aktardığı bu yaşanmışlık, Kıbrıslı Türk politikacılarının içinde bulunduğu ikilemi ve Osmanlı kimliğinden Türk kimliğine geçişin resmi noktada daha mümkün olmadığını gösterirken, Kıbrıslı Türkler arasında o dönemlerde Osmanlı korkusunun varlığının devam ettiği de görülebilmektedir (Ersoy, 1998).

Milli temalı bu oyun, aynı yıl Lefkoşa'da başka bir ekip tarafından sahnelenirken, yine Namık Kemal'in oyunu olan "Gülnihal" de o dönemde Lefkoşalılarla buluşmuştur. Her yeni oyunda artan ilgi Lefkoşalı gençleri heyecanlandırırken, Türk Teavun Cemiyeti (Türk Yardımlaşma Derneği) kurularak, bu oyunlardan elde edilen gelirler hayır işinde kullanılmaya başlanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla birlikte adadaki Türkler de desteklerini yardım kampanyaları düzenleyerek ortaya koymuşlardı. Yardım

toplama yöntemlerinden biri, tiyatro oyunları sahneleyip bu organizasyonlardan elde edilen gelirleri biriktirmektir. Türkçülük temalı yirmiye yakın oyun, çeşitli kentlerde sahnelenirken dönemin gazetelerinden Söz ve Doğruyol, bu sürece yayınlarıyla destek olmuşlardır. Hem tiyatro oyunlarının program içeriği hem de sahnelenme amaçlarıyla ilgili yayınlar yapan gazeteler, Kuvay-ı Milliye ruhu çerçevesinde birlik beraberlik çağrılarını içeren yayınlar yapmışlardır (Ersoy, 1998). Etkinliklerden elde edilen gelirler Türk Donanma Cemiyeti'ne gönderiliyordu. (Fedai ve Altan 2000). 1919-1920 tarihleri arasında geliri Anadolu'ya gönderilen 50 civarında tiyatro ve müsamere oynanmıştır (İsmail, 1998).

Batılı anlamda tiyatro hareketinin başlaması ve gelişmesinde önemli bir görevi olan bugünkü ismiyle Kardeş Ocağı, 20 yüzyılın başında "Türkçülük" düşüncesini yaymak amacıyla tiyatroya önem verirken, adanın her yerine tiyatro çalışmalarının yayılması için öncü rol üstlenmiştir. 1921 yılında Hürriyet ve Terakki'nin adını Birlik Ocağı olarak değiştiren Kemalist Kıbrıslı Türk aydınlar, aynı amaçla kurulan Türk Derneği ile Birlik Ocağı'nı daha güçlü bir oluşuma gitme adına 1923 yılında Kardeş Ocağı adı altında birleştirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının sevinçle karşılandığı Kıbrıs'ta Türkiye'de hayat bulan Kemalist düşüncenin topluma yayılması amacıyla bir misyon üstlenen Kardeş Ocağı, bu hedefe ulaşmak için en etkili yol olarak gördüğü tiyatroya büyük önem vermiştir. Bu süreçle birlikte Türkçülüğü toplumun geneline yaymak ve Kıbrıslı Türklerin düşünce birliğini oluşturma hedefiyle Türkçülük, Atatürk ilke ve devrimleriyle, Kemalist düşünce Kıbrıs Türk tiyatro yazınının ana konularını oluşturuyordu (Ersoy, 1998).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna denk tarihte Kıbrıslı Türklerin, Türklüğe verdiği önemi gösteren piyesler sahnelenmeye başlamıştır. Avukat Fadıl Korkut'un yazdığı "Yavuklunun Mendili" oyunu 1923 yılında sahnelenirken, bunun devamında her kentte milli kimlik vurgusu yapan oyunlar sahnelenmeye devam etmiştir (Nesim, 1986). Tiyatro hem bir eğlence olarak Kıbrıslı Türklerin hayatında yer buluyordu, hem de idaresi sömürge yönetimince 1931 isyanı

sonrası hapsedilen milliyetçilik duygularını kabartıyordu. Kıbrıslı Türk kimliğinin yazınsal bir yapıtta belirmesi Afif Mapolar'ın eserlerinde görülmüştür. Mapolar'ın eserlerinde Kıbrıslının günlük yaşamı, aşkları, çalışma hayatı yer bulurken kültürel değerler yoğun yer almaktaydı (Turan, 2019). 1942 yılında Afif Mapolar'ın Meşale adlı oyunu sahnelenen ilk yerli oyun olmuştur (Nesim, 1986).

BÖLÜM 3

YERALTI ÖRGÜTLERİ VE MİLLİ KİMLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

İngiliz sömürge idaresinin 1931 isyanı sonrası uyguladığı yasakların esnemesiyle birlikte iki toplum kendi örgütlenmelerine daha fazla önem verirken, yeraltı örgütlenmelerine de yönelmişlerdir. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere göre daha önceleri böyle bir yapılanmaya girmiştir. Kıbrıslı Rumların yeraltında örgütlenmesi Kıbrıslı Türkleri de kendilerini savunma açısından tetikleyip benzer bir yapılanmaya girmeye hızlandırmıştır. 1955 yılında EOKA'nın ortaya çıkmasıyla birlikte Kıbrıslı Türkler de cılız örgütlenmelere gitmiştir. Kıbrıslı Türkler, iç çatışmalar ve mevcut yeraltı yapılanmalarının başına buyrukluğu gerekçe gösterilerek TMT altında bir örgütlenmeye ancak 3 yıl sonra girişebilmişlerdir.

Bu bölümde, yeraltı örgütlenmelerinin doğuş süreci ve adada her iki toplumun milliyetçi politikalarının yoğunlaştırılması tartışılırken EOK ve TMT'nin de faaliyete geçiş süreçleri analiz edilecektir. Daha sonra iki örgütün de faaliyetleri ele alınıp, TMT'nin Kıbrıs Türk toplumuna yönelik çalışmaları değerlendirilip tartışılacaktır.

3.1. EOKA ve TMT Döneminin Analizi

Kıbrıs'taki iki toplumun liderlerinin etrafında yoğunlaşan milliyetçi faaliyetler devam ederken, 1948 yılında Lefke'deki Amerikan maden şirketi CMC'ye karşı yapılan 250 iş günü süren grev, Kıbrıs solunu bir araya getirmiştir. Bu eylemde Türk işçi birlikleri ilk defa "ekonomik gerekçeler" sebep gösterilerek solcu Rum sendikasıyla iş birliğine gitmiştir. Aylar süren bu dayanışma milliyetçi yapıları

rahatsız etmiştir. Eylemin gerçekleştiği dönemde adada yayınlanan iki Türkçe gazete olan Halkın Sesi ve Hürsöz, başta destek verdikleri eyleme olan desteklerini bir süre sonra geri çekmişlerdir. Ahmet An, bu desteğin geri çekilmesini, egemen milliyetçi güçlerin sol iş birliğinin güçlenmesine karşı duyduğu korkuya başlamaktadır (An, 2018). Böylelikle, ekonomik gerekçelerle bile olsa Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Rumların birlikte hareket etmesi dönemin gazetelerinde görülen rahatsızlıktan ziyade, siyasi liderliğin iş birliğinden duyduğu rahatsızlıktır. Çünkü alevlenen bu süreç etnik kökene göre ayrıştırılan toplumların, sınıfsal bir iş birliğine girmesi mevcut politikalara ters düşüyordu. Lefke'deki maden eyleminde Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum işçilerin iş birliğine girmesinin yarattığı rahatsızlık her iki toplumda da milliyetçilik faaliyetlerinin hızlanmasına yol açmıştır.

1950'li yılların başında Kıbrıslı Rumlar, adanın Yunanistan'a bağlanması için verdikleri siyasi mücadeleye gerilla ayağını da eklerken, Kıbrıslı Türkler ise, kendi geleceklerini Taksim, yani Türkiye'ye bağlanmakta görmelerine rağmen bu hedef nasıl ulaşılabileceğiyle ilgili izlenen bir politikaları bulunmuyordu. Kıbrıslı Türklerin anavatan sevgisi ve Türk milli kimliğini adada yaşar halde tutmak için verdiği mücadeleye rağmen Türkiye devletini beklentileri çerçevesinde yanlarında görememiştir. Anadolu halkındaki hassasiyet Türkiye devletini yönetenlerde bulunmadığından dolayı Kıbrıs için ciddi politikalar oluşturulmamıştır. Türkiye sevgisi zerre kadar eksilmeyen siyasetçilerden olan Rauf Raif Denktaş bazı süreçlerden verdiği örnekler bu kayıtsızlığı ortaya koymaktadır. 1950'li yılların başında eski bakanlardan ve Avrupa'da birçok ülkede büyükelçilik yapmış Suat Hayri Ürgüplü'nün "Halen Kıbrıs'ta ne istediğimizi bilmiyoruz" sözlerinin kulaklarında çınladığını anımsatan Denktaş, "Kıbrıs'ın Türk kalabilmesi için ne bir plan hazırlandı, ne de bir siyaset takip edildi" diyerek Kıbrıs'ta uygulanan Taksim politikasını anımsatırken Türkiye yönetimlerine eleştirisini şöyle aktarmıştır: "Ya Taksim, Ya Ölüm dendi ve yüzlerce Türk, bu dava uğruna Kıbrıs'ın topraklarına kefensiz uzandılar. Anavatana inandıkları için; özgürlüklerine susadıkları için bayraklarına olan hasreti gidermek için ne bir plan vardı ne de belirli bir siyaset" (Denktaş, 1985, s.6).

Türkiye'ye toz kondurmayan politikacıların başında gelen Rauf Denktaş'ın altını çizdiği tespitlerden görülebileceği gibi Türkiye'de Kıbrıs için bir politika oluşturulmamasından dolayı adada yaşayanların kendi başlarına mücadele ederek milli kimliklerini koruma uğraşı veriyorlardı. Ama Türkiye'ye bağlanma yolunda bir çıkış yolu gündemde yoktu. Kıbrıs'ta 1955 yılı milli kimlik inşasına katkı sağlayacak iki olaya tanıklık etmiştir. Birincisi Kıbrıslı Rumların kurduğu yeraltı örgütü EOKA'nın saldırıları, Kıbrıslı Türklerde milli kimliğine sarılma zemini oluşturmuştur. Diğer taraftan da İngiltere ilk defa Türkiye'yi Kıbrıs sorununa dahil etmiştir. İngiltere, Doğu Akdeniz savunması ve Kıbrıs meselesi konusunda görüşmeler yapmak üzere Türkiye ve Yunanistan'ı 30 Haziran 1955 tarihinde Londra'daki konferansa davet etmiştir. Konferansta, Yunanistan, Kıbrıslı Rumların dini ve siyasi lideri Makarios'un görüşleri olan Kıbrıs halkının (Rumların) self determinasyon hakkının verilmesi beklentisini dile getirirken, Türkiye de eğer İngiltere adadan çıkacaksa Kıbrıs'ın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiği görüşünü ortaya atmıştır. Birbirinden uzak beklentilerin seslendirildiği konferansta İngiltere'nin özerk bir yönetim teklifi taraflarca reddedilmiştir. Türkiye'nin hemen kabul ettiği davet Yunanistan cephesinde zor bir karar vereme sürecine yol açmıştır. Yunanistan'ın konferansa gitmesiyle Türkiye'nin Kıbrıs sorununa dahil edileceği endişesi taşıyan Makarios'un uyarısı dikkate alınmamıştır. Çünkü Makarios, bu konferansla self-determinasyon taleplerinin zora gireceği endişesi taşıyordu (Gazioğlu, 1997). Büyükelçi Necati Münir Ertekün anılarını yazdığı kitabında bu talebi Enosis ile eş anlamlı olarak değerlendirmektedir. Çünkü dünyada eski sömürgelerin bağımsızlığını kazandığı bir süreçte Enosis yerine self-determinasyon isteminin daha cazip karşılanacağı düşüncesinin olduğunu belirtmiştir (Ertegün, 1984). Bu noktada Kıbrıslı Rum hukukçu yazar Kriyakos Cambazis, Kıbrıslı Rum tarihçilerin "kendi kaderini tayin etme hakkı" taleplerinin sadece Kıbrıslı Rumlara mal ettiği eleştirisinde bulunmaktadır (Cambazis, 2013).

Kıbrıslı Türklerin, Türk Mukavemet Teşkilatı'nın yer altından, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nu tarafından da yerüstünden yönetildiği dönemlerin

başında Türkiye'nin Kıbrıs politikası da değişime uğramıştır. İngiltere'nin "bağımsız Kıbrıs" önerisini yaptığı günlerin arifesinde, Türkiye ve hemen ardından Kıbrıs Türk liderliği tarafından Kıbrıs'ın eski sahibine devredilmesi tezinden Taksim tezine geçilmiştir. Bu geçiş Rauf Denктаş'ın kendisini en etkili biçimde gösterdiği ilk olay olan 27-28 Ocak olaylarından bir gün önce 26 Ocak 1958 tarihinde İstanbul'da açıklanmıştır. Arif Hasan Tahsin, İstanbul'daki Liman Lokantası'nda yapılan bu açıklamayı 27-28 Ocak olaylarının kıvılcımı olarak değerlendirmiştir (Tahsin, 1999).

Kıbrıs'ta yönetimin Osmanlı'dan İngiliz'e geçtiği dönemden başlayarak adadaki milliyetçiliği her iki toplum açısından ele alan Rebecca Bryant'a göre, 1960'lara gelindiğinde her iki toplumda oluşan etnik kimlikle ilgili tespit ve kıyasları, EOKA ve TMT'nin etkin olduğu dönemlerdeki toplumsal yapıyı kavrama açısından önemlidir. Kıbrıslı Türklerin, ada üzerindeki hak taleplerini haklı gösterme çabaları fetihten kaynaklanırken, Rumlar adanın 3 bin yıldan beridir Elen olduğu iddiasını taşımaktadır. Kıbrıslı Türklerde ise etnik kimlik farkındalığı Atatürk dönemiyle birlikte başlarken, Kıbrıslı Rumlar etnik bağlarla ilgili farkındalıklarının ezelden beri olduğunu iddia etmektedir. Kıbrıslı Türkler, azınlık olarak çoğunluğun zorbalığını önleyecek güvence isterken, Kıbrıslı Rumlar da azınlık olarak gördükleri Kıbrıslı Türklerin haklarını artırmayı anti-demokratik bir uygulama olarak görmüştür. Kıbrıslı Rumlar etnik ruhtan dolayı ada üzerinde hak talep ederken, Kıbrıslı Türklere göre hak talepleri ada toprağını ıslatan şehitlerin kanına dayandırmaktadır (Bryant, 2007).

3.2. EOKA'nın Kuruluş Süreci ve İlk Faaliyetleri

Enosis plebisitindeki başarı, Kıbrıslı Rumları İngiliz sömürge idaresine karşı silahlı ayaklanma yolunda adım atmak için cesaretlendirmiştir. İngiliz sömürge idaresi döneminde, Kıbrıs'ın kendi geleceğini tayin etme hakkını savunan Kıbrıslı Rumlar, adada Türklerin de yaşadığını yok farz etmişlerdir. Hatta bu savlarını ispatlamak için çok sayıda Kıbrıslı Rum tarihçi, Kıbrıslı Türklerin, Türkleştirilen Elenler olduğunu iddia ederek, Kıbrıslı Türklerin kökenine şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Kıbrıslı Rum yazar Kriyakos Djambazis,

bilimsellikten uzak gördüğü bu çabanın Kıbrıslı Rumların, “Kıbrıs halkı” tanımını kendileriyle özdeşleştirme çabası olarak görmektedir. Cambazis, Başpiskopos Makarios’un 1951 referandumundan sonra BM Genel Sekreteri’ne İngilizlerin baskıcı yöntemlerini şikayet ettiği mektupta kendisini Kıbrıs halkının milli lideri olarak lanse etmesini Kıbrıslı Türklerin “milli” vurgusuyla Kıbrıs halkı tanımına dahil edilmediğine dikkat çekmiştir (Cambazis, 2013). Cambazis’in bu sorgusu EOKA’nın kuruluş sürecinde de kendini göstermiştir.

Plebisit sonrası İngiliz rejimine karşı silahlı ayaklanmaya cesaret bulan Kıbrıslı Rumlar, EOKA örgütünü kurma sürecini Atina ve Lefkoşa’da daha 1950’li yılların başında tasarlamaya başlamışlardır (Druşitos, 2005). Bu hedef için Yunanistan’ın desteğini alma girişimleri çerçevesinde Makarios’un Yunanistan’a yaptığı ziyarette yapılan bir buluşma EOKA’ya giden yolun ilk adımı olarak gösterilmektedir. Makarios, EOKA’nın lideri olacak Grivas ve Sokratis Loizidis ile birlikte Georgios Stratos’un evinde 6 Haziran 1951’de bir araya gelerek atılacak adımları görüşmüşlerdir. Bu ilk buluşmadan bir ay sonra Grivas, Kıbrıs’a ilk ziyaretini gerçekleştirerek ortam analizi yapmıştır. Bu ziyaretin ardından şüphe çekmemek için eşiyile birlikte adaya gelen Grivas, gerilla grupları oluşturmayı planladığı için merkeze yakın Lefkoşa civarındaki dağ köyü Kalopanoyatis’e yerleştirilmiştir (Druşitos, 2005). 2 Temmuz 1952 tarihinde Grivas’ın düzenlediği kurtuluş komitesi toplantısına başkanlık eden Makarios, Grivas’ın önerdiği örgütlenme ve izlemek istediği yola sıcak bakmadığını ortaya koymuştur. Grivas, küçük gerilla grupları ve sabotaj timlerine dayalı bir örgütlenmeden bahsederken; Makarios, Grivas’ın peşinden gidecek 50 gerillayı bile bulamayacağı görüşündeydi. Makarios’un diplomatik baskıyla Enosis hedefine zaman alsa da yavaş yavaş gidilebileceği önerisi yerine Grivas’ın çizdiği yolun izlenmesi kararlaştırılmıştır (Mayes, 2019). Aynı ekip, bu kez 21 Temmuz 1952’de Atina’da yeniden bir araya gelmiştir. Bu buluşmanın ardından yeniden Kıbrıs’a gönderilen Grivas, adadaki Rum örgütlerle resmi olarak temasa geçmiş ve gerilla kampları için Trodos ve Beşparmak Dağları’nda keşifler yapmıştır. Ayrıca, silah sevkiyatında uygun noktayı belirlemek için sahillerde de keşif yapmıştır (Druşitos, 2005). Bu

dönemde oluşturulan mücadele komitesi Ocak 1954 tarihinde İngiliz'in adadan gönderilmesi amacıyla gerilla mücadelesinin başlatılmasına karar vermiş ve bu amaçla Yunanistan'dan Kıbrıs'a silah sevkiyatı başlatılmıştır (Grivas, 2012).

Grivas'ın EOKA'nın ön hazırlıkları için Kıbrıs'a yaptığı ziyaretlerde bir ayaklanma girişiminde olduğu ilk günden itibaren İngiliz istihbaratının bilgisinde olmasına rağmen bu sürece göz yumulduğu görüşünde olan Kıbrıslı Rum yazar Makrios Druşitos, sonrasında Grivas'a, Kıbrıs'a gelmek için vize verilmemesinin gerekçesini de buna bağlamıştır. Druşitos'e (2005) göre, özellikle 1954 sonbaharında Grivas adaya ayak bastığı andan itibaren onu izlemeye alan İngiliz istihbaratı her şeyden haberdardı ve EOKA sürecinin kurulmasına seyirci kalmıştır. Grivas'a (2012) göre, Yunanistan'da kurtuluş komitesinin, eylemleri başlatma kararının alındığı toplantının yapıldığı dönemde, ABD'de bulunan Makarios'un gerçekleştirdiği temaslar sayesinde ABD tarafından yer altı örgütünün kurulmasına destek alınmıştır. Yukarıdaki belirtilen saptamalara bakıldığında Kıbrıslı Rumların EOKA ismi altında yeraltında örgütlenmesi ABD ve İngiltere'nin bilgisi dışına değildi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eski başkanlardan Yorgos Vasiliou, Yunanistan'ın Kıbrıs'tan çok kendi çıkarlarını gözettiğinden dolayı Türkiye ile arasını Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) çatısı altında iyi tutmak amacıyla EOKA'yı resmi politikasının dışında tuttuğu görüşünde olmakla birlikte Vasiliou'ya göre, resmi politikası olmamasına rağmen Yunanistan'da pişirilip olgunlaştırılan EOKA'yı durdurmak için de hiçbir şey yapılmamıştır (Kızılyürek, 2014).

Yeraltı örgütünün altyapısını oluşturmak amacıyla Makarios'un yaptığı para yardımıyla ilk silahlar 1954 yılı başlarında alınmıştır. 47 tüfek, 20 kilo patlayıcı, 300 kadar el bombası ve yaklaşık 47 bin mermi temin edilmesine rağmen hareket edilmesi için gerilla eğitimlerinin tamamlanması amacıyla bir yıl beklenmiştir. Kıbrıslı Rumların, Yunanistan ile birlikte oluşturduğu strateji 4 yıl sonra hayat bulmaya hazırlanırken, 1955 yılının ocak ayı sonlarına doğru ilk gerilla grupları oluşturulup, örgütün çekirdeği yaratılmıştır (Mayes, 2014). EOKA'nın ilanının arifesinde adaya yapılan silah sevkiyatı tespit edilip hem

silahlar hem de gemideki malzemelere el konulurken, tespit edilen yetkililerin de tutuklanması, beklenmedik şekilde bazı planların değişmesine yol açmıştır. İngiliz sömürge idaresinin el koyduğu silahlarla birlikte Yunanistan'da basılan ilk bildirimler de ele geçirmiştir. Daha kuruluş aşamasında örgütün deşifre olması isminin bile değişmesi sürecini getirmiştir. Kıbrıs Ulusal Kurtuluş Cephesi (EMAK) ismiyle yer altında örgütlenme arifesinde olan Kıbrıslı Rumlar, örgütün ismini Kıbrıslı Mücadelecilerinin Milli Örgütü (EOKA) olarak değiştirmek zorunda kalmışlardır. EMAK örgütün ele geçirilen dağıtılması planlanan ilk bildirimlerinde örgütün hedef ve ilkeleri yer alıyordu. Halka İngiltere'ye karşı ayaklanma çağrısı yapılan bildiride, Enosis vurgusu da yer almaktaydı. AKEL'e bu mücadeleye katılmama çağrısının da yer aldığı bildiride Kıbrıslı Rum komünistlerin İngiliz'e karşı kurulan örgüte kabul edilmeyecekleri vurgusu bulunmaktaydı (Druşitos, 2005).

EOKA, 1 Nisan 1955'te tüm ilçelerde bombalı eylemler düzenleyerek faaliyete geçme ve sonucunda Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama hedefindeydi. Ancak, sadece Lefkoşa'daki eylemde kısmi başarıya ulaşılmıştır. Diğer bölgelerde planlanan eylemler gerçekleştirilememiştir. Kıbrıs Radyo Yayın Kurumu (CYBC)'nin bombalanmasıyla birlikte Lefkoşa'da bombalara eklenen siren sesleri EOKA'nın kuruluşunun habercisiydi (Druşitos, 2005). Bu ilk eylem Kıbrıs Rum liderliği açısından tatmin edici olmamıştır. Planlanan birçok patlama gerçekleştirilmezken, Grivas'ın kurduğu ekibin eğitim ve disipline ihtiyaç duyduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Patlayan bombalar Kıbrıslı Rumların İngiliz sömürge idaresine karşı örgütlü isyanının parçası ve EOKA'nın aktif olarak faaliyete başlamasının göstergesiydi. Bu durum Londra'yı tedirgin ederken, Kıbrıslı Türkler tarafından da endişe ile karşılanmıştır. EOKA'nın silahlı mücadele başlattığı ilk günlerde yaşananları dikkatli izleyen İngiliz sömürge idaresi bombalama eylem ve girişimlerini "terör" şeklinde değerlendirirken, Kıbrıs tarihi yeni bir evreye girmiş (Stelya, 2013) ve Kıbrıs'ı iç savaşa sürükleyen süreç başlamıştır. Bombaların patlamasına karşı hazırlıksız olan İngiliz sömürge idaresi, adada normal yaşamın devam ettiği izlenimi vermeye çalışırken, diğer yandan da "bekle ve gör" taktiği

uygulayarak, olayların münferit mi? yoksa kitlesel bir eylem mi? olduğunu anlamaya çalışmıştır (Morgan, 2013).

EOKA'nın İngilizlerden bağımsızlık talebinde bulunması ve Enosis hedefinin de devam etmesi Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'nin endişelerini daha da artırmıştır (Oberling, 1988). EOKA'nın kuruluş günü yaşananlar ve yansımaları karşısında memnun olan Kıbrıs Rum Lideri Makarios, birkaç saldırı sonrasında İngiliz sömürge idaresi yönetiminin zora gireceği ve Kıbrıs konusunda anlaşmak üzere İngiliz sömürge idaresi ile Yunanistan'ın masaya oturacağını öngörmekteydi. Diğer taraftan ise eylemlerle istenilen girişimlerin yapılamamış olması üzerine ilk eylemi başarısız olarak değerlendiren Makarios, 4 Nisan tarihinde Grivas'dan eylemleri durdurması ve örgüte yeniden çekidüzen vermesini istemiştir (Mayes, 2019). İlk eylemin ardından kısa bir süre yaşanan suskunluğun ardından Grivas'ın mücadeleyi saldırı şiddetinin tırmandırılması şeklindeki önerisi Makarios tarafından kabul edilince, cansız hedeflere karşı güç kullanımından, vur-kaç eylemleri şeklinde kişi ve gruplara saldırıların başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede EOKA tarafından haziran ayı ortalarında öncelikle İngiliz askerlerinin uğrak yeri olan tesisler ve polis karakollarına ilk saldırılar başlatılmıştır (Richter, 2011). Ardından ada çapına yayılan saldırıların şiddeti her geçen gün artarken, dönem dönem Kıbrıslı Türkler de saldırıların hedefinde olmuştur. EOKA lideri Grivas'ın çizdiği bu iki hedefe ulaşılması durumunda üçüncü büyük hedef hayata sokulacaktı. Bu son hamlede ise gençliğin önderliğinde genel bir halk ayaklanmasının başlatılması amaçlanmıştır (Mayes, 2019).

İlk bildirisinden itibaren AKEL taraftarlarının EOKA bünyesinden uzak tutulması yetmezmiş gibi, Kıbrıslı Rum solcular ciddi tehdit altında yaşıyorlardı. Grivas'ın emriyle yüzlerine maske takarak dolaşan EOKA'nın adamları solcu Kıbrıslı Rumları tehdit eder, hatta öldürüyordu. Uzun yıllar AKEL'in liderliğini yapan eski Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Dimitris Hristofias, anılarını yazdığı kitabında EOKA hedefinde olan çok sayıda solcunun ölümlerine bir yer verirken, EOKA tehdidiyle pazar günleri kiliseye gidilmenin, dükkanların

kapatılmasının zorunlu hale getirilmesine kadar baskıların hat safhada olduğunu belirtmiştir (Hristofias, 2016).

1956 yılına gelindiğinde Grivas, “vur kaç” operasyonları yapılmasını emrettiğinde EOKA bünyesinde Trodos bölgesinde 6 gruba bölünmüş 43 savaşçı, Beşparmak Dağları’nda da 10 gerilla savaşçısı eylemler için hazır bekliyordu. Şehirlerde ise 47 gruba bölünmüş 220, köylerde ise 75 gruba bölünmüş 750 EOKA savaşçısı bulunuyordu. Böyle bir örgütlenme içerisinde Grivas’ın “vur kaç” emri, bomba atılması, pusu kurulması ve sabotaj eylemlerini kapsamaktaydı. Grivas’ın bu kapsamda verdiği emir çerçevesinde gerçekleştirilen bazı eylemler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Örneğin, saatli bomba konulan uçak, yolcular boşaldıktan sonra ancak patlamıştır. Diğer taraftan da hedef alınan valinin yatağının altına yerleştirilen saatli bomba ise gecenin neminden dolayı patlama düzeni bozulduğu için patlamamıştır. Bu başarısızlıklarla başlayan yeni süreçte Kıbrıslı Türkler de EOKA’nın hedefine girmeye başlamıştır. İngilizler yanında EOKA’nın Kıbrıslı Türk polisleri de saldırıda bulunması, Kıbrıslı Türkler tarafından, topluma yapılan saldırı olarak algılanmış ve misillemelere başlamıştır. Böylelikle 1956 yılında yaşanan bu gelişmelerle birlikte süreç toplumlar arası çatışmalara dönüşmüştür (Richter, 2011).

EOKA’nın ilk eylemlerinin ardından örgütlenmesini tamamlamasıyla birlikte politikalarını uygulamaya koymuştur. Bunlardan bir tanesi de Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle ilişkilerini kesmek amacıyla yapılan eylemler olmuştur. EOKA lideri Grivas’ın 14 Mayıs 1956 tarihinde Kıbrıslı bir Rum’a gönderdiği yazıda, ilgili Rum büyük bir hata işlemekle itham edilerek, hatasının işyerine giderken Rumlara ait bir otobüs bulunmasına rağmen Türk otobüsüne binmesi olduğu belirtiliyor. Bildirinin Türkçe tam metni şöyle:

“Baylar, öğreniyoruz ki Kıbrıslı Rumların aleyhine büyük bir hata işliyorsunuz. Örneğin, Dikelya’ya giden bir Rum’a ait otobüs vardır. Böyle olmakla beraber siz bir Türk’e ait otobüsle seyahat etmeyi tercih

ediyorsunuz. Siz ne Allah'tan ne de insanlardan utanıyorsunuz. Sizi Türkler istismar ediyor. Yazık, size hala Rum çağırıyorlar. Biliyor musunuz Türklerle iş birliği yapmakla dininize karşı çıkar ve vatanınıza ihanet edersiniz. Emir veriyorum ki, derhal onlarla gitmeyi durdurunuz. Aksi halde EOKA başınıza çöküşecek ve hain kanınızla ellerini kirletecektir. Eğer su ile ateş samimi arkadaş olursa ve ne zaman cennetle cehennem birleşirse o zaman Türklerle samimi arkadaş oluruz. Böylelikle hatırlamalısınız ki, bu yazıyı almanızdan 3 saat zarfında Türklerle iş birliği yapmaktan vazgeçmelisiniz. Aksi halde derhal öldürülmenizi emredeceğim” (Sayıl, 1985, s. 160-161).

Grivas'ın Türklerle iş birliğinin sonlandırılması talebini önce bir vicdan meselesi gibi yansıtip, bildirin sonuna doğru, söyleminin bir emir olarak kabul görülmesini ve emirlerine uymayanların sonunun ölüm olduğunu açık bir şekilde ifade etmesi, EOKA'nın etnik kimliğe dayalı bir yapı oluşturma ve bunu oluştururken Türkleri ötekileştirmeyi seçtiği, ayrıca da Kıbrıs Rum toplumu üzerinde otorite olduğu net bir şekilde görülmüştür. Grivas'ın Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların iş birliğini “dine karşı çıkma” ve “vatana ihanet” ile eş anlamı hale getirmesi ve temasa devam edenlerin “hain” olduğu ve EOKA'nın onları öldüreceği mesajı bu bildiriye net olarak ortaya konulmuştur. 1956 sonbaharında şiddet olayları zirve yaparken, artık EOKA'nın hedefinde İngilizler yanında hain olarak nitelendirdikleri kendi yurttaşları ve Kıbrıslı Türkler daha yaygın yer almaya başlamıştır. Sonbaharda artış yaşanan şiddet olayları aralık ayında düşüşe geçmiştir. EOKA kaynaklı olarak eylül ayında 285 şiddet olayı yaşanan Kıbrıs'ta, ekim ayı 129 şiddet olayında EOKA imzası yer almıştır. En kötü tablonun yaşandığı kasım ayında 416 şiddet olayı meydana gelirken yılın son ayında ise kayıtlara 96 olay geçmiştir. 1956 yılının son dört ayında EOKA tarafından işlendiği tespit edilen cinayetlerde 37 İngiliz öldürülürken, kendi toplumunda solcuları sindirme faaliyetlerine yoğunluk veren EOKA, 45 Kıbrıslı Rum'u “hain” suçlamasıyla öldürmüştür. Bu süre zarfında da İngiliz polisi olan 3 Kıbrıslı Türk, EOKA'nın kurşunlarıyla can vermiştir. Richter'in aktardığı verilere göre 1957 yılının ilk aylarında da şiddet olayları rakamsal verilerinde nispeten bir düşüş olmasına rağmen dinmemiştir.

1957 baharında BM'de yürütülen görüşmelere gölge etmemesi için Grivas silah bırakmıştır. Bu sürede örgütlenme ve yeniden yapılanmaya yoğunlaşan Grivas, EOKA'nın siyasi örgütlenmesi olan PEKA'nın çalışmalarıyla gençleri cepheye toplamaya hız vermiştir. Yunanistan'ın ikinci ulusal bayramı olan 28 Ekim 1957 tarihinde EOKA'nın silahlı eylemleri yeniden başlamıştır (Richter 2011).

3.3. Kıbrıslı Türklerin Yeraltı Örgütlenmesi ve TMT

EOKA tehlikesiyle baş edebilmenin yollarını tartışmaya başlayan Kıbrıslı Türkler için iki hedef belirlemiştir. Bu iki hedef, olası EOKA saldırılarını göğüsleyecek bir örgütlenmeye gitmek ve Türkiye'yi sürece dahil etmenin yolu olarak, İngiltere ve Türkiye arasındaki iş birliği ortamını hızlandırmak şeklinde belirlenmişti (Stelya, 2013). Bu hedefin ilk ayağı olan örgütlenme konusunda EOKA gibi bir yeraltı örgütlenmesi hayata geçirilmiştir. EOKA'nın kurulmasıyla birlikte Kıbrıslı Türkler de yer altı örgütlenmesine ihtiyaç duymuşlardı. Somut bir hedef ve disiplinli bir örgütlenmeden yoksun bu girişimler, kendi çaplarında Kıbrıslı Türkleri koruma adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1950'li yılların başında Enosis yolundaki faaliyetleri tehlike olarak gördükleri için örgütlenmenin önemine inananlardan İsmail Sadıkoğlu, merkezde böyle bir yapılanmanın bulunmadığı gibi böyle bir eğilimin de olmadığını gördükten sonra kendi yaşadığı bölgede bir örgütlenmeye gitmiştir. İnönü köyü ve çevresindeki Türk köylerinden arkadaşlarını da bünyesine alan İsmail Sadıkoğlu, Kızıl İntikam Çetesi adı altında bir örgüt kurmuştur. Herhangi bir destek almadan ellerindeki birkaç tabanca ve av tüfeğiyle kurulan örgüt için tüzük bile hazırlanmıştır (Demirbağ, 2000). Mesarya'da başlayan bu sürecin benzeri sonrası birçok bölgede yaşanmıştır. 1950-1955 yılları arası özellikle lise öğrencileri arasında kendi benliklerini koruma adına küçük küçük örgütlenmelere gitme baş göstermiştir. Bu örgütlenmeler arasında yer alan Sabri Ertürk'e göre, İngiliz sömürge idaresi ve Rum milliyetçilerine karşı örgütlü mücadele ihtiyaçları doğmuştur. Hatta 1952 yılı itibarıyla Dr. Fazıl Küçük kendine yakın kişilerden böyle örgütlenmelere girmelerini istemiştir. Bunlardan biri olan Kemal Mişon, kendi çabalarıyla bazı arkadaşlarıyla kurdukları örgütün

hiçbir faaliyette bulunmadan sonlandırıldığından bahsetmektedir (Akkgün, 2009).

EOKA sonrası ilk yer altı örgütlenmesi Kıbrıs İstiklali İçin Türk Mukavemet Birliği (KİTEM) bünyesinde olmuştur. Dr Fazıl Küçük'ün partisi olan Kıbrıs Türktür Partisi'nin köycülük kolu ekibi tarafından kurulan ve topluma moral verme amacıyla faaliyete geçen (Küçük, 1999) KİTEM'in Dr Fazıl Küçük tarafından kurulduğunu söyleyen TMT'nin önde gelen liderlerinden Aydın Samioğlu'na göre, KİTEM, EOKA'nın ilanından birkaç ay sonra kurulmuştur (Besim, 2011). EOKA ile birlikte hemen hemen benzer bir örgütlenmenin ilk girişimi olarak Kıbrıslı Türkler, toplumdaki gelen reaksiyona ayak uydurmak için 1955 yazında açılımı "Var Olmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye" olan Volkan teşkilatını kurmuştur. Perde gerisinde lideri Dr. Fazıl Küçük'ün olduğu Volkan'ın başında mobilyacı Şakir Özer ve yardımcısı öğretmen Selçuk Osman bulunuyordu. Kemal Mişon da teşkilatın askeri kanadını yönetiyordu. Volkan'ın faaliyetleri bildiri dağıtma ve bomba atma eylemleriyle sınırlıydı (Keser, 2014). KİTEM'i kuran Dr. Küçük, birkaç ay sonra da Volkan'ı kurmuş ve arka planda bu örgütü de yönetiyordu. KİTEM sadece bildiri dağıtırken, Volkan bunun yanında öğrencilerle gösteriler de yapmaktaydı. Aydın Samioğlu'na göre, KİTEM o günün aydınlarının bulunduğu küçük bir zümreyi temsil ederken, Volkan daha geniş bir örgütlenmeydi ki, bir süre sonra KİTEM, tüm yetkilerini Volkan'a devretmiştir (Besim, 2011). Volkan'ın kuruluşunda KİTEM ekibi yanında bölgesel küçük direniş grupları da bulunmaktaydı (Emircan, 2000). Hürriyet gazetesi 28 Ağustos 1955 tarihinde Türk kamuoyuna Kıbrıs'ta Volkan isminde bir derneğin kurulduğunu duyurmuştur. Gazetede yer alan habere göre, Volkan üyeleri Rumlar tarafından öldürülecek her Türk için en az 4 Rum'un öldürüleceği andını içmiştir (Hürriyet, 1955). Volkan, 10 Eylül 1955'te yayınladığı bildiriye, EOKA'nın Kıbrıslı Türklere karşı olacak her türlü eylemine şiddetle karşı cevabın verileceği belirtilmiştir (An, 2019). Volkan ve TMT'nin eylem gruplarında görev alan ve özellikle Mesarya bölgesindeki örgütlenmenin lideri olan Mehmet Ali Tremeşeli'ye göre, önceleri Kıbrıslı Türklerin gururunu okşayan beyannameler dağıtan ve Kıbrıslı Türklerin umudu haline dönüşen Volkan'ın hiyerarşik örgütlenmeden uzak durumdaydı;

herkesin kendine göre kararlar verip eylemlerde bulunduğu, kendi imkanlarıyla İngiliz askerlerinden satın aldıkları tek tük silahlarla örgütlenme yönünde adım atılmıştır (Halluma, 2007). Yine Tremeşeli, 11 Kasım 1966 tarihinde dönemin bayraktarına yazdığı mektupta, TMT kurulmadan önce de Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denктаş ve Burhan Nalbantoğlu'nun verdiği emirleri canı pahasına yerine getirdiklerini not düşmüştür (Kanol, 2012). Diğer yandan adadaki Kıbrıslı Türkler, EOKA'nın İngiliz sömürge idaresine karşı olan yeraltı faaliyetlerinin ardından Türklere de yöneleceğinin bilinciyle yeraltı çalışmalarına yoğunlaşmış ve örgütlenmiştir. Volkan dışında Lefkoşa merkezli 9 Eylül ve Karaçete örgütleri de bulunuyordu (Berksele, 2018,). Birçok kaynağın aksine Kemal Tanrısevdi, Karaçete'nin TMT'den önce var olmadığını, TMT'nin tasfiye edilmesi amacıyla kurulduğunu ifade etmiştir (Cahit, 1997b).

Kıbrıslı Türkler, 1948 yılında kurulan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) ile İngiliz sömürge idaresinde ilk kez merkezi yapılanması ile güçlü bir örgüt yapısına kavuşmuştur (Bozkurt, 2015). Bu dönemde, EOKA ve Rum kilisesi ile mücadeleye girebilecek en büyük kuruluş olan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun Başkanı Faiz Kaymak'ın kan dökme ve şiddet eylemleri yerine yöntem olarak pasif mücadeleyi tercih etmesi, onun liderlikten indirilme sürecini getirmiştir. Türkiye, siyasi liderliğin değişim sürecine müdahil olmuştu. Faiz Kaymak, Ankara'ya çağırılmış ve görevden çekilmesi ve yerine genç bir ekibin gelmesi yönünde görüşme gerçekleşmiştir. 27 Ekim 1957'de yapılan genel kurulda Rauf Denктаş tek aday olarak, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun yeni başkanı olurken, Burhan Nalbantoğlu da genel sekreterliğe getirilmiştir (Gürkut ve Soyalp, 2017).

Lefkoşa-Güzelyurt yolunda arabasıyla seyahat ederken polis müfettişlerinden Mustafa Ahmet Beyaz'ın 9 Kasım 1955 öldürülmesi, cenaze töreni ve yapılan protestolardaki ortam, yeni bir teşkilatın ilanının tetikleyicisi olarak kabul edilmektedir. İşlenen cinayeti protesto etmek için Volkan'ın düzenlediği mitingde coşkusu artan halk Dr. Küçük'ün evinin önüne geldiğinde, İngiliz polisi Dr. Küçük'ten halkı yatıştırmasını istemektedir. Dr. Fazıl Küçük'ün halkın

coşkusunu söndürüp, onları eve göndermesi senaryosunun her eylemde tekrarlanmasıyla, memleketin elden gideceği düşüncesine kapılan Denктаş, yolda gördüğü Burhan Nalbantoğlu'na rahatsızlığını aktararak bir şey yapmaları gerektiğini tartışmaya başlamışlardır (Tayhani, 2009). 10 Kasım Mustafa Kemal Atatürk'ü anma etkinlikleri çerçevesinde Atatürk ile ilgili filmlerin gösterildiği sinema salonunu basan bazı örgüt temsilcisi gençlerin, "matem gününde sinema kapatılmalıdır" diyerek tehditler savurması, siyasi liderliği rahatsız etmiştir. Sonraki gün Mustafa Ahmet Beyaz'ın cenaze töreni ve ardından yapılan protesto yürüyüşündeki ortamı "başıboşluk" olarak değerlendiren ve siyasi liderlikle uyum içinde olmayan örgütlerden rahatsız olan Rauf Denктаş ve endişelerini paylaştığı Burhan Nalbantoğlu ilk adımı atmıştır (Akkurt, 1999). Halil Sadrazam'a (2013) göre, birbirini çekemeyen topluluk yapısından oluşan bu direniş örgütlerinin, sıcak gelişmeler üzerinde refleks verip kabuğuna çekilen yapıda olmaları, birbirlerinden kopuk ve dağınık yapılarıyla bir hedef ve disiplinden yoksun olmaları Denктаş ve Nalbantoğlu'nun yolunu açmıştı. Burhan Nalbantoğlu 15 Kasım 1957 akşamı Rauf Denктаş'ı evinden alarak Lefkoşa varoşlarında bulunan Eğlence köyünde ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğu'nda idari ateşe olarak görev yapan Kemal Tanrısevdi'nin evinde gider ve üçlünün ilk buluşması gerçekleşmiştir (Akkurt, 1999). Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'ndaki yeni görevlerinin hemen ertesi Rauf Denктаş ve Burhan Nalbantoğlu, kendilerini başka bir örgütlenmede yine birlikte bulmuşlardır. Rauf Denктаş ve Burhan Nalbantoğlu ile ilk görüşmesinin 27 Temmuz 1957 akşamı olduğunu ve bu buluşmayı TMT'nin filizlenmeye başladığı bir tarih olarak gören Kemal Tanrısevdi'ye göre, ağustos, eylül ve ekim ayında hazırlıklar yapılırken üçlü hemen hemen her akşam bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapıyor ve örgüte dahil edecekleri çekirdek kadroyu belirliyorlardı (Cahit, 1997a).

23 Kasım 1957 gecesi yeni örgütün kurulmasıyla ilgili olarak üçlü ilk bildiri hazırlamıştır. Kendisine bilgi verilmeden Dr. Küçük'ün liderliğini yürüttüğü Volkan'ı da feshedecek karar alınmış ve o dönemin toplum liderinin dışında gizli teşkilatı faaliyete geçiren ilk bildiri o gece daktilo edildikten sonra

Lefkoşa'da dağıtılarak TMT'nin kuruluşu ilan edilmiştir. TMT'nin ilk bildirisi şöyle:

“Kıbrıs Türk Halkına, Volkan, 9 Eylül Cephesi ve buna benzer teşkilatlar lağvedilmiştir. Bunun yerine Kıbrıs Türkü'nün bağrından çıkmış, gerek emperyalist Sömürge İdaresi'ne gerekse Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak yolunda ENOSİS'i temine çalışan Rum sürülerine karşı Kıbrıs Türklerini savunma görevini üstlenmek üzere yeni bir teşkilat kurulmuştur. Bu bir saldırı değil, savunma teşkilatıdır. Bütün Kıbrıs Türklerini bu teşkilata sahip olmaya ve bu teşkilata sahip çıkmaya çağırırız. Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Merkez Komite” (Gazioğlu, 2000b, s.9).

TMT'nin toplumsal gelişmeler ışığında Denктаş'ın girişimiyle kendiliğinden kurulduğu açıklamalarına katılmayıp bu sürecin Türkiye tarafından yürütüldüğü görüşünde olanlar da bulunmaktadır. TMT'nin kurucuları arasında olan Türkiye Büyükelçiliği görevlisi olan Kemal Tanrısevdi'nin bu sürece kendi inisiyatifiyle girdiği söylemlerine katılmayan görüşler de bulunmaktadır. Tarihçi Robert Holland'a (1998), göre Türkiye'den Kıbrıs'a öğretmen olarak görevlendirilenlerin arasında 1957 yılı itibarıyla Türk subayları yer alıyordu. Holland'ın tespiti ve Rıza Vuruşkan'ın Türkiye'de TMT'nin kuruluşuyla ilgili sürecin 1957'ye dayandığı söylemine dikkat çeken Niyazi Kızılyürek, Türkiye'nin başından beri sürecin içinde olduğu görüşündedir. Kızılyürek'e (2016) göre, yukarıda aktarılan tespitler Kemal Tanrısevdi'nin resmi görevli olarak TMT kuruluş sürecinde yer almıştır.

TMT'nin kurucusu olan üç isim toplu etkinliklerde bir araya gelmezken, örgütlenmede ana görevi üstlenen Burhan Nalbantoğlu, teşkilatın lideri olarak görülüyordu. Hatta bu algıdan dolayı Dr. Küçük ve Türkiye konsolosu, Burhan Nalbantoğlu'nu sıkıştırırken, Kemal Tanrısevdi ise 1997 yılında kendisiyle yapılan röportajın yer aldığı yazı dizisinde kendisini TMT'nin lideri olarak lanse etmiştir. (Cahit, 1997a). TMT'nin Mağusa serdarlarından Mustafa Türkoğlu'na

göre ise teşkilatı Rauf Denктаş ve Burhan Nalbantoğlu, Osman Örek ile birlikte kurmuştur (Cahit, 1997j).

Dr Küçük, kendi iradesi dışında kurulduğu için TMT'yi önceleri benimsememişti. TMT kurulduktan sonraki dönemde bile Hürriyet gazetesi haberlerinde TMT yerine Volkan'ı kullanıyordu. Hürriyet'in Kıbrıs muhabirinin Halkın Sesi'nde çalışan biri olmasından dolayı bu ifadenin kullanılmasını Dr Fazıl Küçük'e mal eden Kemal Tanrısevdi'ye göre, Dr Küçük'ün siyasi lider olduğu için kasıtlı olarak bir yeraltı örgütünden uzak tutulduğunu ve bunda kişisel bir tavır bulunmuyordu. (Cahit, 1997e).

Ahmet An'a (2018) göre ise, TMT Kasım 1957'de Volkan'ın İngiliz sömürge idaresi tarafından yasaklanması üzerine ortaya çıkmıştır. TMT'nin kuruluşunu "kaçınılmaz" olarak değerlendiren kurucularından Rauf Denктаş'a (1986) göre, Kıbrıs konusunda Rumlar ile İngilizler anlaşmak üzereydiler, self determinasyon adı altında Enosis takvime bağlanacaktı (s.10). Diğer yandan Rauf Denктаş'a göre, TMT, EOKA karşısında Türk cephesindeki boşluğu gidermek, mukavemet güçlerinin tek çatı altında toplanmasını sağlamak, halkı uzun soluklu bir mücadeleye hazırlamak ve Türkiye ile güçlü bir bağ kurmak amacıyla kurulmuştur (Manizade, 1975). Volkan varken, neden TMT'yi kurmaya gerek duydukları sorulduğunda ise Rauf Denктаş, Volkan'ı İngilizlerin kurdurttuğu ve güven duymadığı şüphesini ortaya atmaktadır (Gürkan, 2005).

Denктаş'ın ortaya koyduğu amaçlardan iki tanesi TMT'nin kurulmasıyla hayat bulurken, sırada Türkiye'nin TMT'yi sahiplenip, sevk ve idaresini üstleneceği uzun soluklu bir mücadeleye girişmesi bulunuyordu. 13 tabancayla başlayan mücadelenin ileri götürülmesi için Türkiye'nin silah yardımıyla bulunması ve böyle bir teşkilatlanmanın örgütlenerek yönetilmesi ihtiyacını iletmek üzere Kıbrıslı Türklerin iki siyasi lideri Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş, 2 Ocak 1958 tarihinde Ankara'ya gitmişlerdir. Türkiye'yi Kıbrıs'ta bir mücadeleye çekmeyi amaçlanan ve Türkiye liderleriyle görüşmelerin yapıldığı bu ziyaretle birlikte

Türkiye politikalarında değişim olmuştur. Mehmet Salih Emircan'a göre, Türkiye'nin "Kıbrıs diye bir davamız yoktur" politikası bu ziyarette ele alınan konular ve varılan kararlar neticesinde değişmeye başlamıştır (Emircan, 2000). Türkiye'nin Kıbrıs'a yüzünü dönmesindeki gecikme, yani 1955 yılında Kıbrıslı Rumların EOKA'yı kurmasının hemen ardından benzer refleks gösterilmemesinin sebebi NATO bünyesindeki ilişkiler gösterilmiştir. TMT'nin Türkiye ayağı üzerindeki örgütlenmesinin sorumlusu olan İsmail Tansu, o dönemde Türkiye ile Yunanistan'ın NATO çatısı altında iş birliği yapıp Boğazları Ruslara kapatmasıyla kurulan iyi ilişkiden dolayı Kıbrıs'ta bir adım atılmasından kaçınılmıştır (Tansu, 2009).

Ocak ziyaretinin ardından Küçük ve Denктаş'ın Nisan 1958'deki Ankara'ya yaptıkları ikinci ziyaretle yeraltı mücadelesine Türkiye'nin vereceği destek netleşmiştir. Kıbrıs'tan gelen talep değerlendirildikten sonra Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in talimatıyla TMT'nin yapılanması için Albay İsmail Tansu Kıbrıs İstirad Projesi kapsamında görevlendirilmiştir. İsmail Tansu'ya (tarihsiz) göre, ilk aşamada TMT'nin hedefi beş bin kişinin silahlandırılıp savaş eğitimi alması, Kıbrıslı Türklerin güvenliğinin sağlanması, Türkiye'nin izlediği Kıbrıs politikasına destek olmak, EOKA'nın Enosis planını uygulamaya koyduğu gün yeraltından çıkıp örgüt olarak bu planı geri püskürtebilecek bir yapılanmaya erişmesi bulunmaktaydı. Bu amaçlar doğrultusunda Piyade Yarbay Rıza Vuruşkan, Bozkurt unvanıyla TMT lideri olarak Türkiye İş Bankası Müfettişi sıfatıyla 1 Ağustos 1958'de Türkiye'den Kıbrıs'a gelmiş ve adadaki güvenilir isimleri de dahil ederek, çekirdek kadroyu oluşturmaya başlamıştır (Emircan, 2000). Rıza Vuruşkan ilk hücre örgütlenmesini İş Bankası bünyesinde kurmuştur. Bu yapıda yer alanlardan biri olan Türkiye'den Kıbrıs'a gönderilen silah ve mühimmatların sevkiyatıyla görevli olan İlter Kırmızı, Türkiye'nin TMT yönetimini devralmasıyla birlikte Türkiye'den silah sevkiyatlarının başladığını belirtmiştir. İlk silahlar adaya 18 Ağustos 1958 gecesini 3 Erenköylünün kişisel girişimleriyle olmuştur. İlk silahların geldiği haberi duyulduğunda bu eylemin gerçek olduğuna inanılmamıştı, ancak sonrası gerçek olduğu ispatlanınca bayram havası oluşmuştur. İlter Kırmızı liderliğindeki ekip, balıkçı tekneleriyle gelen bu ve

sonraki bol sayıda silahı bölgelere dağıtma görevini üstlenmişlerdir (Kırmızı, 2008).

Kasım 1957'de kurulan TMT'yi Volkan ve Karaçete gibi fonksiyonu olmayan silahsız ve pasif bir örgüt olarak değerlendiren TMT'de görev alan etkin isimlerden olan Hasan Demirağ, "TMT 1"- "TMT 2" şeklinde bir sınıflandırmayı uygun görmüştür (Cahit, 1997h, s.9). Ahmet An, 1 Ağustos 1958'i, Kasım 1957'de başlayan sürecin devamı ve sadece yetkinin Türkiye'ye geçmesi olarak değerlendirirken, Ersan Berksel de bu dönemi Denктаş- Nalbantoğlu TMT'si olarak nitelendirmiştir (Akkor, 2019a). Bu ayrıma karşı çıkan Denктаş'a göre TMT bir bütündür, ancak İdareci gönderen Türkiye, profesyonel şekilde direniş örgütüne sahip çıkıp yeni bir örgüt kurulmamıştır (Gazioğlu, 2000). İsmail Tansu'nun "Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu" kitabından sonra Denктаş da TMT'yi iki safhaya ayırmıştır. Tansu'nun kendisinin göreve başladığı tarihi, TMT'nin kuruluşu olarak aktarması üzerine, İsmail Tansu'nun TMT'yi Türkiye'ye mal etmeye çalıştığı belirterek, "Kıbrıs'a ait ve Kıbrıslıların direniş mücadelesini Türkiye'nin direniş haline getirdi" eleştirisini yaparken önceden inkar ettiği ayrımı bu kez kendisi de yapmış oldu (Gürkan, 2005).

Türkiye'nin komuta ve silah yardımıyla destek verdiği Kıbrıs'taki yeraltı örgütlenmesi TMT'nin ne zaman kurulduğuyula ilgili bir tartışma getirmiştir. Bugünlere kadar bu tartışma son bulmamışken, TMT'nin kuruluş tarihi, Denктаş-Nalbantoğlu-Tanrısavdi üçlüsünün ilk bildiriye yayınlaması mı yoksa Rıza Vuruşkan'ın adaya geldiği 1 Ağustos tarihi mi tartışmaları günümüze değin devam etmektedir. TMT'nin kuruluş tarihi olarak 1 Ağustos'un kabul edilmesi kararı alınmıştır. Bu süreçte, Bayraktarlık sancaklara bir yazı göndererek TMT'nin ne zaman kurulduğuyula ilgili görüş istemiştir. Sunulan seçenekler ise, "Kıbrıs'ta gizli bir örgütlenme kuruluşuyula ilgili Türkiye'de karar verilen tarih", "ilk bayraktar Rıza Vuruşkan'ın Kıbrıs'a geliş tarihi" ve "örgütün ilk eylem tarihi" yer alıyordu. TMT mensuplarına bu üç soru sorulup görüşleri alınmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti, Rıza Vuruşkan'ın Kıbrıs'a geldiği 1 Ağustos tarihini TMT'nin kuruluş tarihi olarak ilan etmiştir. Bu karar da Kıbrıs'a

onaylanmıştır. Aydın Samioğlu'na göre, TMT'nin kurucularının bazıları bu kararı içine sindirmedikleri için ilk törenlere katılmamıştır (Besim, 2011, s. 76). TMT'nin ne zaman kurulduğıyla ilgili tartışmalardan ciddi rahatsızlık duyan Kemal Tanrısevdi, 1997 yılında Neriman Cahit ile yaptığı görüşmede bunu sık sık dile getirirken, böyle bir tartışmanın Kıbrıslı Türklerin bizzat kendi mücadelesine karşı yapılan büyük bir haksızlık olarak görmektedir. 1 Ağustos tarihinde ısrar edilmesiyle TMT'yi kuran ve bu dava için mücadele edenlerin görmezden gelinmesi ve mücadelenin inkar edilmesi olarak değerlendiren Kemal Tanrısevdi, TMT'yi kendisiyle birlikte kuran Rauf Denктаş ve Burhan Nalbantoğlu'nun 1 Ağustos tarihini kabullenmelerinden üzüntü duyduğunu da aktarmıştır (Cahit, 1997d).

TMT üst yönetimindeki karmaşa kuruluştan hemen sonra baş göstermiştir. Dr. Küçük, hem Volkan'ın feshedilmesini hem de yeni sürece kendisinin dahil edilmemesini kabullenemiyordu. Bundan da Burhan Nalbantoğlu'nu sorumlu tutuyordu. İngiliz sömürge idaresi ve Dr. Küçük, Nalbantoğlu'nu TMT'nin lideri biliyordu. Tanrısevdi'ye göre Denктаş'ı kendine rakip gören Dr. Küçük, İngiliz'in yurtdışı atama teklifini kabul etmesi için eşi Aydın Denктаş üzerinden Denктаş'a baskı uyguluyordu. Hatta Dr. Küçük'ün kendisini konsolosa şikayet ederek Denктаş ile temasını kesmeye çalıştığını yıllar sonra aktaran Kemal Tanrısevdi, kendi anlattığı bu karmaşık ortamda Mayıs 1958'de Kıbrıs'taki görevinden alınarak İran'a ataması yapılmıştır. Görevden alınmayı hiçbir zaman hazmetmediğini belirten Tanrısevdi'ye göre, Menderes hükümetinin harekate askeri bir yön vermek istediğı için kendisi görevden alınarak Kıbrıs'tan uzaklaştırılmıştır (Cahit, 1997f).

TMT'nin kuruluşundan 30 yıl sonra Kıbrıs Türk Mücahitler Derneğı'nin teşkilatın kuruluş yıl dönümü dolayısıyla yayınladığı dergide TMT'nin karakteristik özellikleri şöyle aktarılmıştır: TMT, Kıbrıs Türk halkı tarafından kurulan, savunma amaçlı olan, Enosis'e karşı direnen EOKA'ya karşı örgütlenen, antiemperyalist, anti sömürgeci, mücadelenin her aşamasında halkla bütünlüğünü koruyan, tüm eylemlerinde Türkiye ve Kıbrıs Türk

toplumundan destek alan demokratik bir örgüttür (Mücahit, 1987). TMT'de görev alanlar, örgütü Kıbrıs Türk halkının varlığının garantisi olarak görmektedirler, Venhar Keskin, TMT'nin Kıbrıs Türk toplumunda devletsizliğin yarattığı boşluğu doldurduğu değerlendirmesini yaparken; Halil Paşa'ya göre, Kıbrıs Türk toplumun kişiliğinin bir parçası olan TMT, Kıbrıslı Türkler için "her şey" anlamına geliyordu (Çengel, 1987).

3.3.1. TMT Tarafından Gerçekleştirilen Ötekileştirme Faaliyetleri

Toplumlar arası şiddetin tırmanışının dönüm noktası olarak görülen 27-28 Ocak 1958 olaylarında İngiliz askerlerinin Kıbrıslı Türklerin üzerine araç sürmesinin yarattığı kargaşa sonrası 7 kişinin hayatını kaybetmesi, Kıbrıslı Türklerin İngiliz sömürge idaresinden uzaklaşmasını da tetiklemiştir. 27-28 Ocak mitingini milli direnişin başlangıcı olarak gören Kemal Tanrısevdi'ye göre mitingler, halkın milli hassasiyetini göstermesi amacıyla TMT tarafından organize edilmiştir. TMT kurucularından Rauf Denктаş mitingde konuşmacı, Burhan Nalbantoğlu da Lefkoşa köylerindeki kişiler ve öğrencilerin mitinge katılımını sağlamakla görevliydi. Bu mitinglerin amacı ise dünya ve İngiliz sömürge idaresine, Kıbrıslı Türklerin davasına nasıl sahip çıkabileceğini göstermekti. Tanrısevdi'ye göre, 27-28 Ocak olaylarıyla İngilizlerin artık Kıbrıslı Türklerin kendi yanında olmadığını anlayıp, TMT'nin gerçek gücünü görerek politikalarını değiştirmiştir (Cahit, 1997c).

İhanete uğramış duygusuyla hareket eden Kıbrıslı Türklerin, etnik temelli hareketlerinin yoğunlaştığı o dönemde 4 Nisan 1958'de yayınlanan TMT bildirisini, hem o günlerin ortamını yansıtmakta, hem de milli temelli atılacak adımların habercisi niteliğindedir.

"1. Ayrı belediye hakkındaki kararın yürürlüğe girmesini istiyoruz. Ne kadar erken o kadar iyi. Bugüne kadar Türklerin hangi hakları tanınmıştır? Türklere, her yerde kendilerini engellemek ve cesaretlerini kırmaktan başka ne yapılmıştır? Artık her şey çok açıktır. Her gün Rumlara yeni tavizler veren bir Validen, Türkleri teslim etmesinden veya

tamamıyla yok edilmelerine izin vermesinden başka ne bekleyebiliriz. Kıbrıs Türkleri kendi endişe ve sorunlarına çare bulabilecek yeterliliktedir. Adımlarımızı güçlendirelim ve hızlandıralım.

2. Türk muhtarların istifası ile ilgili olarak, Türkleri ezen ve haklarını görmezden gelen hükümete hizmet etmeye devam eden kişilerle iş birliği yaparak kendi mezarımızı kazmış olmuyor muyuz? Daha dün, kardeşlerimizin ölümüne neden olan bu zihniyet (Hükümet politikası) yarın için neler tasarlamaktadır kim bilir. Burada bir Komiser kendi buyruğu altındaki Türk Muhtarlara, Rumlara yardım etmeleri emrini verme cüretinde bulunmuştur. Bu gücü bizim ihmalkarlığımız sayesinde mi elde etmiştir? Muhtarların istifasını daha büyük bir ciddiyet ve dikkatle ele almamız gerekmektedir.

3. Komünizm sadece Ulusumuzun değil, insanlığın düşmanıdır. Kıbrıs Türkleri, “Komünizmin başı görüldüğü yerde ezilmelidir” diyen Atatürk’ün ilkesini şiar edinmiştir. Kıbrıs Türk işçileri aşırı derecede milliyetçi ve vatanseverdir. Rum Sendikalarına üye herhangi bir Türk olduğunu düşünmüyoruz. Eğer ihmalkarlık sonucunda hala üye olanlar varsa, bir an önce istifa etmelidirler.

4. Türk Komandolar (Yardımcı Polis) ve Polis ile ilgili dedikoduların yayılmakta olduğunu duymaktayız. Türk Polisi ve Komandosu Türk toplumunun en cesur ve en Milliyetçi evlatlarıdır. Kalplerinin ülkeleri ve Vatanları için aşk ile çarpmakta olduğundan şüphemiz yoktur. Ait oldukları topluluğa karşı herhangi bir tehlike veya aksi eylem karşısında kendilerini hem bedenen hem de ruhen siper etmektedirler. Aralarında kötülerin olduğunu düşünmüyoruz. Ancak böyleleri varsa, gecikmeden ıslah edilmelidirler. Saf kan ve sütlerini unutmamalıdır (yani Türk köklerini). Milliyetçi Türk komando ve polisler, bu gibi ihtiyaç duyan yurttaşlara nasihat vermelidir. Kıbrıs Türkleri kendilerinden bunu beklemektedir.

5. Türk öğrencilerin kendi okullarında eğitim almalarını istemekteyiz. Ne kadar erken o kadar iyi. Ancak Türk olmayan okullara giden Türk öğrenciler de varsa, bu onların milliyetçi olmadığı anlamına gelmez.

Kanına sadık bir Türk, nereye giderse gitsin gerçek bir Türk olarak kalır. Eğer ortada bir hata varsa, sorumluluk bu çocuklarda değil, velileri ve öğretmenlerdedir. Hem velilerin hem de öğretmenlerin daha uyanık olmalarını beklemekteyiz.

6. Türk tüccarlardan alışveriş yapmak her Türkün ulusal ödevidir. Türk tüccarlar da dürüst ve makul davranmalı ve kardeşlerine düşük fiyatlar uygulamalıdır. Bunu yapmakla ülkemize ve toplumumuza hizmet etmiş oluruz. Türk teşkilatı bu konu ile ilgili bir birim kuracaktır. Rum tüccarlarla iş yapan herkes ağır şekilde ihtar edilecek ve bu şekilde alınan ürünlere el koyularak imha edilecektir.

HER ŞEY ULUSUMUZ İÇİN

HER ŞEY VATANIMIZ İÇİN

Türk Mukavemet Teşkilatı Komitesi”

Mete Hatay, İngiliz arşivlerinde bulup yayınladığı bu bildirin kapsamını 1958 yılının başı itibarıyla TMT'nin Kıbrıslı Türkler üzerindeki kontrolü tamamen ele geçirdiği ve göre, Rum solu da Makarioslaştırılırken komünistler de şeytanlaştırılması şeklinde değerlendirmiştir (Hatay, 2015)

TMT'nin yeni yeni filizlenmeye başladığı tarihlerde bile Kıbrıs'ta iki toplumun birlikte yaşayabileceğini ima eden her türlü girişime tepki gösterilmişti. Adadaki iki toplumun birlikte yaşayabileceği görüşünde olan ve bunu her platformda seslendiren İngiltere'nin yeni valisi Sir Hugh Foot'un Kıbrıs Türk Tabipler Birliği tarafından kokteyle davet edilmesi TMT yöneticilerini rahatsız etmiştir. Ama davetten geri dönülemeyeceği için etkinlik esnasında "Rum amaline, Türk davası aleyhine, köprüler kurmak isteyen Sir Hugh Foot için Kıbrıslı Türk tabiplerinin verdiği kokteylin Türk Milli davasının bir istisnası olarak kabul edilmesi gerekir" ifadelerinin yer aldığı bir bildiri etkinlik sırasında katılımcılara dağıtılarak tabiplere de mesaj verilmiştir. Benzer tarihlerde Hürsöz gazetesi sahibi Fevzi Ali Rıza'nın da Vali Foot'un iki toplum arasında köprüler kurma çabasına destek veren yazısı üzerine de TMT bir bildiri yayınlamak üzere gözdağı vermiştir (Cahit, 1997d). 27-28 Ocak olaylarıyla tırmanan gerginlik yazıya kadar

sıcak tutulurken, ötekileştirme adına iki toplumu birbirinden ayıracak adımların artarda gelmesi yeterli kalmamıştır. Mayıs ayıyla birlikte ötekileştirme eylemlerinde şiddet ön plana çıkarken, tehdit ve cinayetler 1958 yazında tarih sayfalarında yerini almıştır.

3.3.1.1. Ötekileştirmeye Damgasını Vuran Tarih: 1 Mayıs 1958

EOKA'nın 1957 sonbaharından başlayarak 1958 baharına kadar devam eden komünist olarak tanımlanan Kıbrıslı Rum solculara karşı uyguladığı saldırılar, adada bu saldırılara karşı gösterilerin yoğunlaşmasına da yol açmıştır. 1 Mayıs 1958 İşçi Bayramı'nda PEO'nun düzenlediği miting bu saldırılara cevap niteliğinde geçmiş yıllara nazaran daha fazla önem kazanmıştır. Kıbrıslı Türk işçilerin 1 Mayıs mitinginde Kıbrıslı Rumlarla birlikte yer alması, TMT'nin de EOKA benzeri eylemlerinin tetikleyicisi olmuştur. Türk ve Yunan bayraklarının taşındığı 1 Mayıs mitinginde Kıbrıs Türk ve Rum solunun ortak düşman olarak görülen İngiliz emperyalizmi kınanırken, sömürgeciye karşı Türk ve Rum işçilerin omuz omuza mücadele etme azimleri dile getirilmiştir (An, 2019). Bu olayı gerekçe gösteren TMT yayınladığı bildiriyle Rum sendikası Tüm Kıbrıs İşçi Federasyonu PEO'ya üye olan Türk işçilerin istifası isterken, bundan sonra Kıbrıslı Rumlarla herhangi bir iş birliğine girenlerin cezalandırılacağı açıklanmıştır (An, 2018).

1 Mayıs 1958 mitingi Kıbrıs Türk liderliği tarafından görevlendirilen kişilerce görüntülenerek kayıt altına alınmıştır. Dr. Fazıl Küçük'ün talimatıyla, matbaasında çalışan Türkiyeli bir makinist ve Mehmetali Öztürk bu amaçla görevlendirilmiştir. Mehmetali Öztürk'ün yönlendirmesiyle kimseyi bilmeyen ve eylemde bulunan Kıbrıslı Türklerin de tanıyamayacağı biri olan makinist de kendisine işaret edilen kişilerin fotoğraflarını çekerek 1 Mayıs mitingine katıldıkları belgelenmiştir (Demirbağ, 2004). Türkçe yayın yapan gazeteler, Kıbrıslı Türklerin 1 Mayıs mitinginde Türk bayrağı taşımalarını infial olarak değerlendirilmiştir. Bozkurt gazetesinin manşetten verdiği haberde, "Bu nümayişlere bazı satılmışların da katılmış olması, Türk cemaatinin üzüntüsünü bir o kadar daha artırmış ve büyük bir infial yaratmıştır. Türk bayrağının sadece

şerefli ellerde taşınacağını bilmeyen bu satılmışlara son ihtarımızdır: Çizmeden yukarı çıkmayınız” (Bozkurt, 1958c).

1 Mayıs mitingiyle ilgili tartışmalar ve Kıbrıs Türk liderliğinin duruşu, Kıbrıslı Türk solcularına karşı baskının tetikleyicisi olmuştur. Kıbrıslı Türklerin 1 Mayıs mitinginde Kıbrıslı Rumlarla birlikte yürümelerine ilk tepki olarak, Kıbrıslı Türk solcu aydınların mekanı olan Lefkoşa Türk Eğitim Spor Kulübü 1 Mayıs akşamı yakılıp yıkılmıştır (An, 2018). Ahmet An’a (2019) göre Türk Eğitim Kulübü üyelerine “Rumlara satılmış” damgası vurulan olaylar sömürge polisinin gözü önünde yaşanırken, yağma olayıyla ilgili herhangi bir tutuklama olmadığı gibi kulüp binasının yakılıp yıkılmasından da kimse sorumlu tutulmamıştır. Sol görüşlülerin toplandığı bir kulüp olan Türk Eğitim Kulübü (TEK) 1 Mayıs sonrası gelişmelerin ardından talan edilmesinin ertesi günü mekanda incelemelerde bulunan Hasan Demirağ, etrafa yayılan makbuzları incelediğinde bunlarda derneğe üye olan ve katkı verenler isimlerinin bulunduğundan dolayı, sol bloğa hizmet ettiğini düşündüğü bu kişilerin listesini TMT kurucularından Burhan Nalbantoğlu’na teslim etmiştir. Hasan Demirağ, TMT’yi yazdığı kitabında TEK binasının talan edilmesinden bir süre sonra, Türkler tarafından komünist diye Türklerin öldürülmeye başlandığını anımsatırken, öldürme olaylarının bu baskında elde edilen verilerle bağlantılı olup olmadığını sorgulamıştır (Demirbağ, 2004).

Haravgi gazetesine göre ise, 1 Mayıs mitinginde çekilen fotoğraflardan yola çıkılarak mitinge bir heyet gönderildiği tespit edildiği için Türk Eğitim Kulübü talan edilmiştir. 1 Mayıs gecesi saat 21.00 sıralarında 30 kadar kişinin kulübe baskın yaptığını yazan gazete, aynı gün Atatürk Ortaokulu’nu ziyaret eden Dr. Fazıl Küçük’ün öğrencilere komünistlerle hiçbir temas kurmamaları telkininde bulunduğu da yer vermiştir (Bozkurt, 1958c). Olaya farklı bir açıdan yaklaşan Aydın Akkurt, Türk Eğitim Kulübü’ne yapılan saldırıyı bir tahrike bağlamaktadır. Aydın Akkurt’a göre, Kıbrıs Türk Lisesi’ndeki tiyatro oyununu izlemek için Yenicami’de toplanan liseli gençler Zafer Sineması’nın oradan geçerken Türk Eğitim Kulübü’nde bulunanlar onlara küfür savurup el kol işareti

yapınca, tahrike yapılan öğrencilerle dernektekiler arasında çatışma yaşanmıştır (Akkurt, 1999).

3.3.1.2. Milli Hedef Uğruna İşlenen Solcuların Vurulması

Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumlarla temaslarını kesmek için TMT bildirimleri ve yapılan tehditler tam olarak işlemeyince, solcu liderlerin vurulması süreci yaşanmıştır. Vurulma eylemleriyle birlikte korkuya kapılan Kıbrıslı Rumların yanında çalışan veya PEO ev diğer Rum sendikalarına üye olan hatta talan edilen TEK üyeleri gazetelere ilan vererek, hem Rum sendikasına üye olmadıkları hem de Türk milli tezlerine sadık olduklarını ilan etmişlerdir. Mayıs sonu başlayan gazetelerde ilan yayınlama süreci yaz sonuna kadar devam etmiştir. Halkın Sesi ve Bozkurt gazetelerinde bu dönemde yüzlerce ilan yayınlanmıştır.

22 Mayıs 1958 tarihinde PEO Türk Şubesi Başkanı Ahmet Sadi Erkut silahlı saldırıya uğramış, saldırıda eşi yaralanmıştır. Sabah evinden çıktığında üç kişinin silahlı saldırısına uğradığı sırada Ahmet Sadi Erkut, eşinin önüne geçmesiyle ölümden kurtulmuştur. Her ikisi de ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır (An, 2019). Ahmet Sadi Erkut'a karşı düzenlenen saldırıda yer alan iki kişiden biri TMT konusunda araştırmaları bulunan Ersan Berksel'e konuşurken olayın nasıl olduğunu şöyle anlatmışlardı:

“Bu eylem için 2 gün önceden görevlendirildik. Eylem günü sabah evlerinin önünde araba bekleyen Sadi Erkut ve eşine doğru yürümeye başlayınca, daha ateş etmeden Sadi Erkut eve doğru koşmaya başlamıştır. Eşi diğer eylemcinin üzerine saldırırken ben de ona arkadan ateş etmiştim” (Berksel, 2019, s.80).

Ahmet Sadi Erkut'a düzenlenen silahlı saldırının ertesi günü 23 Nisan 1958 tarihinde TMT bir bildiri yayınlamıştır. Bildiri solculara karşı bir tehdit içeriği taşıyordu:

“... imanını satmış birkaç bedbahtın milli menfaatlerimizle davamız ve teşkilat aleyhinde faaliyette buldukları bilinmektedir. İngiliz hükümetine bir parça kemiğe milliyetlerini dinlerini ve vatanlarını satmış bu melunlara lanet!!! Bu beyinsiz uşaklar doğru yola gelmedikleri taktirde teşhir ve ilan edilmek suretiyle bütün Türklerin husumet ve laneti üzerlerine çekilecektir. Hıyanet ve melanette daha fazla ısrar, hayatlarının sonu olacaktır...” (Demirbağ, 2004, s.371).

Rum basınında da yer alan vurulma eylemiyle ilgili olarak Haravgi gazetesi vurulmanın sorumlularını “aşırı milliyetçi Türk saldırgan grup olarak” nitelendirdi. Gazete vurulma eylemi, Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların adada hiçbir zaman birlikte olamayacağını anlatmak amacıyla gerçekleştirilmiştir (Demirbağ, 2004). Ahmet Sadi Erkut’a karşı yapılan ve eşiyle birlikte yaralandığı silahlı saldırı olayı uluslararası medyada da konu olmuştur. AP’nin servis ettiği haberde, “Vurulma olayı siyasi bir hadise olduğu sanılmaktadır, Türk işçi sendikalarının sol cenahı, Türk camiası lideri Dr. Fazıl Küçük’ün müdafaa ettiği adanın taksim tezine muhalifti” ifadelerine yer verilmiştir (Akkurt, 1999).

Sadi Erkut’un vurulmasından 2 gün sonra ise ilk solcu cinayeti işlenmiştir. 1 Mayıs mitingine katılanlardan olan Fazıl Önder, 24 Mayıs 1958 tarihinde Lefkoşa çarşısında gündüz vakti önce vurulup sonra bıçak darbesine maruz kalmıştır (An, 2018). Solculara karşı yapılan ikinci saldırıda saraçlık yapan ve yakın tarihe kadar İnkılapçı isimli bir de gazete yayınlayan Fazıl Önder saldırıda hayatını kaybetmiştir. Fazıl Önder’in iş yerine giden saldırgan tabancayla öldüremediği Fazıl Önder, bıçak darbeleriyle ağır yaralanmış ve hastaneye götürülürken hayatını kaybetmiştir. Fazıl Önder’i öldüren kişi Ersen Berksel’e olayı anlatırken, kendisini tanıdığı için 3-4 el ateş etmesine rağmen ölmeyen Fazıl Önder’i kamayı boynuna saptayarak öldürdüğünü itiraf etmiştir (Berksel, 2019). Remzi Halluma’ya (2017) göre, bu saldırı sırasında bölgede köşe başlarına TMT’nin gözcüleri de yerleştirilmiştir. Eşi Fazıl Önder’in öldürülüşünü kızına şöyle aktarmıştır: “Saraç dükkanlarına gelen kişiler Fazıl

Önder ile bir tartışmaya girdikten sonra onu vurmuştur. Ölmeyen Fazıl Önder “Tanıdım sizi” deyince sırtına bu kez gama saptanır. Ölmemesine rağmen kamyonu konularak dolaştırmışlar ve öldükten sonra hastaneye ulaştırılmıştır” Gazeteye ilan verip PEO sendikasıdan istifa ettiğini bildirmesi için dayısının babasına ısrar ettiğini yengesinden dinledikleri doğrultusunda aktaran Fazıl Önder’in kızı Ayşe Zeytincioğlu, ilan vermesi konusunda dayısının amcasından yani Fazıl Önder’in kardeşinden destek istemiştir. Dayısı amcasına “Ben ikna edemedim kendini, bak sen kardeşisin, belki sen ikna edebilin kendini da versin, yazıktır” demiş. Ertesi günü de vurdular kendini...” şeklinde yaşanan diyalogları aktarmıştır. Solculara karşı başlatılan operasyonlarda ilk öldürülen kişi olan Fazıl Önder’in cenazesine ailesinin katılmasına izin verilmemiştir. Sadece kardeşine cenazeyi kaldırması için müsaade edilmiştir. Solculara karşı tepkiler o kadar artmıştı ki, Fazıl Önder’in cenazesi çarşıdan geçerken taşlanmış, gömülmeye götürülmesine bile karşı çıkmıştır. Cenazenin taşlanması ve sövüp sayılmasından rahatsız olan Fazıl Önder’in kardeşi, Dr. Fazıl Küçük’ten cenazenin gömülmesine izin veren bir yazı aldıktan sonra cenazeyi sorunsuz mezarlığa ulaştırabilmiş, ancak ailenin katılmasına izin verilmeden cenaze gömülebilmiştir. Babası öldüğünde daha çocuk olan ama babasının ölüm sürecinin aile arasında konuşulması konusunda ketumiyetin olduğunu belirten kızı Ayşe Zeytincioğlu, Kaymaklı mezarlığında babasının tam olarak nereye gömüldüğünün bugün bile bilinmediğini, kendisinin babasının cenazesi ve mezarıyla ilgili bilgisinin cenazeyi gizlenerek izleyen dayısının anlattıkları çerçevesinde bilmektedir. Annesinin kendisini babasının mezarına neden götürmediğini sürekli sorgulayan ve bu konuda çok kızan Ayşe Zeytincioğlu, vefatından sonra annesinin bu tavrın nedenini çözebilmiştir. Annesi öldükten sonra dayısının kendisine “annen tehdit ediliyordu, eğer mezara giderse sizi de öldürecekler diye korkutulmuştu” demiştir (Uludağ, 2005).

Sadi Erkut’un vurulması ve Fazıl Önder’in öldürülmesinin ardından solcuların PEO’dan istifa ettikleri ve Türk tezlerine bağlı olduklarına dair gazetelerde yayınlanan ilanlar yoğunlaşmıştır. Bazı gün sayfalarca ilan Halkın Sesi ve Bozkurt gazetesinde yayınlanırken, gazetelere işçi birliğine üyeliği

bulunmadığı ve solcu olmadığına dair ilan vermek için Limasol'dan Lefkoşa'ya gelen Berber Ahmet Yahya'nın vurulmasından 2-3 saat sonra, yayınlanan gazetelerde ilanı yer alıyordu. Fazıl Önder cinayetinden dört gün sonra denk gelen tarihte Lefkoşa Türk Eğitim Kulübü üyelerinden (An, 2018) berber Ahmet Yahya Ahmet Yahya, 30 Mayıs günü sabah saat 03.00'te gecelediği Dedeade Hanı'nda öldürülmüştür (Berksele, 2019).

3.3.1.3. Vurulma Eylemlerinin Ardından Yayınlanan TMT Bildirileri

Ahmet Sadi Erku'ta yapılan saldırı ve ardından Fazıl Önder'in öldürülmesinin ardından TMT silahlı saldırıları üstlenmiş ve Kıbrıslı Rumlarla aynı örgütlerde kalmaya devam edenlerin benzer muameleye tabi tutulacağı ilan edilmiştir (An, 2018). Solculara karşı evlere gönderilen mektupların ardından kentlerde dağıtılan tehdit içerikli bildiriler de ilk sendikacı cinayetinin ardından gelmiştir. Türkçe orijinaline rastlanamayan, ancak İngiliz arşivlerinde tercüme edilmiş nüshası bugünlere taşınan bildirilerde sendika cinayetleri TMT tarafından üstlenilmiştir.

“TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLATI

26 Mayıs 1958

Sevgili Türk Halkı,

Türk Mukavemet Teşkilatı harekete geçmiş ve kendilerine yapılan uyarılara rağmen Kıbrıs'ta yaşamakta olan 120,000 Türkün varlığını tamamıyla hiçe sayarak Kızılara hizmet etmekten mutluluk duyan alçak hainlere hak ettikleri ölüm cezasını vermeye başlamıştır. Bu satılmış soysuzlar, Kıbrıs'ın Türklerinin onları affedeceğini mi sanıyordu? Ulusal bütünlüğümüzü bozmaya veya zayıflatmaya çalışan kişilere (her kim olurlarsa olsunlar) tek cevabımız beyinlerine sıkılacak bir kurşun olacaktır. (TMT tarafından) vatan haini ve komünist maşası ilan edilen Sadi Erku ve Fadıl Önder hak ettikleri cezayı almışlardır. Aynı şekilde, onların satılmış yoldaşları da derhal cezalandırılacaklardır. Adanın neresinde olursa olsun komünist propaganda yapan herkesi aynı kadere mahkumdur. Türk gazetelerinde

durumlarını açık bir şekilde anlatan ve ruhlarını komünist propagandadan samimi şekilde arındıran kişilerin hayatları şimdilik bağışlanmıştır. Ancak bu kişiler çok yakından gölge gibi izlenmektedir. Hareketlerinde en ufak bir şüphe veya kötü niyet gözlemlenmesi durumunda bu kişilerin hayatlarına son vereceğiz. Adanın her yerindeki “Vurucu ekiplerimiz” “Hazır ol” emrini almışlardır. Kıbrıs’ın sevgili Türkleri, teşkilatımız tarafından öldürülen vatan hainleri, sizin en büyük düşmanınız ve şerefinizle oynayan soysuzlardan bazılarıdır. İşlenen bir suç veya Teşkilat hakkında gördüğünüz veya bildiğiniz hiçbir şeyden hiçbir yerde bahsetmemelisiniz. Burada ilan ederiz ki, Polise veya Mahkemelere veya güvenilir kişilere teşkilat hakkında bilgi vermek bugünden itibaren Vatana ihanet sayılacaktır. Teşkilatımızın üyelerine, ihtiyaçları olan veya istedikleri her türlü yardımı yapmak ve bildiklerinizi kimseye anlatmamak en yüce ulusal ödeviniz olmalıdır.

Kulüplerde, kahvehanelerde veya başka herhangi bir yerde bu konudan bahsedilmemelidir. Teşkilatın aleyhinde konuşanlar veya emirlerine herhangi bir şekilde karşı gelenler derhal cezalandırılacaklardır ve bildirilerimizde isimleri verilecektir. Yaşasın Türk Ulusu! Kahrolsun Hainler! Kahrolsun taksim karşıtı İngilizler! Ya Taksim ya Ölüm! TMT Merkez Komitesi” (Hatay, 2015)

Ahmet Yahya'nın öldürülmesinin ardından TMT, 31 Mayıs 1958 tarihinde “Hayinlere son İhtar” başlıklı bildirisini yayınlamıştır:

“Hainlere Son İhtar:

Hakiki Türk olmayan bir Hain daha (Vurucu) Ekiplerimiz tarafından ortadan kaldırılmıştır. Gelecekte de bu gibi hainlerin ortadan kaldırılması devam edecektir. Ancak şu an için bu gibi kişilere son bir şans veriyoruz.

SON İHTAR: “Vurucu Ekiplerimize” 10 Haziran 1958 tarihine kadar eylemlerini askıya alma talimatını vermiş bulunuyoruz. Kesin bir şekilde hain olarak listelediğimiz herkes bu 10 günlük süre içerisinde, toplumu, fikirlerini

değiştirdikleri ve artık bizimle oldukları yönünde ikna etmek için gerekli adımları atmalıdır.

Diğer taraftan, saygıdeğer halkımıza, özellikle kadınlarımıza, evlerinde veya iş yerlerinde silah sesi duyduklarında, silahın Rumlar tarafından ateşlendiğine emin olmadıkça sokaklara koşarak Ekiplerimizin işlerine mani olmamalarını hatırlatmak isteriz.

**BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİNE MANİ OLMAYA ÇALIŞAN HERKES
ORTADAN KALDIRILACAKTIR.**

Türk Mukavemet Teşkilatı.” (Hatay, 2015)

3.3.1.4. Ötekileştirme Adına Gerçekleştirilen Eylemlerinin Değerlendirilmesi

TMT'nin yayınladığı bildirimlerde komünistlere atfen hiçbir ifade olmadığını belirten Kemal Tanrısevdi, 1958 yılındaki öldürülmelerden kendisi ile Burhan Nalbantoğlu'nun ilgisi olmadığını ifade etmiştir. Tanrısevdi, kendisi ve Nalbantoğlu'nu olaylardan soyutlamakla okları Denктаş'ın üzerine yönlendirmiştir. Kendisinin cinayetlerle ilgili bir sorumluluğu olmadığını belirtmekle birlikte Tanrısevdi, “Bunların PEO ile yürüyüp Türk bayrağını taşımaları Türk toplumunda infial yaratmıştır” ifadesiyle cinayetleri onaylamıştır (Cahit, 1997f). Mayıs 1958'da yaşanan vurulma olaylarıyla ilgili o dönemde Kıbrıs'ta bulunmadığı için kendini muhatap olarak görmeyen Kemal Tanrısevdi, fikir yürütemeyeceğini, ancak o dönemde kendisinin de tasvip etmediği birçok şey olduğunu not düşerken kendisi döneminde hiçbir Kıbrıslı Türkün burnunun kanamadığını ifade etmiştir (Cahit, 1997g).

Türk Haberler Servisi ve Bayraktar Camisi'ne bomba konulmasını Denктаş'ın itiraf ettiği iletildiğinde Kemal Tanrısevdi, “TMT değildi, kişilerle başka olgularla TMT'yi karıştırmamak gerek” dedi (Cahit, 1997g). Hasan Demirağ'a ise Türk Haberler Servisi'nin bombalanması ve solcuların vurulması vakalarının yapıldığını ancak üstlenen olmadığını dikkat çekerken, bu operasyonları

yapanlar için “aldığı emirleri sınırdan operasyon yapan Mehmetçik”e benzeterek, ilgili kişilerin “kendilerine verilen görevi üstelemeden yerine getirmektedirler” değerlendirmesinde bulundu (Cahit, 1997h).

Aynı konuda yine TMT ileri gelenlerinden Mustafa Türkoğlu’na göre kimin vurduğundan çok kimin vurdurttuğuna bakmak gerekmektedir. Türkoğlu’na göre o dönemde her bölgenin vurucu timleri vardı, Bu casustur, haindir, komünisttir derler ve vur emri verildiğinde de gençlerin sorgulanmadan gidip vuruyordu (Cahit, 1997j). Mustafa Türkoğlu’na göre benzer durumlarda kendilerinin suçlanan kişilere karşı göğsünü siber etmesinden dolayı Mağusa’da kimsenin burnu bile kanamamıştır (Cahit, 1997k). Hasan Demirbağ ve Mustafa Türkoğlu’na benzer bir değerlendirme Turgut Sunalp’tan gelmiştir. TMT’nin en önemli özelliklerinden birini verilen emirlerin sorgulanmadan yerine getirilmesi olarak değerlendiren Turgut Sunalp’a (2009) göre ise verilen görevi gözü kapalı yapmakla yükümlü olan TMT mensupları, yerine getirdikleri görevin ne olduğunu genellikle bilmedikleri gibi bunları sorgulamadan yerine getiriyorlardı.

TMT döneminde yaşanan cinayetler ve solculara karşı olan baskılarla ilgili yapılan sonraki yıllarda yapılan yayınlarda çoğunlukla TMT ve örgüt mensupları suçlanırken, bu tartışmaların ayrıntısına girmeden yaşayanları değerlendirenler ise “hata” olarak değerlendirdikleri eylemlerin TMT ve tüm üyelere mal edilmemesi gerektiği görüşünü ortaya koymuşlardır. Bunlardan biri olan İsmail Bozkurt, TMT’de gücü ve yetkisini kötüye kullananların bulunduğunu kabul etme yanında bu yaşananları bütüne mal etmeyi de haksızlık olarak görmektedir. İsmail Bozkurt’a (2009) göre. Bu algının oluşmasında TMT mensuplarının susup konuşmamasının rolü olduğu ve TMT ile ilgili çalışmalar yapıldıkça TMT iyi algılanabilecek. Ahmet Sadi Erkut, Fazıl Önder ve Berber Ahmet Yahya’nın öldürülmelerinde kendi eylem grubunun görev almadığını belirten Hasan Demirbağ, solculara karşı saldırıları şöyle değerlendirmiştir “Milli şuurunu oluşturma çabaları içinde olan TMT yönetimi için 1 Mayıs mitingi bardağı dolduran son damla olmuştur. Vurulma olayları

TMT'nin rayına oturmadığı dönemlerde yaşanmıştır. Bunlar solcuydu. TMT yönetiminde yer alan Hasan Demirbağ, kendi bilgisi doğrultusunda Lefkoşa'da komünist diye öldürülen 4 Kıbrıslı Türk bulunmaktadır. Demirbağ bu vurulma olaylarının ardından PEO'dan istifaların yoğun bir şekilde yaşandığını o yılları anlattığı kitabında not düşmüştür (Demirbağ, 2004). Kendi önerisiyle Dr Fazıl Küçük tarafından 1 Mayıs mitingine kimlerin katıldığını belgeleme görevini üstlenen Mehmetali Öztürk yıllar sonra Hasan Demirbağ'ın kitabında kullandığı söyleşisinde özeleştirisini şu ifadelerle aktarmıştır. "Bu insanlara bu tarafta iş sahası göstermedik çalışınlar ekmeklerini kazansınlar. Sadece bu insanları Rum sendikalarına kayıtlı oldukları için komünistlikle damgaladık" (Demirbağ, 2004).

3.3.2. Türk Milli Kimliğini Güçlendirmek İçin Atılan Adımlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs yönetimini İngiliz sömürge idaresine devretmesiyle birlikte önceleri dini, ardından buna ilaveten etnik temelli insan hareketlerinin eklenmesiyle adada yaşayan iki toplum arasındaki ayrışma artarak devam etmiştir. Anadolu'daki Türk milli kimliğine dönük adımlar Kıbrıs'ta da karşılık bulurken adada yaşayan Türkler, adada Türk olarak yaşamlarını devam ettirme mücadelesini sürdürmüşlerdir.

İngiliz sömürge idaresinin son 10 yılına girildiğinde Enosis hedefinin Kıbrıslı Rumlarda daha etkin bir hal alması ve her iki toplum arasındaki ortak paydaşların törpülenmesi için çeşitli adımlar atılmıştır. 1950'li yıllarda daha da belirginleşen bu adımlar, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nda başkan değişimi ve Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kuruluş döneminde daha da artmıştır.

Türkleştirme adına birçok adım atılmıştır. Ayrı Türk belediyeleri kurulması, Türklerin yaşadığı köylerin isimlerinin Türkçeleştirilmesi, Kıbrıslı Türklerin kendi aralarında Türkçe konuşması, sokak isimlerinin Türkçe kelimelerden seçilmesi, ticaret yanında, iş yaşamı, sosyal ve kültürel aktivitelerde de

Rumlarla birlikte hareket edilmesinin terk edildiği bir politikaya dönüşmüştür. Bu amaçla iki yöntem uygulanmıştır. Birincisi Türk olmanın değerini artıracak adımların atılması, diğeri de Rumlarla birlikte yaşanamayacağı ve ortak hiçbir şeyin bulunmadığı algısının yerleştirilmesi. Bu süreçler gönüllülük ve telkinle hedefine ulaşamayınca, baskı ve tehdit devreye girmiştir. Eğitimde yüzyılın başından beri devam eden Türkleştirme adımları kültür, sanat ve edebiyatta da sürekli var olmuştur. Gazeteler için de bu hedef, basının doğuşundan itibaren yayın politikası şekline dönüşmüştür.

3.3.2.1. Milli Bir Müzik Aleti Olarak Sazın Yaygınlaştırılması

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki milli kimlik adına olan gelişmeleri yakından takip eden Kıbrıslı Türkler, müzik ve sanatta da izlenen stratejilerle milli değer oluşturma çabalarını sürdürmüşlerdi.

Bunlardan bir tanesi de "saz ile yapılan müzik"te kendini göstermiştir. Saz müzik aletini Türk geleneğinin bir çalgısı olarak kabul eden Türkiye yönetimine paralel gelişme gösteren Kıbrıslı Türklerin saz ile tanıştırma ve sazın sevilmesini sağlama girişimleri 1950'li yılların başına dayanmaktadır. Kıbrıslı Türkler 1951 yılında, Türkiye'den gelen Aşık Dursun Cevlani ve Aşık Ali İzzet'in Lefke'de verdiği konserde sazla tanışmıştır. Konsere katılımı artırmak için dönemin gazetelerinin duyuru ve haberleriyle toplumu teşvik etmesine rağmen ilk konser hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. 1955'lere gelindiğinde ise bu ilk konserde gördüğü sazi seven ve onu öğrenen Güner Özdil'in öncü olarak Türkiye'ye staja gönderilmesi sonrasında adada saz çalmaya karşı ilgi artmıştır. Birçok sazcu yetiştiren Güner Özdil, milli bayramlar ve cemiyet günlerindeki etkinliklerin vazgeçilmezi olmuştur. Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın başladığı dönemde müzikte Türkleştirme için uygun bir zemin bulunmuştur. "Atalarımız, Anadolu'dan gelmişse Anadolu dansı ve müziğinin gelenekselleştirilmesi gerekmektedir" algısının hakimiyetiyle, Rumca parçalar ve manilerin unutturulmasının hedeflendiği girişimler başlatılmıştır. Bu çerçevede, Anadolu'dan gelen halk müziği ve folkloru konularını içeren

etkinlikler yoğunlaştırılırken bunun yaygınlaştırılması için okullar da eğitim ve etkinlik merkezleri olarak etkin kullanılmıştır (Hatay, 2016a).

Gazetelerde, sazın milliliğini pekiştirmek ve Kıbrıs'a ait türkülerin bulunmadığı, bilinenlerin de Konya kültürünün yansıtması olduğunun altını çizen haberler yapılmaktadır. Bunlardan birinde de saz sanatçıları tanıtılmak için Kıbrıs'ta sazın babası olarak adlandırılan Güner Özdiil ve öğretmen Arif Hasan Tahsin haberlerde tanıtılmış ve onların halk müziği ve halk danslarıyla ilgili görüşleri aktarılmıştır. O dönemin öğretmenlerinden Arif Hasan Tahsin'in Nacak gazetesinde yayınlanan bir röportajında sazın okullara sokulması üzerinde durmuştur. Tüm okullarda halk müziği ve halk dansı verecek öğretmenlerin yaratılmasının önemi üzerinde duran Arif Hasan Tahsin gibi 1960 öncesinde birçok öğretmen sazın millileştirilmesi hareketinin öncüsü olmuştur (Çelebioğlu, 1961). Saz müzik aletinin satışıyla ilgili gazetelerde yer alan reklamlarda bile milli vurgusu göze çarpılmaktadır. 27 Kasım 1959 tarihli Nacak gazetesine yer alan bir reklamda, "Türkün Erkek sesini ve hassas kalplerini nağmesini terennüm eder" ifadelerine yer verilmiştir (Nacak, 1959a).

3.3.2.2. Okul İsimlerinin Değiştirilmesi

Türkleştirme kampanyasının bir ayağını da Mayıs 1958'de eğitim kurumlarının isimlerinin millileştirilmiş isimlerle değiştirilmesi olmuştur. Öncelikle Lefke İlkokulu'nun ismi Lefke İstiklal İlkokulu olarak değiştirilirken (Bozkurt, 1958d), Lefkoşa Türk Tali Okulları Komisyonu Lefkoşa Türk Lisesi'nin ismini Celal Bayar Lisesi, Viktorya Kız Lisesi'nin ismini de Adnan Menderes Lisesi olarak değiştirmiştir. (Bozkurt, 1958a). Ardından Limasol Türk Koleji'nin ismi 19 Mayıs Koleji olarak değiştirildi. Gazeteler komisyonların aldığı bu kararları taktirle karşıladıklarını ifade eden haberler yapmışlardır (Bozkurt, 1958a).

3.3.2.3. Ayrı Belediyelerin Kurulması

Kıbrıs genelinde Haziran 1958'de yaşanan hem toplumlar arası hem de toplumların kendi arasındaki çatışmalar üzerine Kıbrıslı Türkler beledi

hizmetlerini alamadıkları ve Kıbrıslı Rumlar ile birlikte yaşayamayacakları gerekçesiyle ayrı belediye kurulması yönünde adım atılmıştır. O dönemde Türk kenti olan Lefke dışında nüfus çoğunluğu Kıbrıslı Rumlarda olduğundan dolayı belediye başkanı hep Rumlar olmuştur. Kıbrıslı Türk liderliği Lefke dışındaki tüm kentlerde Türk belediyesi kurulmasına karar vermiştir.

Lefkoşa'dan başlayarak ada geneline yayılan bu operasyon bir gazete duyurusuyla resmîyet kazanmıştır. Gazetelerde yayınlanan bir ilanla 16 Haziran 1958'de Lefkoşa Türk Belediyesi'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Gazetelerde yayınlanan duyuruda seçimler yapılana kadar belediye hizmetlerini verebilmek amacıyla geçici Lefkoşa Belediyesi idaresinin kurulduğu ve mevcut belediyenin meclis üyeleri tarafından Dr. Tahsin Gözmen'in belediye başkanı seçildiği belirtilmiştir (Bozkurt, 1958e). Lefkoşa'yı takiben Mağusa, Limasol, Baf, Larnaka, Girne ve Poli'de de ayrı belediyeler kurulmuştur. Kıbrıslı Türklerin ayrı belediye kurmasını resmî olarak kabul etmemesine rağmen çalışmalarına göz yuman İngiliz sömürge idaresi, 1959 yılında çıkarttığı bir yasayla Girne ve Poli dışındaki Türk belediyelerine yasal statü vermiştir (Bozkurt, 2015).

3.3.2.4. Köy İsimlerinin Değiştirilmesi

Türkleştirme adına son proje ise köy isimlerinin değiştirilmesi olmuştur. 17 Ocak 1959 yılında köylere Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denктаş imzasıyla gönderilen bir yazıyla köy idarecilerinden köyleriyle ilgili yeni isim önerisinde bulunmaları istenmiştir. Köylerden gelenleri değerlendiren federasyon yeni isimlerin bildirildiği mektupları köylere gönderdiğinde, yeni isime itiraz eden köyler itiraz gerekçeleri ve yeni isim önerileriyle ilgili dilekçelerini federasyona iletmişlerdir (Akkor, 2019b). Yazışmalar, itirazlar ve Türkçe milli anlamları bulunan köy isimleriyle ilgili tartışmalar sonrası resmîleşen listeler, 27 Kasım 1959 tarihli gazetelerde yayınlanmıştır. Yeni köy isimlerinin federasyondaki yetkili heyet tarafından incelendiği ve artık değiştirilmeyeceği belirterek her köyün isminin yanına yeni ismi yazılarak duyurulmuştur (Nacak, 1959a).

3.3.2.5. Kıbrıs Gençlik Teşkilatı'nın Kurulması ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, kırsal kesim ve gençlik üzerindeki etkisini artırmak amacıyla gençlik teşkilatını kurup yönetmesi amacıyla Türkiye'den tam yetkili olarak Türkiye Milli Talebe Federasyonu ikinci başkanı Celal Hordan getirilmiştir. 3 aylık bir sürede sonuçlanan bu macerada toplumun ve İngiliz sömürge idaresinin büyük tepkisini almasıyla bir anda biten bu teşkilatlanmanın başına getirilen Celal Hordan, bu görev için Kıbrıs'a geldiğinde 28 Mayıs 1959 tarihinde Halkın Sesi gazetesinde yer alan manşet haberle gençliğe bu teşkilata katılması için çağrıda bulunulurken Kıbrıs Gençlik Teşkilatı'nın hedefleri de şöyle aktarıldı: "Kıbrıs Türk Gençliğini teşkilatlandırmak, kültürel sahada yükseltmek; uyanık ve kuvvetli bir toplum halinde Kıbrıs Türklüğünün haklarını muhafaza ve müdafaa etmeyecek bir duruma getirmek" (Halkın Sesi, 1959, s.1).

Celal Hordan'ın kurduğu gençlik teşkilatı toplum içinde hemen kabul görürken, otoriter bir yapı olarak da hareket etmiştir. Ahmet Gazioğlu'na (2000) göre, bu teşkilatlanmanın arkasında Türkiye'nin bulunduğu düşüncesiyle toplum tarafından büyük ilgiyle karşılanmıştır. 3 ay içerisinde tüm adayı gezip coşku seli yaratan Celal Hordan ve ekibini Kıbrıs Türk halkı bağrına basmıştır. Topluma hesap sorma yetkisi verilen Kıbrıs Türk Milli Gençlik Teşkilatı yetkilileri halk arasında, Rum sigarası içen, Rum dükkanlarından alışveriş yapan, Rumca kelime kullananları önce telkin, ardından da tehdit etme, hatta yol ortasında darp etme görevi üstlenmiştir. Ahmet An'a (2018) göre Kıbrıs Türk Milli Gençlik Teşkilatı Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasına düşmanlık tohumları serpererek, fanatik gençlik yaratmak amacıyla kurulmuştur.

Yeni oluşuma destek vermek için ülke gençliğin yer aldığı tiyatro oluşumlarını eleştirdikten sonra Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nu bünyesinde kurulan Gençlik teşkilatının Türk gençliğini sosyal ve kültürel sahada yükseltmek hedefinde olacağını belirten Osman Türkay, teşkilatın kuruluşunun ertesi günü

Bozkurt gazetesinde yer alan makalesinde bu girişimle ilk defa gençliğin ülke çapında bir teşkilatlanmaya gideceğini belirttiikten sonra gençliğe öğüdünü bu cümleyle sürdürdü: “Teşkilatlı ve uyanık bir gençlik bu ada üzerindeki varlığımızı koruyacak, belirmesi muhtemel tehlikeleri önceden görmek için millî davalarda göz kulak olacak; var kuvvetiyle Türk toplumunu iç ve dış düşmanlarına karşı savaşıacaktır” (Türkay, 1959, s.2).

Yıldırım ekibi olarak adlandırılan Celal Hordan ekibinin Kıbrıs turunun tamamlanmasının ardından 24 Temmuz 1959 tarihinde Lefkoşa’da gençlik teşkilatı 3 gün süren kongrede bir araya gelmiştir. Adanın her yerinden gelen gençlerin katıldığı kongrede o tarihe kadar yapılan çalışmalar anlatılıp, konuşmalar yanında, sanat, spor ve eğlence etkinlikler düzenlenmiştir (Bozkurt, 1959, s.1).

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu bünyesindeki Kıbrıs Türk Gençlik Teşkilatı faaliyetleri ve Celal Hordan’ın davranışlarının yarattığı huzursuzluk hat safhaya geldiğini Denктаş yıllar sonra anılarında belirtmiş, hatta Rumca konuşanlara para cezası kesilmesini yadırgadığını yaşadığı örneklerle aktarmıştır (Denктаş, 2000). Erten Kasımoğlu’na göre makbuzsuz zorla halktan para toplanması ve TMT bilgisi dışında silah satın alınması bardağı taşıran damla olmuştur (Kasımoğlu, 1986). Kıbrıs’taki faaliyetleri karşısında özellikle İngiliz sömürge idaresinin rahatsızlığını sürekli Ankara’ya iletmesi neticesinde eylül başında Türkiye’ye geri çağırılmıştır (Gazioğlu, 2000).

3.3.2.6. Türk’ten Türk’e Kampanyası

Türk’ten Türk’e Kampanyası ilk bakışta ekonomik yansıması olan bir uygulama gibi görünse de aslında sosyal, kültürel ve siyasi etkisi ağır basan bir uygulamaydı. 1950’li yıllara kadar Kıbrıs adasında yaşayan Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında karşılıklı ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki bulunmaktaydı. Gelineen süreçte Kıbrıslı Türkler adada ekonomik açıdan daha güçlü bir yapı oluşturmak, sosyal, kültürel açıdan da Kıbrıs Türk varlığını

güçlendirmek ve Kıbrıs Türk milli kimliğini inşa etmek amacıyla Türk'ten Türk'e Kampanyası'nı uygulamaya koymuştur. Kampanya uygulamaya girmeden önce de Türk'ten Türk'e alışveriş bulunuyordu, benzer durum Rumlar için de geçerliydi. Ancak, Rumların sattığı mallar daha ucuzsa veya müdahili Türk malı yoksa, ancak o zaman Türkler Rum satıcılardan alışverişini tercih ediyorlardı. TMT ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun birbirine paralel olarak yürüttüğü Türk'ten Türk'e Kampanyası bir tercih yerine zorunluluk gerektiren bir hale dönüşmüştür.

Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın resmi boyut kazanması, TMT'nin 11 Mayıs 1958 tarihinde yayınladığı bildiriyle olmuştur. TMT'nin bu yönde zorunlu bir kampanya başlatmasının altında yatan sebep ise İngiltere'nin yeni bir Kıbrıs planı oluşturma sürecinde yaşanan bir diyaloga dayanmaktadır. 10 Mayıs 1958 tarihinde İngiliz Başbakanı Macmillan'ın ikametgahı Chequers'de yeni Kıbrıs planının şekillendirileceği "Hafta Sonu" adı verilen görüşmeler başlamıştır. Başbakan Macmillan'ın da katıldığı toplantıda Kıbrıs'ta Türkler ve Rumların bir arada yaşayıp yaşayamayacağı tartışılmıştı. Kıbrıs'ta Türklerle Rumların mutlu bir şekilde birlikte yaşayabildiklerini örnekleriyle ortaya koyan Kıbrıs Valisi Foot, bu duruma kanıt olarak ise Türk işyerleri ve sokak isimlerinin Rumca olmasını göstermişti. Böylece TMT, bu görüşleri etkisizleştirmek ve Türk siyasi liderliğini güçlendirmek amacıyla resmen Türk'ten Türk'e Kampanyası'na 11 Mayıs günü aşağıdaki bildiriye yayınlayarak başlatmıştır:

"... Toplumumuz Rumlarla ticari ilişki kurmaktan kaçınma konusundaki kararı ulusal bir titizlik ve büyük bir alaka gösterip kabul etmiştir. Özel timler tarafından başlatılan denetimler, daha titizlikle uygulanacaktır. Hiçbir kimse bu denetimlerden muaf tutulmayacaktır. Rumlarla ilişkide bulunmak, Rumlara ait bar, meyhane ve gece kulüplerine gitmek yasaklanmıştır. Özel timler bu gibi yerlere gidenleri izlemek için görev başındadır. Türk tüccar ve iş adamlarına ait dükkan isimleri, binalar ve emlaklar üzerindeki tabela ve ticari amblemler sadece Türkçe olarak yazılmalıdır. Türk mahallelerindeki bütün Rumca ve İngilizce sokak

isimleri değiştirilecektir. şu anda Rumca ve İngilizce olan sokak isimlerinin değiştirilmesine başlanmıştır...” (Akkurt, 1999, s.192-196).

TMT bildirisinden yaklaşık 4 ay sonra Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, 9 Eylül 1958’de, “İktisadi Kalkınma Kampanyamız” başlığıyla gazetelerde yayınladığı duyuruyla Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın çerçevesini ilan etmiştir. Yine bu dönemde kurulan Tüccarlar Derneği’nde yapılan geniş katılımlı toplantıda kampanya ile ilgili alınan karar ve kurallar şöyledir:

“Türk ithalatçılarının ithal etmekte oldukları eşyaların Türk perakendeciler tarafından satın alınması, ecnebi ithalatçılarının ithal ettikleri muadil eşyaların satın alınmaması ve Türk çarşısında satılmaması: Türk çarşısındaki fiyatları ve satışı kontrol için bir murakabe heyetinin teşekkülü; Türk işçisini, Türk sermayesini ve Türk malını korumak için gereken her türlü gayretin gösterilmesi; Çarşı işlerinde göze çarpan herhangi bir şikayetin murakabe heyetine bildirilmesi, mesuliyetsiz şahısların tüccarlara baskı yapmaması; Türk çarşısının bütün ihtiyaçlarını temin edebilmesi için göze çarpan eksikliklerin Tüccarlar Derneği’ne bildirilmesi” (Halkın Sesi, 1958).

Dönemin Kıbrıs Türk toplumu lideri olan Kıbrıs Türktür Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük, kendi gazetesi Halkın Sesi’nde yayınladığı makalesinde Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın benzerini Rumların 1955 yılı sonunda Rum’dan Rum’a kampanyasını uygulamaya soktuğunu belirtmiştir (Küçük, 1958, s.). Dönemin Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş, “bizim Rum’a verdiğimiz para mermi oluyor” söylemiyle Rum toplumuna giden her bir miktarın silah, mermi olarak Türklere karşı kullanmak amacıyla mühimmat alımında kullanıldığını ve bu nedenden dolayı bile Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın daha etkili olması gerektiği üzerinde durmuştur. Kampanyanın başlamasıyla birlikte Türk acenteler ve Türk tüccarların doğmasının önemine vurgu yapan Denktaş, bu süreci suiistimal edenlerin de olduğunu göz ardı etmemiştir (Keser, 2007). Kampanyanın yürütülmesi için

sorumluluk üstlenen bazı kişilerin baskı yöntemine başvurmaları eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Ahmet Gazioğlu'na (2000b) göre, Türk'ten Türk'e Kampanyası kötü yöneticiler ve çıkarıcı kişilerden dolayı yıpratılmıştır.

KKTC Milli Arşivi'nde muhafaza edilen Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun 1958/59 faaliyet raporunda Türk'ten Türk'e Kampanyası'na geniş yer verilmektedir. Federasyon Başkanı Rauf Denктаş tarafından kaleme alınan raporda Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın doğuş gerekçeleri, kampanyanın önemi, kampanyaya destek sağlayan milliyetçi ifadeler ve uymayanların toplumdan dışlanacağı mesajları yer almaktaydı. Ada ekonomisini kontrolünde tutan Rum çarşısına karşı Türk çarşısı yaratmak amacıyla başlatılan kampanyanın hedeflerinin başında Türk endüstrisi, ticareti ve iktisadi bütünlüğünün sağlanması bulunmaktadır. Kampanyaya katılmayanlara ağır ifadelerle eleştiride bulunan Rauf Denктаş'ın, "Birkaç nankör, menfaat düşkünü, çapulcu, soyguncu ve istismarcı tüccarlar" ifadelerine yer verdiği raporda, tüm bu olumsuzluklara rağmen, yine de topluma yaptığı çağrıda ise "aklı başında, vicdanlı milliyetsever her Türk'ün vazifesi, bu kampanyaya sorgusuz sualsiz katılmak ve geride kalanları, aksayanları çekinmeden ayıklamaktır" ifadelerine yer vermiştir (Denктаş, 1959).

Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın hedefine ulaşmaması üzerine oluşturulan Geçici Komite sorunun kaynağı ve çözüm önerilerini araştırmıştır. İlk toplantısını 6 Nisan 1960'ta yapan komite yıl içerisinde yaptığı çalışmaların ardından 6 Aralık 1960 tarihinde sunduğu raporda Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın zor kullanarak değil, ikna yöntemiyle, gazetelerin propaganda amaçlı kullanılmasıyla olabileceğini önerdi. Herkesin vicdanına hitap ederek, kimseyi rencide etmeden, çifte standart uygulamadan, tehdit ve zorbalıktan kaçarak propaganda yönteminin uygulanmasıyla Türk'ten Türk'e Kampanyası'na uyumun sağlanacağı belirtilen raporda, gazetelerde Kıbrıslı Türkler tarafından satılan malların ilan edilmesi, kampanyaya uyan işletmelerin gazetelerde isimlerinin ilan edilmesi önerilmiştir (Geçici Komite Raporu, 1960).

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun aktif bir şekilde çalışmalar yürütmesiyle birlikte federasyonun tüm faaliyetleri Bozkurt ve Halkın Sesi gazetelerinde büyük destek bulmuştur. O dönemde yayınlanan Kıbrıslı Türkler tarafından yayınlanan Halkın Sesi, Bozkurt ve Nacak gazeteleri TMT ile federasyonun bu hedef için attığı adımlar ve verdiği mesajlara sayfalarında geniş yer veriyordu. Ayrıca, Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın toplumda kabul görmesi içine teşvik edici, eleştiren ve reklam anonsları içeren yayınlar sık sık gazetelerde yer alıyordu. Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın itici gücü olan ve 1959 yılında yayın hayatına başlayan Nacak gazetesi TMT propaganda ekibi tarafından, hedef ve politikaları halka uygun bir şekilde yaymak, toplumda birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ancak TMT gizli bir örgüt olduğundan dolayı gazetenin sahibi olarak görünmüyordu. TMT'nin yayın organı olan Nacak gazetesinin ilk yazı işleri müdürü Fuat Veziroğlu, Nacak'ı TMT'nin ortada görünmeden yayınladığı, sahibinin de federasyon adına Rauf Denктаş'ın görüldüğünü aktarmaktadır (Borucu, 2009).

Halk arasında Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın işlemlerini kontrol eden ve uymayanlara ceza yazan bir yapılanma oluşmuştur. Bu amaçla kurulan Kıbrıs Türk Milli Gençlik Teşkilatı, Rumlara ait dükkanlardan alışveriş yapanlardan tutun, Rumca kelime kullanan hatta Rum sigarası içenleri tehdit edip para cezası kesebilecek kadar yetkilendirilmişti (An, 2018). Kısıtlamalar sadece çarşıda değil gayri menkul satışında da olmuştur. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun onay vermediği hiçbir mal Rumlara satılamazdı. Türk'ten Türk'e Kampanyası önceleri teşvik, sonraları da baskı ve tehditle devam etmiştir (Hatay, 2016b).

BÖLÜM 4

BOZKURT, HALKIN SESİ VE NACAK GAZETELERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEME GÖRE ANALİZİ

Kıbrıs'ta Türk milli kimlik inşasında basının nasıl bir rol oynadığını tartışmak için 1957-1959 yılları arasında yayın hayatında olan üç gazete (Bozkurt, Halkın Sesi ve Nacak) analiz edilmiştir. Gazetelerin haberleri ve makalelerinde kullandıkları dil, seçtikleri konular ve gündemdeki gelişmelere nasıl yaklaştıklarının analiz edileceği bu üç yıllık dönemde seçilen metinler, köşe yazıları, başyazılar ve duyurular iki bölümde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Birinci bölüm "Ötekileştirme", ikinci bölüm ise "Türkleştirme" başlıklarını taşımaktadır. Milli kimliği oluşturan önemli kavramlardan olan aidiyet ve ötekileştirmenin yerleşmesi için gazetelerin sayfalarını nasıl kullandıklarının analiz edileceği bu çalışmada gazetelerin haber seçimi ve haberlerde sadece Kıbrıslı Türkler değil, Kıbrıslı Rumlar ve dünyanın başka ülkeleri ve toplumlarına karşı kullandıkları dile de bakılarak seçilen örnekler Kıbrıslı Türklere verilen mesajlar açısından ele alınmıştır. Ayrıca makaleler ve gazetelerde yayınlanan duyurular da aynı bağlamda Wodak'ın söylem-tarihsel yaklaşımı doğrultusunda inceleme kapsamına alınmıştır.

Milli Kimliği oluşturan en önemli kavramlardan olan "öteki"nin olumsuz bir yansıma olarak nasıl yaratıldığı ve seçilen ötekinin, öteki olarak kalması amacıyla geliştirilen söylem ve gerçekleştirilen eylemlerin nasıl haberleştirildiğinin incelendiği ilk bölümde, öncelikle sol görüşlülerin nasıl ötekileştirildiği analiz edilmiştir. Ardından, solculara karşı işlenen cinayetlerde gazetelerin kullandığı dil incelendikten sonra, bu süreçte Rum işçi sendikasına

üye olmadığını beyan eden yüzlerce gazete ilanının öncüleri ve ilginç olanları değerlendirilecektir.

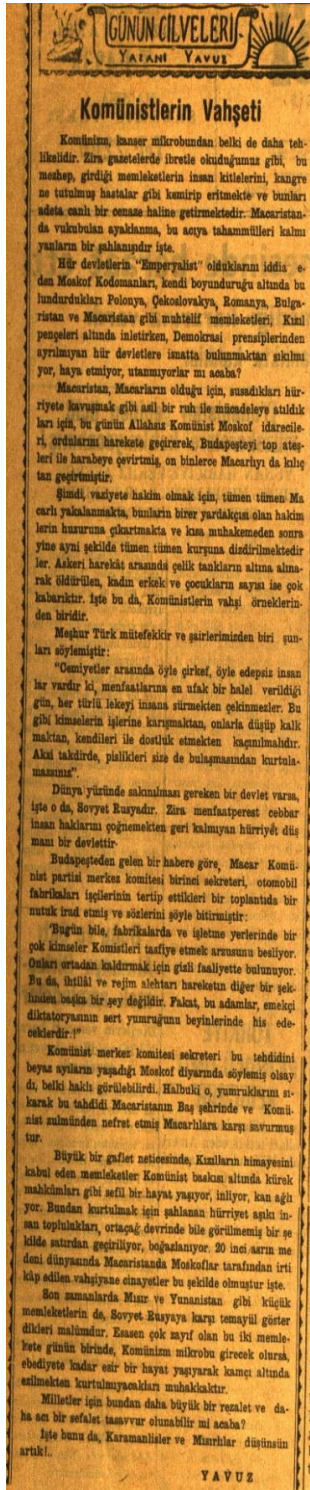
Milli hedefe ulaşmak için solcuların pasifize edilmesi, hatta değersizleştirilmesi için yapılan haberlere bakılırken, kullanılan dil irdelenip, ideolojik verilere bakılarak solcuların nasıl öteki olarak gazeteler üzerinden ötekileştirildiği incelenecektir. Türkleştirme başlığı altında ise, öncelikle Türk olmanın önemine vurgu yapılan makaleler, ardından da Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın doğuş gerekçeleri, kampanya başladıktan sonra yapılan haberler ve yayınlanan ilanlarda kullanılan dil incelendikten sonra kampanyada, üzerinde en fazla durulan sigara kullanımıyla ilgili makale ve duyurular incelenecektir. Bu kapsamda 1957-59 yıllarında Kıbrıs'ta Türkçe gazete olarak yayınlanan Halkın Sesi, Bozkurt ve Nacak gazetelerinde yer alan toplam 46 metin analiz edilmiştir.

4.1. Ötekileştirme Adına Yapılan Yayınlar

Kıbrıs Türk basınının adada Türk milli kimlik oluşturulmasında oynadığı rolü ortaya koyabilme çabasının ilk ayağını ötekileştirme oluşturmaktadır. İlerleyen yıllarda milli teze karşı çıkabilme olasılığı olarak görülen muhalifler komünist olarak nitelendirilip, "zararlı", "düşmanla eşit" gösterilmeye çalışıldığı makale ve haberlerin yanında solculara baskı niteliği taşıyan ilanların 1958 yazında aylarca gazete sayfalarını kapsamaması ve dönemin siyasi cinayetlerinde gazetelerin kullandığı dil incelenmektedir. Bu bölümde konular sırasıyla komünizm, istifalar ve solculara saldırılar başlığı altında analiz edilmiştir.

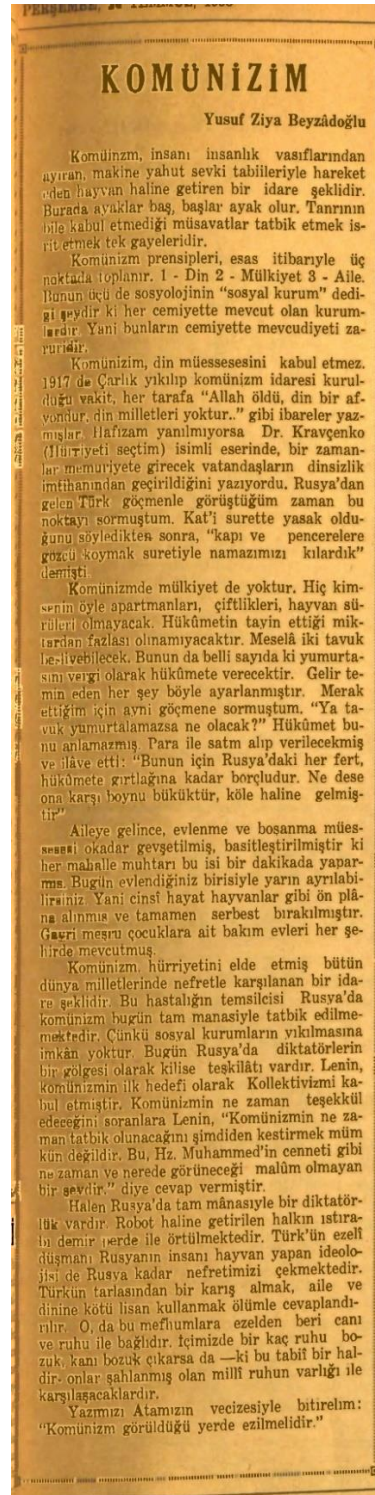
4.1.1. Komünizme Bakışı Yansıtan Yayınlar

EOKA'nın kuruluş bildirgesiyle Kıbrıslı Rum egemen güçlerinin solcuları ötekileştirmesinin resmi politikaya dönüşmesinin ardından Kıbrıslı Türkler arasında muhaliflerin komünist olarak suçlanarak ötekileştirilmesi 1958 yılına denk gelmiştir. Kıbrıs'ta komünizmle ilgili negatif bir algının oluşturulması amacıyla gazetelerde yer alan 4 makale incelenmiştir.

Görüntü 1: Komünistlerin Dehşeti

Bozkurt gazetesini: 9 Mart 1957

Görüntü 2: Komünizm

Bozkurt gazetesini: 24 Temmuz 1958

HURRIYET REJİMİ KOMÜNİZM VE İNGİLTERE

Dünyanın en hür rejimi olmakla iftihar ettikleri komünist dünyasının bugünkü lideri Kruşçev geçen gün Macaristan'da işçilere hitaben bir konuşma yaptı. Bir devlet ve rejim liderine ya da başkanına acemi bir diplomat ağağıyla söylenen sözler, dünya komünizminin bu gün ne demek olduğunu ve komünizmin insanlara sağladığı hürriyetin derecesi ile hürriyetin hangi sınırlara kadar uzandığını açıkça göstermek bakımından çok önemlidir. Kruşçev, mistiklik, hür ve ber şerhinde tamamen serbest olduklarını iddia ettiği komünist boyunu durduğu noktadaki memleketlerden bir tanesi olan Macaristan başta olmak üzere, yeniden rejime karşı bir ayaklanma olduğu takdirde bunun cevap verilmeyeceğini söylemekte, bu bir (!) memleketlerdeki insanların kendi kendilerini ne dereceye kadar idare etmekte olduklarını ve esas idarenin kimin elinde olduğunu, acemilik de olsa, gayet aşikâr bir itiraz olarak dünyaya ilan etmiştir.

Biz böyle önemli olaylar karşısında derhal kendi önemli durumumuzu düşünmemizden geçmeyiz. Bugün gerek bilerek, gerek bilmeyerek, dünya insanlığı için bir erasıl demek olan komünizmle bir, yani Kruşçev'in onun öz salibi olan Türkleri, karşı karşıya bırakmak için yıllardır beri şaşkın bir fikir vardır. Bu fikir ve hareket, maalesef ve maalesef yıllarca imparatorluk idare etmiş olan ve komünizmin tam zıttarafında yor olan İngiltere tarafından gelmektedir.

Bilindiği gibi, İngiliz devleti Kıbrıs'a müdahil olmak için senelerden beri gayret sarfetmektedir. Bir taraftan komünizmin ki halkın yakınsak olmadığı ve oğulluğunun yardım çok fazla olmadığını ayan beyan komünist olduğu bir memleketin kendini istediği şekilde idare etmesi için İngiltere yurtdışıya, Belki de, teselli kabulünden, İngiliz Hükümeti Kıbrıs'taki Komünist Partisini resmen kapatmış olabilir, kendilerini kamplarından salıverebilir, kendilerine tazminat verebilir, stadlarını yahut olsama politikasıyla seslerini yükseltmemelerini temin edebilir; ve bakarsanız ki, yarı kalkıp "Hayır, Kıbrıs'ta Komünist yoktur, işte herkes meydana" diyebilir ve kendi de ya Nasser'in Hoca misali, kendi oyununa, ya kanarak, ya belayı başından defolmek maksadıyla bunlarla anlaşarak müdahiliyeti tatbik etmeye kalkışır. O zaman, aynı dillerini tutan yoldaşlara Kıbrıs'ta teslim etmek ve İnderleri Kruşçev'e bir Akdeniz ve Yakın Şark ziyafeti vermekten başka hiçbir şey yapamaz olur. Kıbrıs'ta ya sayan bir insan için bunun akını iddia etmekten daha yarı ve daha sağma bir şey olmaz.

Görüntü 3: Komünizm

Halkın Sesi: 17 Nisan 1957

HALKIN

BEYNELMİLEL FESAT OCAĞI KOMÜNİZM!

Mutallip D. Vudalı

Komünizm, beynelmilel bir suikasteiler cemiyetidir. Gayesi ise, peygamberi Lenin'in şu felsefesinde kayıtlıdır. "Komünist ahlâk noktâ nazarından, komünizmin yapılmasına yardım eden her şey ahlâki, manî olan her şey gayri ahlâkidir." İmre Nagy'nin idamına hayretle bakmamalıyız. Komünistlerin Nagy'ye bir şey yapmayacaklarına dair Yugoslavya ve Lehistan'a söz vermeleri bir değişiklik ifade etmez. Aynı vaad ve söz 1918'de Ekaterinburg'daki İngiliz ümmü konsolosuna Çar ailesi için verilmişti. 4 gün sonra Çar ailesi İngiliz konsolosluğundan 20 yarda ötede katledilmişti. O günden bu yana komünistler - kendi tabirleri ile - "halk düşmanlarını" katletmektedirler. Bu katliâm, - Lenn'den iktibas edelim - "her iki kampa birini veya diğeri kazandıracaktır" devam edecektir. Yalnız 1944 yılına kadar bolşevikler tarafından öldürülen insanların miktarı 44 milyon 438 bindir (Bu rakam Belçikada müntezir REISSANCE dergisinden, Münih'te Türkçe olarak yayımlanan DERGI tarafından iktibas olunmuştur.) İkinci dünya savaşını müteakip milyonlarca Kıbrıs, Karayay ve Balkan Türkleri ile

Volga boyu Almanları ve Doğu Avrupada (Doğu Almanya, Lehistan, Macaristan) halkı da aynı muameleye maruz kalmışlardır.

Görülüyor ki, siyasi katliâm Sovyetler sisteminde normal bir kaidedir ve rusya halkının komünist idareyi devirebilecekleri bir zamana kadar ki bu çarlığın devrilmesini mümkün kılan büyük bir karışıklığa ihtiyaç göstermektedir - siyasi katliâm devam edecektir. Marx'ın şu sözleri ispata kâfidir. "Proletarya - işçi sınıfı - diktatörlüğüne giden yolu hazırlamak için, entellektüel - münevver - diktatörlük lâzımdır." O halde hür milletler, Kruşçev ve yoldaş "münevver" haydutlar diktatörlüğünü çok uzun bir müddet daha karşılamak mecburiyetindedirler. Bilhassa, komünist haritasına bir göz atmadan komünist gruplarına katılabilecek zaid tarafız Nehrular, Nasserler ve birçok acemi devlet adamlarının çoğalışı, hürriyet aşkı milletlerin daha da mühimleştiriyor. Nagy'nin idamını nefretle karşılayan, uzun yıllar sulayıp yetiştirdiği ağacın meyvesinden daha başka türlü sünen bekliyemezdi. Komünistlere ölüm gerekir!

Görüntü 4: Beynelmielel Fesat Ocağı Komünizm

Halkın Sesi: 10 Ocak 1959

Görüntü 1’de yer alan Yavuz kod adıyla Bozkurt gazetesinde 9 Mart 1957 tarihinde yer alan “Komünistlerin Vahşeti” başlıklı makale yanında, yine aynı gazetede görüntü 2’de yer alan Yusuf Ziya Behzadoğlu’nun 24 Temmuz 1958 tarihli “Komünizm” başlıklı makalesi incelenmiştir. Ayrıca 17 Nisan 1958 tarihinde Halkın Sesi’nde yayınlanan ve görüntü 3’te yer alan “Hürriyet Rejimi, Komünizm ve İngiltere” başlıklı başyazı ile birlikte, görüntü 4’te bulunan Halkın Sesi Yazarı Mutallip D. Vudalı’nın yazdığı “Beynelmilel Fesat Ocağı Komünizm” başlıklı makaleler analiz edilmiştir.

“Komünist Vahşeti” başlıklı makalenin ilk cümlesinde komünizm, kanser mikrobundan daha tehlikeli olarak adlandırılmıştır. “Komünizm” başlıklı makalenin ilk cümlesinde ise komünizmin; insanı, insanlık vasıflarından çıkartıp hayvana dönüştürdüğü belirtilmektedir. “Hürriyet Rejimi, Komünizm ve İngiltere” başlıklı makalede ise komünizm erzaile benzetilmiştir. “Beynelmilel Fesat Ocağı Komünizm” başlıklı makalenin ilk cümlesinde ise komünizm suikastçılar cemiyeti olarak değerlendirilmiştir. Analizi yapılan bu dört makalenin başlıklarına ve giriş cümlelerine bakıldığında komünizme karşı bir kötüleme kendini göstermektedir. Kıbrıs’ta komünist düşüncenin yerleşmemesi ve var olan cılız sol düşüncenin de bastırılmasının amaçlandığı izlenimi veren bu dört makalenin hem başlıkları hem de ilk paragraflarında yer alan cümlelerde komünizme karşı olumsuz bir dil kullanılmıştır.

İngiltere’nin Kıbrıs’tan ayrılmayı seslendirdiği bu yıllarda, Türk milli temelli bir oluşumun dışında yeni bir yapılanmanın benimsenmemesi için Taksim tezi dışındaki alternatifler reddedilmiştir. Kıbrıs’a yakın coğrafyada yaygınlaşan bir rejim olan komünizm de Kıbrıslı Türk siyasi liderler ve gazeteleri yönetenler tarafından Kıbrıslı Rumlarda olduğu gibi tehlike olarak görülmüştür. Adada Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların milli temelden sıyrılmış bir yönetim yapısını, özellikle toplumun komünist rejimi tartışmasını engellemek amacıyla ana hedef olarak komünizm ötekileştirilirken; rejim, hür insanların kabul

edemeyeceği bir yönetim yapısı olarak gösterilmiştir. Makalelerde çoğunluğu somut olmayan olaylardan verilen olumsuz örnekler bulunmaktadır. Bunun yanında ideolojik bir dil kullanılırken, komünizmle ilgili korkulması ve uzak durulması gereken hatta etrafımızda böyleleri varsa onlardan kurtulmanın gerektiği mesajları içermektedir.

Sovyetler Birliği ve ona yakın ülkeler ile komünizmi hedef alan görüntü 1'deki makalede Yavuz kod adıyla yazan Halkın Sesi gazetesi yazarı, net olarak belirtmediği kaynaklardan aldığı sözlerle komünizm aleyhindeki iddialarını desteklemeye çalışmıştır. Kim olduğu belirtilmeyen "meşhur bir Türk şair" şeklinde atıfta bulunularak, komünistleri vahşi olarak nitelendirildiği örneklerden birinde komünistlerin çıkara göre hareket ettiği ve menfaatlerinin bittiği anda her türlü lekeyi sürdükleri ve pisliklerinden kurtulmanın mümkün olmadığı belirtilerek sol görüşlülerden uzak durulması telkin edilmektedir. Rusya'da komünizmin halkı köleleştirdiği iddiasını desteklemek için de bir "göçmen" denilerek belirsiz bir kaynak kullanılmıştır. "Beynelmilel Fesat Ocağı Komünizm" makalesinde ise komünist liderlerin söylemleri, siyasi olaylar ve yazarların eserlerinden kelime ve cümle alıntılarıyla öne sürülen tez desteklenmiştir.

"Komünistlerin Vahşeti" başlıklı makalede, "insanları kemirip eriten", "canlı cenazeye dönüştürülen", "kızıl pençeleriyle inleyen", "allahsız", "çirkeftirler, "edepsizdirler", "hürriyet düşmanı", "komünizmi kabul edenler kürek mahkumları gibi yaşarlar", "mikrop" gibi ifadeler yer verilmiştir. "Komünizm" başlıklı makalede, "insanı insanlıktan çıkaran", "ayaklar baş, başlar ayak olur", "din, mülkiyet, aile yoktur", "halk köle haline gelmiştir", "cinsi hayat hayvanlarınkine benzer, "bugün evlenip yarın boşanabilirsin", "hastalık", "halk robot haline getirilir", "diktatörlük var", "komünizm görüldüğü yerde ezilmelidir" şeklinde ifadeler yer verilmiştir. "Hürriyet Rejimi, Komünizm ve İngiltere" başlıklı makalede İngiltere'nin adadan çekilirken Kıbrıs'ı komünistleştirme gibi gizli bir hedefine karşı topluma uyanık olma çağrısında bulunulurken "dünya insanlığı için erzail" olarak gösterilen komünizmin tutarlı ve ideal değil "şaşkın

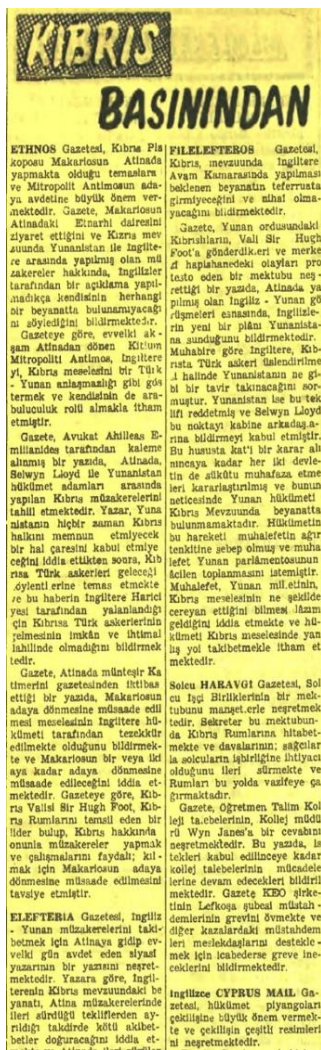
bir fikir” olduğu ortaya konulmuştur. Komünizmi beynelmilel bir suikastçılar cemiyeti olarak değerlendirilen “Beynelmielel Fesat Ocağı Komünizm” başlıklı makalede “siyasi katliam normaldir”, “komünistlere ölüm gereklidir” şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Komünizmin kötü olduğunu ele alan dört makalede de yazarlar örneklere yer vererek tezlerine dayanak oluşturulmuştur. Bazı komünizmle yönetilen ülkelerden verilen olumsuz örneklerle komünist rejimin kötü olduğu algısı yaratılırken, Türk ve İslam toplumunda önemli olan, aile, din gibi değerlerin komünizmde olmadığı ve hiçbir değer taşımadığı ifadelerine yer verilmekle Kıbrıs Türk toplumunu hassas bir noktadan etkilemeye çalışılmıştır. Analiz edilen dört makalede de kullanılan dille ideolojik hedef kendini göstermektedir. İdeolojik eğilime destek olması için halk dilinde olumsuz nitelendirmelerde kullanılan kelimeler seçilerek komünizme tehdit açısından bakılırken, dışlayıcı ifadeler açıkça kaleme alınmıştır.

4.1.1.1. Rumların Komünizm Damgasıyla Ötekileştirilmesi

Komünizme bakışın nasıl olduğunun analiz edildiği yukarıdaki makalelerin ardından Kıbrıs Türk basınında yer alan üç metinle, Kıbrıslı Rumlara olan bakış analiz edilmektedir. Bunlardan biri adada Rumca yayın yapan bir gazeteyle ilgili kullanılan sıfatın yer aldığı “Kıbrıs Basınından” haberi, İngiltere, komünizm ve kilise arasında ilişki kurulan “Komünist Tehlike” başlıklı başyazı ve Kıbrıslı Rumlar arasında komünizmin ilerlediğini göstermek amacıyla kaleme alınan “125 bin Komünist” başlıklı köşe yazısı analiz edilmiştir. Kıbrıs Türk basınında, Rum basınında yer alan bazı haberler tercüme edilerek gazete sayfalarında yayınlanmaktadır. Bozkurt gazetesinde 17 Şubat 1957 tarihinde görüntü 5’te yer alan “Kıbrıs Basınından” başlıklı haberde Rumca gazetelerin isimleri sıfatsız verilirken, Haravgi gazetesinden bahsedilirken, “Solcu Haravgi” denilmektedir. İngiltere’nin Kıbrıs’ta bağımsız bir yapı kurma fikrinin netleştiği günlerde Bozkurt gazetesinde yer alan bir başyazı “Komünist Tehlike” başlığını taşımaktadır. 7 Ekim 1959 tarihinde görüntü 6’da yer alan makalede Rumların çoğunluğunun komünistlerden oluştuğu tezi üzerinde durarak İngiltere’nin bunu göz ardı ettiği belirtilmektedir. Görüntü 7’de ise Halkın Sesi’nde Yavuz koduyla yayınlanan köşe yazısının başlığını “125 bin Komünist” oluşturmaktadır. Makalede Makarios’un Kıbrıs’ta komünistlerin az olduğu

iddialarına karşı gazete, Kıbrıs'taki Rum sol liderlerin görüşlerine yer vererek adada çok sayıda Rum komünist olduğu iddiasını öne çıkarmaktadır.

Görüntü 5'te yer alan ve Bozkurt gazetesinde her gün tekrarlanan yöntemle, Haravgi gazetesinden bahsederken önüne "solcu" terimi kullanarak yazılmasıyla sadece Kıbrıslı Türkler arasında değil, Kıbrıslı Rumların arasında solcu olanların kullanılan dilde nasıl ötekileştirildiğini göstermektedir.

Görüntü 5: Kıbrıs Basınından

Bozkurt: 17 Şubat 1957

Haravgi gazetesi o dönemde Kıbrıs'ta siyasi çalışmalar yapan komünist bir parti olan ve Kıbrıslı Rumların örgütlü olduğu işçi sendikaları üzerinde de etkin olan AKEL'in yayın organı olması Bozkurt Gazetesi'nin böyle bir dil kullanmasında rol oynamıştır. O yıllarda solculara karşı olan ötekileştirme çalışmaları daha önce analiz edilen metinlerde de görüleceği gibi dünya üzerindeki komünizm, uzak durulması gereken bir olgu olarak yansıtılmaktadır. Bu, Kıbrıslı Rumlara ait bir gazete için bile yapılmıştır.

BOZKURT GÖRÜŞÜ

Komünist tehlikesi

Bir taraftan Eoka lideri Makarios diğer taraftan Yunanistan Hükümeti ile Yunan basını ve Adadaki Rumca gazeteler yeni İngiliz plânı aleyhinde cephe almışlar, durmadan atıp tutuyorlar ve bu plânın İngiltere ile Türkiye tarafından hazırlandığını ve sırf bir amaçlığı memnun etmek için tatbika başlandığını ileri sürmektedirler.

Yeni İngiliz Plânının tatbika bağlanmasında şaşkına dönen Makarios "Bağımsız Kıbrıs" kurulmasını talep ediyor ve kızıl papaz Yunanistan Hükümeti ile Yunan ve Kıbrıs Rum basını tarafından hararetle destekleniyor. İngiliz İşçi Partisinin de bu fikre hizmet ettiğini ve sırf Yunanistanı memnun etmek için her çareye başvurduğunu hayretle ve esefle görmekteyiz.

Ne yazık ki, ne Yunanistan Hükümeti ve ne de İngiliz İşçi Partisi hakikatleri görececek bir durumda değildir. Adadaki Rum çoğunluğunun yüzde vetmiş'ni komünistlerin teşkil ettiği her nedense unutuluyor. Bağımsız Kıbrıs Hükümeti kurulduğu takdirde, seçimleri kazanacak komünistlerdir. Bugün Girne ve Lefkoşa hariç, diğer kaza ve köylerdeki bütün belediye seçimlerini komünistler kazanmıştır.

Müstakil Kıbrıs Hükümeti kurulduğu takdirde, Hükümeti ellerine geçirecek olan komünistler, bu surette duruma da hâkim olacaklar ve Milliyetçilere top attıracaklardır. İş bununla bitmiş oluyacak. Sovyet Rusya Orta Doğu için Kıbrıs'ı bir atlama taşı olarak kullanacaktır. Makarios müstakil Kıbrıs Hükümeti kurulmasını tezini savunurken saçmalamaktadır. Biz göz göre göre Yeşiladayı felâketlere atmak istemiyoruz.

Bu dünyayı komünist tehlikesini önlemeğe çalışırken Adanın komünistler eline geçmesine elbette fırsat ver-

yecektir. Müstakil Kıbrıs Hükümeti fikrini kabul etmek ve bunun tahakkukuna gitmek, Adayı kızıl boyamaktan başka bir fayda sağlamayacaktır. Makarios'un tuttuğu yol budur. Zaten o, bir çok defalar her ne pahasına olursa olsun, hattâ icabı halinde komünistlerle bile Kıbrıs mevzuunda işbirliği yapacağını ilân etmiştir.

Büyük olduğu kadar, korkunç bir tehlike karşısındayız. Bu tehlikeyi atlatmak, memleketi huzur ve sükûna kavuşturmak, Britanya Hükümetine düşen bir vazifedir. Yeni plânın tatbikini Adanın Taksimi takip etmelidir. Ada ikiye bölünmeden komünist tehlikesi ortadan kalkmayacak, bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar ise huzur ve sükûna kavuşmayacaktır.

Makarios facia yaratmak için dünyaya gelmiş bir adamdır. Tethis, sabotaj ve cinayetlerden sonra şimdi de bir müstakil Kıbrıs Hükümeti fikri ortaya atmakta ve bu surette Komünistlere tâvizde bulunmaktadır. Makarios ahali bir adam olmuş olsaydı, Yunanistan lehine bir çok maddeler ihtiva eden yeni plânı tereddütsüz kabul eder ve memlekete huzur ve sükûn getirirdi. Fakat onun gözü yükseklerde. O kendi ihtirası için onbinleri bir saniyede kurban vermeğe hazır.

Kızıl Papaz, komünistlerle anlaşmağa da razıdır. O yalnız kendi dediğini, kendi görüşünü tahakkuk ettirsin kâfi. Fakat yağma yok. Yıllardır çektiğimiz acılara, ızdırlara, karşılaştığımız felâketlere artık bir sünger çekilmesini istiyoruz. Ferah günlere susmuş bulunuyoruz. Ve bu günleri ancak şanlı bayramımızın gölgesinde bulacağımıza inanıyoruz. Bizim için hürriyet kapıları açılmıştır. Geride kalanların boyunu kopsun.

BOZKURT.

Görüntü 6: Komünist Tehlike

Bozkurt: 7 Ekim 1959

125 bin Komünist...

BİR taraftan Kıbrıs'ta bir haydut teşkilâtı kurmak, öte yandan ilhaki propagandalamak maksadıyla bundan dört-beş yıl evvel Atina vesair memleketler arasında sık sık mekik dokuyan papaz kılığındaki tehlikeli mahlûk, uğursuz ayağını bastığı memleketlerde yabancı gazete muhabirlerinin kendisine sordukları birçok sorular meyânında "Kıbrıs'taki rum komünistlerinin sayısı mühim bir yekûn teşkil ettiğini işitiyoruz. Bu doğru mudur?" yolunda oldukça mühim bir soru vardı. Sürgün papaz, onlara tereddüt etmeden alaylı bir tebessümle şu cevabı veriyordu :

— "İşittiğiniz gibi değildir. Kıbrıs Rumları arasında gerçi komünist vardır ama, bunların da sayısı bir-ikiyüz kişiden ibarettir ki bunlar da cahil ve baldırıçplaktır!...

Papazın en başta gelen yalanlarından biri de işte bu idi. Ve bir din reisi olması hasebiyle, gûnahtan korktuğunu sanarak onun bu sözlerine birçok muhabirler inanıyor, ona itirazda bulunmaktan çekiniyorlardı. Fakat Kıbrıs'ta son yapılan belediye seçimlerinde hakikat bütün çıplaklığıyla meydana çıktı; lâkin yalancılığını açığa vuran seçim neticelerinden o biraz olsun yine sıkılmadı, en ufak bir mahcupiyet eseri hissetmedi ve bugüne kadar yalan söylemekten bir türlü vazgeçmedi.

Sürgün papazın bu hususta yalancılığını bir kere daha suratına vurur mahiyette yeni bir vesika vardır ki, işte o da Kıbrıslı Rum komünistlerinin başkanı Zıartides tarafından Yunan Başvekili Karamanlis'e gönderilen protesto mektubudur. Cyprus Mail Gazetesinde yayınlanan bu mektubun metni şudur :

"Yunanistan'daki muhalif partilerden en önemlisi olan soleu EDA Partisinin başkanı komünist Manolis'in derdest edilmesi bütün Kıbrıs rumlarını

endişeye düşürmüştür. İkinci Cihan Harbi boyunca Almanlara karşı savaşarak kendi canını hiçe sayan böyle bir adamın casusluk ithamı ile derdest edilmesini, başkanı bulunduğum 125 bin kişilik üyesi bulunan soleu rum teşekkülü adına protesto ederim.

"İdeoloji ayrılığı sebebiyle Yunanistan için bu kadar ehemmiyeti haiz bir şahsın derdest edilmesi, yanlış bir siyasetin neticesidir.

"Kıbrıs'taki teşekkülümüz üyesi bulunan 125 bin kişi, Manolis ile aynı ideolojiye sahiptirler. Kıbrıs meselesinin halledilmesinin muhtemel olduğu bu günlerde böyle bir ayrılık ve Kıbrıs rumları arasına yeni bir nifak sokmamız, yakarı neticeler doğurabilir."

Sürgün papaz, çok sert bir ifade tarzıyla yazılan ve Kıbrıs'taki rum komünistlerinin mühim bir yekûn teşkil ettiğini müsbet bir rakamla açığa vuran Zıartides'in bu mektubuna acaba ne gibi sözler yumurthıyabilir ?

Hani ya Adadaki rum komünistlerinin sayısı bir-iki yüz kişiden ibaretti? Hani ya Kıbrıs rumları arasında gerek ideoloji, gerekse fikir ve görüş ayrılığı yoktu? Hani ya kilisecilere, yani sağcılara nisbeten soleular bu memlekette devede kulak değil de, hattâ birkaç tüğ kabilindendi?

Sürgün papaza Başdespot denileceği yerde, yalancılar kralı dence acaba daha uygun olmaz mı ?

Manolis'in derdest edilmesi üzerine bütün Kıbrıslı rumların endişeye düştüğüne dair Zıartides'in iddiası hakikaten çok manalıdır. Çünkü Kıbrıslı rumların hepsi de sola temayül etmiş bulunuyorlar demektir.

Yunanistan'da da durum aynı değil midir zaten? Böyle bir millet ve böyle bir cemaattan demokrat ve hür devletlerin göreceği zarardan başka birşey olmasa gerektir. Nitekim görüyorlar da...

YAVUZ

Görüntü 7: 125 bin Komünist

Bozkurt: 30 Ocak 1959

"Komünist Tehlike" başlıklı Bozkurt gazetesinin başyazısında adada bağımsız bir Kıbrıs'ın gündeme gelmesinden duyulan rahatsızlık, Kıbrıslı Rum lider Başpiskopos Makarios ile son yıllarda ötekileştirilen komünizm eşleştirilerek "Kızıl papaz" adlandırması yapılırken, İngiliz'in planladığı gibi bir antlaşma sürecinin işleme durumunda Makarios'un korkulan komünistlerle anlaşabileceği belirtilerek bu bir tehlike olarak sunulmaktadır. Adada ne kadar

komünist bulunduğuna dair iddialar Kıbrıslı Rumlar arasında da yapılmaktadır. Komünistlerin sayısının fazla olarak lanse edilmesi Makarios tarafından reddedilmiştir. AKEL Genel Sekreteri Ziartides'in Yunanistan'daki sol liderlerden Manolis'in tutuklanması üzerine adadaki 125 bin komünistin yanında olduğu mesajını kullanan gazete, Kıbrıslı Rumlardan uzak durulması için bir gerekçe olarak da onların çoğunun komünist olduğu mesajını vermektedir.

Adada her iki toplumun da kendi ana dillerinde yayınladıkları gazeteler diğer toplum tarafından tercüme edilerek takip edilmektedir. Türkçe yayınlanan gazeteler de her gün sayfalarının belli bir bölümünü Rumca yayınlanan gazetelerden yapılan özetlere ayırırken bu çalışma kapsamındaki zaman biriminde Halkın Sesi ve Bozkurt gazetesi "Solcu Haravgi" şeklinde başlayan cümlelerle gazetenin manşetini Kıbrıslı Türklere aktarmaktadır. İncelenen gazete örneğindeki haberde Bozkurt, Haravgi'nin KEO içki fabrikasındaki grevi övdüğüne dikkat çekerken Kıbrıslı Türklerin yoğun olarak tükettiği içki markasının sol çevrelerle ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. "Komünist Tehlike" başlıklı makalede Kıbrıs'ta komünizmin baş gösterdiği ve eğer bağımsız Kıbrıs kurulursa, adanın komünist bir yönetime dönüşeceği uyarıları, öngörüler ve kurulan senaryolar üzerinden anlatılarak İngiliz sömürge idaresinin bu girişimden vazgeçmesi ve bunun yerine Türklerin talep ettiği Taksim'in daha uygun bir çözüm olduğu işlenmektedir. Bozkurt gazetesindeki Yavuz kod adlı yazar, "125 bin Komünist" başlıklı makalesinde Adadaki Rumların ne kadarının komünist olduğunu kilisenin başında olan ve Kıbrıslı Rumların lideri konumunda bulunan Makarios ve solcu lider Ziartides'in açıklamalarını örnek alarak konuyu tartışmıştır. Gazete burada ana eleştiri konusu olan komünistlerin söylemini işine geldiği için tezini doğrulamak amacıyla kullanarak ötekileştirdiği kesimin söylemlerine sarılmakla bir tezatlık içine girmiştir. Yapılan adlandırmalarda olumsuz ve yerici bir adlandırma kullanılırken ayırıştırma komünizm kelimesiyle meşrulaştırılmıştır.

“Kıbrıs Basınından” başlıklı köşede “solcu” kelimesi Haravgi’nin önünde kullanılarak ideolojik bir mesaj verilmektedir. Çünkü milliyetçi gazetelerin önüne Milliyetçi Ethnos, Milliyetçi Fileleferos gibi sıfatlar eklemeyip, bunun sadece Haravgi için yapmasıyla sol olan her şey gibi milliyetçi Rum gazetelerinden çok sol Rum gazetesinin ötekileştirilmesiyle ideoloji mesaj net olarak kullanılmaktadır. “Komünist Tehlike” başlıklı makalede “komünist”, “kızıl papaz” “komünistlere taviz” kelimeleriyle ideolojik mesaj gönderen gazete kilise ve komünizmi eşleştirirken, bağımsız Kıbrıs ile adanın komünizme geçeceği endişesini aktarmaktadır. Taksim tezinin birleşik Kıbrıs’a göre uygun olduğuna vurgu yapılarak makale genelinde ideolojik bir eğilim gösterilmiştir. Görüntü 7’de yer alan “125 Bin Komünist” başlıklı makalede ise “papaz kılığındaki tehlikeli mahkuk” “uğursuz ayak”, “sürgün papaz”, ifadeleriyle Makarios’u değersizleştirirken makalede onun söylemleri değil de sol liderin söylemleri gazetenin tezine uygun olduğu için onları önemli gösteren ideolojik bir görüntü vermiştir. Tehdit olarak gösterilen komünizmin açıkça dışlanmasına gidilmiştir.

4.1.1.2. Kıbrıslı Türk Komünistler

Kıbrıs Türk siyasetinde sol örgütlenmenin bulunmaması ve solcu sivil toplum örgütlerinin sesinin cılız çıkması yanında araştırma kapsamındaki dönemde sol görüş doğrultusunda yayın yapan gazetenin de bulunmaması Kıbrıslı Türk solcularının sesinin çıkmamasında rol oynamıştır. Bu nedenle Kıbrıslı Türkler arasında komünizm tartışma ortamı bulamamıştır. Gazetelerde “sol” çalışma yapanlarla ilgili ötekileştirme yaygınken, Kıbrıslı Türkler ile komünizmin ilişkilendirildiği iki haber bu kapsamda analiz edilmiştir. Görüntü 8’de yer alan Bozkurt gazetesinin 3 Haziran 1958 tarihli “Bir Okura Cevabımız” başlıklı haber ile Nacak gazetesinin görüntü 9’da yer alan 21 Ağustos 1959 tarihli “İfşa Ediyoruz, Komünistler Faaliyette” başlıklı haberi incelenmiştir. “İfşa Ediyoruz Komünistler Faaliyette” başlıklı haberin ilk cümlesinde “İçimizde bir avuç Türk düşmanı komünist var ifadelerine yer verilmiştir. Bir okurumuza Cevabımız başlıklı gazetenin görüşünü yansıtan haber metni şeklindeki yazının girişinde, gazetenin geçmişteki yayınlarında Kıbrıslı Türkler arasında komünist düşünceye ait olanların az olduğu şeklindeki yazılarını sorgulayan mektuba

karşı savunmaya geçilerek, sanıldığı kadar toplum içinde komünist olmadığı anlatılmıştır.

Bir Okurumuza Cevabımız

Kıymetli bir ırkdaşımızdan "Bir okurunuz" imzalı bir mektup aldık. Bu okurumuz, gazetemizin geçmişte Kıbrıs Türkleri arasında ki komünist sayısının, üç beşi geçmediği iddialarını hatırlatmakta ve son günlerde gazetelerde çıkan açıklamaların çokluğundan endişe duymaktadır.

Okurumuz yanlış bir zehaba kapılmış, açıklama verenlerin hepsinin komünist olduğu ve davamıza ihanet ettiği kanaatine varmıştır. Biz eski iddialarımızda dünden olduğu gibi bu gün de ısrar eder ve Kıbrıs Türkleri arasındaki komünistlerin sayısının üç, beşi geçmediğini iddia ederiz. Bunu kat'iyetle söyleyebiliriz.

Bu gün gazetelerimizde yapılan açıklamalar bu şahısların hepsinin de komünist olduğunu ifade etmektedir. Bunların çoğu zamanla Rum sendikalarına şu veya bu tesir altında olarak kaydolmuş kimselerdir. Bunlar kendi durumlarını tavzih etmek ve kendi görüş ve kanaatlerini izah etmek için açıklamalar yapmaktadırlar. Birçok açıklamalarda da görüleceği gibi bunların çoğu, bir yıl veya bir kaç yıl evvel Rum sendikalarından istifa etmiş kimselerdir.

Malşet temini için vaktile Rum İşçi Birliklerine kaydolunan fakat bu günkü nazik durum karşısında işsiz kalmayı bile göze alarak istifa eden temiz Türk çocuklarına komünist lekesini vurmağa hakkımız olmadığını sayın okurumuza hatırlatır ve bu husustaki yanlış düşüncesini tashih etmebni rica ederiz.

İfadeler Oluyor

hine yapılan şikâyeti incelemekte devam etmektedir Arab Birliği tatmin edici bir netice elde edemediği takdirde Lübnan hükümeti şikâyetini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi nezdinde yenileyecektir.

Geçen Pazartesi günü Güvenlik Konseyi ilk oturumunda Lübnan şikâyetini, Arab Birliği kararına kadar tehir etmişti.

**İFŞA EDİYORUZ
Komünistler Faaliyette**

İçimizde bir avuç Türk dağınışlar; hummalı faali düşmanı komünist vardı. yet göstermektedirler. Mos Bunlar Kıbrısta baş kaldıra kovadan aldıkları para ile maz bir hale gelince İngilte Türk işçi sınıfını açılmak reye ve sair memleketlere (Devamı 4 üncü sayfada)

**İFŞA EDİYORUZ
(Birinci sayfadan kalan)**

hayali peşinde koşmaktadır.

Londrada broşürler bastırıp dağıttıklarını işitiyoruz. Demir perde arkasına seyahatlar tertip etmektedirler.

Faaliyetlerinin en son sis temi şu: Şimdiye kadar komünistlikle lekelenmiş olan Türk gençlerini alıp tam bir komünist doktrini ile besledikten sonra adaya göndermek ve gizli komünist grupları meydana getirmek..!

Bu gruplar pusuda bekleyecek, fırsat bulur bulmaz Rum komünistleri ile işbirliği yaparak idareyi, Mosko va namına ele geçirmek.

Londradaki üç beş soy-suz, yetiştirip de Kıbrısa gönderebilecekleri 3-5 saf genç buldular.

Bunlardan bir tanesi Haziran ayı içinde Kıbrısa geldi. Sinsi faaliyetine başlamış bulunmaktadır.

Türk gençliği bu faaliyetleri adım adım takip etmektedir.

TÜRK İŞÇİSİ! Hakkımı korumasını bil. Sana "Komünist olmadan işçi sınıfı hakkını koruyamaz" diyen alçaklara ATATÜRK'ün cevabını ver:

"Türklük ve Komünistlik bir arada yürüyemez. Ben Türküm" da.

Görüntü 8: Bir Okura Cevabımız

Bozkurt: 3 Haziran 1958

Görüntü 9: İfşa Ediyoruz Komünistler Faaliyette

Nacak: 21 Ağustos 1959

Milliyetçiliğin önünde bir tehlike olarak görülen komünizmle ilgili bağı görülenlerin nasıl düşmanlaştırıldığıнын göstergesi olan bu metnin yayınlandığı dönem Kıbrıslı Türklerin görünüşte Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, arka planda ise Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) himayesinde örgütlenme hazırlıklarının olduğu döneme denk gelmektedir. İngiltere'de yaşayan sol görüşlülerin yaptığı çalışmaların nasıl yakından takip edildiği ve bu kişilerin adaya geldiklerinde endişeye kapıldığını gösteren bu makalede kullanılan ifadeler o dönemde sol bir örgütlenmeden duyulan korkuyu işaret etmektedir. 1958 yazında gazetelerin sayfaları, komünist olmadığını ilan edip Türk milli tezlerine bağlılığını sunan ilanlarla dolup taşmıştır. İlerleyen bölümlerde incelenecek bu metinlerin çokluğu karşısında bir okur da hani adada komünistler bir avucu geçmezdi şeklindeki sorgusu oluştu. Gazete de okurunu,

ötekileştirdiği, yok farz ettiği ve değersizleştirdiği sol görüşlülerin üç beş kişiyi geçmediğine ikna etmeye girişmiştir.

Nacak gazetesi, “İfşa Ediyoruz Komünistler Faaliyette” başlığıyla verdiği haberde somut bir ifşada bulunmamaktadır. Soyut, kimliği belirtilmeyen kişiler üzerinden, bu kişilerin Rusya’dan aldıkları paralarla faaliyet gösterdikleri ifade edilirken yapılan çalışmaların İngiltere’de yürütüldüğü belirtilen yöntem üzerinden okura aktarılmıştır. “Bir okurumuza Cevabımız” başlıklı metinde komünist olmadıklarını belirten yüzün üzerindeki ilanın anlamını, vermeye çalıştığı örnekler üzerinden küçültme eğilimine girerken, geriye dönük süreç anlatılarak istifa duyurusu verenlerin yanlışlıkla veya anlatılamayan “şu veya bu tesir altında” şeklinde soyut ifadeler kullanarak solcu sendikaya neden üye olduğu anlatılmadan sürecin anlamı değersizleştirilmeye çalışılmıştır. Komünist olarak adlandırılan Kıbrıslı Türkler aynı zamanda düşman olarak da adlandırılmıştır. Onlar için olumsuz bir söylem kullanılırken, ayrıştırmada komünist olarak adlandırılanların meşrulaştırılmasında Türk düşmanı ve Moskova’nın adamı ifadeleriyle meşrulaştırılmıştır.

“İfşa Ediyoruz Komünistler Faaliyette” başlıklı haberde, “bir avuç Türk düşmanı komünist”, “Moskova’dan aldıkları para ile”, “hedefleri iradeyi Moskova adına ele geçirmek”, “üç beş soysuz” ifadelerine yer verilmiştir. Sol görüşlüler Türk düşmanı, Rus yanlısı ve parayla iş yapan değersiz insanlar olarak yansıtılarak milliyetçilik karşıtı bir görüşe karşı duyulan tahammülsüzlük kullanılan dilde kendini göstermektedir. Analiz edilen diğer metin olan “Bir okurumuza Cevabımız” yazısında “komünist olan davaya ihanet edendir”, “komünist sayısı üç beşi geçmez”, “tesir altında kalmışlardır”, “bugünkü nazik durum karşısında” vurguları yapılmıştır. Seçilen bu kelime ve cümlelerle komünist ilan edenler ihanetle suçlanırken, adanın içinde bulunduğu politik ortamı da nazik bir durum” olarak değerlendirerek, bu dönemde olabilecekler de doğallaştırılmıştır. Rumların yönetimindeki sendikalara üye olanların kandırıldığı veya ilan verenlerin büyük çoğunluğunun bir şeyin tesiri altında kalarak üye oldukları belirtilirken ilan verenlerin çoğunun o gün zaten oralarda

olmadığı belirtilerek, Kıbrıs Türk tarihindeki önemli bir dönemeç önemsizleştirilmeye çalışılmıştır. Bu önemsizleştirme yapılırken, komünist olarak adlandırılanlar bir tehdit olarak gösterilmiştir.

4.1.2. Solculara Yapılan Silahlı Saldırılarla İlgili Haberler

1958 yılı içinde Kıbrıslı Türlerin kendilerini en fazla baskı altında hissettikleri olaylar haziran cinayetleridir. 1 Mayıs mitingi sonrası yaşanan gelişmelerin en önemli ayağı Kıbrıslı Rumlarla birlikte bulunan sendikalarda üye olanların ve Kıbrıslı Rumların yanında çalışanların istifalarının istendiği dönemde, gazete sayfalarındaki istifa duyuruları 2 gün arayla yapılan 2 silahlı saldırı sonrası tavan yapmıştır.

PEO üyesi olan ve Kıbrıslı Türk solcu işçilerin liderlerinden olan Ahmet Sadi Erkut hedefte olan ilk kişiydi. İkinci kişi de yine aynı yapılanmanın için de olan ve 1 Mayıs'taki mitinge aktif katılım sağlayanlardan Fazıl Önder olmuştur.

4.1.2.1. Sadi Erkut ve Eşinin Vurulmasının Basına Yansıması

Sadi Erkut ve eşinin vurulması, 23 Mayıs 1958 tarihinde Bozkurt gazetesinin görüntü 10'da yer alan "Solcu İşçi Birliklerinde Çalışan Sadi Erkut ile Karısı Vurularak Yaralandı" şeklinde yayınlanırken Halkın Sesi haberi görüntü 11'de yer alan "Vurulma Hadisesi" başlığıyla vermiştir. Bozkurt gazetesinin haberin başlığında ve ilk cümlede Ahmet Sadi Erkut'un solcu olduğu ve işçi birliğinde çalıştığına vurgu yaparak vurulma eyleminin neden yapıldığına işaret etmiştir. Gazeteler, Ahmet Sadi Erkut'u solcu olarak adlandırırken, onunla ilgili olumsuz ifadelerle yer vermiştir. Kullandığı başlığıyla olayı küçümseme eğiliminde olan Halkın Sesi ise haberin ilk cümlesinde de "Ahmet Sadi Erkut isimli bir şahıs" ifadesini kullanarak cinayet girişimini önemsizleştirip hafifletme stratejisi izlemiştir.

Bozkurt gazetesinin, vurulma eyleminin nedenini Ahmet Sadi Erkut'un Rum işçi birliklerinde çalışan biri olmasıyla bağlantılı olduğu izlenimi veren attığı başlık, aslında o dönemdeki baskıyı gösteren niteliktedir. Hatta Halkın Sesi'nin aynı konudaki haberinde Ahmet Sadi Erkut'un 1 Mayıs mitingine katılan biri olduğu ve saldırının Kıbrıslı Türkler tarafından yapıldığı iddiasını ortaya koyması o günlerdeki politik ortamda benzer konumda olanlara gözdağı verme niteliği taşımaktadır. Paragrafın bütününcü incelendiğinde, o dönemin politik ortamının gazete tarafından haberde yansıtılarak göz dağı verdiği görülmektedir.

Haberi sadece 2 paragrafta veren Halkın Sesi gazetesi ise, olayı anlattığı birinci paragraftan sonra ikinci paragrafta Ahmet Sadi Erkut ile ilgili şöyle bir tanımlama yapmıştır: 1 Mayıs günü Rumlarla birlikte birkaç satılmışın yaptıkları yürüyüşle ilgili olduğu söylenen Ahmet Sadi Erkut, azıllı komünistlerden olup, Rum solcu sendikasının elebaşısıdır. Resmi olarak verilen haberlerde olayın siyasi mahiyet taşıdığı ve tecavüz hareketinin Türkler tarafından yapıldığı iddia edilmektedir.

Bozkurt gazetesi Ahmet Sadi Erkut'un solcu işçi birliklerine üye olduğu için vurulduğunu ve Rumlarla yakın ilişkisinden dolayı bu eylemin yaşandığını, saldırı sonrası Sadi Erkut'un üyesi olduğu PEO'nun grev kararı almasını da örnek göstererek arada bir ilişki kurmuştur. Normalde bir Türk'ün vurulması durumunda Rumların greve gitmediği ama Sadi Erkut için bunun yapıldığı mesajı verilen haberde Sadi Erkut Rum yanlısı olarak yansıtılmıştır. Halkın Sesi ise Sadi Erkut'un 1 Mayıs mitingine katılanların elebaşı olduğu, komünist olduğu gibi kendisiyle ilgili örnekler vererek silahlı saldırının neden yapıldığına işaret etmiştir.

Solcu İşçi Birliklerinde Çalışan Sadi Erkurt İle Karısı Vurularak Yaralandı

Dün sabah saat 8 radde-lerinde Lefkoşaya bağlı Küçük Kaymaklı köyünde bir cinayet işlenmiş ve Solcu İşçi Birliklerinde çalışmakta olan Ahmet Sadi Erkurt ile karısı Leman meçhul şahıslar tarafından vurularak yaralanmıştır. Hadisenin şöyle cereyan ettiği bildiriliyor:

Sadi Erkurt ile karısı sabahleyin Lefkoşaya gelmek üzere evlerinden çıkmışlar ve kilise yolu üzerinde Lefkoşaya gelecek bir otobüs beklemeğe başlamışlardır. Bu sırada kilise tarafından iki meçhul şahsın gelmekte olduğunu gören Sadi Erkurt hareketlerinden şüphelenmiş ve karısına "kaçalım bizi vuracaklar" diye haykırınca karı-koca kaçmağa başlamışlardır. Bu sırada arkadan gelen iki meçhul şahıs onlara ateş açmışsa da birini kıçından, diğerini de elinden yaralamış, fakat Sadi Erkurt'un karısı âni bir şok geçirmiştir.

Hastahaneye kaldırılan

her iki yaralının da yaralarının ağır olmadığı bildiriliyor. Yalnız Leman Erkurt şok geçirdiği için biraz daha tehlikeli olduğu haber verilmişse de şimdiki halde tehlikenin atlatıldığı açıklanmıştır.

Komünistlerin grevi
Ahmet Sadi Erkurt ile karısının vurulması haberi Rum komünist çevrelerde işitilir işitilmez işçiler greve inmişler ve Solcu Sendikalar Birliğinde toplanmışlardır. Grev hakkında daha geniş bir malumat elde edilememiştir. Hangi bölge lerin greve iştirak ettikleri bilinmemektedir.

Yalnız Lefkoşanın muhtelif yerlerinde çalışan ve yalnız solcu işçi birliklerine dahil olan işçilerin greve iştirak ettiği bildiriliyor.

KÜÇÜK KAYMAKLIDA VURMA HADİSESİ

Dün sabahleyin saat 7.30 sularında karısı ile beraber evinin önünde taksi beklemekte olan Ahmet Saadi Erkurt isimli bir şahıs bazı meçhul şahıslar tarafından tecavüze uğramıştır. Silâhlı oldukları bildirilen meçhul şahıslar, ellerinde ki tabancalarla Ahmet Sadi'yi ve karısı Leman Sadi'yi vurarak yaralamışlardır. Hâdise Küçük Kaymaklıda rum kilisesi civarında vukua gelmiştir.

1 Mayıs günü rumlarla beraber birkaç satılmışın yaptıkları yürüyüş ile ilgisi olduğu söylenen Ahmet Sadi, azı komünistlerden olup, rum solcu sendikasının elebaşlarından. Resmi olarak verilen haberlerde olayın siyasi mahiyet taşıdığı ve tecavüz hareketinin Türkler tarafından yapıldığı iddia edilmektedir.

Görüntü 10: Solcu İşçi Birliklerinde Çalışan Sadi

Erkut ile Karısı Vurularak Yaralandı

Bozkurt: 23 Mayıs 1958

Görüntü 11: Vurulma Hadisesi

Nacak: 23 Mayıs 1958

"Solcu İşçi Birliklerinde Çalışan Sadi Erkurt ile Karısı Vurularak Yaralandı" başlığıyla Sadi Erkurt'un vurulma eylemini haberleştiren Bozkurt gazetesi, "solcu işçi birliklerinde çalışan", "Rum komünist çevreler eyleme gitmiştir", "yalnız solcu sendikalara üye olanlar eyleme gitmiştir" ifadelerine yer vermiştir. Ahmet Sadi Erkurt'un solcu olması ve Rum işçi sendikalarında bulunmasıyla cinayet arasında kurulan ilişkiyle, diğer solcuların artık Rum sendikalarla ilişkisini kesmeleri mesajı verilerek ideolojik bir dil kullanılmıştır. "Küçük Kaymaklı'da Vurulma Hadisesi bağlığında, haber için basitleştirilmiş bir dille ve

gazete sayfasında küçük bir yerde sadece iki paragraf olarak yayınlanan haberde “birkaç satılmışın yaptıkları yürüyüş”, “azılı komünistlerden”, “Rum solcu sendikasının elebaşı”, “Olay siyasi mahiyet taşıyor”, “tecavüz hareketi Türkler tarafından yapıldı” ifadeleri kullanıldı. Bu ifadelerin dizilişiyile gazete bilinçli olarak ideolojik mesaj vererek o dönemde yapılan çağrı ve tehditlere uymayanların başına aynısının gelebileceği mesajı verilmiştir. Gazeteler, Ahmet Sadi Erkut’u azılı bir komünist ifadeleriyle meşrulaştırırken söylemlerde ona bir tehdit anlamlandırmasında bulunulmuştur.

4.1.2.2. Fazıl Önder’in Öldürülmesiyle İlgili Haberlerin Yansıması

Solculara karşı yapılan sindirme eylemleri arasında ilk cinayetin kurbanı o dönemin sol görüşlü sendikacılarından Fazıl Önder olmuştur. Fazıl Önder’in öldürülmesi 25 Mayıs tarihinde Bozkurt gazetesinde Görüntü 12’deki “Solcu Bir Türk Vurularak Öldürüldü” başlığıyla verilmiştir. Halkın Sesi ise aynı olayı görüntü 13’te görüldüğü şekliyle “Lefkoşa’da Vurulma Hadisesi” olarak verilmiştir. Bozkurt gazetesinde haberin başlığında öldürülenin “solcu” olduğuna dikkat çekerken, yayınladığı spotta da başka bir solcunun da Londra’ya kaçırıldığı bilgisi vererek iki olay arasında bağlantı kurarken, haberin ilk cümlesinde “Fazıl Önder şehrimizde solculuğu ile tanınmıştır” şeklinde de bir ekleme yaparak, cinayeti politik ortamın doğal bir sonucu gibi yansıtmıştır. Sadi Erkut olayında olduğu gibi Halkın Sesi gazetesi Fazıl Önder’in öldürülmesiyle ilgili habere de az bir yer vermesiyle eylemi önemsizleştirmeye çalışmıştır. Haberinin ilk cümlesinde “Fazıl Önder isimli bir şahıs öldürülmüştür” denilmesi de buna örnek gösterilmektedir. Yapılan eylemi önemsizleştirme eğiliminde olan gazeteler öldürülen Fazıl Önder’i solcu olarak adlandırırken, olumsuz ifadeler kullanmıştır.

TMT ve Kıbrıs Türk basını tarafından “infial” olarak değerlendirilen Kıbrıslı Türklerin 1 Mayıs’ta Kıbrıslı Rumlar ile aynı mitinge katılması ve orada Türk bayrağının taşınması sürecinin mimarı olarak görülenlerden Fazıl Önder’in öldürülmesiyle ilgili her iki gazetenin de başlıklarında Fazıl Önder’in hem toplumdaki yeri hem de basın tarihindeki konumu göz ardı edilmiştir.

Ölümünden 3 yıl öncesine kadar İnkılapçı isimli bir gazete yayınlayan Fazıl Önder ile ilgili haberi yayınlarken onun solcu olmasına odaklanan meslektaşları, kendisini önemsizleştirme adına gazetecilik yönünü göz ardı etmiştir.

**Solcu Bir Türk Vurularak
Öldürüldü**

**DiĞER BİR SOLCUNUN DA LONDRA YA
KAÇIRILDIĞI BİLDİRİLİYOR**

Dün sabah saat 10.45 raddelerinde Lefkoşada Salimiye Camii civarında meçhul bir şahıs tarafından vurulmak suretiyle öldürülen 32 yaşındaki Fazıl Önder, şehrimizde solculuğu ile tanınmıştı.

Bundan bir hafta evvel cemaat aleyhine olan hareketlerinden vazgeçmesi için kendisine ihtar yapılmış ve bir açıklamada bulunması istenmiştir. Fazıl Önder böyle bir açıklamada bulunmayacağı ve idealinden fedakârlık yapmayacağı söylemiştir.

Hadise şu şekilde cereyan etmiştir: Fazıl Önder dün sabah Küçük Kaymaklıdaki evinden kalkarak Lefkoşaya gelmiş ve dükkânında ortağı ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Saat 10.45 de meçhul bir şahıs makine başında çalışmakta olan Fazıl Öndere üç el ateş açmış ve isabet kaydetmiştir.

Fazıl Önder kurşunları yediği halde mukabele etmeğe davranmış ve bu sırada arkasına bir de kama işlenmiştir. Bu kama Fazıl Önder'in ölümünden sonra hastahane de zorlukla çık-

**BİR SOLCU DAHA
ÖLDÜRÜLDÜ**

Solcu işçi Birliklerine mensup Ipsoslu Yorgos Yasumis üç maskeli şahsın kahvehaneye girmesi üzerine kaçmağa muvaffak olmuş, fakat maskeli şahıslar tarafından takip edilerek evinin hemen dışında vurulmak suretiyle öldürülmüştür.

KEOBİNO

LEFKOŞADA VURMA HADİSESİ

Dün sabahleyin saat 10.45 raddelerinde Lefkoşada Salimiye Camii civarında bir vurma hâdisesi olmuş ve neticede 32 yaşında Fazıl Önder isimli bir şahıs ölmüştür. Hâdise şu şekildedir: cereyan etmiştir:

Bazı meçhul şahıslar ellerinde 38. lik bir tabanca olduğu halde dört el ateş açmışlar fakat isabet kaydedememişlerdir. Tam bu sırada başka bir meçhul şahıs onu bıçakla yaralamış ve ölümüne sebep olmuştur. Hâdise Müftü Asım efendi ile Ayasofya sokakları kavuştuğunda olmuştur.

Küçük Kaymaklılı olan Fazıl bir komünist uşağı olmakla tanınmıştı.

Haber verildiğine göre polis mesele etrafında soruşturmalar yapmaktadır.

Görüntü 12: Solcu Bir Türk Vurularak Öldürüldü   **Görüntü 13: Lefkoşada Vurulma Hadisesi**

Bozkurt: 25 Mayıs 1958

Nacak: 25 Mayıs 1958

İlk saldırıdan Ahmet Sadi Erkut'un yaralı olarak kurtulmasına rağmen solcu Kıbrıslı Türklerin Rum sendikalarından uzaklaşması ve Türkçe gazetelere istifaduyuruları verilmesi yeterli görülmemiş ki, saldırının ikinci ayağında Fazıl

Önder'in öldürülmesinin gazetelerde verilmiş tarzı, son ihtar niteliği taşımaktaydı. Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasındaki toplumsal çatışmaların yoğun olduğu ve her iki toplumdan her gün can kayıplarının bulunduğu dönemde Fazıl Önder'in öldürülmesi, cinayeti kimin işlediği belli olmayan veya Rumların işlediği cinayetlerdeki verilmiş gibi yansıtılmaması cinayetin neden ve kimler tarafından işlendiğiyle ilgili bilgi sahibi olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Bozkurt gazetesi haberin konusu olan vurulma haberinin ayrıntılarını vermeden önce iki paragrafta Fazıl Önder'i suçlayıcı ifadelerle yer vermiştir. İlk paragrafta solcu olduğunun belirtilmesinin ardından gazete, Fazıl Önder'in neden öldürüldüğünü şu ifadelerle deşifre etmiştir: "Bundan bir hafta evvel cemaat aleyhine olan hareketlerden vazgeçmesi için kendisine ihtar yapılmış ve bir açıklamada bulunması istenmiştir. Fazıl Önder böyle bir açıklamada bulunmayacağını ve idealinden fedakarlık yapmayacağını söylemiştir." Gazete bu cümleleri ortaya koyduktan sonra cinayetin nasıl işlendiğini okurlarına duyurarak cinayeti olması gereken bir eylem şeklinde yansıtmıştır. Haberi sade bir dille kısa bir şekilde aktaran Halkın Sesi, Fazıl Önder'in komünist olduğuna dikkat çekerken onu "komünist uşağı" olarak tanımlamıştır.

Bozkurt gazetesindeki haberde Fazıl Önder için "solculuğuyla tanınan", Halkın Sesi'ndeki haberde de "komünist uşağı" ifadeleri kullanılırken, her iki gazete de bu ifadeler başta olmak üzere haberin genelinde ideolojik bir dil kullanmışlardır. Solcu olan Fazıl Önder'in öldürülmesi doğalmış gibi yansıtılan haberdeki dille sol görüşlülere açık bir gözdağı verilmiştir. Komünist uşağı olarak adlandırılan ve bir tehdit unsuru olarak gösterilen Fazıl Önder'in öldürülmesi olayı haberlerdeki söylemde cinayet yönü hafifletirilerek aktarılmış ve onun komünist olduğuna vurgu yapılarak meşrulaştırılmıştır.

Ahmet Sadi Erkut ve Fazıl Önder'in vurulmasıyla ilgili haberlerin içeriğinde iki kişi de Rumlarla bağlantısı olduğu ifade edilerek suçlanırken, vurulma

eylemlerini haberleştiren gazetelerin de Kıbrıslı Rum iş adamlarıyla ilişkileri devam ediyordu. Haberlerin yayınlandığı görsellerde, haber metni ile Rum birası KEO'nun reklamı iç içe girmiş bir şekilde yayınlanmıştır. Görsellerden görülebileceği gibi gazeteler milli hedef için işçilerden Kıbrıslı Rumlarla teması kesmesini bekleyen yayınlar yapıp, buna uymayanları tehdit edip eleştirirken kendileri Rumlarla iş birliklerine devam ediyorlardı.

4.1.3. Rumlarla Temasları Bulunmadığı ve Türk Tezlerinin Savunulduğunun Vurgulandığı İlanlar

1958 yılının mayıs ayında başlayıp haziranda yoğunlaşan ama yaz ayları boyunca devam eden sürede gazetelerde yüzlerce “açıklama” başlığı altında duyurular yayınlanmıştır. Bozkurt ve Halkın Sesi gazetelerinde “solcu birliklerine üye olmadıkları”, “istifa ettikleri”, “Türk Eğitim Kulübü ile bağları bulunmadığı”, hatta Türklere evli Rum kadınların isimlerini değiştirdiklerine kadar birçok duyuru yayınlanmıştır.

Çokça sayıda, ama birbirinden farkı az olan metinlerin incelenmesi 3 kısma ayrılarak yapılmıştır. İlk olarak, yayınladıkları açıklama tatmin edici bulunmadığı için ikinci duyuruyu yapanların metinleri incelenmiştir. Bu kapsamda 4 kişinin gazetelere verdiği duyurular analiz edilecektir. Daha sonra Türk Eğitim Kulübü (TEK) üyelerinin “üye olmadıklarını” beyan ettikleri açıklamalar analiz edilmiştir. Üçüncü aşamada ise farklı tarihlerdeki farklı gazetelerde farklı isimlerin yaptıkları açıklamalar aynı içerikte olduğu için incelemeye alınmıştır. Gazete duyurularının son aşamasında ise aynı gün bir gazeteyle ilan vererek artık Türk olduğunu duyuran iki kadının açıklamaları analiz edilmiştir.

4.1.3.1. Verdikleri İlanların İçeriği Beğenilmediği İçin Tekrar Verilen İlanlar

Rum işçi birliklerinden Kıbrıslı Türk işçilerin ayrılmasının talep edilmesi karşısında bazı işçiler gazetelere birden fazla verdikleri ilanlarda istifalarını

duyurup, adadaki Türk tezlerini savunduklarını ilan etmişlerdir. Bazıları ilk ilanları bir gazeteye verirken, bazıları iki gazeteye birden ilan vermişlerdir.

İlk ilanlarda daha genel ifadelerle istifalar duyurulurken, vermek zorunda kaldıkları ikinci ilanlarda komünist olmadıkları ve ilk ilanları baskı altında vermediklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda Kamil Tuncel, Mehmet Eray Hüseyin, Abdurrahman Cemal ve İbrahim Yusuf Cemal'in verdiği ilanlar analiz edilecektir.

Fazıl Önder'in öldürülmesinin ertesi günü Kamil Tuncel görüntü 14'te yer alan ilanı Halkın Sesi, görüntü 15'te yer bulan duyuruyu da Bozkurt gazetesinde yayınlatarak Rum işçi birliklerinden istifa ettiğini ve Türk tezlerini tamamen desteklediğini ilan etmiştir. 25 Mayıs 1958 tarihinde iki gazetede birden yayınlanan bu açıklamadan 2 gün sonra 27 Mayıs 1958 tarihinde Halkın Sesi'nde görüntü 16'da yer alan ilanın aynısı, görüntü 17'de görüldüğü şekliyle Bozkurt gazetesinde de yayınlanmıştır. İki gazetede aynı ve ilkinde göre daha geniş açıklamalı ilan yayınlayan Kamil Tuncel'in ilk açıklaması fotoğraflı yayınlanırken, ikinci açıklaması fotoğrafsız yayınlanmıştır. Gazetelerde yer alan yüzlerce açıklama arasında en geniş kapsamlı ilan olan Kamil Tuncel'in ikinci duyurusu, 2 gün önce Halkın Sesi ve Bozkurt'ta yayınlanan açıklamaya ilaveten "görülen lüzum üzerine" ifadesi nedeniyle yeni bir açıklama yapma ihtiyacı oluştuğunu ortaya koymuş oldu.

Larnaka'da yaşayan Mehmet Eray Hüseyin, Halkın Sesi gazetesinde 30 Mayıs 1958 tarihinde görüntü 18'de görülen ilanı yayınlarken, işi gereği işçi birliklerine üye bulunduğunu ve komünist olmadığını ifade etmiştir.

AÇIKLAMA

Ben aşağıda imza sahibi Kâmil Tüncel Bu gün - den itibaren Rum İşçi Birliklerinden istifa edip onlarla hiç alakam olmadığını ve Türk cemaatinin görüşünü tamamı ile desteklediğimi ve hiç ayrı görüşe sahip olmadığımı umunun malûmu olmak için açıklarım

Kâmil Tüncel
Küçük Kaymaklı

Görüntü 14: Açıklama

Halkın Sesi: 25 Mayıs 1958

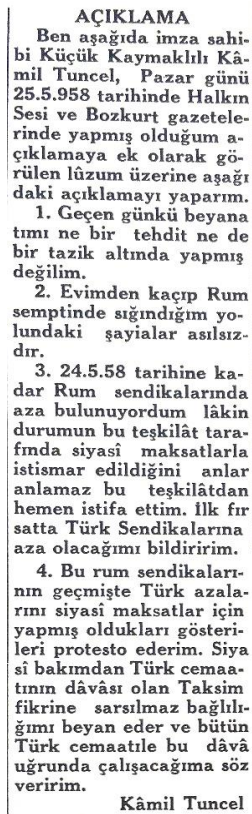
AÇIKLAMA

Ben aşağıda imza sahibi Kâmil Tüncel bu günden itibaren Rum İşçi Birliğinden istifa edip onlarla hiç alakam olmadığını ve Türk cemaatinin görüşünü tamamı ile desteklediğimi ve hiç ayrı görüşe sahip olmadığımı umunun malûmu olmak için açıklarım.

Kâmil Tüncel
Küçük Kaymaklı

Görüntü 15: Açıklama

Bozkurt: 25 Mayıs 1958

AÇIKLAMA

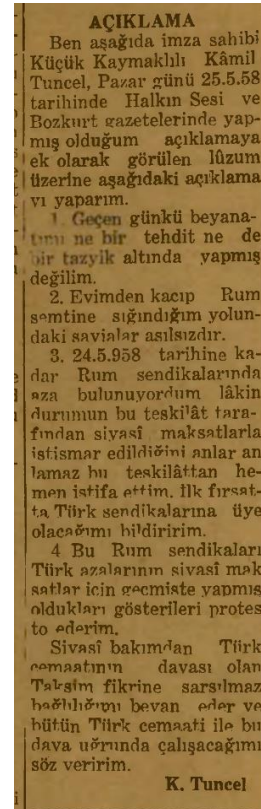
Ben aşağıda imza sahibi Küçük Kaymaklılı Kâmil Tüncel, Pazar günü 25.5.958 tarihinde Halkın Sesi ve Bozkurt gazetesinde yapmış olduğum açıklamaya ek olarak görülen lüzum üzerine aşağıdaki açıklamayı yaparım.

1. Geçen günkü beyanımı ne bir tehdit ne de bir tazik altında yapmış değilim.
2. Evimden kaçıp Rum semtinde sığındığım yolundaki şayialar asılsızdır.
3. 24.5.58 tarihine kadar Rum sendikalarında aza bulunuyordum lakin durumun bu teşkilât tarafında siyasi maksatlarla istismar edildiğini anlar anlamaz bu teşkilâtdan hemen istifa ettim. İlk fırsatta Türk Sendikalarına aza olacağımı bildiririm.
4. Bu rum sendikalarının geçmişte Türk azalarını siyasi maksatlar için yapmış oldukları gösterileri protesto ederim. Siyasi bakımdan Türk cemaatinin dâvası olan Taksim fikrine sarsılmaz bağlılığımı beyan eder ve bütün Türk cemaatle bu dâvâ uğrunda çalışacağımı söz veririm.

Kâmil Tüncel

Görüntü 16: Açıklama

Halkın Sesi: 27 Mayıs 1958

AÇIKLAMA

Ben aşağıda imza sahibi Küçük Kaymaklılı Kâmil Tüncel, Pazar günü 25.5.58 tarihinde Halkın Sesi ve Bozkurt gazetelerinde yapmış olduğum açıklamaya ek olarak görülen lüzum üzerine aşağıdaki açıklamayı yaparım.

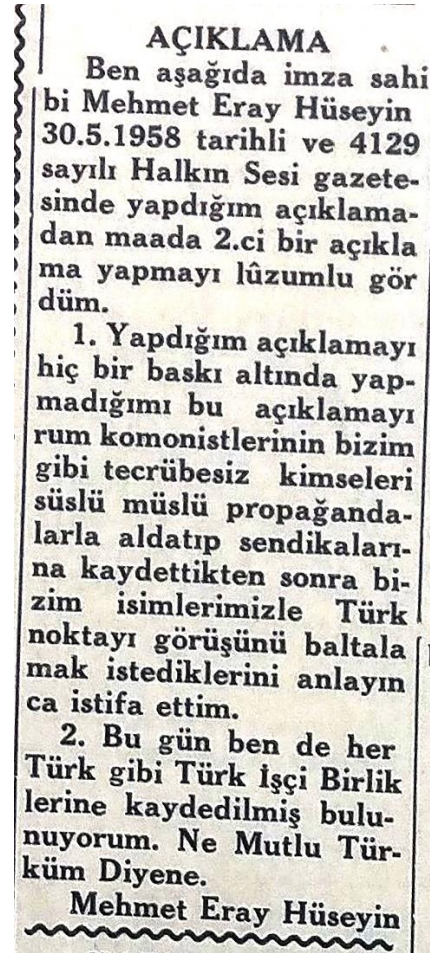
1. Geçen günkü beyanımı ne bir tehdit ne de bir taziyik altında yapmış değilim.
  2. Evimden kaçıp Rum semtine sığındığım yolundaki şayialar asılsızdır.
  3. 24.5.958 tarihine kadar Rum sendikalarında aza bulunuyordum lakin durumun bu teşkilât tarafında siyasi maksatlarla istismar edildiğini anlar anlamaz bu teşkilâttan hemen istifa ettim. İlk fırsatta Türk sendikalarına üye olacağımı bildiririm.
  4. Bu Rum sendikaları Türk azalarının siyasi maksatlar için geçmişte yapmış oldukları gösterileri protesto ederim.
- Siyasi bakımdan Türk cemaatinin dâvası olan Taksim fikrine sarsılmaz bağlılığımı beyan eder ve bütün Türk cemaati ile bu dava uğrunda çalışacağımı söz veririm.

K. Tüncel

Görüntü 17: Açıklama

Bozkurt: 27 Mayıs 1958

Bu açıklamadan 5 gün sonra yine Halkın Sesi'nde görüntü 19'da görülen ikinci açıklamayı yapan Mehmet Eray Hüseyin "lüzum" gördüğü için ikinci bir açıklama yaptığını belirtme gereği duymuştur. İkinci açıklamasında Kamil Tuncel gibi madde madde açıklama yapma gereği duyan Mehmet Eray Hüseyin, ilk açıklamasında Larnaka'dan olduğunu belirtmesine rağmen ikinci açıklamada yaşadığı yeri kullanmamıştır.

Görüntü 18: Açıklama

Halkın Sesi: 30 Mayıs 1958

Görüntü 19: Açıklama

Bozkurt: 5 Haziran 1958

"Açıklama" başlığı altında 29 Mayıs 1958 tarihinde duyuru yayınlayan Abdurrahman Cemal'in ilanı Halkın Sesi gazetesinde görüntü 20'deki haliyle yayınlanırken, aynı ifadeler görüntü 21'de görüldüğü biçimiyle Bozkurt

gazetesinde de yayınlanmıştır. Rum işçi sendikalarından istifa ettiğini duyuran Abdurrahman Cemal'ın da açıklaması ikinci bir açıklamaya gerek duyulmasına yol açmıştır. 4 Haziran günü Halkın Sesi gazetesinde Abdurrahman Cemal de "görülen lüzum üzerine" diyerek görüntü 22'deki ikinci bir açıklamayı yapmak zorunda olduğunu duyurmuştur.

Görüntü 20: Açıklama

Görüntü 21: Açıklama

Görüntü 22: Açıklama

Halkın Sesi: 4 Haziran 1958

Halkın Sesi: 29 Mayıs 1958

Bozkurt: 29 Mayıs 1958

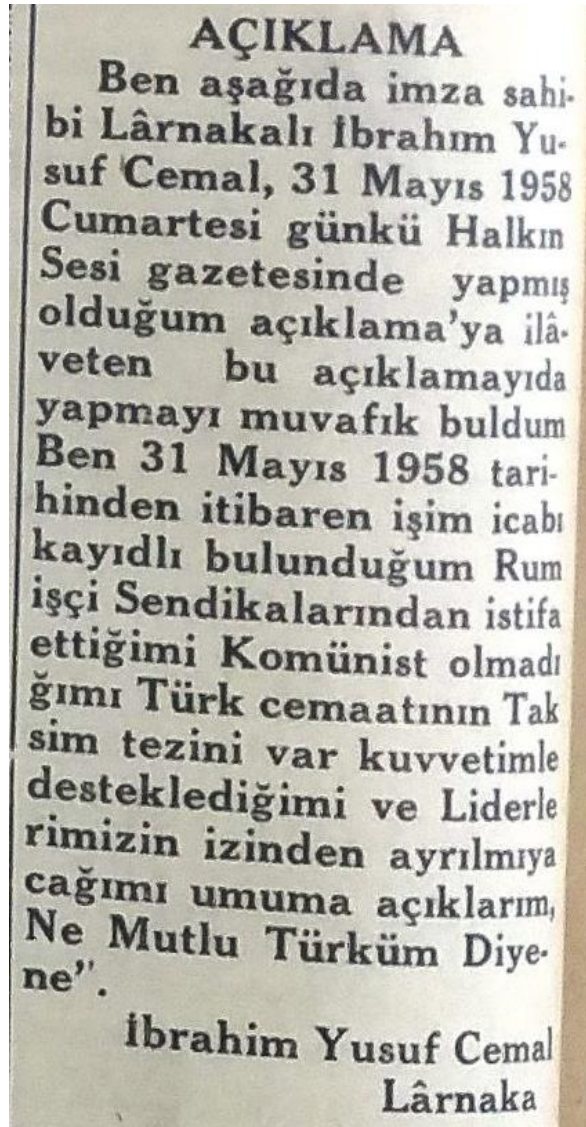
İbrahim Yusuf Cemal ise 31 Mayıs 1958 tarihinde Halkın Sesi'nde yayınlanan görüntü 23'teki açıklamasını hakkında çıkan dedikodulara yanıt olarak

yaptığını duyurmuştur. Halkın Sesi'ndeki açıklamasından 5 gün sonra yine aynı gazetede 5 Haziran tarihinde görüntü 24'teki ikinci açıklamayı yapan İbrahim Yusuf Cemal, bu kez de işi gereği mecburiyetten üye olduğu Rum işçi sendikasıdan istifa ettiğini ifade etmiştir. İbrahim Yusuf Cemal her iki ilanında da Larnaka'dan olduğunu da belirtmiştir.

Görüntü 23: Açıklama

Halkın Sesi: 31 Mayıs 1958

Görüntü 24: Açıklama

Halkın Sesi: 5 Haziran 1958

Kamil Tuncel, Mehmet Eray Hüseyin, Abdurrahman Cemal ve İbrahim Yusuf Cemal'in daha kapsamlı ikinci bir açıklama yapmaya mecbur kalması ilk açıklamasının tatmin edici olmamasından kaynaklanmaktadır. Özellikle solculara karşı cinayetlerin yoğunlaştığı günlerde ikinci bir açıklamaya gerek duyulması korkunun göstergesidir. Zaten Rum işçi birliklerinden istifa ettikleri ve Türk tezlerinin savunulduğunu ilk açıklamalarda ifade edilmiştir. İlk açıklamaların tatmin edici görülmediği için ikinci açıklamaların yapılmak zorunda kalınması, o dönemin ortamı düşünüldüğünde ilk açıklamaların birileri tarafından beğenilmediği ve onlardan yeni bir açıklama istenildiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. İlanları analiz edilen Kamil Tuncel, Mehmet Eray Hüseyin, Abdurrahman Cemal ve İbrahim Yusuf Cemal'in ilk açıklamalarıyla aynı içerikte çok sayıda ilan olmasına rağmen bu kişiler solcuların liderlerinden görüldükleri için emsal teşkil etmesi açısından ikinci açıklamalara zorlanmışlardır. Ki ilerleyen tarihlerde Kamil Tuncel İngiltere'ye göç etmiştir.

Analizi yapılan dört ismin de ilk açıklamalarında Rum işçi sendikası istifa ettikleri ve Türk tezlerinin savunucusu oldukları ifade edilmiştir. İkinci açıklamalar takip edildiğinde ise cümleler arası uyumlu ve birbirini takip eder şeklindeki cümlelere bakıldığında da açıklama içeriklerinin önceden belirlendiği ve kişilerin belirlenen noktaları kendi ifadeleriyle işledikleri anlaşılmaktadır. Her dört ilanda da görülen lüzum üzerine ikinci açıklamanın yapıldığı belirtilirken hem ilk açıklamadaki konular tekrarlanmış, hem de onlara yenileri eklenmiştir. Kamil Tuncel ikinci açıklamayı baskı altında yapmadığını ifade ederek, evden kaçıp Rum tarafına sığınmadığı ve Rum işçi sendikası siyasi amaçlar için istismar edildiği nedeniyle istifa ettiğini belirtmiştir. Ardından da Türk tezleri uğrunda çalışmaya söz vermiştir. Mehmet Eray Hüseyin'in ikinci açıklaması da Kamil Tuncel'in ilanıyla hemen hemen aynı içerikteydi. Hiçbir baskı altında kalmadan açıklama yaptığı ve Rum işçi sendikasının süslü politikalarına kandığını belirterek "Ne Mutlu Türküm Diyene" sözüyle açıklamasını bitirmiştir. Benzer ifadeleri kullanan Abdurrahman Cemal'in ikinci açıklamasında ekstradan 1 Mayıs günü dükkanının kapalı olduğu söylemlerinin yalan olduğunu belirtme ihtiyacı bu

yönde suçlandığı ve zorda kaldığını göstermektedir. İbrahim Cemal Yusuf ise ikinci açıklamasında, ilk açıklamanın dışında komünist olmadığı ve Türk tezlerinin savunucusu olduğuna vurgu yapmıştır.

Kamil Tuncel'in açıklamasında, "görülen lüzum üzerine", "ne bir tehdit, ne de bir tazik altında", "istismar edildim", "Taksim fikrine sarsılmaz bağlıyım", "dava uğruna çalışacağıma söz veririm" şeklindeki söz kalıpları dikkat çekmektedir. "Lüzum gördüm" ifadesiyle açıklamaya başlayan Mehmet Eray Hüseyin, "açıklamayı baskı altında yapmadım", "süslü püslü propagandalarla aldatıldım", "isimlerimizle Türk görüşü baltalanmak istendi" ifadelerine yer vermiştir. Abdurrahman Cemal de "görülen lüzum üzerine" "daha evvel açıkladığım gibi", "1 Mayıs'ta dükkanım kapalı değildi" şeklinde ifadelere vurgu yapmıştır. "Yeni açıklama yapmaya muvafık buldum" diyen İbrahim Yusuf Cemal'in açıklamasında ise, "komünist değilim, ", "Ne mutlu Türküm diyene" ifadeleri yer almıştır. Yukarıdaki ifade ve metinler bütünlüklü değerlendirildiğinde o dönemin ardalan bilgisi de göz önünde bulundurulduğunda bu açıklamaların baskı altında ideolojik bir amaç için yapıldığı görülmektedir. Açıklamaları analiz edilen dört kişinin de yetersiz bulunduğu için yenilenen ilanlarının içeriğinde hem Türk tezlerine bağlılık daha çok vurgulanmış hem de Rum işçi sendikaları tarafından kandırılan ve kullanılan kişiler görüntüsü yansıtılarak, sendika üyeliğinden ayrılmayanlara mesaj gönderilmiştir.

Gazetelere ilan verenler kendilerini anti-komünist olarak adlandırırken, kendilerini olumlu gösterecek ifadeler yer vererek Türk milliyetçiliğine bağlılıklarını belirten söylem kullanılmıştır. Gazeteler sayfalarında yayınladıkları yüzlerce ilanla ilgili hiçbir haber yapmayarak ilanları önemsizleştirmişlerdir.

4.1.3.2. Türk Eğitim Kulübü'nün Talan Edilmesi Sonrası Verilen İlanlar

Lefkoşa'da sol görüşlülerin örgütlü olduğu, kültürel ve sportif faaliyetler için bir arada bulunduğu Türk Eğitim Kulübü (TEK) 1 Mayıs 1958 tarihinde PEO bünyesinde örgütlü olan işçilerin birlikte katıldığı mitinge aktif destek verdiği gerekçesiyle, aynı gece talan edilmiştir. Bu talan ve kulübe üye olanların komünist olarak suçlanmasıyla, kulübe üyeliği bulunmadığı ve komünist olmadıkları yönünde gazetelere "açıklama" başlığı altında ilanlar yayınlanmıştır. 1958 Mayıs'ında başlayan "açıklama" başlığı altındaki ilan yoğunluğu içinde Türk Eğitim Kulübü ile bağlantılı olarak yapılan açıklamalardan üç tanesi analiz edilecektir.

Görüntü 25: Açıklama
Halkın Sesi: 31 Mayıs 1958

Görüntü 26: Açıklama
Halkın Sesi: 5 Haziran 1958

Görüntü 27: Açıklama
Bozkurt: 29 Mayıs 1958

Rum sendikalarından istifa ilanlarından önce TEK'ten istifalar baş göstermiştir. 1 Mayıs gecesi talan edilen TEK ile bağı olmadığına dair ilk açıklama görüntü 25'te yer alan Halkın Sesi gazetesinde 4 Mayıs günü yayınlanan Musa İbrahim'in verdiği ilandır. Musa İbrahim, yayınladığı ilanda 1 Mayıs mitingine katılmadığı gibi TEK üyesi olmadığını ilan etmiştir. Görüntü 26'da yer alan açıklaması 29 Mayıs 1958 tarihinde Halkın Sesi'nde yayınlanan Cemal Bayram ise TEK adını vermeden komünist kulübüne üyeliğinin bulunmadığını duyurmuştur. Yine aynı tarihte Bozkurt gazetesine ilan veren Raşit Derviş'in duyurusu da görüntü 27'de görülmektedir. Raşit Derviş, TEK'in alelade bir azası olduğunu, ancak istifa ettiğini belirtmiştir. Musa İbrahim, Cemal Bayram ve Raşit Derviş'in gazetelerde yayınlanan ilanlarını fotoğraflı olarak vermişlerdir.

1 Mayıs mitingini organize etmekle suçlanan ve gecesi talan edilen kulübün lokalinin dışına savrulan bağış makbuzlarıyla kimlerin üye oldukları ve kulübe destek verdiklerinin ortaya çıkmasıyla bu yöndeki kişilere de baskılar başlamıştır. Hele de ilk vurulma eylemlerinin bu kulüp üyesine yapılmış olması, kulüple bağı bulunan veya bağı olduğu söylentileri çıkanlar gazetelere ilan vermeye koştular. İncelenen metinlere bakıldığında ya kulüpten istifa ettikleri ya da Türk Eğitim Kulübü'yle alakaları bulunmadığı not düşülmüştür. Musa İbrahim ve Cemal Bayram ilanlarında TEK üyesi olmadıklarını belirtirken Raşit Derviş de istifa edip başka kulübe geçtiğini belirtmiştir. Analiz edilen üç açıklamada da cümleler arası uyum ve benzerlik taşımaktadır. Önce kulüple bağları olmadığı ya da kalmadığı belirtilen açıklamalarda, daha sonra Rum işçi sendikalarından istifa edildiğine dair verilen ilanlardakinin benzeri ifadeler yer almıştır. İlan verenler, önce komünist olmadığı belirtilirken ardından da Türk tezlerinin savunucusu olduğu belirtilmiştir. Türk Eğitim Derneği üyesi olmayan ve kendilerini Türk milli tezlerine bağlı kişiler olarak adlandıran ilan verenler, kendilerine ilanları vermeleri için baskı uygulayanlara karşı övücü bir dil kullanmıştır. Dışlayıcılık metinler içinde önemsizleştirilerek aktarılmıştır.

TEK'in talan edilmesinin hemen ardından ilk açıklamayı yapan Musa İbrahim, "nümayişlere katiyen iştirak etmedim", "bazı Türklerin yaptıkları hareketi tasvip etmem" diyerek hem kendini suçlayan kesimlere cevap vermiştir, hem de kulüp arkadaşlarını ötekileştiren ifadelerle yer vermiştir. Cemal Bayram, "komünist kulübüne aza olduğuma dair söylentiler yalandır", "komünistlikle hiç alakam yok", "Türk oğlu Türküm" ifadeleriyle Türk olduğuna vurgu yapma telaşına girerken komünist olarak nitelendirilmesi korkusunu ifadelerine yansıtmıştır. "Lüzum üzerine" açıklama yaptığı belirten Raşit Derviş, "dolaşan şayialara göre", "alelade bir aza", "komünistlerle alakam olmadı, olmayacak da" ifadelerine yer verirken, diğer ilan verenlerin dışında TEK üyeliği bulunduğunu kabul ederken alelade ifadesiyle onu basitleştirmeye çalışmıştır. Analiz edilen üç açıklama metninde kullanılan ifadeler ideolojik mesajlar taşıırken, korkunun ve ötekileştirmenin varlığı kelimelerde kendini dışa vurmuştur.

4.1.3.3. Aynı İçeriğe Sahip Aynı Elden Çıkan İlanlar

Gazetelerde "açıklama" başlığıyla yayınlanan ilanlar hemen hemen aynı noktalara değinmesine rağmen bazılarında metinler tamamen aynı şekildeydi. Sadece tarih ve isimler değiştirilerek aynı metinler ilan olarak yayınlanıyordu. Bazı örneklerde birden fazla ilan varken, hem aynı gün hem de farklı gazetelerde ayrı tarihlerde yayınlanan ilanların olduğunu gösterebilmek için ilanların verildiği ilk haftalardan seçilen 3 örnek üzerinden analiz yapılmıştır.

Görüntü 28'de Bozkurt gazetesinde 26 Mayıs 1958 tarihinde yayınlanan Arif Ahmed ve Ahmet Mustafa Ratib'in açıklamaları analiz edilmiştir. Ahmet Mustafa'nın 27 Mayıs 1958'de Halkın Sesi'nde yayınlanan açıklaması ise görüntü 29'de yer alırken, görüntü 30'da da 7 Haziran 1958'de Halkın Sesi'nde yayınlanan Enver Hasan ve Hasan Yusuf Cemal'ın açıklamayı bulunmaktadır.

Görüntü 28: Açıklama**Görüntü 29:** Açıklama**Görüntü 30:** Açıklama

Bozkurt : 28 Mayıs 1958

Halkın Sesi: 27 Mayıs 1958

Bozkurt: 29 Mayıs 1958

Üç görüntüde incelenecek 5 açıklamanın içeriği hemen hemen aynı, hatta çoğunda sadece isim ve tarihler farklı bulunmaktadır. Ahmet Arif, Ahmet Mustafa ve Hasan Yusuf Cemal açıklamalarında kendi vesikalık fotoğraflarını da kullanmıştır. İlanların yayınlandığı tarihler ve içeriklerine bakıldığında bu ilanların kendiliğinden gelişmediği gibi, ilan vermeye gidenlerin kendi ifadeleriyle değil de belli bir kalıp içinde ifadelerini yerleştirmeleri dönemin baskısı ve bu ilanların zorunluluktan kaynaklandığını göstermektedir.

3 gazete örneğinde incelenen ilanlar "Ben aşağıda imza sahibi" şeklinde başlarken, isimler belirtildikten sonra Rum işçi birliklerinden istifa edildiği belirtilmiştir. Açıklamalarda Türk cemaatinin görüşlerinin desteklendiğinin vurgulanmasıyla tamamlanmıştır. Aynı kalıptaki ifadeler Türk görüşlerinin dışında olmadıklarının vurgulanmasıyla adada Kıbrıslı Türklerin tek bir görüş altında birleştirilme çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir.

Açıklamalarda, “sendikayla hiçbir alakam kalmadı”, “Türk cemaatinin görüşünü tamamıyla desteklerim” ifadeleri vurgulanmıştır. İdeolojik bir dil kullanılan analiz edilen ilanlarda da görüldüğü gibi Rum işçi sendikasıyla ilişkiler kesilerek Türk cemaatinin milli duruşunun benimsendiği vurgulanırken, Türk milli kimlik duruşunun inşası için bu ifadeler dayanak olarak gösterilebilmektedir.

4.1.3.4. Türklerle Evli Rum Kadınların İsim Değiştirdiklerinin İlanı

Bu çalışmanın odaklandığı tarihlerde az da olsa Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar arasında evlilikler olmaktadır. Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasındaki temasın kesilmesi adına yapılan girişimler neticesinde gazetelere ilan vererek Rum işçi sendikalarına üye olunmadığı ve Türk tezlerine sadık olduğu şeklindeki ilanlara ağustos ayında Türklerle evli olan Rum kadınlarının isim değiştirdiklerine dair ilanlar yayınlanmaya başlamıştır. Bu kapsamda görüntü 31’de yer alan Halkın Sesi gazetesinde yayınlanan iki ilan analiz edilecektir. 26 Ağustos 1958 tarihinde Halkın Sesi gazetesinde yan yana yer alan iki ilanda Panayotu isimli kadın İslam dinini seçtiği ve isminin de Emine Osman olarak değiştirildiğini duyururken, Marulla isimli kadın da aynı görüntüde Müslüman olduğu ve isminin de Gülsüm Mehmet Yusuf olarak değiştirildiğini ilan etmiştir. Her iki ilanda da açıklamayı yapan kadınların fotoğrafları da açıklamayla birlikte yayınlanmıştır.

1 Mayıs sonrası işçilerin Rum sendikalarından istifa etme süreçleri tamamlanıp solun sindirilmesinin ardından Rumlarla temasın tamamen kesilmesi adımlarından biri de Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların evlenemeyeceği yönündeki bir algının inşa edildiği süreç başlamıştır. Gazeteler bu yönde haberler yayınlanırken ağustos ayıyla birlikte Türklerle evli olan Rum kadınlar, Kıbrıs Müftülüğü aracılığıyla Müslüman olurken isimlerini de değiştirmeye başlamışlardır. Bu süreci yaşadıkları da gazetelere verilen ilanlarla duyurulmuştur.

ILAN	ILAN
	
<p>Ben aşağıda imza sahibi, aslen Eftakomili olup Mağusa'da Afrodit Sokak No. 7'de oturan Kıryako Hacı Grigonyu kızı 5 Kasım, 1930 doğumlu Panayotu iken 13 Ağustos, 1958 tarihinde Kıbrıs Müftülüğüne müracaatla İslâm Dinini kabul etmiş olduğumu ve ismimin Emine Osman olarak aldığımı herkesin malûmu olmak üzere ilân ederim.</p>	<p>Ben, aşağıda imza sahibi, aslen Lârnaka kazasına bağlı Kalovason köyünden olup Mağusa'da Altın Tapyâ Sokak No. 8 de oturan Panteli Kallidis kızı, 1914 doğumlu Marulda iken 18 Ağustos, 1958 tarihinde Kıbrıs Müftülüğüne müracaatla İslâm Dinini kabul etmiş olduğumu ve ismimin Gülsüm Yusuf Mehmet tesmiye olunduğunu herkesin malûmu olmak üzere ilân ederim.</p>
<p>Emine Osman</p>	<p>Gülsüm Yusuf Mehmet</p>

Görüntü 31: İlan

Halkın Sesi: 26 Ağustos 1958

Analiz edilen bu tür ilanlardan olan 2 açıklama da biri Larnaka diğeri de Mağusa'da oturan iki kadının aynı gün ve aynı kalıpta yan yana yayınlanması o dönemin koşullarındaki baskının göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Aslen nereli oldukları, ilan verildiği gün nerede ikamet ettikleri, Rumca isimleri belirtildikten sonra her iki ilanda da Kıbrıs Müftülüğü'ne müracaat edilerek İslam dininin kabul edildiği belirtilmiştir. Müslüman olduktan sonra aldıkları Türkçe yeni isimlerini de belirtmişlerdir. Yeni ismiyle Emine Osman 13

Ağustos'ta, Gülsüm Yusuf Mehmet de 18 Ağustos'ta Müslüman olup isimlerini değiştirmişler ve bunu da 26 Ağustos'ta ilan etmiş olmaları o dönem için bu yönde bir eğilimin varlığını göstermektedir. İlan verenler kendilerini İslamiyet'e geçen kişiler olarak adlandırdılar. Metindeki dilde olumlu ifadeler yer alırken, ilanları milliyetçi bir perspektiften aktardılar. Metindeki dışlayıcılık ise hafifletirerek aktardılar.

İkamet yerleri, isimler ve tarihler dışında tamamen aynı olan açıklama metinlerinde "İslam dinine kabul edildim", "yeni ismimi herkesin malumu olmak üzere ilan ederim" ifadeleriyle sanki de baskı değil de kendiliğinden müftülüğe başvurulmuş ve müftülük de onların Müslüman olmasını onayladığı mesajı verilmiştir. İlanın sonunda da herkese duyurulması, aslında baskı altında olduklarını ve bundan sonra kendilerine baskı yapılmaması için bu ifadeyi kullanmışlardır. İdeolojik tabanlı kullanılan seçili ifadeler ilanların içeriği ve dönemin ardağan bilgisiyle değerlendirildiğinde, Kıbrıslı Türklerle evlenen Kıbrıslı Rum kadınlarının da Müslümanlığı seçerek Türkçe isim almalarıyla Türklerle Rumlar arasında çok az olsa da hiçbir ilişkinin kalamadığı mesajı da yayılmıştır.

4.2. Türkleştirme Kampanyasına Dönük Metinlerin İncelenmesi

Kıbrıslı Türklerin, Türklük değerlerinin korunması ve Kıbrıslı Rumlarla ilişkilerinin kesilmesi için izlenen stratejilerden biri de Türkleştirme sürecidir. Bu hedef doğrultusunda uygulanan en kapsamlı çalışma Türk'ten Türk'e Kampanyası'ydı. Ancak bu kampanyanın resmi olarak başlatılmasından önce de Türk milliyetçiliğinin işlendiği makaleler gazete sayfalarında yer bulmuştur.

Bu çalışmada önce 1957-1959 yılları arasında Kıbrıs'ta yayınlanan Türkçe gazetelerindeki Türk milliyetçiliğinin işlendiği makalelere bakılacak. Ardından da Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın neden gerekli olduğunun konu edildiği metinler analiz edilecektir. Daha sonra gazetelerde kampanyanın ilanlar aracılığıyla nasıl desteklendiği bu metinleri yayınlayan gazetelerde kullanılan

dil ve Türk'ten Türk'e Kampanyası kapsamında en zor uygulanan Türk sigarasını kullanıma geçişle ilgili gazetelerde yer alan metinler incelenecektir.

4.2.1. Türklük Konusunu İşleyen Makaleler

Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın duyurulmasının arifesinde Halkın Sesi ve Bozkurt gazetelerinde yayınlanan makalelerde Türk olmanın önemine vurgu yapılması ve Türk tarihi işlenerek, topluma Türk varlığı için mücadele verilmesi gerektiği aşılınmaya çalışılmıştır. Türkiyeli yazarların kaleme aldığı gazetelerde yayınlanan Türk kimliğine vurgu yapan makalelerin ilki, TMT'nin Türk'ten Türk'e Kampanyası'nı ilan etmesinden dört gün önceye denk gelmektedir.

7 Mayıs 1958'de Halkın Sesi'nde yayınlanan "İhsan Arif" imzalı görüntü 32'de yer alan "Tarihte Türk Milliyetçiliği" başlıklı makalede Orhun abidelerinden başlayıp Selçuk Devleti süresince devam eden dönemlerle ilgili verilen örnekler Türk milliyetçiliğinin önemine vurgu yaparak aktarılmıştır. Türkiye'de yayınlanan Milliyet gazetesinde yazarlık yapan İhsan Arif'in Türklük tarihini anlattığı Kıbrıs'a bağlamadığı yazısında Türk milliyetçiliğiyle ilgili tarihsel kesitlere yer vermiştir.

Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın resmi olarak başlatıldığı dönemine denk gelen makalede, Orhun abidelerinin Türk milliyetçiliği için ebedileşen bir eser olduğuna dikkat çektikten sonra Selçuklular döneminde Moğollara karşı elde edilen başarılarından tutun Alâeddin Keykubat'ın Cengiz kuvvetlerine karşı olan üstünlükleri ve Türk milliyetçiliğindeki yerinin vurgulanması makalede uyumlu bir şekilde işlenmiştir.

İhsan Arif'in kaleme aldığı "Tarihte Türk Milliyetçiliği" makalesinde milliyetçiliği yücelten kelimeler seçilirken, konular arasında uyumlu bir dil kullanılmıştır. Makalenin genelinde paragraflar arasında uyumlu bir geçiş yapılırken,

makaledeki her yeni anlatım bir Türk milliyetçiliği başarısı olarak belirtilmiş ve bu kronolojik anlatım, metnin genelinde bir bütünlük oluşturmuştur.

Türk milliyetçiliğine önem arz eden makalede yazar, kullandığı ideolojik dille Türk milletinin tarihin her döneminde Türklüğü yükseltmek için önemli başarılar gerçekleştirdiğine vurgu yapmıştır. “Orhun Abideleri, Türk milletini ebedileştiren şerefli vesikadır”, “Türklüğü yükseltme uğruna mücadele verilmiştir”, “Türk şerefi ve Türk bayrağı için döğüşen”, “millet aşkıyla bir ordu hazırladı” gibi ifadelerin kullanıldığı metinde Türk milli kimlik inşasına katkı sağlayacak ideolojik bir bakış açısı geliştirilmiştir. Böylelikle Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin de içinde buldukları dönemde bu doğrultuda hareket etmelerine katkı sağlayacak şekilde Halkın Sesi, Türkiye'den bir yazarın yazdığı makaleye sayfalarında yer vermiştir.

Türkiye'den Kıbrıs'a öğretmen olarak görevlendiren Yusuf Ziya Beyzadoğlu'nun 3 Haziran 1958 tarihinde Bozkurt gazetesinde yayınlanan görüntü 33'deki “Türke Doğru” başlıklı makalede yazar, Türkiye'de Türkçülüğün tartışıldığı eserlerin içeriğinde önemli gördüğü vurgulardan bahsederek bunları Kıbrıs'a bağlamıştır. Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın başladığı günlerde öğretmenler, hem okullarda hem de toplum içinde saygı duyulan konumdaydı. Özellikle kırsal kesimlerde öğretmenler lider olarak görünüyordu. Bu nedenle onların söylemleri diğer birçok kesimin söylemine göre daha çok değer görmekteydi. Hele de Türkiye'den gelen öğretmenlerin ağızına bakılmaktaydı. Türkiye'den görevli olarak gelen ve eğitimi milliyetçilik çerçevesinde anlatan öğretmenlerden biri olan Yusuf Ziya Beyzadoğlu gazetelerde de makale yayınlayarak topluma yön veriyordu.

Tarihte Türk milliyetçiliği

Ihsan ARIF

Bundan evvel yazdığımız bir makalede tarihte Türk milliyetçiliğini vakia ve vesikalara dayanarak izaha çalışırken Orhan abidelerinden misaller vermiş bu abidelerin Türk milliyetini ebedileştiren birer şerefli vesika olduğunu ifade etmiş Cengizin Moğol istilasına karşı Türk ırkı sefleri arasın da yapılan siyasi anlaşmaların ve müşterek mücadelesinin Türk milliyetçiliğinin siyasi birer tezahürü olduğunu kayd etmişlerdir.

Selçukiler devrinde de Moğollara karşı aynı duyguların coşturduğu hareketler grülmektedir.

İzzettin Keykâvus'den sonra hükümdar olan Alâeddin Keykubat devrinde Selçuki imparatorluğu en parlak devrini yaşamıştır.

Alâeddin Keykubat, büyük bir Türk milliyetçisi, kuvvetli bir idareci ve büyük bir kumandandı. Bu büyük adam Türk imparatorluğunu yükseltmek için hiç bir fırsatı kaçırmamış hayati Türklüğü yükseltmek uğruna mücadeleler geçmiştir. Alâeddin Keykubat evvelâ Antalyadaki Kondeler şehri alarak Alaiye şehri kurmuş ve payitaht yapmıştır. Bundan sonra Erzurumu Erzincanı ve Harputu zappederek ülkesine ilhak etmiştir. Bu sıralarda Anadolulu topraklarına sokulan Cengiz kuvvetleriyle muharebeye tutuşan Alâeddini Keykubat bu mücadeleler sonunda Harzem Türklerini de himayesine alarak Türk birlik ve beraberliğinin hudutlarını genişletmiş ve Türk Milliyetçiliğine büyük hizmetler ifa etmiştir. Tarihimizde Türk milliyetçiliğini tetkik ederek Harzem Türklerini de ele almak lâzımdır. Harzem Türklerinin başı Celâeddin Harzem şah hayatının (1220-1231) yılları tarihe bir celâdet ve şehamet destanı yazmıştır, Türkistan, Hindistan İran, Azerbaycan ve Irak topraklarında Türk şerefi ve Türk bayrağı için döğüşen bu Türk İmparatoru Harzem hükümdarının sonucusudur.

Babası Sultan Kudbeddin zamanında Cengiz orduları Harzem topraklarına saldığı zaman Celâdetin

babasıle dargın bulunuyordu. Fakat, vatanın milli bir tehlike karşısında bulunduğunu görünce babasına karşı duyduğu derin igbirarı unutarak orduyu topladı, sarayına sığınmış olan babasını da teçci ederek ordunun başına geçirdi ve Cengizlerle mücadeleyi hızlandırdı. Fakat halk babasından hoşnut değildi yapılan tahşidat da kötü idi. Ordu iyi hazırlanmamıştı. Bu sebeplerle Celâeddinin tarife sığmaz kahramanlıklarına rağmen Cengiz orduları Harzem topraklarının her tarafına yayılmıştı. Bu harpte babası öldü ve kendisi 1220 de tahta çıktı. Bir kefen bu lamadan babasını bir çukura gömerek yanında kalmış olan yetmiş süvari ile Harzeme geldi, burada asker topladı. Vatanı korumak için yeni bir ordu hazırlarken üveyi kardeşlerinin ihanetine uğradı onların hazırladıkları bir isyan yüzünden memleketini bırakarak Nişabur şehrine kaçtı orada tekrar vatan ve millet aşkıyla bir ordu hazırladı ve Cengizin büyük ordusu ile pervanda karşılaşarak büyük bir zafer kazandı. Bu nu yine Celâeddin Harzemî şahın zaferiyle neticelenen ikinci bir meydan muharebesi takip etti. Bu kahraman Türk imparatoru Cengiz ile yedi harp etmiş, Harzem ordularının kuvvet ve miktarca Cengiz ordularından çok zayıf olmasına rağmen, bunların altı tanesini kazanmıştır. Celâeddinin secaat ve kahramanlıklarına hayran olan Cengiz harpte yanında bulunan oğullarına:

— Bir babanın oğlu olursa böyle olsun demistir.

Celâeddin Harzem şah, Cengizle yaptığı son harbi kayıp etti. Orduları mahvoldu, kendisini bir nehre atarak yalnız başına kurtuldu. İrana geçti, Orada Kerman ve fars eyaletlerini ele geçirdi İrakı zaptetti aradan dönerek Azarbeycanı da aldı, bütün bu mücadelelerden sonra Tebrizde saltanat sürerken Anadolu Selçukileriyle bozuştı, Selçukilerle yaptığı bu son harp felâketle neticelendi memleketini tacını tahtını her şeyini kaybetti. Dağlara düştü, ve bed

(Devamı dördüncüde)

TÜRKE DOĞRU

Yusuf Ziya BEYZADOĞLU

Lise sınıflarında iken, basım âleminde aylarca üzerinde durulan bir eser yayınlanmıştı. Müteakikler eseri inceliyorlar ve şu neticeye varıyorlardı: Ziya Gökalp'ın "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinden sonra Türkçülük hakkında yazılan yekâne eser...

Türkçülük, 1908 den önce, daha ziyade şairlere inhisar etmiştir. Ziya Gökalp'ın liderliğini yaptığı ve prensiplere bağladığı milli ruh, Cumhuriyet devrinde daha fazla kuvvet kazanmış, milletinin ruhunda olan bu haslet, şuurlu bir hâl almıştır. Diyebiliriz ki, milli şuurun bu derece millete mal olduğu bir devrimiz mevcut değildir. İşte bu olgun devrin, olgun bir eseri diyebileceğimiz İsmail Hakkı Baltacıoğlunun "Türke Doğru" adlı eseri, fikir hayatımızda büyük tesirler yapmıştır.

1839 da yapılan Tanzimat hareketiyle yüzümüzü Avrupaya çevirmiştik. Açılan pencereden gelen hava fazla cereyanlı emiş olmalı ki, emileti hayatımızda bazı anormallikler görüldü. Garpçilik cereyanının fikri, ilmi cephesinden ziyade zararlı cepheleri taklit ediliyordu. Cumhuriyet devrinde bunlara birer reaksiyon olarak beliren milli ruhun, böyle olgun meyveler vermesi tabii idi. Her şey adından da anlaşılacağı üzere, (her sahada Türke doğru yürüyeceğiz, Cepheler Türke dönercektir. "İmdat bize bizden gelecek, ümidimizi gayriyden kesmeliyiz.") esas fikrini işliyordu. Bu, Osmanlı İmparatorluğu duraklama ve gerileme devrine gireliden beri, tarihin, ana maddeye, Anadoluya hatırlattığı şeydi. Asırlarca "Kendini bil, kendini tanı." fikri üzerinde duruldu.

19. asrın sonunda Orta Asyadaki Türk eserleri tetkik edilerek, Avrupa âlimleri tarafından yayınlanınca, İmparatorluğun ana maddesinde büyük bir uyanış görüldü. "Türke Doğru" parolası mefhumlaşmaya başladı, ve süratle gelişti.

Yavru vatanda, bilhassa son senelerde parlama ve başarılar sağlanan Türke doğru ruhu göğüsleri kabartacak bir mahiyettedir. Tarihin lânetiyle andığı şahıslar, milletlerine hiyanet etmiş kimselerdir. Milletinin hafızasına yerleşen, ebedileşen şahsiyetler ise, kuvvet ve kudretini milletinden almış kimselerdir. Milleti için, milli ruhu duyarak çalışmanın sonsuz mânevî zevkine doyum olamaz. Münevver ve enerjik yavru vatan gençliği, bu uyanış ve bu oluşmanın içinde yaşamaktadır.

Vatan ve hürriyet uğrunda istibdatla mücedelenin sembolü olan Namık Kemalimizle yazımı bitireyim:

Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nazende sahralar

Uyan ey yârelî şîr-î jeyan bu hab-ı gafletten.

Görüntü 32: Tarihte Türk Milliyetçiliği

Halkın Sesi: 7 Mayıs 1958

Görüntü 33: Türke Doğru

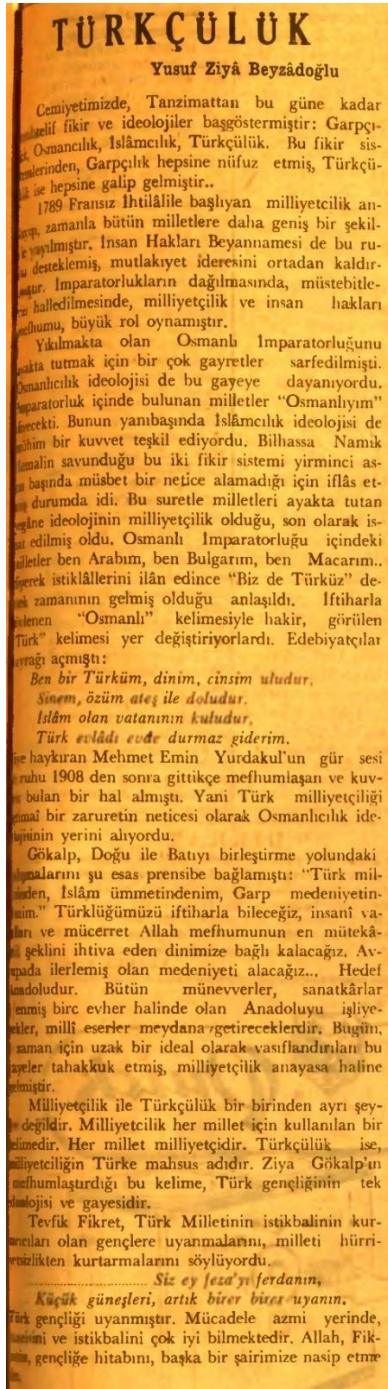
Bozkurt: 3 Haziran 1958

Yazar, “Türke Doğru” başlığı taşıyan makalesinde konuyu Kıbrıs’a bağlamak için iki örnek verirken, konu kapsamı ve cümleler arasında iyi bir uyum sağlamıştır. Öncelikle, Ziya Gökalp’ın “Türklüğün Esaslar” eserinden seçtiği ifadelerle milli ruha önem arz eden Yusuf Ziya Beyzadoğlu, daha sonra İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun “Türke Doğru” eserinde vurguladığı, “kendini bil, kendini tanı” söylemine vurgu yaparak, bundan hareketle Kıbrıs ile ilgili söylem geliştirmiştir. Bu iki eserde dikkat çektiği konuların ardından makalesinde Kıbrıs ile ilgili saptama ve önerilerine yer veren yazar, Kıbrıs adasında “Türke doğru ruhunun” göğüsleri kabartacak mahiyette var olduğuna dikkat çektiği makalesinde, Kıbrıslı Türklerin milli duygularına hitap eden ifadelere yer vermiştir.

Yusuf Ziya Beyzadoğlu, ideolojik bir amaç için kaleme aldığı makalesinde Türklük duygusunun Türkiye’deki gelişiminde etkin olan eserlerden seçtiği ifadelerden yararlanarak, Kıbrıs’ta Türk milleti için çalışanların toplum hafızasından silinemeyeceğinin altını çizip, Kıbrıslı Türklere milliyetçilik doğrultusunda çalışmalar yürütmeleri için önerilerde bulunmuştur. Yazar makalesinde, “Her sahada Türke doğru yürüyeceğiz”, “Kendini bil, kendini tanı”, “Türke doğru ruhu göğüsleri kapartacak mahiyettedir”, “Tarihin lanetle andığı kişiler, milletine hıyanet edenlerdir”, “Millet için çalışmanızın zevkine doyum olunmaz”, şeklinde kullandığı ifadelerle ideolojik vurgu yaparken, örtük olarak da Türk’ten Türk’e Kampanyası’na destek çağrısında da bulunmuştur. Hatta makalede bu kampanyaya destek vermeyenlerin hıyanetle anılacakları mesajı da bulunmaktadır.

Kıbrıs’ta öğretmenlik yapması için Türkiye’den görevlendirilen Yusuf Ziya Beyzadoğlu’nun Türklük vurgusu yaptığı makalelerinden bir diğeri de yine Bozkurt gazetesinde 11 Haziran 1958 tarihinde yayınlanmıştır. Görüntü 34’te yer alan yazarın makalesi “Türkçülük” başlığını taşımakta ve metnin içeriğinde milliyetçilikle Türkçülük arasındaki ilişkiyi tartışılmıştır. Yusuf Ziya Beyzadoğlu, Anadolu’da Tazminat dönemiyle birlikte İslam yerine Türk kimliğinin ön plana çıkmasıyla Türklük vurgusunun arttığı gelişmelerin yaşandığı dönemdeki din

ve etnik kökene dayalı kimlik tartışmalarına girmiştir. Bu tartışmada Türkçülüğün üstün çıktığına dikkat çeken yazarın vurguları, paralel bir sürecin yaşandığı Kıbrıs'ta da o dönemde Türk kimliğinin baskın gelmesinin toplum içinde kimlik bunalımı yaşanmamasına katkı sağlaması açısından önem arz ettiği görülmektedir.

Görüntü 33: Türkçülük

Bozkurt: 11 Haziran 1958

Türkiyeli bir öğretmen olan Yusuf Ziya Beyzadoğlu'nun adada kendisini "Türk" olarak tanımlayan Kıbrıslı Türklere, Türkçülükle ilgili mesajlar vermesi, o dönemde adadaki Kıbrıslı Türklerin yeterince Türk olarak görülmedikleri algısını yaratması açısından da önem taşımaktadır. Dünya tarihinde kimliğe bakıştaki değişimin Fransız İhtilali ile birlikte milliyetçilik üzerinden şekillendiğini belirtip bu noktadan çıkış yapan yazar, Anadolu'da "İslamietçilik" ile "Türklük" arasında yaşanan tartışmalara değinerek din üzerinden kimlik oluşumunun çöktüğü ve millet üzerinden kimliğin hayat bulduğu şeklindeki tezini Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Tevfik Fikret gibi yazarların eserlerinden verdiği örneklerle desteklemiştir.

Türk milliyetçiliği dersi verir vaziyette bir öğretmenin öğrencilerine ders anlatırmış gibi bir dille makalesini kaleme alan Yusuf Ziya Beyzadoğlu'nun, kullandığı söylemlerle makalesini ideolojik bir temele dayandırılmıştır. Türk milliyetçiliğinin tarihsel olarak nasıl oluştuğu, başarılı olması ve bugünlere gelişini edebiyat eserlerinden yararlanan yazar, onlardan belirlediği örneklerle kendi düşüncelerini genelleştirmiştir. Yusuf Ziya Beyzadoğlu'nun, "Türkçülük hepsine galip gelmiştir", "20. Yüzyılda İslamcılık iflas etmiştir", "Osmanlı kelimesiyle Türk kelimesi yer değiştirdi", "Türklüğümüzü iftiharla bileceğiz", "her millet milliyetçidir", "Türk gençliği uyanmıştır" şeklinde kullandığı ifadelerle makalenin yayınlandığı dönemde de Kıbrıs'ta aynı ortamın mevcut olduğunu göstermektedir.

Aidiyetlerin Türk olarak adlandırıldığı üç makalede de Türk olmak övülürken Türklük adına olumlu ifadelere yer verilmiştir. Türk milliyetçiliği perspektifinden bakılan makalelerde hafifleştirme stratejisiyle İslamiet dışlanarak, Türk milli kimliği meşrulaştırılmıştır.

4.2.2. Neden Türk'ten Türk'e Kampanyası'na Gerek Duyulduğunu Konu Eden Metinler

Kıbrıs'ta Türkleştirme hedefine yönelik yapılan Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın neden gerekli olduğu ve bunun sebeplerini ortaya koyan üç

makale analiz edilecektir. Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın yapılan duyuruyla resmi olarak başlatılmasından bir yıl sonra gazetelerde yer alan makalelerde Türk'ten Türk'e Kampanyası ile ilgili vurgular bulunmaktadır. Özellikle Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun yayın organı olan Nacak gazetesinde bu yazıların yer alması kampanyanın bir yılda aldığı yolla ilgili önemli veriler sunmaktadır. Bu yönden incelenecek ilk makale, Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın uygulayıcısı konumundaki Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denктаş'ın 5 Haziran 1959 tarihli makalesidir. Nacak gazetesinde yer alan görüntü 35'teki makale "Önümüzdeki Yol" başlığını taşıyor. Denктаş makalesinde Kıbrıs Türk toplumunun önünde "ele ele verip adım atma" dışında başka bir seçeneğin bulunmadığı tezini ortaya tartışmaya açarken, kullandığı ifadelerle geçmişteki Kıbrıs Türk liderliğiyle ilgili de eleştirilerde bulunmuştur.

Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın resmi olarak başlamasından bir yıl sonra Rauf Denктаş tarafından kaleme alınan makalede birlik beraberlik çağrısı yapması, geçen bir yıl içerisinde bunun başarılmadığının işaretlerini vermektedir. Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumlar ile ilişkilerinin kesilmesi için geçen bir yıl zarfında yapılan eylemlerden sonra bile istediği gibi bir yapıyı oluşturamamıştır ki Denктаş, tarih boyunca Kıbrıslı Türklerin haklarına sahip çıkmadığı için o dönemki hale gelindiğine vurgu yaptığı makale kampanyanın hedefe ulaşması için bir gayret içinde olduğunun göstergesi olarak algılanmaktadır.

Rauf Denктаş tarafından kaleme alınan "Önümüzdeki Yol" tarihsel süreç içinde birlik oluşturulamadığı ve Kıbrıslı Türklerin hakkına sahip çıkmadığını örneklerle ortaya koyarken, cümle ve konular arasında iyi ilişki kurmuştur. Kıbrıs'ın İngiliz sömürge idaresine geçmesinden sonra gasp edilen haklarına karşı milli bir birlik oluşturulamadığı ve toplumu yönetenlerin toplumu birleştiremediği eleştirisinde bulunan Denктаş, 1931 isyanı sonrası İngiliz'in aldığı kararla Türk Lisesi'nin isminin İslam Lisesi'ne dönüştürülmesi, Atatürk resminin kullanılması ve bayrak çekilmesinin yasaklanması karşısındaki sessiz duruşu eleştirmiştir.

Önümüzdeki yol

R. R. DENKTAŞ

Önümüzdeki yol çetindir. Kıbrıs Türkü bu yolda el ele vererek, adımlarını birbirine uydurarak ilerlemek sorundur. 81 sene evvel Kıbrıs'a İngiliz bayrağı çekildiğinde biz bu toprakların efen dişi idik. 81 sene zarfında neler kaybettiğimizi düşünür bunları neden kaybettiğimizi araştırırsak başlıca sebebin haklarımızı gasbedenlere karşı milli bir cephe kurmayışımızda olduğunu göreceğiz. Eğer Kıbrıs Türkü ferd olarak değil de cemaat olarak milli bir vahdet yaratmış olsaydı sömürge bas kısı altında bu kadar çok sarımtı geçirmezdik. Doktor Küçük'ün 1941 de yakıştı meş'ale etrafında daha erken toplanır ve 1941 den buraya geçirdiğimiz tehlikeli günleri belki de görmezdik. Fakat birleşememiştik. Kasabalardaki münevverler dağınmıştı; biri diğerini kötülemekle meşguldü. Halka birlik ve beraberlik değil, ayrılık ve bençilik aşda niyordu. Şahsi menfaatlar uğruna milli menfaatları feda ediliyordu. Eğer bu böyle olmasaydı Aile Kanununu geçirmek için 25 sene dix çöküp yalvarmasdık; tek bir lise ile iktifa etmezdik; Türk lisesinin adını İslâm Lisesi yaptıklarında bir kitle olarak şahlanırdık; yegâne lisenizin başına İngiliz Müdür tayin edildiğinde kabul etmezdik; Atatürk'ün fotoğrafı okullara asılması, Türk Bayrağı çekilemez diye gelen tamimleri gönderenlerin yüzüne fırlatırdık; Cemaati hıtalayıcı hareketleri ilk gün den önlemesini bilirdik. Halbuki toplu hareketin önemini anlamayan ve Türk cemaatının içinde bulunduğu tehlikeyi görmeyenler şahsi görüşlerine cemaatin menfaatlarını kurban etmişlerdi.

Bugün, durum değişmiştir. Son senelerin acısı ve endişesi bizi tek bir ideal uğruna yanan bir meş'ale etrafında toplamıştır. Bundan böyle Kıbrıs Türkü şahsi ve ferdî hareketlerle değil, bir bütün olarak, bir toplum olarak ilerleyecektir. Hepimiz aynı yolun yolcusu olmanın zevki ve bu seferberliğin meydana getirdiği yıkılmaz bir iman, korkma ne-ğir bilmeyen bir ruh uyanmıştır. "İleriye" diyoruz ve ilerleyeceğimize inanıyoruz; cemaat olarak, toplum olarak ilerleyeceğiz, kuvvetleneceğiz. Bu bize, içinde bulunduğumuz muhtetin ve yaşadığımız hayat şartlarının dikte ettirdiği bir durumdur.

El ele vererek çalışacağız. Bu topraklarda biz den sonra geleceklere daha mes'ut yünler temin edebilmek için bir belki de bugün yokluk çekeceğiz; belki de çok yorulacağız. Fakat bizden sonra gelecek olan nesillere "sandalye kavgasına tutuş-tular; birlik içinde hareket etmediler; milli menfa-atarımızı şahsi ihtiraslarına kurban ettiler; Türki-yenin gösterdiği yoldan ayrılmak gafletine düştü-ler" dedirtmeyeceğiz.

Önümüzde çetin bir yol vardır. Bu yolda ferd ve cemaat olarak Türke yakışır şekilde başımız-ımız yürütmesini bileceğiz. El birliği ile çalışaca-ız ve aldığımız neticelere bakarak öğüneceğiz.

Görüntü 35: Önümüzdeki Yol

Nacak: 5 Haziran 1959

Bu yaşananlar karşısında milli bir duruş sergilenmediği sonucu olarak toplumun 1950'li yıllara gelirken, bu ruhunun zedelendiği görüşünü savunan ve bunu ters çevirmeye odaklanan Denктаş, artık toplumun ileriye doğru yürümesi gerektiği ve bunun el ele verip, sandalye kavgasından kurtulmakla başarılabileceği mesajı vermiştir.

Kıbrıs Türk toplumunun önündeki yolun milli duygularla birlik içinde ilerlemesi olduğunu konu eden Rauf Denктаş makalesinde ideolojik bir dil kullanarak ilettiği mesajlarda geçmiş 50 yılda izlenen stratejileri eleştirerek, bireysel değil cemaat halinde hareket edilmesiyle başarıya ulaşılabileceği üzerinde durmuştur. Yazar, “el ele”, “adımları birbirine uydurarak”, “şahsi görüşlere cemaat kurban edildi”, “korkma bilmeyen bir ruh uyanmıştır”, “Türke yakışır şekilde başımız dik” şeklinde kullandığı ifadelerle Kıbrıslı Türkler arasındaki milli duyguyu harekete geçirme hedefiyle ideolojik bir dil kullanmıştır.

Görüntü 36’da yer alan Aysan Duru’nun “Niçin Türk’ten Türke” başlıklı yazısı Nacak gazetesinde Rauf Denктаş’ın makalesinden yayınlandığı gazetenin sonraki sayısında 12 Haziran tarihinde yayınlanmıştır. Yazar makalesinde, Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın iyi idrak edilmesi üzerinde dururken süreci var olmakla olmamak arasındaki ince bir çizgi olarak görmektedir. Aysan Duru, Denктаş’ın yazısından sonra kaleme aldığı makalesinde Kıbrıslı Türklerin önündeki yolu çizmeye çalışmıştır. Toplumlar arası ilişkilerin hemen hemen ortadan kalktığı bir dönemde Kıbrıslı Türklerin adada var olması için Türk’ten Türk’e Kampanyası’na sahip çıkması gerektiği çağrısı yaparak, makalenin özünde o dönemin siyasi ortamını destekleyen tezler ortaya koymuştur.

Aysan Duru, “Niçin Türkten Türke” başlıklı yazısını başlığa uygun kurgularken, uyumlu ve birbiriyle ilişkili cümle yapıları kurmuştur. Öncelikle neden Türk’ten Türk’e Kampanyası’na destek verilmesi gerektiğini ortaya koyan yazar, var olma ya da yok olma olarak gördüğü Türk’ten Türk’e Kampanyası’na destek verilmesiyle birlikte kültür ve ekonomik çöküntünün önüne geçilmemesi durumunda muhtemel yaşanılacaklarla ilgili de öngöründe bulunmuştur. Aysan Duru’ya göre, kampanyada başarı elde edilmemesi durumunda ardından siyasi yenilginin de geleceği ve bu nedenle bu kampanyaya uyulması gerektiği üzerinde durmuştur.

Niçin Türkten Türke

Aysan DURU

Bir zamandan beri devam ettirdiğimiz Türkten Türko kampanyasının sebeb, hikmet ve şumulünün milletçe bilinmesi, idrâk edilmesi lâzımdır.

Biz Kıbrıs Türkleri bu adadaki asırlar boyu tarihimizin en önemli en keskin devresinde yaşıyoruz. Her şeyden evvel, milletçe bu gerçeğin şuurlu bir tarzda idrâki gerekir.

Bu gerçek idrâk edildikten sonra, meselenin daha ilerideki cephelerini anlamak kolay olur.... Evet, biz, cemaat olarak tarihimizin hiç bir devresinde karşılaşmadığımız önemli bir konu ile karşılaşıyoruz. Bu konu kısaca VAR OLMAK veya OL MAMAK meselesidir.. Ama hemen ilâve edelim ki bu iki kelimedede özetlenen mesele kültür ve ekonomi alanlarındadır..

Biz, ya kendi kendimize yetip, iktisadi istikbalimize sahip olacağız, yahut da başkalarının iktisadi baskısı altında inlemeğe mahkum bulunacağız.. Bizim için bu iki şıktan daha başka üçüncü bir şık mevcut değildir. İktisadi baskı, çok geçmeden siyasi tazyiki davet eder. Bu büyük gerçeği en güzel ifade eden Atamız olmuştur. O, bir ülkede siyasi bütünlüğün iktisadi istikballe atbaşı yürüdüğünü söylemişti.

Bu hakikat bugün bizim için de aynıyle vaki'dir. Biz de iktisadi istiklâlimizi temin edemezsek, Tanrı göstermesin, siyasi bakımdan yenilip yutulmağa mahkûmuz. İşte, dört elle sarılmamız icap eden iktisadi düstur TÜRK TEN TÜRKE kampanyası, böyle bir hayati zarurettten doğmuştur..

Yalnız, bu arada üzerinde önemle durulması gereken bir nokta var: Bu kampanyayı bütün kalbimizle desteklerken halkın dar gelirli sınıfının satın alma gücünü de göz önünde bulundurmağa mecburuz. Yanlış ve aksak iktisadi tedbirlerle dar gelirli vatandaşların satın alma güçlerini zayıflatırsak, bunun neticesinden zarar göreceğ olan yine iktisadi hayatımızdır.

Bunun için halkın satın alma gücü ile iktisadi sistem arasında bir muvazene tesisi elzemdir..

Fakat, arızı ve muvakkat aksaklıklara rağmen bu büyük kampanyayı devam ettirmek zorundayız.. Hayati menfaatlerimiz bunu icabettiriyor.

Her Şeyde Türk'e Doğru

Esat Faik MUHTAROĞLU

Türk Maarif Dairesi
Türk Kooperatif Dairesi,
Türk Sosyal Yardım Dairesi
Türk Öğretmenler Bankası
Türk İçki Fabrikası
Türk Tütün Fabrikası
Türk Makarna Fabrikası
Türk.. Türk.. Türk...

Her yerde Türk.. Her Şeyde Türke doğru..

İşte bu her yerde Türk, her şeyde Türke doğru yoludur ki, bizi senelerden beri kemiren bir hastalıktan aşağılık duygusundan kurtarıyor, kur taracaktır.

Daha dün kadar kendimizi hep çırak mevkiinde, hep uşak mevkiinde görür; ille bir usta, ille bir yardımcı, ille bir efendi isterdik.

Kendi kendimize güveni -miz yoktu. Biz, Kıbrıs Türkü olarak kendimizin hiçbirşey yapamayacağına inanırdık.

Tanrıya şükür ki, bu menfi inanç, artık içimizden temizleniyor, temizlenecektir.

Kıbrıs Türk'ü artık efendilik duygusu kazanmağa, kendi kendine güvenmeğe başlamıştır.

İşte bu kendi kendimize güven duygusu kuvvetlendik çedir ki; daha büyük işler başarmak için kendimizde cesaret hissedeceğ; en güç meselelerimizi, en güç dâvalarımızı kazanacak; hem zenginleşecek, hem kuvvetlenecek ve hem de memleketin mutlak sahibi ve efendisi olacağız.

Görüntü 36: Niçin Türkten Türke

Nacak: 12 Haziran 1959

Görüntü 37: Türke Doğru

Nacak: 16 Ekim 1959

Başlığı gibi içeriğiyle de ideolojik bir temel doğrultusunda ifadelerden oluşan Aysan Duru'nun makalesinde "İnlemeye mahkum olacağız", "Yenilip yutulmaya mahkumuz", "Arıza ve aksaklıklara rağmen" şeklinde ifadeler yer verilerek milli bir hedefe uyulmaması durumunda toplumun başına geleceklere

dikkat çekilmiştir. Ayrıca makalede topluma çağrı yapılarak, Türk'ten Türk'e Kampanyası'nda aksaklıkların bulunduğu da belirtilmesine rağmen destek istenildiği görülmektedir.

Yine Nacak gazetesinde yer alan görüntü 37'deki Esat Faik Muhtaroglu'nun "Her Şeyde Türke Doğru" makalesi ticaret yanında eğitimden sosyal dayanışmaya kadar her yönde Türk'ten Türk'e doğru olduğunu ortaya koyan mesajlarla başladığı makalesinde bu yaklaşımla Kıbrıslı Türklerin ölü toprağı üzerinden atmaya başladığı tezini ortaya koymuştur.

Denktaş'ın görüntü 35'te yer alan makalesiyle içerik olarak aynı formatta yer alan Esat Faik Muhtaroglu'nun makalesi daha somut bir şekilde Kıbrıslı Türklerin yolunu çizerken yine geçmişin başarısız ve eksikleri üzerinden bir tez ortaya koymaktadır. Yeni okulların açılması ve eğitimin daha da milli temele dayandırılması yanında Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın başlatılmasının ardından en fazla ihtiyaç duyulan alanlarda hayat bulan üretime de dikkat çeken yazar, iktisadi kalkınmada 2 yılda gelinen noktayı da ortaya koymuştur.

Yazar gelinen süreçte, eğitim, kooperatif, sosyal yardım, öğretmenler bankası, içki, tütün ve makarna fabrikalarının kurulmasıyla Türkleşmeye gidildiğini belirttiği makalenin girişinden sonra Kıbrıslı Türklerin yıllardır aşağılık duygusu içinde olduğu, çıraktan öteye geçemeyeceği algısı taşıdığını ve Türk'ten Türk'e Kampanyası'nda alınan yolla bunun aşılmağa başladığı üzerinde durmuştur. Kendi kendine güveni olmayan toplumun Türk'ten Türk'e Kampanyası'yla birlikte efendilik duygusu kazanmakla kuvvetlenip memleketin sahibi olacağıyla ilgili de bir hedefle makalesini bitiren Esat Faik Muhtaroglu konuyu bütünlüklü ve cümleleri uyumlu bir şekilde kaleme almıştır.

Hangi alanlarda Türkleştirme olduğunu başlık başlık aktaran Esat Faik Muhtaroglu, Kıbrıslı Türklerin kendilerine güvenmesiyle toplumun önündeki en

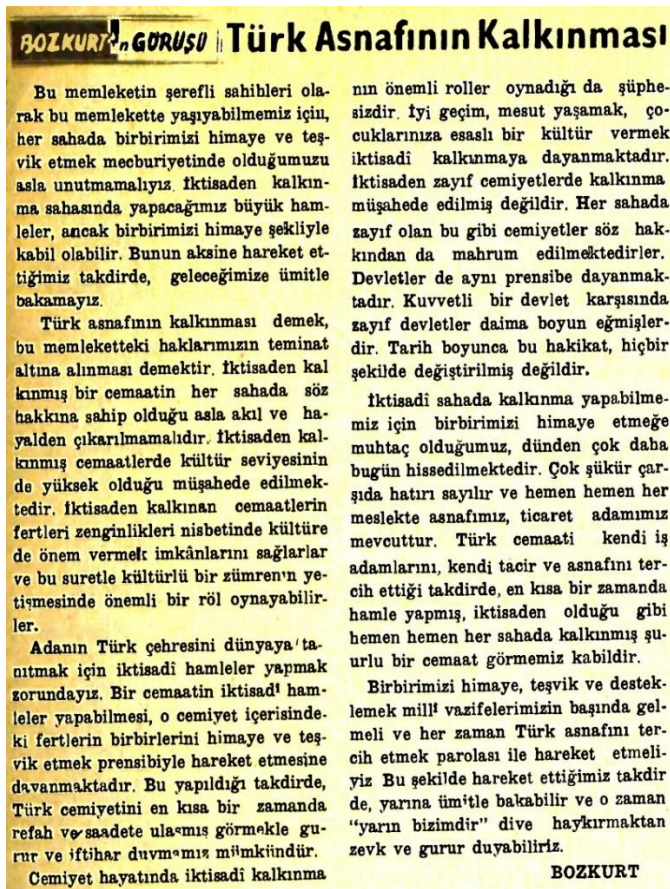
güç davalarının bile kazanılabileceği düşüncesini milli temelli örneklerden yararlanarak anlatırken ideolojik bir dil kullanmıştır. Yazara göre milli oluşumların artmasıyla toplum daha da zenginleşecek ve bugüne kadar bunun başarılmasını geçmişteki duruşa bağlayarak, “milli” temelli bir yapılaşmanın yeni başladığı mesajları da vermektedir. “Yolumuz Türke doğrudur”, “Bizi kemiren aşağılık duygusundan kurtarıyor”, “Kendimizi uşak gördük, hep efendi isterik”, “Kendimize güvenimiz yok”, “Bu menfi inançlar içimizden temizleniyor”, “Memleketin mutlak efendisi olacağız” ifadeleriyle toplumu önce yerden yere vuran yazar, daha sonra Kıbrıs Türk toplumuna Türkleşme yolunda birlik olmanın başarılabilirdiği durumda, uşak oldukları ülkenin efendisi olacakları garantisi vererek, milli temelli ideolojik mesajlarını güçlendirmektedir. Türk’ten Türk’e Kampanyası’na neden gerek duyulduğuyla ilgili analiz edilen makalelerde Türklük üzerinden bir adlandırma yapılırken, bu hedefin başarılabilirdiğiyle ilgili övücü ifadeler yer verilmiştir. Türk milliyetçiliği perspektifinden yaklaşılacak metinlerde, var olmak için kampanyaya uygulanması gerektiğine sık sık yapılan vurgularla tehdit açıkça aktarılmıştır.

4.2.3. Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın Öneme Vurgu Yapılan Metinler

Türkleştirme kampanyasının en önemi halkası olan ticari anlamda bütünleşmeyi hedefleyen Türk’ten Türk’e Kampanyası’na öneme vurgu yapan üç makale analiz kapsamına alınmıştır. İlk makale 1957 yılında, diğer ikisi ise 1958 ve 1959 yıllarında kaleme alınmış makaleler seçilmiştir. Kampanyanın yoğun olduğu yıllara ait seçilen bu üç makaleyi analiz ederken, her geçen yılda tartışılan konuların değişip değişmediği ve kampanyanın aldığı yolla ilgili fikir sahibi olunması için ipuçları vermektedir. Bozkurt gazetesinin 19 Ağustos 1957 tarihinde yayınlanan görüntü 38’de yer alan başyazısı “Türk Asnafının Kankınması” başlığıyla yayınlanmıştır. Gazetenin esnafı (asnaf) olarak kullandığı bu makalede iktisadi anlamda kalkınabilmek için toplumun birbirini himaye etmesi gerektiğine sık sık vurgu yapılmıştır.

Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın resmi olarak uygulanmaya başladığı döneme denk gelen Bozkurt gazetesinin makalesi, kampanyanın istenildiği gibi

başlamadığı izlenimi veriyor. Gazete başyazısında sürekli toplumun birbirini himaye etmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Ekonomik olarak büyük hamleler yapılacağını müjdeleyen makale, yakın tarihte hayata geçen sanayi yatırımlarına olumlu bir bakış açısı getirerek geleceğe dönük bir umut olarak göstermektedir. Buna bağlı olarak da toplumun her düzeyde daha iyi noktaya gelmesinin ön koşulu olarak iktisadi kalkınma gösterilmiştir.

Görüntü 38: Türk Asnafının Kalkınması

Bozkurt: 19 Ağustos 1957

Gazete, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi durumunda toplumun neler kazanacağını uyumlu ve birbiriyle bağlantılı cümlelerle aktarmıştır. İktisadi kalkınmanın, geleceğin teminat altına alınması, her sahada söz sahibi olunması, kültür seviyesinin yükselmesi, adanın Türk çehresini dünyaya tanıtmının başarılı olması gerektiği belirtilerek, toplumun Türk'ten Türk'e

Kampanyası'na desteği anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Yukarıda verilen örneklerin ardından ise iktisadi sahada kalkınma yaşanmaması durumunda cemaatin zayıf kalacağı ve hiçbir Şeyde söz sahibi olmayacağı uyarısı da bütünlüklü bir Şekilde aktarılmıştır. Esnafın kalkınmasıyla toplumun her yönden daha iyi düzeye geleceği düşüncesi, konu ve örneklerle anlatılan makalenin özellikle son bölümünde ideolojik mesajlar daha yoğun görülmektedir. Bozkurt gazetesini başyazısında daha iyi bir gelecek için esnafın desteklenmesini milli bir vazife olarak gösterilmiştir. "Birbirimizi himaye etmeliyiz", "daima boyun eğmek", "şuurlu bir cemaat görmemiz kabildir", "milli vazife" Şeklindeki ifadelerle etnik kökene dayalı birlik beraberlik mesajları verilen makalede ideolojik bir yaklaşım bulunmaktadır.

Görüntü 39'da yer alan Bozkurt gazetesinin "Ticarette Milliyet" başlıklı makalesi 21 Kasım 1958'de yayınlanmıştır. İktisadi kalkınmanın sağlanmasıyla her Şeyin daha iyi olacağı mesajları verilen görüntü 38'de yer alan bir yıldan fazla zaman önce yayınlanmış olan aynı gazetesinin başyazısında hedeflenenlerin gerçekleşmediği bu makalenin kapsamına bakıldığında görülmektedir. Mazinin tamamen unutulması ve geleceğe umutla bakılması gerektiği önerisinde bulunan gazete yayınladığı başyazısında ticarette milliyetin mümkün olduğu üzerinde dururken okurlarını bu yönde ikna etme girişiminde bulunuyor.

Makalenin kaleme alındığı dönem Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın resmi olarak başlatılmasının üzerinden bir buçuk yıl geçtiği ve TMT yönetiminin Türkiye'nin komutasına geçişinden kısa bir süre sonraya denk gelmesi açısından kullanılan dil ve verilen mesajlar ayrı bir önem kazanmaktadır. "Ticarette Milliyet" başlıklı başyazıda, artık çarşının geliştiği ve geçmişin unutulması ve ticaretin millileştirilmesi gerektiği üzerinde duran Bozkurt gazetesine göre, yaklaşık bir buçuk yıl geçmesine rağmen Türk'ten Türk'e Kampanyası'na toplumun beklenildiği düzeyde destek vermediği görülmektedir.

Bir devrimin eşiğinde olduğu ve ticaretle millileşmenin gerektiği şeklindeki söylemlerde tüccarla yaşanan kötü deneyimlerin bir kenara bırakılarak kampanyaya sahip çıkmanın hayati önemi üzerinde durulmaktadır. “Ticaretle Milliyet” başlığı kullanılan başyazının ilk paragrafında devrimin eşiğinde olduğuna dikkat çekilerek, iktisadi kalkınmanın kazanımları sıralanırken, bunların milli bir ticaretle gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu üzerinde durulurken, Türk’ten Türk’e Kampanyası’yla hür bir Türk cemaatinin yaratılabileceği ve bunun mümkün olduğu belirtilmiştir. Topluma ticari eğiliminde bir yönlendirmede bulunup, umut aşılırken uyumlu cümle kalıpları kurularak savunulan tezi güçlendirecek örneklere de yer verilmiştir.

Milliyetçilik ideolojisinin güçlü bir şekilde görüldüğü Bozkurt gazetesinin başyazısında ticaretin millileşmesi gerektiği ve bunun da mümkün olduğu, böyle bir millileşmeyle de toplumun kazanacağı mesajları verilmiştir. Bozkurt gazetesinde yayınlanan başyazıda, “Devrimin eşiğindeyiz”, “İktisadi sahada kalkınan esir olmaz”, “Ticaretle milliyet şarttır”, “Birbirimizi ikna etmeliyiz”, “Hür Türk cemaati yaratılmasına hizmet eder” şeklinde uyarıp teşvik eden ve birlik beraberlik mesajları verilen ideolojik ifadeler yer almıştır.

Nacak gazetesinin 26 Haziran 1959 tarihli “Köylüm” isimli görüntü 40’ta görülen makalesi, Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın 2 yıl sonra geldiği konuyla ilgili olarak önemli ipuçları vermektedir. Makale, köylü ile kentlinin ticari eğilimlerine dikkat çekerken, köylüler üzerinden kentlileri eleştirildiği bir yöntemle kaleme alınmıştır.

Ticarette Milliyet

DİĞER sahalarda olduğu gibi ticaret alanında da devrimlerin eşliğinde olduğumuz unutulmamalıdır. Bu memlekette bizim için yeni bir devir başlamıştır. Maziyi tamamen unutmak ve geleceğe ümitle bakmak millî inançlarımızın başında gelmelidir. Biz, bir devri kapıyor ve yeni bir devri açıyoruz.

Düne bir göz atınlar Türk cemaatinin Rumlar elinden haklarını çok iyi hatırlarlar, her sahada bizi sarmış olan Rumlar ticari alanda da muhasara etmesini bildikleri ve bu günlük duruma düşmemize sebep olmuşlardır. Fenalığın kimden geldiği bunun neticesinde kimin zararlı çıktığı artık bilinmeli ve ona göre hareket etmeliyiz.

Bu günkü Türk çarşısı ile dünkü Türk çarşısı mukayese kabul etmeyecek kadar farklıdır. Müteşebbis gençlerin geneli bir anlayış zihniyeti içinde harekete geçtiklerini bir çok acen tellikler ve genel baylıklar sağladığını görüyor ve çok memnun ve mütehasşis oluyoruz.

Fakat halâ daha içtimizde bir endişe ve bir şüphe vardır: Ticarette milliyet olur mu? Evet, ticarette de milliyetin payı vardır. Bir cemaatin, bir toplumun kalkınması için millî destek ve millî himaye birleştirildiği zaman o cemaat en erken bir zamanda kalkınır ve iktisadî sahada kalkınan bir cemaat hiç bir zaman esir olmaz.

Ticarette Milliyet şarttır. Ticaretimizi millî açıdan ele alır ve cemaatimizin iktisadî kalkınmasını bu açıdan mütalâa ederek, bu şekilde hareket ettiğimiz takdirde kalkınacağımıza inanırsak, en kısa bir zamanda her bakımdan kalkınmış, zengin olmuş, ihtiyaçlarını kendi temin eden ve başkalarına muhtaç olmayan bir cemaat olarak ortaya çıkarız. Bunu lâyık olduğu şekilde başardığımız zaman yarın bizimdir ve yarınımızdan hiç bir zaman endişe duymadan nisbet gelişmeler vehamleler içinde hür bir Türk cemiyetinin kurulması bahtiyarlığı da bizim olacaktır.

Kafalarımızdan ticarette milliyetin baş rolü oynadığını anlamameliyiz. Birbirimizi ikna yolu ile buna inandırdığımız zaman, çok kısa bir devre içerisinde iktisaden gelişmiş bir cemaat olarak, yarınımıza emin adımlarla girecek ve hür Türk cemaatinin yaratılmasına hizmet edeceğiz.

BOZKURT

Görüntü 39: Ticarette Millileşme

Bozkurt: 21 Kasım 1958

Köylüm

"Benim üç kuruşumdan mı zengin olacak yanni!" diyor artık köylü kardeşim. Kendinde olmyanı yememeğe, givme meğe and içmiş. Körü körüne bir and değil bu yıllarca uyartılmıyan bevninde ve temiz kalbinde şafak atmıştır artık. Fedekârlığa alışmak onun için güç değil, sözde uyanık kisilere fedakârlık örneği olabilir.

Kendinde olmyanı yememek ona ömür boyunca tuttuğu oroun veremeyeceği bir iç rahathğı, bir huzur verir.. Kalkınması için giristiği savastan muzaffer olarak çıkmaya azimlidir.

Avdın kisilerden ve şehirli kardesinden tek isteği bu savasta onu yalnız bırakmama larıdır

Sözde uyanık öğretmenin Lefkosada Okul kantininde (kooperatifinde) cocuklara CEDE bisküvisi sattığını: şehirli kardeşinin kiraz vıveme diği için üzüldüğünü ve olgun kızılığına şavanamavın veddiğini duvarsan kahırlanma köylüm, Köylü kardeşim.

Zafer yolunda onlara ders verecek sensin. senin elinde NA - ÇAK.

Görüntü 40: Köylüye Hitap

Nacak: 26 Haziran 1959

İncelenen görüntü 40'taki makale Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın başlatılmasının iki yıl sonrasına denk gelmektedir. Gazetede kullanılan dil, köylerde Türk mallarının kullanıldığı, ancak kentlerde tüm teşvik, uyarı ve baskılara rağmen Türk mallarının beklenen düzeyde tüketilmediğini göstermektedir. Köylü ve kentli arasında kıyas yapılan son örnekte ise öğretmenlere ağır bir eleştiri getirilmiştir. Öğretmenlerin "sözde" uyanık olarak tanımlandığı makalede, yabancı marka bisküvi satılması eleştirilirken, kentlilerin kiraz yemediği için üzülmelerini eğer duyarsa köylüler kahrolacağı belirtilerek keskin mesajlar verilmiştir. Makale, özlü sözlerin dizilişi şeklinde kaleme alınırken, köylülerden övgülerle bahseden, kentli aydın ve öğretmenlere de eleştiri getiren ifade ve örnekler yer almıştır. Makalede arzulanan mesajı vermek için uyumlu ve birbiriyle ilişkili cümleler kurulurken, örnekler de birbirine başarılı bir şekilde bağlanmıştır.

Ekonomik kalkınma mücadelesini bir savaş olarak gösteren gazete, kentlerde yaşayanlar ve aydın kesimde kampanyanın etkili olunamamasının yarattığı rahatsızlığın ortaya serilmesi sırasında ideolojik bir dille temellenen ifadelerle yer verilmiştir. Köylülerin dilinden aktarılan ifadelerle fedakarlığın köylüler tarafından yapıldığı ve kentliye Türk'ten Türk'e Kampanyası'nda kendilerini yalnız bırakmaması çağrısının yer aldığı makalede kentliler üzerinde psikolojik bir baskı kurulmaya çalışılmıştır.

"Köylü kendinden olmayı yememeğe, giymemeye and içti", "Sözde uyanık kişiler", "Kendinden olmayanı yememek huzur verir", "Şehirli kiraz yemediği için üzülür", "... köylü duyarsa kahrından ölür" şeklindeki ifadelerle köylülerle kıyaslanarak vatanseverliği sorgulanan kentliler ağır bir eleştiriye maruz bırakılmıştır.

Kampanyanın önemine dikkat çekilen makalelerde Türk olmanın gerektirdiği mecburiyetler üzerinden bir adlandırma yapılırken, Türk'ten Türk'e Kampanyası'na uyduğu ifade edilen köylülerle ilgili övücü bir dil kullanılırken,

şehirliler için olumsuz bir dil kullanılmıştır. Konu ekonomik bir perspektiften aktarılırken, övülen köylüler örnek kesim olarak meşrulaştırılmıştır. Şehirlilerin dışlanmasında ise sözler açıkça ifade edilmiştir.

4.2.3.1. Gazete İlanlarında Tüccara Mesajlar

1959 yılının ortalarına gelindiğinde Türk'ten Türk'e Kampanyası'na tam destek veren gazeteler, bu dönemde süreci baltalayan olarak görülen tüccarlara ihanet ettikleri suçlamasına kadar varacak mesaj içeren ilanlar yayınlanmamışlardır. Halkın Sesi ve Bozkurt'a nazaran Nacak gazetesinde farklı kesimlere mesajlar içeren metinler yayınlanmıştır. Köylülere, gençlere hatta kadınlara kadar her kesimin Türk'ten Türk'e Kampanyası'nı nasıl sahipleneceklerine dönük mesajlar içeren ilanlar arasında tüccarlara karşı olanlarda daha keskin bir dil kullanılmıştır. Aşağıda analiz edilecek olan üç metinde tüccarlara uyarı, hatta tehdit içeren ifadelerin yer aldığı gazete ilanlarının üçü de Nacak gazetesinde yayınlanmıştır.

“Ey Türk Evladı” başlığıyla 3 Temmuz 1959 tarihinde Nacak gazetesinde yayınlanan mesajlardan biri olan görüntü 41'deki duyuru metninde gençlere seslenilerek, tüccarlara rağmen çarşığı korumaları istenilmektedir. Görüntü 42'de yer alan Nacak gazetesinin 17 Temmuz 1959 tarihinde yan yana yayınlanan “İki Söz” ve “Federasyona Yardım Ediniz” başlıklarını taşıyan duyurularda bazı tüccarların şahsi menfaatleri uğuna Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın kaybedilmeyeceği ve kampanyayı baltalayanların topluma ihanet içinde oldukları belirtilmektedir. Bu çerçevede analiz edilecek üçüncü makale ise ilk iki makaleden üç ay sonra yine Nacak gazetesinde yayınlanmıştır. Görüntü 43'te yer alan “Sayın Türk Tüccarı” başlığını taşıyan duyuruda çarşının yaşatılmasının tüccarın elinde olduğu vurgusu yapılmıştır.

Türk Gençleri,

Bu hafta bankanıza ne kadar para yatırdınız?...
 Kooperatiflerinize ne kadar para tealim ettiniz?...
 İstikbalin neler getireceği meçhuldür... Paranızı
 Biriktirmezseniz bir gün pişman olacaksınız...
 Bankanızda daima bir miktar para bulundurunuz. Hem
 kendi kendinizi, hem cemaatinizi iktisaden kalkandırmış
 olursunuz.
 Birer birer kalkınırsak cemaatçe kalkınmış oluruz...
 Gençlerin parası cemaatin parası demektir...
 Gençlerin parası varsa, cemaatin parası var demektir...

Deftera Türkleri!...

Bahçeleriniz sizi bekliyor...
 Tarlalarınızın kucağına atılınız...
 Köyünüze dönünüz, toprağınızı işleyiniz...
 Emeginizin mükafatını göreceksiniz...
 Haydi iş başına; hamleler peşine...
 Ovalar, tarlalar, bahçeler...
 Sizi çağırıyor, hepinize sesleniyor:
 Nerde benim çok çalışkan sahibim...

Ey Türk Evlâdı;

Kendi Çarşını Kori
 İhtikârı (KAZIKLAMAYI) önle
 Her gittiğin yerde FIAT ETİKETİ iste
 Seni kazıklamak istemiyen tüccar pazarlıksız
 mal satan ve sattığı malın fiyatını teşhirden çekin-
 meyen tüccardır.

K. T. K. FEDERASYONU BAŞKANLIĞINDAN:
 KÖYLERDEKİ GENÇLİK TEŞKİLATLARI
 ÜYELERİNDEN BİR RİCAMIZ

Sizin malınız olan NACAK gazetesi birkaç arkada-
 şın namüsaıt şartlar altında çalışmasıyla çıkmaktadır.
 Köylerde mevcut 2000 aboneye bu gazeteleri teker te-
 ker postalamamanın imkân yoktur. Bu sebeple paket ha-
 linde köyünüze gönderilen NACAK gazetelerini Federas-
 yon temsilcisiyle işbirliği yaparak kayıtlı abonelere da-
 ğıtmanızı rica eder, teşekkürlerimizi sunarız.

İki Söz...

Kıbrıs Türk toplumu, bu-
 günkü durumunu, feragatle
 yaşmasını, mücadele etme-
 sini bilen yiğitlere, hakları-
 mız için canlarını verenlere
 medyundur.
 Fakat... Kazananları kay-
 bedebiliriz..

Birkaç bakkal, birkaç tüc-
 car şahsi menfaatleri uğru-
 na bu davanın kaybedilmesi
 ne yol açabilirler.

**FEDERASYONA
 YARDIM
 EDİNİZ**

Kıbrıs Türkünün kalkın-
 ma dâvâsını baltalayanlar,
 Türkten Türke kampanyası
 na ihanet edenlerdir..
 Bu konuda, her tüccar -
 dan, her bakkaldan azami
 fedakârlık bekliyoruz. Her
 Türk köylüsünün fedakâr-
 lıkta bulunduğu gibi...

Görüntü 41: Türk Gençleri

Nacak: 3 Temmuz 1959

Görüntü 42: İki Söz

Nacak: 17 Temmuz 1959

Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın başlamasıyla birlikte birçok alanda üretim yapılabilmesi için fabrikalar kurulması yanında üretimi yapılamayan ürünlerin de Türk tüccarlar tarafından ithal edilmesinin zemininin yaratılması sonrasında, Kıbrıslı Türkler birçok ürüne Türk tüccarlarda ulaşabilme şansını yakalamıştır. Ancak yeni ortamda ise tüccarların fahiş kar peşinde koşması ve toplumu kazıkladığı algısı ağır basmıştır. Kampanyanın yürütücüsü Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu bu konudaki uyarılarını sahibi olduğu Nacak gazetesinde yayınladığı duyurularla yapmıştır. Nacak gazetesi Kıbrıslı Türklerin yönetim mekanizması olan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun

yayın organı olduğu için yayınlarında “talimat verme” yetkisini de kendinde gören bir dil kullanmaktadır.

SAYIN TÜRK TÛCCARI

Seksen yıllık bir mücadeleden sonra en nihayet kendimize ait bir çarşı tesis ettik.
 Bu çarşığı yaşatmak senin elindedir..
 Kendi ırkından insanların başka çarşılara akmasını durduracak ticarî tedbirleri sen almalısın..
 Ecnebi tüccarla rekabet etmeli, aynı ticarî şart ve kararı sende yaratmalısın..
 Bu cemaat fakirdir, makul olmasın..
 Kısa zamanda zengin olmak hayaline kapılmama lı, az kâra kanaat etmelisin..
 Müşteri seni sevmeli, sen müşteriyi saymalısın..
 Türkten Türke kampanyasına önce sen hürmet etmeli ve uymalısın..
 Ve, hepsinin muhimi, kazıklamamalısın... ,
 Müşterini elinde tutmasını bilmelisin...

TÜRK GENÇLERİ

- Bu hafta bankanıza ne kadar para yatırdınız...
- Kooperatiflerinize ne kadar para teslim ettiniz..
- İstikbalin neler getireceği meçhuldür. Paranızı birik tirmesenz bir gün pişman olacaksınız.
- Bankanızda daima bir miktar para bulundurunuz. Bu suretle hem kendi kendinizi, hem cemaatinizi kankındırmış olursunuz.
- Birer birer kalkırsak cemaatçe kalkınmış oluruz..
- Gençlerin parası cemaatin parası demektir..
- Gençlerin parası varsa cemaatin parası var demektir...

Görüntü 43: Sayın Türk Tüccarı

Bozkurt: 16 Ekim 1959

“Ey Türk evladi” başlığını taşıyan görüntü 41’deki duyuruda, tüccarın toplumu kazıklamayı önlemesi görevi gençlere verilmiştir. Gençlere çağrıda bulunan gazete, kazıklanmayı önlemek için çarşıdan etiket istemesini etiketi, olmayanları da teşhir etmelerinin beklendiği ifade edilmektedir. Bu duyuruya “kendi çarşını koru” ifadesiyle başlanırken uyumlu olan cümlelerle gençlere ne yapılması gerektiği belirtilmiştir. Gençlerden, Türk çarşısını korumak için etiket istemesini beklerken, tüccar için de etiket kullanmayanın kazıkçı olduğu algısını yerleştirmeye girişmiştir. Görüntü 42’de yan yana yayınlanan iki metin bulunmaktadır. “İki Söz” başlığı taşıyan ilk metinde o tarihe kadar yapılan mücadelenin birkaç tüccar ve bakkalın şahsi menfaatleri uğruna kaybedilebileceği belirtilmiştir. “Federasyona Yardım Ediniz” başlıklı ikinci

metinde ise, kalkınma davası olarak adlandırılan Türk'ten Türk'e Kampanyası'nı baltalayanların ihanet ettiği belirtilerek, fedakarlık beklentisi aktarılmıştır. Nacak gazetesi köylünün kampanyayı sahiplendiği örneği vererek bakkallardan da aynı fedakarlığı beklendiğini belirtirken sık sık buna vurgu yapmıştır. Gazetenin verdiği bu mesajların yerine ulaşmadığı sonraki yayınlarda görülebilmektedir.

Aynı gazetede yaklaşık üç ay sonra yayınlanan görüntü 43'teki metinde yine tüccarlara, çarşığı yaşatmanın kendi ellerinde olduğu mesajları verilmiştir. Toplumun kazıklamaktan vazgeçilmesi telkininde bulunulan metinde, esnafa yüksek kar ile satış yaparak erken zengin olma eğiliminden vazgeçilmesi çağrısı yapılırken, bu fiyatları toplumun kaldıramayacağı mesajları da cümleler içinde tekrarlanarak aktarılmıştır. Toplumun kazıklandığı vurgusu yer alan, bunun yanlışlığı ve tehlikelerine dikkat çekilen üç metnin de farklı tarihlerde olmasına rağmen birbirlerini bütünleyici nitelik taşımaktadır. Ayrıca her üç metinde de cümleler arası uyumlu bir dil kullanılmıştır.

Birlikte analiz edilen üç metinde de aynı ideolojik ilişki kurulabilmektedir. Türk milliyetçiliği ideolojisinin çarşıda yaşaması gerektiği ve geline aşamada bu sorumluluğun tüccar ve bakkallarda olduğu mesajları verilmektedir. Ayrıca, köylülerin bu kampanyaya uyduğu kentlilerden de aynı beklenti içinde bulunduğu mesajları bulunmaktadır. Böylelikle milliyetçilik ideolojisine ikinci bir ideolojik mesaj daha eklenmiştir. Milli seferberlik için yaratılan Türk'ten Türk'e Kampanyası'nda sınıfsal ideolojik bakışı getirilerek; alt kesim kurallara uyarken, zenginlerin daha da zengin olmak için insafsız davranmadığı mesajları örnekler üzerinden aktarılmıştır. "Ey Türk Evladı" başlığını taşıyan görüntü 41'deki metinde "Kendi çarşını koru", "Kazıklanmayı önle", "Kazıklamak istemeyen tüccar fiyatını gizlemez" ifadeleri kullanılarak etiket ile kazıklanma arasındaki ilişki kurulmuştur.

Görüntü 42’de yer alan “İki Söz” başlıklı metinde, “Tarih içinde verilen mücadelelerle kazanılanlar kaybedilebilir”, “Birkaç bakkal ve tüccarın şahsi menfaati için dava kaybedilebilir” şeklinde ifadeler kullanılırken, “Federasyona Yardım Ediniz” başlıklı diğer metinde ise “Kalkınma davasını baltalayanlar, “İhanet edenler”, “Azami fedakarlık bekliyoruz” ifadeleri kullanılmıştır. Bu iki metindeki uyarıları dikkate almayan tüccar için son uyarıların yer aldığı görüntü 43’teki “Sayın Türk Tüccarı” başlıklı makalede ise, “80 yıllık mücadeleyle çarşı tesis ettik”, “Bu çarşuyu yaşatmak senin elindedir”, “Kısa zamanda zengin olma hayaline kapılma”, “Cemaat fakirdir, makul ol”, “Kazıklama” ifadeleriyle tüccarlara özellikle insafli olmaları yönünde mesaj verilmiştir.

Türk’ten Türk’e Kampanyası’nın tüccarların izlediği politika nedeniyle istenilen düzeyde gitmediği analiz edilen metinlerde görülürken, bu metinlerde tüccarlar kazıkçı olarak adlandırılmıştır. Tüccarlar halkın fakirliğini gözetmeyerek erken zamanda zengin olmaya çalışan bir kesim olarak meşrulaştırılırken tüccarlarla ilgili olumsuz ve yerici ifadeler yer verilmiştir. Konu ekonomik ve Türk milliyetçiliği perspektifinden aktarılırken, tüccarı dışlayıcı sözler açıkça aktarılmıştır.

4.2.3.2. Sigara Kullanımının Kampanyaya Kazandırılmamasıyla İlgili Yayınlar

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Türk’ten Türk’e Kampanyası’nı başlattığında sigara içenlere temin edilecek Türk markası sigara bulunmamasından dolayı, kısa süre içinde sigara üretimini sağlayacak bir yapılanmaya girilmiştir. Türk sigarasının üretimi başladıktan sonra da Kıbrıslı Türkleri alışkanlıklarından vazgeçiremeyen yönetim, gazetelerde yayınlanan duyurularla da başarıya ulaşamayınca, konuya ekonomik vurgu ve hikayelerle milli duyguyu harekete geçirip İngiliz sigarasından vazgeçilmesini sağlamayı denemiştir. Bu çerçevede gazetelerde sigara odaklı diyalogların yer aldığı makaleler yayınlanmıştır.

Türk sigarasının kullanımını sağlamak amacıyla gazetelerde yayınlanan üç metin analiz edilecektir. 28 Şubat 1958 tarihinde tüm gazetelerde olduğu gibi Bozkurt gazetesinde de yayınlanan görüntü 44'te yer alan Rauf Denktaş'ın "Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı'ndan" başlığını taşıyan duyurunun içeriğinde Türk sigarası kullanmanın her Türk'ün vazifesi olduğu mesajı verilmiştir.

**Kıbrıs Türk Kurumları
Federasyonu Başkanlığı'ndan**

Bugün ve hergün

TÜRK SİGARALARINI tercih etmek,
TÜRK İŞÇİSİNİ korumak,
TÜRK SERMAYESİNİ desteklemek,
HER TÜRKÜN VAZİFESİDİR.

Yeni hayat şartları altında bütünlüğümüzü muhafaza etmek; cemiyet olarak kuvvetlenip dirilmek; hür ve mes'ut yaşamak için **TÜRKTEN TÜRKE** kampanyamıza hız vermek mecburiyetindeyiz.

Bugün Türk Sigara Fabrikası istihdam ettiği işçilerden mühim bir kısmını durdurmak mecburiyetini hissediyor. Buna sebep birçok Türklerin şahsî zevkleri için virginya tütününü tercih etmeleridir. Tek bir fabrikayı yaşatmayan bir cemaat istikbale ümitle bakamaz. Biz, Türk tütünlerini tercih ederek yegâne Türk müessesesinin daha da büyümesini, istihdam ettiği Türk işçisinin sayısını artırmasını sağlamalıyız.

Elinizi cebinize atarak zevkinize kurban gideceğinize, elinizi vicdanınıza koyup milli kalkınmaya yardım ediniz. Zevkimizi tatmin için değil, milli servetimizi korumak için tedbirler alalım. Türk tütünleri içildikçe haz veren az nikotinli ve dünyaca meşhur tütünlerdir. Kendi kendimizi korumasını bilelim.

RAUF RAİF DENKTAŞ
(Başkan)

Görüntü 44: Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı'ndan

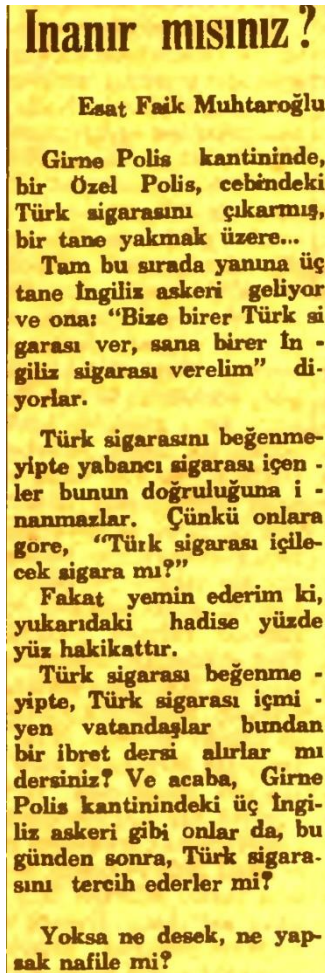
Bozkurt: 28 Şubat 1958

Kıbrıslı Türklerin sigara üretmeye başlamasıyla birlikte Kıbrıslı Rumların ithal ettiği İngiliz sigarası içiminden vazgeçileceği şeklindeki beklenti hayat bulmamıştı. O dönemde gazetelerde Türk sigarasını üreten Türk Tütünleri (Kıbrıs) Ltd şirketinin ilanları yanında Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın yürütücü Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Rauf Denктаş da kendi imzasıyla tüm gazetelerde yer bulan bir duyuru yayınlayarak Türk sigarası içmeye milli bir duygu katarak, Türk sigarası içilmesiyle Türk işçisi ve Türk sermayesinin korunacağına dikkat çekerek, Kıbrıslı Türklerin İngiliz sigarasını kullanmaktan vazgeçmesi beklenmiştir. Rauf Denктаş imzası taşıyan metinde Türk sigarası kullanılmadığında ne olabileceği örnek üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Kıbrıs'ta milli bir sigara fabrikası kurulmasının ardından Türk sigarası kullanımının beklenen düzeyde olması nedeniyle yeni kurulan fabrikada çalışmaya başlayan işçilerin işini kaybetmekle baş başa kaldıkları aktarıldıktan sonra zevkinden vazgeçmeyenlerin yüzünden tek bir fabrika bile yaşatılamazsa toplumun mücadele inancının yetirileceği belirtilmiştir. Milli kalkınmanın zevke kurban edilmemesi vurgusunun ardından da Türk sigarasının az nikotinli ve dünyaca ünlü bir tütünden yapıldığı da not düşülerek ilgiyi artırma niyetinin yansıtıldığı metinde, cümleler hem birbirleriyle uyumlu hem de ana hedefi bütünleştirecek şekilde kaleme alınmıştır.

Türk sigarası tüketmeye milli bir vazife görevi yüklenen metinde, Türk sigarası içenlerin milli kalkınmaya yardım ettiği, içilmemesi durumunda da milli mücadelenin zevk uğruna kurban edileceği mesajlarıyla metine ideolojik anlam yüklenmiştir. "Türk sigarası içmek her Türk'ün vazifesidir", "Virjinya tütünü zevkinden vazgeçmeyenler için işçiler işini kaybetmekle baş başa", "Zevkiniz için değil, milli serveti korumak için adım atın", "Kendi kendimizi korumayı bilelim" ifadeleriyle ideolojik yaklaşım desteklenmiştir.

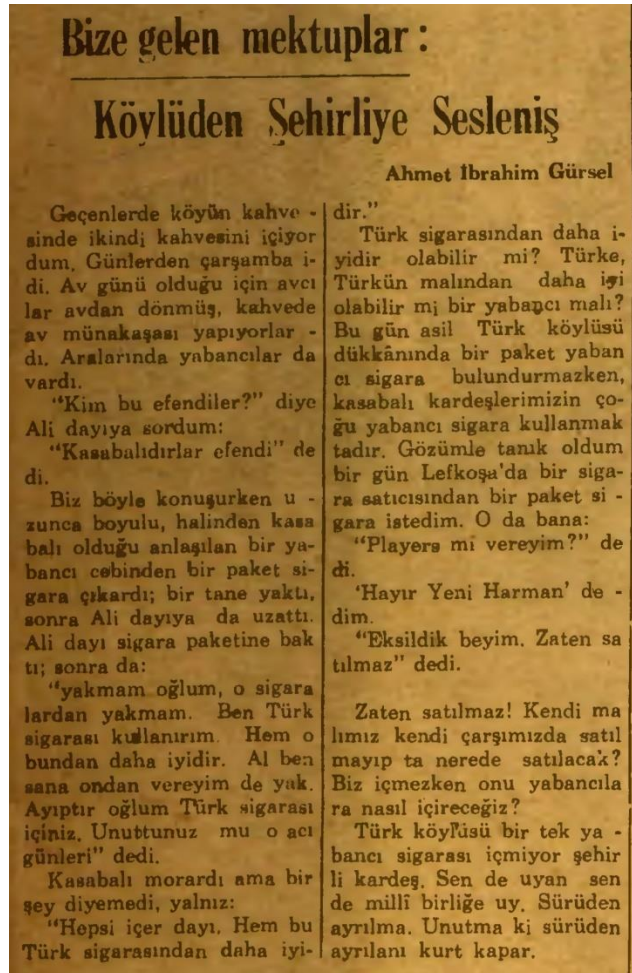
Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Rauf Denктаş imzasıyla yapılan resmi duyurunun üzerinden bir buçuk yıl geçtikten sonra beklenen gelişmenin olmadığı 14 Ağustos 1959 tarihli Nacak gazetesinde Esat Faik Muhtaroglu imzasını taşıyan görüntü 45'teki "İnanır mısınız" başlıklı yazıda

görülebilmektedir. Türk askeri ile İngiliz askeri arasında sigara odaklı bir sohbetin aktarıldığı makalede, inanılmayacak gibi görünen, ama gerçek olduğuna vurgu yapılan Esat Faik Muhtaroglu'nun anlattığı hikayesinde İngiliz askerlerinin Türk sigarası tercih ettiğine vurgu yapılmıştır. Esat Faik Muhtaroglu'nun makalesini kaleme aldığı tarihten 4 ay sonra 11 Aralık 1959 tarihinde Nacak gazetesinde, bu kez bir köylü ile şehirli arasında geçen sigara konulu bir sohbet aktarılmıştır. Ahmet İbrahim Gürsel imzasını taşıyan görüntü 46'da yer alan Kıbrıslı Türk köylüsünün kendisine uzatılan yabancı marka sigarayla tercih etmemesi hikayeleştirilmiştir.

Görüntü 45: İnanır mısınız?

Nacak: 14 Ağustos 1959

Görüntü 46: Köylüden Şehirliye Sesleniş

Nacak: 11 Aralık 1959

Nacak gazetesinde yer alan bu iki hikaye yabancı sigara kullananları utandırma düşüncesiyle kaleme alınmıştır. Makalenin tümünde teşvik edici ve milli duygulara yüklenen mesaja bulunuyor. Mesajlara göre, özellikle kentlerde Türk sigarasının tercih edilmesi beklenen düzeyde olmamıştır. Diğer birçok üründe tüketiciler Türk tüccara yönlendirilebilmişken, yasaklanmasına rağmen Kıbrıslı Türklerin İngiliz sigarası tercihinin önüne geçilememiştir. Bu, her iki makalede de kendini göstermiştir. İki makalede anlatılan üç olayda köylüler hariç Kıbrıslı Türklerin özellikle de kentlilerin yabancı sigara tercih ettiği işlenmiştir.

Görüntü 45'te yer alan makalede Girne polis karakolunda karşılaşan Türk ve İngiliz polislerinin birbirinden sigara istedikleri andaki sohbet aktarılmıştır. Cebinden çıkarttığı Türk sigarasını içmek üzere olan bir Türk polisini gören İngiliz polisinin de ondan Türk sigarası istediği aktarılan makalede, bunun ardından da İngiliz askerinin Türk sigarası alma karşılığında İngiliz sigarası teklifi aktarılmıştır. Türk sigarasının lezzetinden dolayı tercih etmeyenlere gönderme yapılan makalede bu düşüncede olanların İngiliz askerinin Türk sigarası istemesine inanamayacakları ama bunun gerçek olduğunu belirten yazar, bundan ibret alınması gerektiğini vurgularken, ardından da acaba ne desek boşuna mı diye bir soruyla ümitsizliğini de aktarmıştır. Görüntü 46'da ise iki örnek birden verilerek kentlilerin Türk sigarası kullanmadığı anlatılmıştır. Birinci örnekte av dönüşü durduğu bir köyde kahvedeki kişiye sigara uzatan kentlinin aldığı yanıtı "ibretlik" olarak aktarılmıştır. Türk köylüsünün asla Türk sigarası dışında bir sigara içmediğinin aktarıldığı ilk örneğin ardından da şehirdeki okullarda öğretmenlerin Türk sigarası içmediği, hatta okul kantininde Türk sigarası bile bulunmadığı belirtilerek, milli birliğe uyulması için artık şehirlinin de Türk'ten Türk'e Kampanyası'na uyanması gerektiği beklentisi aktarılmıştır. Her iki makalede de birbiriyle bağlantılı örnekler verilmekle birlikte cümleler arasında uyumlu bir yapı kullanılmıştır. Örneklerin verilmesinin ardından da öneri ve beklentiler aktarılmıştır.

Özelde Kıbrıslı Türk kentlisine Türk sigarası kullanmadığı için utanması gerektiği mesajlarının verildiği üç örneğin yer aldığı iki makalede de ideolojik bir dil kullanılmıştır. Sigara kullanımı milli bir yaklaşım olarak gösterilen iki makalede de Türk sigarası kullanılarak milli birliğe uyulması gerektiği çağrısı yapılmıştır. Hatta, görüntü 46'ta yer alan makalenin son cümlesinde daha ileriye gidilerek milli birliğe uymayanlar uyarılarak, "sürüden ayrılanı kurtlar kapar" ifadesiyle tehdit de edilmiştir. "İnanır mısınız?" başlıklı makalede "Türk sigarası içilecek sigara mı", "Yemin ederim ki hikaye doğru", "Bundan ibret dersi alın", "Yoksa ne desek, ne yapsak nafile mi?" ifadeleri yer almıştır. "Köylüden şehirlie sesleniş" başlıklı ikinci makalede ise, "Yakmam oğlum, o sigarayı yakmam", "Ayıptır oğlum, Türk sigarası için, unuttunuz mu o acı günleri", "Türk'e Türk'ün malından daha iyi olabilir mi yabancı malı?", "Kendi malımız kendi çarşımızda satılmazsa nerede satılacak?", "Şehirli kardeş sen de uyan, sen de milli birliğe uy", "Unutma, sürüden ayrılanı kurt kapar" ifadeleriyle kentliyi utandırma amaçlı ifadeler kullanılırken, makalenin sonuna bir de tehdit ifadesi eklenmiştir.

Rum tüccardan satın alınması önlenemeyen bir ürün olan sigara kullanımında Türk sigarasına geçilmesi için yapılan yayınlarda, şehirliler milli birliğe uymayanlar olarak adlandırılmıştır. Sigara kullanımı konusunda şehirlilerle ilgili olumsuz ifadeler yer verilen metinlerde, onların utandırılması üzerine bir meşrulaştırma yolu izlenmiştir. Konu ekonomik ve Türk milliyetçiliği perspektifinden ele alınırken, dışlayıcı ifadeler önemsizleştirilerek yapılmıştır.

SONUÇ

Kıbrıs'ta nüfus yaygınlığı açısından baskın olan iki toplum bulunması kimlik tartışmalarının tarih boyunca süregelmesi ve farklı kimliklerin varlığı ve çatışmaları 100 yılı aşkın süredir devam ediyor. Adada yaşayan Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların özellikle Kıbrıs'ın yönetiminin İngiliz sömürge idaresine geçtiği dönemde etnik odaklı kimlik inşa süreci daha yoğun yaşanmıştır. Okullar ve gazeteler bu inşa sürecine en fazla katkı sağlayan kurumsal yapılar olurken, her iki toplumun yönetim yapıları da bu süreci yönetmişlerdir. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere göre milli bir kimlik inşasına daha erken başlamışlardır. Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumların gerisinde kalmasının sebebi ise, adanın Osmanlı idaresinden tamamen koptuğunun geç kabullenmesi ve Anadolu üzerindeki kimlik çatışmasının yansması olarak gösterilebilmektedir. Kıbrıs'ın bir gün Osmanlı devletine iade edileceği beklentisi içinde olan Kıbrıslı Türkler, dini ve etnik kimlik arasında epeyi yıl bocalamıştır. Osmanlılığa bağlılığı devam eden ve İngiliz sömürge idaresinin kontrolüne erken geçen kurumlar, dini kimliğin ana kimlik olarak kalması için çalışmasına rağmen, Jön Türklerin etkileri ve sonrası yıllarda Atatürk'ün izlediği stratejiler Kıbrıs'ta hemen kabul görünce kimlik aidiyetinde değişim olmuştur. Böylelikle Kıbrıs Türk toplumu arasında Türk milli kimliği inşası bu dönemde başlamıştır.

1931 isyanıyla İngiliz sömürge yönetiminin milli unsurları yasaklaması adada yaşayan her iki toplumda etnik kimliğin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Yasak, arzulanan ve özlenen olarak daha cazip geldiği için Kıbrıslı Türkler arasında bu dönemin ardından kendi içindeki dini ve etnik kimlik arasında yaşanan ikilem de atlatıldığı için Türk milli kimliğinin sahiplenilip inşası yavaş yavaş

kurumsal yapıya dönüşmüştür. Edebiyat, tiyatro yanında Türkiye’den görevli gelen öğretmenlerin sistematik çalışmaları ve gazetelerin bu yöndeki katkılarıyla birlikte 1950’li yıllara kadar Türk milli kimlik inşasında bir sorun görülmemiştir.

Eğitimin ve gazetelerin ulaştığı yerler ile eğitim almayan ve gazeteleri takip edemeyenler arasında farklılıklar oluşmuştur. Türkçe konuşmayı bilmeyen köylerin varlığı, okuma yazma bilmeyenlerin çokluğu, Kıbrıslı Rumların nüfus olarak var olan baskınlığı konuşulan dil ve yaşam şekillerine de yansımıştır. Özellikle karma köylerde Rumca, bilinen ve kullanımı yaygınlaşan bir dile dönüştüğü ve dışarıdan bakıldığında bunun Kıbrıslı Türkleri rahatsız etmediği saptaması İngiliz valisi Sir Hugh Foot tarafından Kıbrıs görüşmelerinde seslendirilince, Türk milli kimlik inşası yeni bir boyut kazanmıştır. İngiltere’nin Kıbrıs’tan ayrılmaya karar vermesiyle birlikte, adanın geleceğinin nasıl şekilleneceğinin tartışıldığı Londra’daki toplantıda Kıbrıs Valisi Foot’un adadaki Türkler ve Rumların birbirleriyle mutlu ve sorunsuz yaşayabileceklerini söylemesi ve bu savını güçlendirmek için de Türk dükkanları ve köylerinin Rumca isimleri bulunmasını örnek vermesiyle, Kıbrıs Türk egemen güçleri adada Türk kimliğinin inşasında yeni argümanlar geliştirmiştir. 1957 yılına denk gelen bu gelişme Kıbrıslı Türkleri için iki yapılanmaya da sahne olmuştur. Adada yaşayan Türklerin yönetim mekanizması görevini üstlenen Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu kabuk değiştirmiş ve daha agresif olacak bir yönetim başa gelmiştir. Yine bu dönemde yeraltı örgütlenmesinde de kurumsal bir süreç başlamıştır. 1955 yılında Kıbrıslı Rumlar öncelikle İngilizleri adadan gönderecek faaliyetler yapma amacıyla yeraltında örgütlenmeye gitmiştir. Bu girişimin İngiliz sömürge idaresi yönetimiyle kalmayıp Kıbrıslı Türklerle yöneleceği, ancak toplumun dağınık bir yapıda olduğu ve sağlıklı örgütlenmediği öngörüsü Türk Mukavemet Teşkilatı’nı doğurmuştur. Bu dönemin toplumsal gelişmeler ışığında incelenmesi bu çalışma kapsamında “Türkleştirme” ve “Ötekileştirme” başlıkları altında derlenmiştir. Topluma Türk olduğunu hatırlatmak, bu yönde birlik ve beraberliğin oluşturulması süreci bu çalışmada, “Türkleştirme” ve toplumu her türlü platformda Kıbrıslı Rumlardan uzaklaştırmak, iş ve sosyal ilişkiden tutun da evliliğe kadar müdahalelerin ve

bu bakışa muhalefet eden hatta edebilme ihtimali görülenlerin dışlandığı süreç de “ötekileştirme” olarak ele alınmıştır.

1957 yılı itibarıyla Rauf Denktaş ve Burhan Nalbantoğlu'nun etkin olduğu ve yönetimini birlikte yürüttükleri TMT ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu her yönüyle toplumu yönetmeye başlamıştır. Bu paralel yapılanma, yeraltı ve yerüstü faaliyetleriyle Kıbrıslı Türkler arasında Türk milli kimliğini inşa etme yönünde sistematik çalışmalar başlatmışlardır. Bu iki kurumun en büyük destekçisi dönemin gazeteleriydi. Halkın Sesi ve Bozkurt yanında 1959 yılında yayına başlayan Nacak gazetesi yayınlarıyla ötekileştirme ve Türkleştirme çalışmalarında TMT ve federasyonun yanında olmuştur. Gazetelerin sayfaları bu kurumların açıklama ve politikalarına dönük söylemlerin seslendirilmesinde kullanılmıştır.

İngiliz sömürge idaresinin son dönemi olan 1957-1959 yıllarındaki gazetelerin Türk milli kimlik inşasında oynadıkları rolü analiz edebilmek için 3 yılın gazeteleri taranmıştır. Türkleştirme ve ötekileştirme başlıkları altına girebilecek tüm metinler derlendikten sonra yapılan sınıflandırmalarla gazetelerin rolü birçok başlık altında analiz edilmiştir. Analiz edilen başlıklar üzerinden ilerlendiğinde, gazetelerin milli kimlik inşasında egemen güçlere nasıl katkı sağladığı görülebilmektedir.

Ötekileştirme başlığı altında yapılan analizde o dönemki gazetelerin milliyetçi politikalar doğrultusunda yayın yaptıkları görülmektedir. Komünizme karşı bir politika izlenen yayınlarda sürekli olarak “sol” kötüyle eşitlendirilirken, sol iktidarların olduğu ülkelerdeki olumsuzluklar yansıtılmakla birlikte komünizm, sürekli kötülenmektedir. Yapılan analizlerde gazetelerin dünya genelindeki örnekler üzerinden de kötülediği komünizm Kıbrıslı Rumlar ve Makarios ile de eş anlamlı tutularak, çift gerekçeli ötekileştirme yaptıkları görülmüştür. Gazeteler yayınlarında genel komünizmi kötülemenin ardından Kıbrıslı Rumları da komünizmle ilişkilendirip dışlayan ifadeler kullandıktan sonra

Kıbrıslı Türk muhalifler de aynı yöntemle ötekileştirilmişlerdir. Gazeteler uygulanmak istenilen milliyetçi politikaları uygulamayanları “Türk düşmanı” ve “soysuz” ilan eden ifadelere yer vermiştir. Ötekileştirdiklerine karşı acımasız bir dil kullanan gazeteler, komünizmle ilişkilendirilen muhalifleri Rusya’dan para alarak faaliyet yapmakla da suçlamıştır. Bu yönde yapılan yayınlarda komünizmin ötekileştirilmesiyle, milliyetçi politikalara muhaliflerin bulunmadığı bir zemin oluşturma çabasına dönemin gazeteleri yayınlarında tam destek vermişlerdir.

Kıbrıslı Rumlarla ilişkinin kesilmesinin fitilinin yakıldığı 1 Mayıs 1958 mitingi sonrası işlenen cinayetleri okurlarına duyuran gazeteler, bu vurulma eylemlerini doğallaştıran bir dil kullanarak egemen güçlere sınırsız desteğini bu eylemlerde de göstermiştir. Kıbrıs Türk sol liderleri arasında yer alan Ahmet Sadi Erku’tun vurularak yaralanması ve Fazıl Önder’in işyerinde çarşının ortasında öldürülmesiyle ilgili gelişmelere sayfalarında çok az yer veren gazeteler kullandıkları dille de bu vurulmaları organize edenleri destekler ve vurulanlarla benzer politik görüşte olanlara gözdağı veren bir dil kullanmıştır. Gazeteler vurulma eylemlerini doğallaştırmak için ilgili şahısların 1 Mayıs mitingine katılmış olduklarına ve solcu olmalarına dikkat çekerek vurulma olaylarını bu sebeplerle doğallaştırmayı tercih etmişlerdir. Halkın Sesi, Bozkurt’tan daha da ileri giderek vurulan kişilerin 1 Mayıs mitingine katılan “satılmışlar” arasında yer aldığını belirterek ötekileştirmeyi hat safhaya taşımıştır. Yapılan analizler sırasında gazetelerin Rumlarla teması olanları satılmışlıkla suçlarken kendileri halen Rum şirketlerinden reklam almayı sürdürerek Rumlarla iş birliğine devam etmişlerdir. Özellikle Kıbrıslı Rumlar işbirliği yaptığı gerekçesiyle öldürüldüğünü ve bunu doğal karşılayan gazetelerde yer alan haberlerin yanı başında Rum şirketlerin de reklamlarının yayınlanması gazetelerin toplumdan beklediğini kendilerinin uygulamadığı, siyasi liderlerin de topluma yaptığı baskıyı, kendileriyle işbirliği yapan gazetelere uygulamadığı görülmektedir.

TMT'nin Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasındaki ilişkiyi keserek, milli bir yapı kurma amacıyla yaptığı en keskin adımı Kıbrıslı Türklerin, Rum sendikalarına olan üyeliklerini sonlandırmaları ve Kıbrıslı Rumlarla başta iş ilişkisi olmak üzere herhangi bir temasın olmamasını sağlama adına atmıştır. Bu yöndeki adıma dönemin gazeteleri destek veren haberler yapmışlardır. Hatta, baskıyla Rum sendikalarına üyelikten istifa ettikleri, komünist olmadıkları, 1 Mayıs mitingine katılmadıkları, TEK üyesi olunmadığı, Türk milli tezlerini savunduklarına dair ifadelerin yer aldığı ilanlar gazetelerde sayfalarca yer almıştır. Ahmet Sadi Erku'tun vurulması, ardından da Fazıl Önder'in öldürülmesinin oluşturduğu gözdağına paralel 1958 yazında gazetelerde bu tür ilanlar yer alırken gazeteler bunları sorgulayan hiçbir haber yapmamıştır. Gazete sayfalarında yer alan bu ilanlarla solcu olanlar sindirilirken, Rumların yanında çalışan çok sayıda kişinin de işsiz kaldığı bir süreç yaşanmıştır. Milli kimlik inşa edilebilmesi için hem sol görüşlüler hem de işçiler tarafından Rumlar ve solcuların dışlandığının ifade edildiği yüzlerce metin gazete sayfalarında yer bulmuştur. Toplumun sindirilmesi ve çizilen sınırların dışına çıkanların hayati tehlikede olduklarının ilanı olan bu metinleri sayfalarında yayınlayan gazeteler, Kıbrıslı Türk siyasi liderlerin politikalarına tam destek vermiş oldular.

Ötekileştirme başlığı altında yapılan analizlere bakıldığında milli kimlik inşasının sorunsuz ilerlemesi ve muhalif olma ihtimali olanların sindirilmesine yönelik adımlar hem gazetelerde kendini net olarak göstermekte hem de gazetelerin bu sürece tam desteği de görülebilmektedir. Komünizmi dışlayan ve kötü bir yönetim tarzı olduğu hatta kişileri insanlıktan çıkartıldığı ifadelerinin yer bulduğuna dair birçok makaleye yer veren gazeteler, kötü olan her şeyi komünizmle ilişkilendirirken, adadaki Rumları komünizmle eşit, Kıbrıslı Rumlarla teması bulunanları da komünist olarak nitelendirilmiştir. Cinayete kurban giden bir kişinin solcu olduğunu ifade ederek, cinayeti doğallaştırma, hatta haklı gösterecek şekilde yayınlarını ötekileştirme amacıyla kullanan gazeteler, özetleyecek olursak, dünyada komünizmi dışlayıp, Kıbrıslı Rumlar ve onlarla temasta olanları komünizm hatta Rusya ile eşleştirip dışlama girişimiyle etnik kimliğe dayalı milli bir kimlik inşasına destek vermişlerdir.

Kıbrıslı Türk egemenlerin milli kimlik inşasının hızlı ilerleyebilmesi için yaptıkları ötekileştirme dışındaki diğer sistematik adımda ise Türkleştirme hedefli yayınlar gazete sayfalarında yer bulmuştur. Analiz edilen ilk metinlerden de görüleceği gibi Türklük vurgusu yapılan bu makaleler Türkiye gazetelerinden alınmıştır. Onları takip eden metinler ise Kıbrıs'a görev için gelen öğretmenlerin kaleme aldığı makalelerdir. Türklerin tarihteki başarıları ve Türk olmanın yüceliğine dikkat çeken yayınlar daha sonra Kıbrıs'a bağlanarak işlenmiştir. Kıbrıslı Türklerin kendilerini Türk dışında başka bir kimlikle tanımlamadığı 1950'li yıllarda bu tür yayınların iki amacı bulunmaktaydı. Birincisi İngiliz sömürge yönetimi ve dünyaya, Kıbrıs ile Türkiye ve Türklük arasındaki ilişkiyi hatırlatmak. İkincisi ise Kıbrıslı Rumlarla ortak bir yapıda bulunmanın mümkün olmadığı mesajlarının verilmesiydi. Bu çalışma kapsamında incelenen gazetelerin zaten yayın politikaları milliyetçi çizgideydi. Ancak 1957 yılı itibarıyla artan Türk vurgulu yayınlara, Kıbrıslı Rumlarla ortak bir yönetimde bir arada olunabileceği savını düşünenlerin sindirilmesi hedefleniyordu.

1 Mayıs 1958 mitingi sonrası adada iki toplum arasındaki her türlü ilişkinin kesilmesi yönünde gazetelerin de destek verdiği adımlar büyük oranda başarıya ulaşmıştır. Kıbrıslı Rumlardan çalışan Kıbrıslı Türklere iş bulma, ucuz ve daha kaliteli bulduğu için bazı ürünlerin Rum dükkanlarından alınmasının önüne geçilmesi ötekileştirme girişimiyle başarısız olmuştur. Kıbrıs Türk liderliği, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu organizasyonu ile Türk'ten Türk'e Kampanyası başlatmıştır. Gazeteler bu süreci aktaran ve haklı gösteren destek içerikli haberleri yanında, federasyonun yaptığı duyurulara da gazetelerin ön sayfasında yer vererek destek olmuşlardır. Aynı zamanda resmi olarak Türk'ten Türk'e Kampanyası başladıktan sonra böyle bir kampanyaya neden destek duyulduğu ve bu kampanyaya destek verilmesiyle milli tezlere ne kadar katkı sağlanabileceğinin konu edildiği makaleler yayınlanmıştır. Bu yöndeki yazılarda milli bir çarşının yaratılmasının toplumun var olup yaşamasının koşulu olarak gösterildiği

makalelerde, milli hedef için elbirliği içinde olunması mesajlarına yer verilmiştir. Yapılan analizlerden Kıbrıs Türk toplumunun, bu kampanyaya destek vermesi için liderliğin beklentisi doğrultusunda yayın yaptığı görülen gazeteler; hem gelen duyurulara önemli yer vermiştir, hem de kendi haber ve makaleleriyle böyle bir kampanyanın zaruri olduğu vurgusu yapılarak, Kıbrıs Türk liderliğine destekte geri kalmamıştır.

Kıbrıs Türk liderliğinin, toplumun Kıbrıslı Rumlar ile ticari ilişkisini Türk'ten Türk'e Kampanyası ile kesemediği, kampanyanın başlamasından bir yıl sonra gazetelere verilen duyurularda kendini göstermiştir. Duyurularda özellikle tüccarın suçlandığı ifadeler yer alırken, gazete sayfalarında yer alan metinlerde, kampanya yöneticileri tarafından kampanyaya uyan köylüler övülürken, kentlerde yaşayanlar ise halen Rum malı kullandığı ve kampanyaya destek olmadıkları gerekçesiyle suçlanmıştır. Hatta gazete duyurularında fahiş karla satış yapan tüccarların belirlenip ifşa edilmesi için gençlere görev verilen mesajlara da yer veren gazeteler, kendi yayınlarında bu konulara pek girmemekle birlikte, tüccara sert mesaj veren federasyon duyurularını yayınlamıştır. Böylelikle siyasi liderliğin tüccarlar üzerinde baskı kuran ilanlarına sayfalarında önemli yer vererek, milli bir çarşı oluşması çabalarına yayınlarıyla desteğe devam etmişlerdir.

Türk'ten Türk'e Kampanyası başladıktan sonra Türk tüccarların ithal etmediği veya üretmediği ürünlerin tedariki için Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu tarafından girişim başlatılmıştır. Bunlardan bir tanesi de sigara fabrikasının kurulması olmuştur. Rum tüccarların ithal ettiği İngiliz sigarası halen Türkler tarafından tercih edildiği için Rum dükkanlardan alışveriş yapmalarının önü kesilemeyince, gazetelerde bu yönde yayınlar yapılmıştır. Sigara özelinde yayınlar yapan gazetelerdeki makalelerde Türk sigarası kullanmayanları utandıracak ve İngiliz sigarasını bırakmaları yönünde onları düşündürecek hikayeler seçilmiştir. Köylünün asla İngiliz sigarası içmediği, hatta İngiliz polisinin bile Türk sigarasını tercih ettiği hikayelerle özellikle kentlerde yaşayanların Rumlardan sigara alıp içtiğiyle ilgili eleştiriler gazete sayfalarında

yer almıştır. Sigara özelinde Türk'ten Türk'e Kampanyası'ndaki başarısızlık, gazetelerde yer alan duyuru ve makalelerle aşılılmaya çalışılırken, bu konuda da Kıbrıs Türk basını toplum liderliğinin "milli" temelli hedefine destek vermiştir.

Türkleştirme başlığı altında gazetelerde yer alan haber, makale ve duyurularla ilgili yapılan analizlerde de görülebileceği gibi gazeteler Kıbrıs Türk liderliğinin politikaları dahilinde yayınlarını organize etmişlerdir. Önceleri topluma Türk olduğu ve tarihinin şanlı yanları anlatılarak sonraki adımlar için zemin oluşturmuştur. Türk'ten Türk'e Kampanyası'nın başlamasıyla birlikte Türk çarşısının oluşmasının önemine milli değerler açısından vurgu yapan metinler sık sık gazete sayfalarında yer almıştır. Çarşının Türkleştirmesi hedefinde aksayan noktalar ve süreci baltalayanları uyaran hatta tehdit eden yayınlara da yer verilerek egemen güçlerin beklentisi doğrultusunda yayın yapan gazeteler, Türk milli kimlik inşasının bir ayağı olan Türkleştirme sürecine her noktada destek vermiştir.

TMT ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu tarafından ötekileştirme ve Türkleştirme politikası çerçevesinde yapılan uygulamalar altmış yıl sonra bugün halen Kıbrıslı Türkler arasında tartışılmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan analizlerde, 1957-1959 yılları arasındaki Türkçe yayınlanan gazeteler olan Halkın Sesi, Bozkurt ve Nacak, dönemin siyasi liderliğinin isteği doğrultusunda yayın politikalarını şekillendirmiş ve Türk kimliğinin tehlikede olduğu vurgusu üzerinden Kıbrıslı Rumlar ve onlarla teması olanların ötekileştirilerek pasifize edilmesi ve olası muhalefetin engellenmesiyle hedeflenen milli kimlik inşasına ulaşılabileceği düşüncesinin görüldüğü bir yayın politikası izlemişlerdir. Kıbrıslı Türklerin kendini sahipsiz hissettiği, kimliğini yitireceği endişesi taşıdığı, toplumsal çatışmaların odağında bulunduğu ve siyasi otoritenin baskıcı olduğu bir dönemde dahi siyasi liderler, kitle iletişim araçları ile var gücüyle uğraşsalar da toplum yönelimlerini tamamen yönlendirmekte yeterli olamadıkları da bu analizlerde kendini göstermiştir.

Gazetelerin kullandığı dilin arka planı incelendiğinde kampanyada hedefe ulaşma noktasında sıkıntılar görüldüğü anlarda tehdide dayalı sert bir dilin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu çalışmada siyasi liderliğin, kimlik inşası için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duyduğu ortaya konmaktadır. Kıbrıs'ta yüzyılı aşkın bir süredir etnik temel üzerinden kimlik inşasının sistematik bir şekilde yürütüldüğü bu dönemle ilgili analizler göstermiştir ki, basın bu inşada aktif rol üstlenmiştir.

Bu çalışmanın konusunu dönemsel sınırlılıkları içerisinde yapılan analizde görülmüştür ki, Kıbrıs Türk basınının egemen güçlerin beklentisi doğrultusunda milli kimlik inşası konusunda rol almıştır. Bu açıdan literatüre önemli katkılar sağlanırken, bu çalışma yapılabilecek birçok araştırmaya da katkı verecek ve birçok araştırmayı teşvik edebilecek niteliktedir. Bu çalışmadaki tarihsel sınırlılıklar dışındaki dönemler de bu amaçla araştırmaya açıktır. Kıbrıs Cumhuriyeti dönemi, Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 sonrası oluşan tablo, Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve 2004 referandum dönemleri bu tür araştırmalara aç dönemlerdir ve bu dönemleri araştıraraklar için de bu çalışma kaynaklık teşkil edecektir.

Kıbrıs'ın bugünüyle ilgili araştırma yapmak isteyenler için de rehberlik niteliği taşıyacak bu çalışmayla, bugünün egemen güçleri ile kitle iletişim araçları arasındaki ilişki, kimlik inşası veya başka emellere ulaşmak için basının nasıl rol aldığını ve ne ölçüde başarı sağlanabildiğini tartışılırken izlenecek yola ışık tutabilecektir. Ayrıca, kimlik-ideoloji ve medya arasında kurulan ilişki çerçevesine her üç alanın Kıbrıs ölçeğindeki araştırmaları için yol gösterebilecek olan bu çalışmayla Kıbrıs ölçeğinde akademik literatüre kattığı yenilikler de başka araştırmalarla geliştirilebilme imkanı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- 19 Mayıs Koleji. (1958b, 11 Mayıs). *Bozkurt*, s.1.
- Açıklama. (1958, 4 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.4.
- Açıklama. (1958, 25 Mayıs). *Bozkurt*, s.3.
- Açıklama. (1958, 25 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.4.
- Açıklama. (1958, 27 Mayıs). *Bozkurt*, s.3.
- Açıklama. (1958, 27 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.3.
- Açıklama. (1958, 27 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.4.
- Açıklama. (1958, 28 Mayıs). *Bozkurt*, s.4.
- Açıklama. (1958, 29 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.2.
- Açıklama. (1958, 29 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.3.
- Açıklama. (1958, 29 Mayıs). *Bozkurt*, s.4.
- Açıklama. (1958, 30 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.4.
- Açıklama. (1958, 4 Haziran). *Halkın Sesi*, s.2.
- Açıklama. (1958, 5 Haziran). *Halkın Sesi*, s.4.
- Açıklama. (1958, 7 Haziran). *Halkın Sesi*, s.3.
- Adorno T. W. (2005). Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünmek. Erol Mutlu (Der.), *Kitle İletişim Kuramları* içinde, (s.240-249). Ütopya Yayınları.
- Ağaoğlu M. A. (2002). *Tanrı Devletinden İmparatorluğa*. 3. Baskı. İmge Yayınları.
- Ağaoğlu, M. A. ve Köker, L. (2001). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. 4. Baskı. İmge Yayınları.
- Akcansoy, Y., Koruroğlu A. ve Ertaç, G. (2012). *Kıbrıs Türk Basın Tarihi*. Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği Yayını.
- Akça, E. B. (2007). Ege'de Sular Isındı: Yazılı Basın Söyleminde Yunanistan'ın Ötekileştirilmesi ve Kardak Krizi. *Kimlik, Medya ve Temsil* içinde (s. 3-44). Nobel Yayınları.
- Akgün, S. (2009). Kıbrıs Türk Toplumunun Bağımsızlık Mücadelesinde TMT

- Öncesi Kurulan Direniş Örgütlerinin Yeri. Ulvi Keser (Der) *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı-1* içinde (s.149-168). Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını.
- Akgün, S. (2014). İngiliz Yönetiminin İlk Döneminde Bürokratik Grup Olarak Kıbrıslı Müslüman Liderliğin Osmanlı İmparatorluğu ile Olan İlişkileri (1878-1914), *Turkish Studies*, 9(4), 1-13. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6943>
- Akkor, E. (2016). Kıbrıslılık Kimliği İnşasında Medyanın Üstlenebileceği Rol, Kiriakos Cambazis (Ed), *Federal Kıbrıs: Bir Vatandaş Kimliğinin Oluşumu* içinde (s.49-60) Kendi yayını.
- Akkor, E. (2019a, 27 Ocak). Sevapları ve Günahlarıyla TMT. Kıbrıs, s.6.
- Akkor, E. (2019b, 2 Temmuz). Lefkoşa Taşkent, Mağusa Tufan. Kıbrıs, s.6-7.
- Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21 (2), 1-28.
- Altan, M. H. (1997). *Kıbrıs'ta Hıristiyanlaştırma ve Rumlaştırma Hareketleri: Ortodoks- Katolik Misyonerliği ve Türk Toplumuna Yönelik Baskılar*. Milli Arşiv Yayınları.
- Altay, H. Ş. (1969). *Kıbrıs Türk Basın Kaynakları*. Halkın Sesi Yayınları.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Alp Tümertekin (Çev). İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2005). *Yeniden Üretim Üzerine*. A. Işık Ergüden (Çev). İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2013). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Žižek Slavoj (Der). *İdeolojiyi Haritalamak* içinde (s.153-210). Sibel Kibar (Çev). Dipnot Yayınları.
- An, A. (1998). *Kıbrıslılık Bilincinin Geliştirilmesi*. Galeri Kültür.
- An, A. (2006). *Kıbrıs Türk Toplumunun Geri kalmışlığı: 1892-1962*. Şadi Kültür ve Sanat Yayınları.
- An, A. (2012). *Kıbrıs Türk Toplumunda Kıbrıslılık: Engeller ve Gerekli Koşullar*. <http://can-kibrisim.blogspot.com/2012/12/kibris-turk-toplumunda-kibrislilik-3477.html>
- An, A. (2018). *Kıbrıs'ta Fırtınalı Yıllar (1942-1962)*. (3. Baskı). Galeri Kültür Yayınları.
- An, A. (2019). *TMT'nin Kurbanları*. (2. Baskı). Baranga Yayınları.

- Anderson, B. (2004). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*. İskender Savaşır (Çev). (3. Baskı). Metis Yayınları.
- Anderson, P. (1988). *Gramsci: Hegomanya Doğu/Batı Sorunu ve Strateji*. Tarık Günersel (Çev). Alan Yayıncılık.
- Anderson, P. (2004), *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler*. Bülent Aksoy (Çev). Birikim Yayınları.
- Arif, İ. (1958, 7 Mayıs). Tarihte Türk Milliyetçiliği. *Halkın Sesi*, s.2.
- Assmann, Y. (2001). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlatma ve Politik Kimlik*. Ayşe Tekin (Çev). Ayrıntı Yayınları.
- Aşık, Ö. (2019, 18 Ağustos). Kıbrıslı Türkler, Kuzey Kıbrıs'ta Azınlıktadır. *Yenidüzen*. [www.yeniduzen.com/kibrisli-turkler-kuzey-kibrista-azinlik ta dir-117859h.htm](http://www.yeniduzen.com/kibrisli-turkler-kuzey-kibrista-azinlik-ta-dir-117859h.htm)
- Atabek, G. Ş. ve Atabek, Ü. (2007). *Medya Metinlerini Çözümlemek*. Siyasal Yayınları.
- Ateşin, H. M. (1996). *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Kavgası*. Marifet Yayınları.
- Atun, S. ve Fevzioğlu, B. (2004). *Kıbrıs Türk Edebiyatında Öykü'nün 107 Yıllık Kronolojik-Antolojik Tarihsel Süreci*. Samtay Vakfı Yayınları.
- Avcıl, A. E. (2009). *Silik Sayfalar: Harid Fedai'nin Anıları*, Sivil Savunma Teşkilatı Başkanlığı Yayınları.
- Azgın, B. (2009). Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Türk Yazılı Basını, Hanife Aliefendioğlu- Nurten Kara (Ed). *Kuzey Kıbrıs'ta Medya ve Temsil* içinde, (s. 7-15). Dipnot Yayınları.
- Başar, E. A. (2017). *Anılarım*. Kendi Yayını.
- Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri*. İsmail Türkmen (Çev). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017) *Kimlik*. Mesut Hazır (Çev). Heretik Yayınları.
- Bayart, J. F. (1999). *Kimlik Yanılsaması*. Mehmet Morali (Çev). Metis Yayınları.
- Beckingham, C. F. (1956). The Cypriot Turks. *Journal of the Royal Central Asian Society*, 1956, 43(2), 126-130.
- Besim, F. (2011). *Tarihe Sözüm Var*. Galata Yayınları.
- Beratlı, N. (2019). *Tarih ve Tarihçi: Kıbrıslı mı Kıbrıslı Türk mü?*. Khora Yayınları.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Ahmet Kuyuş (Der). Yapı Kredi

Yayınları.

- Berksel, E. (2018). *Sevapları ve Günahlarıyla TMT*. Kendi Yayını.
- Berksel, E. (2019). *Sömürge'den Kıbrıs Cumhuriyeti'ne*. Kendi Yayını.
- Beyzadoğlu, Y. Z. (1958, 3 Haziran). Türke Doğru. *Bozkurt*, s.3.
- Beyzadoğlu, Y. Z. (1958, 11 Haziran). Türkçülük. *Bozkurt*, s.3.
- Beyzadoğlu, Y. Z. (1958, 24 Temmuz). Komünizm. *Bozkurt*, s.3.
- Bildirik. (1958, 29 Mayıs). *Bozkurt*, s.4.
- Bildirik. (1958, 31 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.4.
- Bir Okurumuza Cevabımız. (1958, 3 Haziran). *Bozkurt*, s.1.
- Bora, T. (Eylül 1995). Türk Milliyetçiliği ve Kıbrıs. *Birikim Dergisi*, 77, 27-38.
- Borucu, E. G. (2009). *Zor Yıllar: Av. Fuat Veziroğlu'nun Anıları*. Sivil Savunma Teşkilatı Yayınları.
- Boudrillard, J. (2006). *Sessiz Yiğınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*. Oğuz Adanır (Çev). (3. Baskı). Doğubatı Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2009). Önsöz. *Kıbrıs Türk Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri: Cilt 1 içinde* (s. 19-21). TMT Mücahitler Derneği Yayını.
- Bozkurt, İ. (2015). *Kıbrıs Türk Halkının Siyaset Kurumu Üzerine Deneme*. Zeytin Yayınları.
- Bryant, R., (2007). *Tebaadan Vatandaşa: Kıbrıs'ta Modernite ve Milliyetçilik*. Seyhan Özmenek (Çev). İletişim Yayınları.
- Cahit, N. (1997a, 28 Mayıs), TMT'nin Kuruluşu, *Ortam*, s.7.
- Cahit, N. (1997b, 29 Mayıs), Volkan ve 9 Eylül Cephesi, *Ortam*, s.9.
- Cahit, N. (1997c, 30 Mayıs), Teşkilatlanmaya Devam, *Ortam*, s.6.
- Cahit, N. (1997d, 31 Mayıs), Vali Foot Geliyor, *Ortam*, s.6.
- Cahit, N. (1997e, 2 Haziran), TMT 15 Kasım 1957'de Kuruldu, *Ortam*, s.7.
- Cahit, N. (1997f, 4 Haziran), Baskılar, *Ortam*, s.6.
- Cahit, N. (1997g, 5 Haziran), Vur emrini Veren Kim?, *Ortam*, s.8.
- Cahit, N. (1997h, 9 Haziran), Dr. Küçük Gerçeği, *Ortam*, s.9.
- Cahit, N. (1997j, 14 Haziran), Mustafa Türkoğlu, *Ortam*, s.7.
- Cahit, N. (1997k, 17 Haziran), Biz Dünyayı Kışla Penceresinden Seyrettik, *Ortam*, s.9.
- Calhoun, C. (2014). Kimlik ve Tanınma Politikası. Fırat Mollaer (Ed). *Kimlik Politikaları: Tanıma, Özdeşik ve Farklılık içinde* (s. 132-182). Doğubatı Yayınları.

- Cambazis, K. (2011). *Kıbrıs Siyasetinde Milliyetçilik*. Murat Bağrıaçık (Çev). Galeri Kültür Yayınları.
- Cambazis, K. (2013). *Bir Mitin İfşası*. Hasan Özgür Tuna (Çev). Işık Kitapevi Yayınları
- Chambers, I. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*. Mehmet Beşikçi ve İsmail Türkmen (Çev). Ayrıntı Yayınları.
- Chomsky, N. (2016). *Medya Denetimi*, Elif Baki (Çev). (4. Baskı). Everest Yayınları.
- Cicioğlu, H. (2000). Kıbrıs'ta Türk Kimliği ve Atatürk. *Kıbrıs'ta Türk Varlığı Sempozyumu* içinde. Emekli Subaylar Derneği Yayınları.
- Çağlayan, P. (2014). *Kıbrıslı Olamamak: Kıbrıs'taki Milliyetçiliklerin İdeolojik Kökenleri Üzerine Bir Analiz*. Ankara Üniversitesi.
- Çam, Ş. (2008). *Medya Çalışmalarında İdeoloji: Epistemolojik ve Metodolojik Sorunlar*. Ki Yayınları
- Çelebioğlu, S. (1961, 11 Ağustos), Saz Sanatçılarımız. *Nacak*, s.2
- Çelik, N. B. (2005). *İdeolojinin Soykütüğü: Marx ve İdeoloji*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çiğdem, A. (2001). *Taşra Epiği: Türk İdeolojileri ve İslamcılık*. Birikim Yayınları.
- Çoban, S. (2013). *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya*. Parşömen Yayınları.
- Debeş, T. (1993). *Sir Ronald Storrs'un Kıbrıs Anıları (1926-1932)*. Mez-Koop Bankası Kültür Yayınları.
- Dedeçay, S. S. (1985). *Viktorya İslam İnas Sanay i Mektebi ve Kıbrıslı Türk Kadınının Hakları (1902-1985)*. Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları.
- Denktaş, R. R. (1959, 5 Haziran). Önümüzdeki Yol. *Nacak*, s.1.
- Denktaş, R. (1985). *Onikiye Beş kala Kıbrıs*. Bolan Ofset.
- Denktaş, R. (1986). *Seçenekler ve Kıbrıs Türkleri*. KKTC Enformasyon Dairesi Yayını.
- Denktaş, R. (2000). *Hatıralar-Toplayış: Cilt 10*. Boğaziçi Yayınları.
- Demirağ, H. (2004). *Kıbrıs; Onlar ve Biz-3*. TMT Derneği Yayınları.
- Demirağ, H. (2004). *Kıbrıs; Onlar ve Biz-4*. TMT Derneği Yayınları.
- Doğan, A. (2017). *Sözlü ve Yazılı Çevri Odaklı Söylem Çözümlemesi*.

Siyasal Yayınları.

- Druşitos, M. (2005). *Karanlık Yön: EOKA*. Öztürk Yıldırımboza (Çev). Galeri Kültür Yayınları.
- Duman, Ö. (2017). 1920'lerin Başı İtibarıyla Kıbrıs Türkleri Üzerine Bazı Tespitler. *Tarihte Kıbrıs: Cilt 2* içinde (s. 1047-1049). Osman Köse (Ed). Akdeniz Karpaz Üniversitesi Yayınları.
- Duru, A. (1959, 12 Haziran). Niçin Türkten Türke. *Nacak*, s.3.
- Eagleton, T. (2000). *İdeoloji*. Muttalip Özcan (Çev). (2. Baskı). Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, T. (2013), İdeoloji ve İdeolojinin Batı Marksizm'indeki Serüveni. Žižek Slavoj (Der). *İdeolojiyi Haritalamak* içinde (s.249-266), Sibel Kibar (Çev). Dipnot Yayınları.
- Ekizoğlu, A. R. ve Ekizoğlu, N. (2019). *Kendi Anlatımı ile Dr. Fazıl Küçük'ün Anıları*. Dr Küçük Vakfı Yayınları.
- Emircan, M. S. (2000). *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, TÜRKAR Yayınları.
- Ersoy, Y. (1998). *Toplumsal ve Siyasal Olaylarla İç İçte Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi*. PEYAK Yayınları.
- Erteğün, N. M. (1984). *Tarih Perspektifi İçinde Kıbrıs Sorunu*. KKTC Dışişleri Bakanlığı Yayını.
- Evre, B. (2004). *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği: Oluşumu ve Gelişimi*. Işık Kitabevi Yayınları.
- Evre, B. (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi. *Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış* içinde (s. 107-152). İsmet Parlak (Ed), Çizgi Yayınları.
- Fairclough, N. (2015a). Dil ve İdeoloji. *Söylem ve İdeoloji* içinde (s. 121-136). (2. Baskı) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (Der). Su Yayınları.
- Fairclough, N. (2015b). Söylemin Diyalektiği. *Söylem ve İdeoloji* içinde (s.137-146). (2. Baskı), Barış Çoban- Zeynep Özarslan (Der). Su Yayınları.
- Fedai, H. (1986). *Kıbrıs'ta Masum Millet Olayı*. KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fedai, H. ve Altan, M. H. (2000). *Hatıralar: Fadıl Niyazi Korkut*. Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları.

- Fedai, H. ve An, A. (2012). *Örnekleriyle Kıbrıs Türk Basın Tarihi I*. Kendi Yayınları.
- Fejes, F. (1999). Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri. Mehmet Küçük (Der), *Medya İktidar İdeoloji* içinde (s.309-330). (2. Baskı), Ark Yayınları.
- Feridun H. (2011). *Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Bir Ömür*. Galeri Kültür Yayınları.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Sülayman İrvan (Çev), Ank Yayınları.
- Fuss, D. (2004). Özdeşleşme Politikası ve Frantz Fanon: İçteki Sömürgeler. *Kimlik Politikaları: Tanıma, Özdeşik ve Farklılık* içinde (s. 338-376). Fırat Mollaer (Ed), Doğubatu Yayınları.
- Gazioğlu, A. C. (1996). *Enosis Çemberinde Kıbrıslı Türkler*. Orhan Ofset Basımevi.
- Gazioğlu, A. C. (1997). *Kıbrıs Tarihi: İngiliz Dönemi (1878-1960)*. Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.
- Gazioğlu, A. C. (2000). *Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum (1958-1960)*. Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.
- Geçici Komite Raporu (1960). Kıbrıs Türk Kurumları Dosyası, KKTC Milli Arşivi.
- Gençlik Dün Bir Heyecanla Şahlandı. (1959, 25 Temmuz). *Bozkurt*, s.1.
- Gençlik Teşkilatı. (1959, 29 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.1.
- Gerbner, G. (2005). Kitle İletişim Araçları ve İletişim Kuramı. Erol Mutlu (Der). *Kitle İletişim Kuramları* içinde (s.75-100). Ütopya Yayınları.
- Geuss, R. (2002). *Eleştirel Teori: Habermas ve Frankfurt Okulu*. Ferda Keskin (Çev). Ayrıntı Yayınları.
- Gleason, P. (2014). Kimliği Tanımlamak: Sematik Bir Tarih. *Kimlik Politikaları: Tanıma, Özdeşik ve Farklılık* içinde (s.21-52). Fırat Mollaer (Ed). Doğubatu Yayınları.
- Gramsci, A. (1986). *Hapisane Defterleri*, (2. Baskı), Adnan Cemgil (Çev). Alan Yayınları.
- Gramsci, A. (2009). *Hapisane Defterleri*, Kenan Somer (Çev). Aşına Yayınları.

- Grivas, G. (1964). *The Memoirs of General Grivas*, Charles Foley (Ed.). Longmans.
- Güçlü, A., Uzun, A., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. Bilim Sanat Yayınları.
- Gülboy, P. E. (2015.) *Sömürgeci Ulus Devlete Kıbrıs Cumhuriyeti*. Khora Yayınları.
- Günay, D. (2018). *Söylem Çözümlemesi*. Papatya Bilim Yayınları.
- Gürkan, H. M. (2006). *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*. (3. Baskı). Galeri Kültür Yayınları.
- Gürkan, N. (2005). *Zirvedeki Yalnızlık Kulesi: Rauf Raif Denктаş*. Cümbezyayınları.
- Gürsel, A. İ. (1959, 11 Aralık). Köylüden Şehirliye Sesleniş, *Nacak*, s.2.
- Gürses, F. (2017). *Medya Söylem Demokrasisi*. Ütopya Yayınları.
- Hall, S. (1998). Kültürel Kimlik ve Diaspora. *Kimlik: Topluluk/ Kültür/ Farklılık* içinde. İrem Sağlamer (Çev). Sarmal Yayınevi.
- Hall, S. (1999). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki. Mehmet Küçük (Der). *Medya İktidar İdeoloji* içinde (s.199-226). (2. Baskı). Ark Yayınları.
- Hall, S. (2002) İdeoloji ve İletişim Kuramı. *Medya, Kültür, Siyaset* içinde (s.79-98). Süleyman İrvan (Der). Alp Yayınevi.
- Hall, S. (2005). Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji, Althusser ve Post Yapısalcı Tartışmalar. Erol Mutlu (Der). *Kitle İletişim Kuramları* içinde (s.359-394). Ütopya Yayınları.
- Hall, S. (2009). Signification, Representation, Ideology: Althusser and The Post-Structuralist Debates. *Critical Studies in Mass Communication* 2 (2), 91-114. <https://doi.org/10.1080/15295038509360070>
- Hall, S. (2014). Kimliğe İhtiyaç Duyan Kim. *Kimlik Politikaları: Tanıma, Özdeşik ve Farklılık* içinde (s.277-299). Fırat Mollaer (Ed). Doğubatı Yayınları.
- Halluma, R. (2007), *Ayios Sipiridon'un Çanları: Mehmet Ali Tremeşeli'nin Anıları*. Galeri Kültür Yayınları.
- Halluma, R. (2017). *Faili Meçhul*. Galeri Kültür Yayınları.
- Hatay, M. (2015, 24 Nisan). Sendikacı Cinayetleri ve TMT Bildirileri. www.haberkibris.com.
- Hatay, M. (2016a, 15 Mayıs). Kıbrıs, Saz ve İdeoloji. www.havadiskibris.com

- Hatay, M. (2016b, 29 Mayıs). Türk'ten Türk'e Kampanyası. Poli Dergisi. www.havadiskibris.com.
- Heywood, A. (1994), *Political Ideas and Concepts: An Intoduction*, Macmillan.
- Heywood, A. (2007). *Politics*. (3. Edition). Palgrave Macmillan.
- Holland, R. (1998). *Britain and the Revolt in Cyprus, 1954-1959*. Oxford University Press.
- Hristofidis, H. (2014). Kıbrıs Rum Basınının Tarihçesi. *Medya Dergisi içinde* 9, 26-30.
- Hristofyas, D. (2016). *Sessizleştirilen Tarih*. Yusuf Mustafa ve Vula Harana (Çev) Heterotopia Yayınları.
- Huntington, S. P. (2004). *Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışları*. Aytül Özer (Çev). Global Yayın Ajans Yayınları.
- Hürriyet Rejimi, Komünizm ve İngiltere. (1958, 17 Nisan). *Halkın Sesi*, s.1.
- Irkad, U. (2014). *Ba'fa ve Mağusa'da Yazdığı Şiirleriyle Kıbrıslı Türk Edebiyatında Hüseyin Irkad*. Khora Yayınları.
- İfşa Ediyoruz: Komünistler Faaliyette, (1959, 21 Ağustos). *Nacak*, s.1.
- İki Söz. (1959, 17 Temmuz). *Nacak*, s.1.
- İlan. (1958, 26 Ağustos). *Halkın Sesi*, s.4.
- İnal, A. (1996). *Haber Okumak*. Temuçin Yayınları.
- İnan, B. U. (1998). *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri*. DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayını.
- İsmail, S. ve Birinci, E. (1987). *Kıbrıs Türkü'nün Varoluş Savaşında İki Ulusal Kongre, Meclis-i Milli (1918), Milli Kongre (1931)*. Gelişim Ofset Yayınları.
- İsmail, S. ve. Birinci, E. (1989) *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri*. Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- İsmail, S. (1998). *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*. Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.
- Kanol, K. (2012). *TMT'nin Şifreleri*. Söylem Yayınları.
- Kapaktaki Kıbrıslı: Dr. Fazıl Küçük. (1957, Aralık). *Akis Dergisi*, 139, s.11.
- Karpat, K. H. (2001). *Ortadoğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*. Recep Boztemur (Çev), İmge Yayınları.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. Timas

Yayınları.

- Kasımoğlu, E. (1986). *Eski Günler, Eski Defterler*. Yorum Yayınları.
- Kasımoğlu, E. (2010, Aralık). *Kıbrıs Türk Basınında Milliyetçilik*. Medya Dergisi.
- KATAK Anayasası. (1943). Birlik Basımevi.
- Kaypakoğlu, S. (2000). *Ulusal Ekonomilerin Bütünleşme Sürecinde Kimlik Sorunu ve İletişim*. Der Yayınları.
- Kellner, D. (2005). Kültür Endüstrileri. Erol Mutlu (Der). *Kitle İletişim Kuramları* içinde (s.233-239). Ütopya Yayınları.
- Keser, U. (2007). *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı*. IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Keser, U. (2014). Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Görünmeyen Kahramanları: Öğretmenler ve Polisler. İsmail Bozkurt (Ed). *Kıbrıs Türk Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri II: Uluslararası Sempozyumu Bildiriler/ Sunumlar: cilt 2* içinde (s.73-144). Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını.
- Kinneir, J., M. (1818). *Journey Through Asia Minor, Armenia and Koordistan in the Years of 1813 and 1814*. John Murray.
- Kıbrıs Basınından. (1958c, 4 Mayıs). *Bozkurt*, s.1.
- Kıbrıs Türk ve Rum Basınıının Genel Çizgileri (Rapor)*. (1975). TC Lefkoşa Büyükelçiliği Basın Müşavirliği.
- Kıbrıs Türkleri Volkan Adlı Bir Dernek Kurdu. (1955, 28 Ağustos). *Hürriyet*. s.1.
- Kılıçaslan, E. Ç. (2008). *Siyasal İletişim: İdeoloji Medya İlişkisi*. Kriter Yayınları.
- Kırmızı, İ. (2009), TMT Anıları ve Türkiye'den İlk Gelen Silahlar. *Kıbrıs Türk Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri: Cilt 2* içinde (s.51-54). TMT Mücahitler Derneği Yayını.
- Kızılyürek, N. (2005). *Doğmamış Bir Devletin Tarihi: Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti*. Ayrıntı Yayınları.
- Kızılyürek, N. (2007). Kıbrıs Rum toplumunda Milliyetçi Tarih ve Siyaset Anlayışı ve Kıbrıs. *Kıbrıs Yazıları* içinde 7-8-9, s.65-72.
- Kızılyürek, N. (2014). *Yorgos Vasiliou: Düne ve Yarına Dair Düşünceler*. Heterotopia Yayını.

- Kızılyürek, N. (2016). *Bir Hınç ve Şiddet Tarihi: Kıbrıs'ta Statü Kavgası ve Etnik Çatışma*. Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Köker, L. (2005). Türkçe Baskıya Önsöz: Charles Taylor: Kimlik/Farklılık Sorununa Sahici Demokratik Çözüm Arayışı. Amy Gutmann (Der). *Çok Kültürlülük Tanınma Politikası* içinde (s. 10-14). Yurdanur Salman (Çev), (2. Baskı), Yapı Kredi Yayınları.
- Küçük, F. (1943, 25 Nisan). KATAK Açılırken. *Halkın Sesi*, s.1.
- Küçük, F. (1999). *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*. Devlet Basımevi
- Küçük, F. (2000). *1821'den Bu Yana Kıbrıs Türkünün Bilinmeyen Tarafları, Gösterdiği Kahramanlıklar, Türklüğün Gurur ve Şerefini Koruma Mücadeleleri*. Dr Fazıl Küçük Vakfı ve Kamu İşçileri Sendikası Ortak Yayını
- Kürkçüoğlu, Ö. (1978). *Türk-İngiliz İlişkileri: 1919-1926*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Lang, K. (2005). İletişim Araştırmaları: Kökenleri ve Gelişimi. Erol Mutlu (Der). *Kitle İletişim Kuramları* içinde (s.27-41). Ütopya Yayınları.
- Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi*. Cengiz Anık (Çev). Vadi Yayınları.
- Lefke İlkokul Komisyonu'nun isabetli kararları. (1958d, 3 Mayıs). *Bozkurt*, s.1.
- Lefkoşa Türk Belediyesi İdaresi'nden. (1958e, 17 Haziran). *Bozkurt*, s.1.
- Lise Komisyonu Riyaseti'ne Mektup. (1944a). KKTC Milli Arşiv Belgesi (KTY, 04, 1944, 129, 02).
- Lise Eğitim Müdürüne Mektup (1944b). KKTC Milli Arşiv belgesi (KTY, 04, 1944, 231, 02).
- Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm Postkolonyalizm*. Mehmet Küçük (Çev). Ayrıntı Yayınları.
- Manizade, D. (1975) *Kıbrıs: Dün Bugün Yarın*. Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını.
- Mapolar, H. A. (2002). *Kıbrıs Güncesi: Cilt 1*. Galeri Kültür Yayınları.
- Mapolar H. A. (2016). *Aslar: Bir devre Adını Yazarlar*. Ahmet Necati Özkan (Der). Necati Özkan Vakfı Yayını.
- Mardin, Ş. (2004). *İdeoloji* (10. Baskı). İletişim Yayınları.
- Marx, K., Engels, F. (1999). Alman İdeolojisi. Sevim Belli (Çev). Sol Yayınları.
- Mavratsas, C. V. (2003). Kıbrıs Rum Kimliği ve Kıbrıs Sorunu Hakkındaki

- İhtilaflar. Mehmet Hasgüler-Ümit İnatçı (Ed). *Kıbrıs'ın Turuncusu* içinde (s.135-170). Anka Yayınları
- Mayes, S. (2019). *Kıbrıs'ın İlk Cumhurbaşkanı Başpiskopos III. Makarios'un Yaşam Öyküsü*. Önder Seçkin (Çev). Khora Yayınları.
- Mclellan David (2005). İdeoloji. Barış Yıldırım (Çev). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- McHenry, J., A., (1987). *The Uneasy Partnership on Cyprus, 1919-1939: The Political and Diplomatic Interaction Between Great Britain, Turkey and The Turkish Cypriot Community*. Garland Publishing.
- Melucci, A. (2014). Süreç Olarak Kolektif Kimlik. *Kimlik Politikaları. Tanıma, Özdeşik ve Farklılık* içinde (s.79-104). Fırat Mollaer (Ed). Doğubatu Yayınları.
- Mert, Ö. (2002). Osmanlı Belgelerine Göre Bir Kıbrıs Gazetesi: Zaman. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (4), 67-88.
- Mollaer, F. (2014). Kimlik: Can Alıcı Bir Mesele ve Banallaşan Bir Kelime. *Kimlik Politikaları: Tanıma, Özdeşik ve Farklılık* içinde (s.7-20). Fırat Mollaer (Ed). Doğubatu Yayınları,
- Morley, D. ve Robins, K. (1997). *Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*. Emrehan Zeybekoğlu (Çev). Ayrıntı Yayınları.
- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*. D. Beybin Kejanlıoğlu- Ayşe Yıldız (Ed). Ütopya Yayınları
- Kıbrıs Basınından. (1958, 17 Şubat). *Bozkurt*, s.3.
- Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı'ndan (1959, 25 Şubat). *Bozkurt*, s.1.
- Komünist Tehlikesi. (1958, 7 Ekim). *Bozkurt*, s.2.
- Köylüm. (1959, 26 Haziran). *Nacak*, s.3.
- Küçük Kaymaklı'da Vurulma Hadisesi, (1958, 23 Mayıs). *Halkın Sesi*, s.1.
- Muhtaroğlu, F. E. (1959, 14 Ağustos). İnanır mısınız?. *Nacak*, s.4.
- Muhtaroğlu, F. E. (1959, 16 Ekim). Her Şeyde Türke Doğru. *Nacak*, s.2.
- Nesim, A. (1986). *Kıbrıs Türk Edebiyatında Sosyal Konular*. Gelişim Yayınları.
- Nesim, A. (2000). Kıbrıslı Türklerin Kimliği. *Kıbrıs'ta Türk Varlığı*

- Sempozyumu içinde* (s.43-59). Emekli Subaylar Derneği Yayını.
- Nevzat, A. (2005). *Nationalism Amongst The Turks Of Cyprus: The First Wave*. Oulu University Press. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514277511.pdf>.
- Oberling, P. (1982). *The Road to Bellapais: The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*, Eastern European Monographs. Columbia University Press.
- Okullarımıza Büyüklerimizin İsmi Verildi. (1958a, 8 Mayıs). Bozkurt, s.1.
- Onuş, E. (2017). Kıbrıs Türk Basınında Ulusal (Türk) Kimliğinin Gazete, Logo ve Resimlerine Yansıması. Osman Köse (Ed). *Tarihte Kıbrıs: Cilt 2 içinde* (s.1027-1035). Akdeniz Karpaz Üniversitesi Yayınları.
- Orgad, S. (2012). *Media representation and the global imagination*. London Polity Press.
- Oskay, Ü. (1980). Popüler Kültür Açısından "İdeoloji" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35 (01). DOI: 10.1501/SBFder_0000001405
- Oskay, Ü. (2000). *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*. Der Yayınları.
- Özbek, M. (2003). *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*. (6. Baskı). İletişim Yayınları.
- Özbek, S. (2011). *İdeoloji Kuramları*. Notos Kitap Yayınları.
- Özen, K. ve Uludağ, G. (2014). *Kıbrıs'ta Anıları Sırtlamak*. Söylem Yayınları.
- Özer, D. (2020). *Kuşaktan Kuşağa, Sözden Yazıya Kıbrıs*. Khora Yayınları.
- Özer, Ö. (2009). *Eleştirel Haber Çözümlenmeleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlenmeleri*. Literatür Yayınları.
- Özkaya, Y. (2000). Türk Ulusal Savaşında Kıbrıs ve Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs'a Yansıması. *Kıbrıs'ta Türk Varlığı Sempozyumu içinde* (s. 60-71). Emekli Subaylar Derneği Yayınları.
- Öznur, Ş. (2002). *Osman Türkay: İlk Şiirleri Üzerine Bir Araştırma (1946-1961)*. Gökada Yayınları.
- Pamuk, A. (2017). *Kimlik ve Tarih: Kimliğin İnşasında Tarihin Kullanımı*. (2. Baskı). Yeni İnsan Yayınları.

- Portelli, H. (1982). *Gramsci ve Tarihsel Blok*. Kenan Somer (Çev). Savaş Yayınları.
- Poulantzas, N., Miliband, R. ve Laclau E. (1977). *Kapitalist Devlet Sorunu*. Yasemin Berkman (Çev). Birikim Yayınları.
- Poulantzas, N. (2004). *Faşizm ve Diktatörlük*. Ahmet İnel (Çev). İletişim Yayınları.
- Poulantzas, N. (2006). *Devlet, İktidar, Sosyalizm*. Turhan Ilgaz (Çev). Epos Yayınları.
- Reisigl, M. & Wodak, R. (2016). The Discourse-Historical Approach (DHA). Ruth Wodak ve Michael Meyer (Ed.). *Methods of Critical Discourse Studies* içinde, (s. 23- 61). Sage.
- Richter, H. A. (2011). *Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi (1878-2009)*. Ali Çakıroğlu (Çev). Galeri Kültür Yayınları.
- Saadawi, N. E. (2007). Yeni Sömürgecilik ve Medyanın Karanlık Çağı. Lenora Foerstel (Der). *Gerçekler Nasıl Karartılıyor? Medya ve Savaş Yalanları* içinde (s.197-204). Ahmet Atmen (Çev). Yordam Yayıncılık.
- Sadrazam, H. (1996). *Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr Fazıl Küçük*. Kastaş Yayınları.
- Said, E. (2015). *Entelektüel: Sürgün, Marjinal, Yabancı*. Tuncay Birkan (Çev). (2. Baskı). Ayrıntı Yayınları.
- Samani, M. (1999). *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*. Bayrak Matbaacılık Yayınları.
- Sayı, A. (1985). *Kıbrıs Polis Tarihi*. (2. Baskı). Kendi yayını.
- Sayın Türk Tüccarı. (1959, 16 Ekim). *Nacak*, s.1.
- Schlesinger, P. (1987). On National Identity: Some Conceptions and Misconceptions Criticised. *Social Science Information*, 26 (2), 219-264.
- Serdar, G. (1986). *1571'den 1964'e Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda Gazavetname, Destan, Efsane, Kahramanlık Şiiri*. Ulus Yayınları.
- Serdar, G. (1993). *Kıbrıs Türk Edebiyatında Kaynak Eserler*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Servas, P. (1999). *Ortak Vatan*. Aysel İrkad ve Ulus İrkad (Çev). Galeri Kültür Yayınları.
- Sholle, D.J. (1999). Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji teorisinden İktidar / Bilgiye. Mehmet Küçük (Der). *Medya İktidar İdeoloji* içinde (s. 267-308). (2. Baskı). Ark Yayınları.

- Smith, A. (2002). *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*. Derya Kömürcü (Çev). Everest Yayınları.
- Smith, A. (2007). *Milli Kimlik*. Bahadır Sina Şener (Çev). (4. Baskı). İletişim Yayınları.
- Shoemaker, P. ve Raese, S. D. (1997). İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi. Süleyman İrvan (Der). *Medya, Kültür, Siyaset* içinde (s.99-136). Ank Yayınları.
- Solcu Bir Türk Vurularak Öldürüldü. (1958, 25 Mayıs). *Bozkurt*, s.1.
- Solcu İşçi Birliklerinde Çalışan Sadi Erkut ve Karısı Vurularak Yaralandı. (1958, 23 Mayıs). *Bozkurt*, s.1.
- Sonyel, S. (Aralık 1985). Bir düzeltme: Kıbrıs'ta Yayınlanan İlk Gazete. *Yeni Kıbrıs*. 3, 16-17.
- Sophokles (2016). *Kral Oidipus*. Sadrettin Tuğcu (Çev). İş Bankası Yayınları.
- Sözen, E. (2019). *Kimlik: Demir Kafesten Plastiğe*, Profil Kitap.
- Stelya, N. (2013). *İstenmeyen Bebek Kıbrıs Cumhuriyeti*. Khora Yayınları.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. Göze Orhan ve Barış Engin Aksoy (Çev). Ütopya Yayınları.
- Storey, J. (2000). *Popüler Kültür Çalışmaları: Kuramlar ve Metotlar*. Koray Karaşahin (Çev). Babil Yayınları.
- Stubbs, J. ve Taşeli, B. (2014). Newspapers, Nationalism And Empire, *Media History*. 20.3. DOI: 10.1080/13688804.2014.926081
- Sunalp, T. (2009). TMT'deki Yaşamım. *Kıbrıs Türk Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri: Cilt 2* içinde (s.77-82). TMT Mücahitler Derneği Yayını.
- Şemi, N. (2018). Anılardaki Efsane. Gazimağusa Belediyesi Yayını.
- Tahsin, A. H. (1999). Geçmişten Geleceğe Bir Kıbrıs Hikayesi. (Cild 1). Işık Kitabevi.
- Tansu, İ. (2009). TMT Kuruluşunun Siyasi Boyutu. *Kıbrıs Türk Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri: Cilt 2* içinde. TMT Mücahitler Derneği Yayını.
- Tayhani, İ. (2009). Türk Mukavemet Teşkilatı'na Giden Yol. İsmail Bozkurt ve Ali Nesim (Ed). *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu mücadelede TMT'nin Yeri: Cilt 1* içinde (s.187-203). TMT Derneği Yayını.
- Taylor, C. (2005). Tanınma Politikası. Amy Gutmann (Der). Çokkültürlü

- Tanınma Politikası içinde (s.42-84). (2. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Tekakpınar, K. ve Doğasal, D. (1991). *Dr. Fazıl Küçük: Cilt 1*. Dilhan Ofset Yayınları
- Themos, D. & Sotiris, V. (2009). *İhanete Uğramış Kıbrıs*, Sibel Babacan (Çev). Arkadaş Yayınları.
- Thompson, J. B. (2013). *İdeoloji ve Modern Kültür: Kitle İletişimi Çağında Eleştirel Toplum Kuramı*. İdil Çetin (Çev). Dipnot Yayınları.
- Ticarette Milliyet. (1958, 21 Kasım). *Bozkurt*, s.1.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Dost Yayınları.
- TMT Hakkında Söyleşi. (1987, Haziran). Çengel Dergisi, 5-7.
- TMT'nin Kuruluşunun Tarihsel Nedenleri ve Karakteristik Özellikleri. (1987 Ağustos). Mücahit Dergisi. 3, 2-3.
- Todd, G. (1980). *The Whole World Is Watching Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left, With a New Preface*. University of California.
- Tudor, A. (2005). Kültür, Kitle İletişimi ve Toplumsal Etken. Erol Mutlu (Der). *Kitle İletişim Kuramları* içinde (s.395-427). Ütopya Yayınları.
- Tunca, E. A. (2019). Halkın Sesi Gazetesi Örneğinde Kimlik ve Ulusal Kimlik Oluşumunda Basının Rolü, *Folklor/Edebiyat*. 25, (100), s.1057-1069. DOI: 10.22559/folklor.1017
- Turan, M. (2019). *Pancurları Cemile Kokulu Ada: Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine İnceleme/Denemeler*. Ürün Yayınları.
- Türk Asafının Kalkınması. (1957, 19 Ağustos). *Bozkurt*, s.2.
- Türk Gençleri. (1959, 3 Temmuz). *Nacak*, s.2.
- Türkay, O. (1959, 30 Mayıs), Türk Gençlik Teşkilatı. *Bozkurt*, s.2.
- Türkçe Sözlük (1998). Türk Dil Kurumu.
- Uluğ, N. H. (1981). Gazi'nin Emri: Kıbrıs Türk Basınına Maddi Yardım Yapınız. *Kıbrıs Bülteni*, 4. 6.
- Uludağ, S. (2005, 21 Mart). *Milliyetçiliğin Öksüz bıraktıkları (3): Fazıl Önder'in Kızı Ayşe Zeytincioğlu anlatıyor*. *Yenidüzen*. [https://www.stwing.upenn.edu/~durduran/hamambocu/authors /svg /svg2_21_2005.html](https://www.stwing.upenn.edu/~durduran/hamambocu/authors/svg/svg2_21_2005.html)
- Ünlü, C. (1981). *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*. Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayını.
- Ünlü, M. (2017). Tazminat ve Meşrutiyet Döneminde Kıbrıs'ta Eğitim. Osman

- Köse (Ed). *Tarihte Kıbrıs: Cilt 1* içinde (s. 583-596). Akdeniz Karpaz Üniversitesi Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (1991). Media Contens The İnterdisciplinary Study Of News As Discourse. *Handbook of Qualitative Methods in Mass Communication Research*. Jensen, K. B. ve Jankowksi N. (Eds.). 108-120.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse and Society*. 6, (2), 249-283.
- Van Dijk, T. A. (1995). Aims of critical discourse Analysis. *Japanese Discourse*. 1, (1), 17-28.
- Van Dijk, T. A. (1999). Söylemin Yapıları ve İktidar Yapıları. Mehmet Küçük (Der). *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde (s. 331-376). 2. Baskı. Ark Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (2001). Critical Discourse Analysis. D. Tannem. The Handbook of Discourse Analysis içinde (s. 352-371). D. Shiffrin and H. Hamilton (Eds). Blackwell.
- Van Dijk, T. A. (2003). Söylem ve İdeolojide Çok Anlamalı Bir Yaklaşım. Barış Çoban ve Zeynep Özarıslan (Der). *Söylem ve İdeolojisi Mitolojisi-Din İdeolojisi* içinde (s.14-109). Barış Çoban, Zeynep Özarıslan ve Nurcan Ateş (Çev). Su Yayınları.
- Van Dijk T. A. (2015). Söylem ve İdeoloji: Çok Anlamalı Bir Yaklaşım. Barış Çoban ve Zeynep Özarıslan (Der). *Söylem ve İdeoloji* içinde (s.15- 100). Nurcan Ateş (Çev). 2. Baskı Su Yayınları.
- Van Dijk T. A. (2019). *İdeoloji: Multidisipliner Bir Yaklaşım*, Ayşe Demir (Çev). Hece Yayınları.
- Varol, S. F. (2016). *Temsil İdeoloji Kimlik*. Varlık Yayınları.
- Volkan, V. (2007). *Kimlik Adına Öldürmek: Kanlı Çatışmalar Üzerine Bir İnceleme*. Everest Yayınları.
- Vudalı, M. D. (1959, 10 Ocak), Beynelmillel Fesat Ocağı Komünizm. *Halkın Sesi*, s.2.
- Wayne, M. (2009). *Marksizm ve Medya Araştırmaları: Anahtar Kavramlar, Çağdaş Eğilimler*. Barış Cezar (çev). Yordam Yayınları.
- Williams, R. (1990). Marksizm ve Edebiyat. Esen Tarım (Çev). Atım Yayınları.

- Wodak, R. (2001). The Discourse-Historical Approach. Eds. Ruth Wodak, Michael Meyer. *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (p. 63-94). Sage.
- Wodak, R. (2008). *Aspects of Critical Discourse Analysis*.
<http://cite.se.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.121.1792&rep=rep1&type=pdf>.
- Woodward, K. (1997). *Introduction, Identity and Difference*. Kathryn Woodward (Ed). Sage.
- Yavuz. (1959, 30 Ocak). 125 Bin Komünist. *Bozkurt*, s.2.
- Yavuz. (1959, 3 Eylül). Komünistlerin Vahşeti. *Bozkurt*, s.2.
- Yetkin, S. (2002), Türkçe Kıbrıs Basınında Milli İktisat- Milli Burjuvazi Yaratma Çabaları: İstibdat'tan Meşruiyet. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca (Ed). *Türkler: Cilt 14* içinde (s.293-304). Yeni Türkiye Yayınları.
- Yiangou, A. (2016). *II. Dünya Savaşı'nda Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Siyaset ve Çatışma*. Kıyal Eresen (Çev). Khora Yayınları.
- Yıldırım, H. O. vd. (2000). *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs- Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları*. TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Yolak, S. (1989). *1571'den Günümüze Kıbrıs Türk Yönetimleri*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yücel, H. A. (1957). *Kıbrıs Mektupları*. İş Bankası.
- Yücel, H. (1990). Kıbrıslı Türk Edebiyatında Kimlik Açısından Roman ve Öykü Sanatı. *Edebiyette Kıbrıslı Türk Kimliği* içinde (s.221-222). Fatal Yayınları.
- Žižek, S. (2013) İdeoloji Hayaleti. Žižek Slavoj (Der). *İdeolojiyi Haritalamak* içinde (s. 7-54). Sibel Kibar (Çev). Dipnot Yayınları
- Žižek, S. (2004). *İdeolojinin Yüce Nesnesi*. Tuncay Birkan (Çev). 2. Baskı. Metis Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Mağusa'da doğan Emin Akkor, Anadolu Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi Lisans eğitiminin ardından YDÜ'de Gazetecilik anabilim dalında yüksek lisansını tamamladı. 2005- 2020 yılları arasında YDÜ İletişim Fakültesi'nde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak görev aldı.

1994 yılında gazeteciliğe başlayan Emin Akkor, muhabirliğin ardından sırasıyla Halkın Sesi'nde Yayın Yönetmenliği, Kıbrıs gazetesinde Haber Koordinatörlüğü, Halkın Sesi gazetesinde Genel Yayın Yönetmenliği, Kıbrıs gazetesinde Yazı İşleri Müdürlüğü ve Türk Ajansı Kıbrıs Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yürüttü.

Şu sıralar ortağı olduğu Anahtar Ajans'ın yayın organı olan Kıbrıs Net Haber internet gazetesinin genel yayın yönetmenliğini görevini sürdürüyor. Gazetecilikle ilgili birçok konferans ve panellerde sunumlar yapan Emin Akkor, Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği Başkanlığı'nı yürütüyor.

ETİK KURUL RAPORU

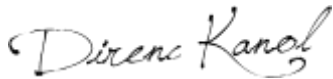
05.08.2019

Sayın Emin Akkor

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz **“Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi'nde Türk Milli Kimlik İnşasında Basının Rolü”** başlıklı proje önerisi, sadece ikincil kaynak kullanıldığı için Etik Kurulu'na girmesine gerek yoktur. Bu yazı ile birlikte sadece ikincil kaynak kullanmak şartıyla araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

İNTİHAL RAPORU

Tez

ORJİNALLİK RAPORU

%**3**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**3**

İNTERNET KAYNAKLARI

%**0**

YAYINLAR

%**1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	bagimsizlikcephesi.blogspot.com İnternet Kaynağı	% 1
2	acikerisim.cumhuriyet.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
3	can-kibrisim.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
4	dspace.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<% 1
6	docshare.tips İnternet Kaynağı	<% 1
7	stratejikoperasyon.files.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
9	acikarsiv.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

10	www.stwing.upenn.edu İnternet Kaynağı	<% 1
11	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
12	godayva.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
13	Submitted to Gaziantep Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
14	KESER, Ulvi. "1958-1963 Mücadele sürecinde Kıbrıs'ta basın ve Nacak gazetesi", Dokuz Eylül Üniv. - Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enst., 2012. Yayın	<% 1
15	Submitted to European University of Lefke Öğrenci Ödevi	<% 1
16	archive.is İnternet Kaynağı	<% 1
17	alternatifim.org İnternet Kaynağı	<% 1
18	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
19	KESER, Ulvi. "Kıbrıs Türk mücadele tarihinde Kıbrıs Türk kurumları federasyonu- nacak işbirliği ve ekonomik kalkınma gayretleri", 19 Mayıs Üniversitesi, 2012.	<% 1

Yayın

20	Submitted to Police Academy Öğrenci Ödevi	<% 1
21	acikerisim.gumushane.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
22	ekoavrasya.net İnternet Kaynağı	<% 1
23	FAHRIYE EMGİLİ. "İNGİLİZ YÖNETİMİNDE KIBRIS TÜRKLERİ VE ATATÜRK DEVRİMLERİNE BAKIŞLARI", Journal of International Social Research, 2015 Yayın	<% 1
24	www.yumpu.com İnternet Kaynağı	<% 1
25	CANKUT, Ayhan and AÇIKSES, Erdal. "KIBRIS MESELESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2014. Yayın	<% 1
26	stealthistorian.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
27	tr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<% 1
28	www.oncevatan.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1

29	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
30	iletisimdergisi.gsu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
31	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
32	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
33	Submitted to Giresun Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
34	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1
35	Submitted to Girne American University Öğrenci Ödevi	<% 1
36	Submitted to Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
37	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
38	alperensaka.tr.gg İnternet Kaynağı	<% 1
39	www.enternasyonaldosyalizm.org İnternet Kaynağı	<% 1
40	www.kirmizilar.com	

İnternet Kaynağı

<% 1

41 Submitted to Istanbul Aydin University
Öğrenci Ödevi

<% 1

42 edoc.site
İnternet Kaynağı

<% 1

43 www.itobiad.com
İnternet Kaynağı

<% 1

44 www.sosyalarastirmalar.com
İnternet Kaynağı

<% 1

45 www.ticarihayat.com.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

46 dk.fdv.uni-lj.si
İnternet Kaynağı

<% 1

47 www.murgulgazetesi.com
İnternet Kaynağı

<% 1

48 acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080
İnternet Kaynağı

<% 1

49 dergipark.org.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

50 doaj.org
İnternet Kaynağı

<% 1

51 gozdeyigitz.blogspot.com
İnternet Kaynağı

<% 1

52	qdoc.tips İnternet Kaynağı	<% 1
53	tespitmeclisi.com İnternet Kaynağı	<% 1
54	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
55	gazetecilerbirligi.com İnternet Kaynağı	<% 1
56	pt.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
57	AKGÜN, Sibel. "Kıbrıslı Müslüman Türklerin Siyasi ve Toplumsal Gruplaşma Örneği ", Karabük Üniversitesi, 2017. Yayın	<% 1
58	ERDEM, H. Haluk. "Althusser'in Felsefesinin Temel Kavramları", TUBİTAK, 2004. Yayın	<% 1

Alıntılarını çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< 5 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde